СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Випуск 13

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Випуск 13

Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції
“Управління бізнесом в умовах глобальної нестабільності”
м. Київ, МАУП, 26 березня 2015 р.

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2015

ББК 63.3(4УКР)я43
С76

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 2 від 25.02.15)

Редакційна колегія:
А. М. Подоляка (голова), д-р юрид. наук., проф.;
А. А. Ігнатченко (заступник голови), канд. техн. наук;
О. В. Баєва, д-р біол. наук., проф.;
І. П. Бідзюра, д-р політ. наук, проф.;
М. Ф. Головатий, д-р політ. наук., проф.;
В. Б. Захожай, д-р екон. наук, проф.;
А. С. Лисецький, д-р екон. наук., проф.;
К. В. Муравйов, канд. юрид. наук., доц.;
І. П. Розпутенко, д-р наук держ. упр., проф.;
Л. В. Романова, д-р екон. наук, проф.;
В. Є. Сафонова, д-р екон. наук.;
Г. П. Ситник, д-р наук держ. упр., проф.;
Ю. П. Сурмін, д-р соц. наук, проф.;
Н. М. Чернуха, д-р пед. наук., проф.

Матеріали подано в авторській редакції.
Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.

Становлення і розвиток української державності : [зб. наук. пр.] / МАУП. — К.: ДП "Видавничий дім "Персонал", 2008 —

С76 Вип. 13: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. "Управління бізнесом в умовах глобальної нестабільності", 26 березня 2015 р. / редкол.: А. М. Подоляка (голова) [та ін.]. — 2015. — 300 с. : іл. — Бібліогр. у кінці ст.

У пропонованому збірнику подано тези учасників науково-практичної конференції, присвяченої проблемам реформування системи управління бізнесом в умовах розгортання кризових ситуацій та глобальної нестабільності.

Для науковців і громадсько-політичних діячів, керівників та власників бізнесу, студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком Української держави і бізнесу.

ББК 63.3(4УКР)я43+67.9(4УКР)301я43

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2015
© ДП "Видавничий дім "Персонал", 2015

ЗМІСТ

СТІЙКИЙ РОЗВИТОК БІЗНЕСУ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Баєва О. В.
Система менеджменту безпеки та охорони здоров'я як складова інтегрованого управління якістю на підприємствах 8

Мовчан А. В.
Кібернетична безпека України в умовах нестабільності національної економіки 12

Захожай В. Б., Колесник В. М.
Шляхи підвищення ефективності управління витратами феросплавних підприємств 16

Баєв В. В.
Економічне обґрунтування розвитку медичного туризму в Україні 19

Давидов О. І.
Управління розвитком підприємств: вартісно-орієнтований підхід 22

Тьорло В. О., Приходько Г. Г.
Проблеми управління інвестиційною діяльністю компанії з імпорту в Україну нафтопродуктів за умов нестабільності національної економіки 25

Таранець В. О.
Критерії класифікації моделей економічного зростання й розвитку 29

Лобов С. П.
Продуктовий підхід до економічної оцінки управлінських інформаційних систем 35

Лопатенко Л. О., Лопатенко Д. Б.
Розвиток ринку автосервісу України в сучасних умовах 38

Бородін М. Ю.
Забезпечення енергетичної безпеки національної економіки 42

Головач Н. В.
Розвиток системи управління персоналом на підприємстві в умовах кризи 45

Левченко М. О.
Удосконалення асортименту продукції підприємств громадського харчування за рахунок використання нових видів сировини 49

Берестецька Л. М.
Тенденції розвитку інтернет-бізнесу в Україні 54

Середюк К. В.
Вдосконалення механізму бізнес-планування діяльності підприємств України:організаційні аспекти 60

Корецька О. В.
Оцінка конкурентоспроможності підприємств в умовах нестабільності *64*

Берестецька Л. М., Берестецька К. О.
Використання інформаційних технологій в туристичному бізнесі..... *68*

Бурсов Р. В.
Застосування економічного стимулювання технологічного оновлення промислового підприємства в умовах глобальної нестабільності..... *72*

Казак О. О.
Деякі аспекти дослідження структурної трансформації машинобудівних підприємств *75*

Железняк К. Л.
Оцінка факторів загроз автотранспортного підприємства в умовах кризового стану економіки..... *78*

Левченко Ю. М.
Основні напрямки удосконалення управління персоналом туристичного підприємства..... *81*

Рассадін В. С.
Управління компанією зі страхування зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання України за умов нестабільності національної економіки *88*

СОЦІАЛЬНІ, ГУМАНІТАРНІ ТА ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Ельбрехт О. М.
Актуальні проблеми глобалізації *92*

Головатый Н. Ф.
Новая парадигма развития образования в современном трансформирующемся мире *95*

Сафонова В. Є.
Управління підприємницькою діяльністю державних вищих навчальних закладів *101*

Сурмін Ю. П.
Теоретико-методологічні аспекти застосування кейс-методу в бізнес-освіті України *109*

Лісовський П. М.
Духовний вимір розвитку бізнесу в умовах глобалізаційних змін..... *113*

Костюк Т. О.
Перспективи розвитку малого і середнього бізнесу в Україні за умов політичної нестабільності..... *116*

Пугач В. Г.
До питання про економічну безпеку України: аспект ідеології..... *119*

Новальська Н. І.
Необхідність та специфіка підготовки управлінських кадрів вищої ланки нової генерації — фахівців з бізнес-адміністрування..... *122*

Юсеф Нахля
Современные глобальные особенности влияния на социально-экономическое, научно-техническое и культурное развитие стран Ближнего Востока..... 125

Пожар Є. П.
Формування сектора соціальної економіки в Україні 130

Дубняк М. О.
Взаємодія держави та транснаціональних корпорацій як проблема стратегічного менеджменту 133

Говтвяниця Н. В.
Соціальні аспекти розвитку бізнесу в умовах глобальної нестабільності..... 136

Корінчевська І. А.
Відпрацювання моделі навчання персоналу підприємств та цивільного населення домедичної допомоги у випадку надзвичайних ситуацій та терористичних актів..... 139

Красногор О. В., Клінова І. Ю.
Функції та повноваження Президента України 143

Заросило В. В.
Напрями класифікації спортивно масових заходів, як одного з видів культурно-видовищних заходів..... 149

Євчук Т. В.
Роль та обсяги повноважень прокуратури в Російській імперії та в Україні..... 153

Алили Парвин Назим огли
Развитие Азербайджана в рамках европейской интеграции 157

Пашняк А. М.
Міжнародний туризм: актуальність та перспективи розвитку..... 160

Кіщенко Ю. В.
Суспільне мовлення як консолідуючий чинник українського суспільства 165

ДЕРЖАВНЕ ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Воронов О. І.
Державне регулювання бізнесу методом групового ухвалення управлінських рішень 167

Дікарєв О. І., Краснощек О. В., Зваженко Ю. В., Накалюжна А. С.
В пошуках стратегій енергетичного права та дипломатії в контексті зростання політичних ризиків "вуглецевої демократії" 171

Медвідь Ф. М., Чорна М. Ф.
Економічна безпека України в умовах глобальної нестабільності 175

Якімов В. В.
Правові аспекти забезпечення принципу децентралізації на сучасному етапі 180

Міхатуліна О. М.
Порівняльне господарське законодавство та шляхи його застосування в господарському праві України..... 186

Пантюхін В. О.
Концептуальні засади адміністративного менеджменту як важливіші фактори управління бізнесом в сучасних умовах господарювання *189*

Якимоски Лазе
Виндикационно-правовая защита прав собственности в современной научной разработке: сущностная характеристика *193*

Босий В. П.
Співвідношення понять "притулок" і "статус біженця" у законодавстві України та міжнародному праві *198*

Тетерук А. А.
Щодо уточнення обов'язків підрозділів національної гвардії України *202*

Гринько А. А.
Теоретико-правові засади обумовленості реструктуризації суб'єктів господарювання *205*

Зінченко О. В.
Система законодавства в сфері промислової власності *210*

Заросило Н. В.
Визначення посад в органах місцевого самоврядування в Україні *221*

Ровний В. В.
Дорадництво як перспективний інструмент впровадження державної аграрної політики *224*

Семеняк А. В.
Фіскальна політика держави і її вплив на розвиток і ведення бізнесу в сучасній Україні *228*

Сущенко А. М.
Інвестиційне та науково-технічне співробітництво між Україною і В'єтнамом *231*

Якименко І. М.
Удосконалення правового змісту та механізму припинення діяльності суб'єктів господарювання *234*

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ТА МАРКЕТИНГ КОМПАНІЙ В УМОВАХ КРИЗОВОГО СТАНУ В ЕКОНОМІЦІ

Волощук Г. О.
Особливості управління фінансами малих та середніх підприємств в умовах кризових явищ *237*

Філіппов М. І., Довбик К. С.
Вдосконалення управління державним підприємством *240*

Тьорло В. О., Почінова А. А.
Актуальні питання управління імпортною діяльністю фармацевтичної компанії в умовах кризового стану в економіці *243*

Утвенко В. В.
Проблеми надання житлово-комунальних послуг населенню на сучасному етапі розвитку України *247*

Могилевская О. Ю.
Ключевые аспекты развития маркетинговой деятельности промышленной компании в условиях современного рынка *251*

Маценко Є. В.
Науково-методичні підходи формування стратегічних пріоритетів ефективного функціонування національної економіки в контексті глобальних тенденцій *255*

Кулик П. Л.
Динаміка структурних складових податку на додану вартість *262*

Голуб О. В.
Маркетинг в умовах фінансово-економічної кризи *267*

Рудик О. В.
Управління підприємством в умовах економічної кризи *270*

Швець Н. Г.
Діагностика наявності здібностей до стратегічного мислення *273*

Єріна І. В.
Аутсорсинг у системі управління бізнесом *277*

Середюк К. В., Філіппов М. І.
Децентралізація доходів місцевих бюджетів України в умовах фінансово-економічної кризи *280*

Левченко В. М.
Методичне забезпечення планування діяльності туристичного підприємства в умовах ринкової економіки *283*

Волобоєва Т. В.
Діяльність страхових компаній в умовах кризового стану *288*

Янюк К. В.
Інноваційні методи просування фітнес-послуг в кризових умовах *292*

Солдатко О. М.
Проблема управління фірмою з імпорту в Україну стоматологічних матеріалів за умов нестабільної економіки *296*

О. В. БАЄВА
д-р біол. наук., професор., УРІМБ МАУП

СИСТЕМА МЕНЕДЖМЕНТУ БЕЗПЕКИ ТА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ЯК СКЛАДОВА ІНТЕГРОВАНОГО УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 8–11

В умовах глобальної нестабільності сталий розвиток підприємств вимагає вдосконалення системи менеджменту. Перед підприємствами постає необхідність у розробленні та впровадженні інтегрованих систем управління якістю, які б враховували інтереси всіх зацікавлених сторін, сприяли підвищенню ефективності діяльності підприємства та підтримували його позитивний імідж шляхом мінімізації шкідливого впливу на навколишнє середовище, виготовлення високоякісної та безпечної продукції, покращення умов праці, мотивації та соціального забезпечення персоналу, дослідження і задоволення очікувань споживачів [2; 5].

На сьогодні найбільш ефективним способом удосконалення системи управління підприємства є впровадження інтегрованих систем менеджменту, створених відповідно до вимог міжнародних стандартів. Створені на базі світового управлінського досвіду, ці стандарти є рекомендаціями з удосконалення управлінської діяльності підприємств [3].

Інтегровані системи управління — це система управління, яка відповідає вимогам більш ніж одного системного стандарту. Зокрема, ISO 9001, ISO 14001, OHSAS 18001, SA 8000, ISO 22000, ISO 27001, тощо [4].

В сучасних умовах до інтегрованих систем управління входить відповідність менеджменту підприємства за міжнародним стандартом OHSAS 18001:2007 "Occupational health and safety management systems", спрямо-

ваного на розвиток ефективної системи управління охороною здоров'я та безпекою персоналу. OHSAS 18001 — це міжнародний стандарт, який орієнтовано на створення системи управління безпекою та гігієною праці, як невід'ємної складової частини загальної системи управління підприємством.

В Україні даному стандарту відповідає національний стандарт ДСТУ OHSAS 18001:2010 "Системи управління безпекою та гігієною праці. Вимоги", який повністю гармонізовано із міжнародним стандартом. Вимоги національного стандарту може застосовувати будь-яка організація, незалежно від сфери діяльності [1].

Стандарт OHSAS 18001:2007 встановлює вимоги до системи менеджменту безпеки праці та охорони здоров'я, з метою вдосконалення управління ризиками та покращення показників діяльності в сфері забезпечення безпеки персоналу та охорони його здоров'я [6]. Стандарт використовується підприємствами задля:

- створення системи менеджменту безпеки праці та охорони здоров'я приводить до мінімізації ризиків для працівників підприємства та інших зацікавлених сторін, на яких можуть впливати небезпечні чинники виробництва;
- впровадження, забезпечення функціонування та постійного поліпшення системи безпеки персоналу та охорони його здоров'я.

Основними перевагами впровадження системи управління охороною здоров'я та безпекою у відповідності до міжнародного стандарту OHSAS 18001:2007 вбачаються:

- зменшення кількості нещасних випадків на підприємстві;
- зменшення кількості пропущених робочих днів, у зв'язку із хворобою;
- зменшення видатків у зв'язку із хворобою співробітників;
- зменшення виплат за страхуванням;
- підвищення продуктивності праці персоналу;
- підвищення іміджу підприємства;
- підвищення відповідності законодавству;
- інтеграція в існуючу систему менеджменту якості, тощо.

Вимоги стандарту OHSAS 18001:2007 повністю сумісні з системою менеджменту якості за системними стандартами якості ISO 9001 (ДСТУ ISO 9001) та системою екологічного менеджменту ISO 14001 (ДСТУ ISO 14001) та забезпечують максимально ефективне виконання зобов'язань підприємства з охорони здоров'я та безпеки персоналу.

Зі зростанням масштабів виробництва та технологічних можливостей збільшується масштаб наслідків від аварій у навколишньому середовищі, а також небезпека для здоров'я та життя співробітників, насамперед тих, що виконують роботи з підвищеною небезпекою.

Сьогодні виробничі підприємства прагнуть, з одного боку, зменшити витрати, пов'язані з охороною здоров'я та безпекою праці, з іншого боку — підвищити безпеку виробництва, ефективно керуючи пов'язаними з ним ризиками для людини, і одночасно поліпшити корпоративний імідж. З цією

метою, підприємства всього світу, ще з 1999 року, почали впроваджувати у себе системи управління безпекою та гігієною праці, орієнтуючись на вимоги міжнародного стандарту OHSAS 18001.

Система управління охороною здоров'я та безпекою персоналу є інструментом менеджменту, який дає підприємству такі переваги:

- зменшення кількості випадків заподіяння шкоди персоналу за рахунок запобігання та контролю за небезпечними виробничими факторами на робочих місцях;
- зменшення ризику нещасних випадків, що призводять до серйозних наслідків;
- поліпшення мотивації персоналу за рахунок задоволення зростаючих очікувань ваших співробітників;
- зменшення матеріальних втрат, які виникають внаслідок нещасних випадків та простоїв виробництва;
- можливість створення інтегрованої системи управління якістю, екологічного керування, гігієни та безпеки праці;
- забезпечення відповідності діяльності законодавству в галузі здоров'я та безпеки на виробництві та навколишньому середовищі;
- покращення іміджу організації.

З впровадженням системи підприємство отримає механізм, що дозволяє ідентифікувати небезпечні чинники, оцінювати та управляти ризиками у сфері охорони та безпеки праці.

Сертифікат на систему управління охороною здоров'я та безпекою персоналу є підтвердженням того, що підприємство знає та контролює всі потенційні ризики, які можуть виникати як у звичайній повсякденній роботі, так і у нестандартних ситуаціях.

На Україні в Національній Системі сертифікації УкрСЕПРО зареєстровано тільки 15 підприємств, які сертифіковані за системою управління гігієною та безпекою праці, що відповідає вимогам OHSAS 18001:2007 "Occupational health and safety management systems".

Стандарт OHSAS 18001:2007 "Occupational health and safety management systems" базується на методології, відомої як "Plan–Do–Check–Act" (PDCA). Методологія PDCA включає:

- планування (plan) — встановлення цілей та розробка процесів, необхідних для досягнення результатів у відповідності з політикою підприємства в сфері охорони здоров'я та безпеки персоналу;
- функціонування (do) — впровадження процесів;
- перевірка (check) — проведення моніторингу та вимірювання процесів з метою оцінки їх відповідності до політики підприємства в сфері охорони здоров'я та безпеки персоналу, цілям та стратегії підприємства, нормативно-правовим та іншим вимогам, повідомлення про результати;
- дія (act) — прийняття та реалізація рішень з постійного поліпшення показників діяльності підприємства з охорони здоров'я та безпеки персоналу.

Ступінь деталізації, рівень складності системи менеджменту охорони здоров'я та безпеки персоналу, обсяг документації та ресурси, які на неї мають витрачатись, залежить від низки чинників. До таких відносять сферу використання системи, розмір підприємства, характер його діяльності, продукція, яка виготовляється або послуги, які надаються, рівень та характер корпоративної культури.

Література

1. ДСТУ OHSAS 18001:2010 "Система управління гігієною та безпекою праці" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: //iso.kiev.ua/drugoe/sert-iso-18001.html
2. *Балановська Т. І.* Використання інтегрованих систем управління якістю як чинник забезпечення конкурентоспроможності підприємства / Т. І. Балановська, З. П. Борецька // Економіка та управління підприємствами. — 2012. — № 2. — С. 53–57.
3. *Момот О. І.* Особливості створення, упровадження та вдосконалення процесів, що забезпечують життєздатність системи менеджменту якості // Торгівля і ринок України: зб. наук. праць / О. І. Момот, А. В. Волоконський. — Донецьк, 2006. — Вип. 22. — С. 377–385.
4. *Момот О. І.* Менеджмент якості та елементи системи якості / О. І. Момот // Навч. посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 368 с.
5. *Шаманська О. І.* Система управління якістю як невід'ємна складова конкурентоспроможності підприємства / О. І. Шаманська // Ефективна економіка, 2014. — № 9. — С. 26–28.
6. OHSAS 18001:2007. Occupational health and safety management systems [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.nqa.com/en-gb/certification/.../ohsas-18001–2007

А. В. МОВЧАН
д-р юрид. н., с. н. с., МАУП, м. Київ

КІБЕРНЕТИЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 12–15

У 2014 році Україна пережила безпрецедентне поєднання політичної, фінансово-економічної та банківської криз. Конфлікт на сході України разом із накопиченими у попередні роки макроекономічними дисбалансами зруйнували макрофінансову стабільність держави, зокрема: ВВП скоротився на 6,7 %; дефіцит Зведеного бюджету України перевищив 10 % від ВВП; інфляція зросла майже на 25 %; дефіцит зведеного платіжного балансу сягнув 13 млрд дол. США; банківська система втратила третину депозитів [1].

Серед негативних факторів, що обумовлювали економічні тенденції в минулому році, були: військові дії на сході України та розрив міжрегіональних зв'язків унаслідок анексії АР Крим; низький зовнішній попит унаслідок гальмування економічного зростання країн — основних торгівельних партнерів; ускладнені торговельні відносини з Російською Федерацією; зниження купівельної спроможності населення внаслідок зменшення реальних доходів; погіршення фінансових результатів підприємств, звуження кредитної активності, скорочення державного фінансування та високий рівень невизначеності.

У цих умовах кіберзлочинність стає однією з найбільших загроз національній безпеці України, зокрема, значного впливу на суспільне життя та економіку в нашій країні набули глобальні інформаційні мережі (передусім мережа Інтернет), які отримали в науковій літературі назву "кіберпростір".

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови термін "Інтернет" тлумачиться як "всесвітня асоціація комп'ютерних мереж, інтегрована мережна "павутина", яка складається з різних фізичних неоднорідних комунікаційних мереж, об'єднаних в єдину логічну архітектуру" [2, 402].

У проекті закону "Про внесення змін до Закону України "Про основи національної безпеки України" щодо кібернетичної безпеки України" кібернетичний простір (кіберпростір) визначається як середовище, яке виникає в результаті функціонування на основі єдиних принципів і за загальними правилами інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем [3].

Нині кіберпростір використовується злочинними та терористичними угрупованнями для незаконної торгівлі наркотиками, зброєю, розповсюдження дитячої порнографії, підготовки та здійснення терористичних актів

і збройної агресії проти України, проведення різного роду екстремістської діяльності (зокрема, пропаганди тероризму, насильства, жорстокості, расової, національної, релігійної нетерпимості), порушення авторських прав, а також промислового шпигунства, конкурентної розвідки тощо.

Кількість злочинів, що вчиняється у кіберпросторі, зростає пропорційно числу користувачів комп'ютерних мереж. За оцінками Інтерполу, темпи зростання злочинності в глобальній мережі Інтернет є найбільшими, порівняно з іншими видами злочинів, включаючи торгівлю наркотиками та зброєю. Щорічно глобальна кіберзлочинність обходиться планеті в 114 млрд доларів. Як стверджує Р. Ноубл, кіберзлочинність уже ввійшла до переліку найбільш серйозних загроз з тих, з якими доводиться стикатися поліції [4, 75].

За даними НБУ на території України зареєстровано 132 банківські установи, що здійснюють емісію платіжних карток, функціонує 38461 банкомат, 205799 платіжних терміналів, в обігу знаходиться понад 69 млн платіжних карток, зареєстровано 56,5 млн держателів платіжних карток, сума операцій із використанням платіжних карток за квартал становить понад 271 млрд грн [5].

Для здійснення платіжних операцій за допомогою мережі Інтернет використовуються системи на основі банківських карток, смарт-карток, інтернет-банкінгу або "електронних" грошей. Найбільш популярними платіжними системами, які використовуються в мережі Інтернет, є: WebMoney Transfer, E-Gold, PayPal, Яндекс, Інтернет-гроші, Portmone.

Виділяються чотири групи відомостей, які найбільш часто піддаються нападу з використанням шкідливих програм: 1) доступ до різних фінансових операцій (онлайн-банкінг, платіжні картки, електронні гроші), інтернет-аукціонів тощо; 2) доступ до поштових скриньок, які є складовою частиною ICQ-акаунтів, як і всі знайдені на комп'ютері адреси електронної пошти; 3) паролі, коди доступу до інтернет-пейджерів, сайтів тощо; 4) паролі, коди до онлайн-ігр.

Останніми роками спостерігається тенденція до збільшення шахрайських дій у мережі Інтернет, у тому числі отримання персональної інформації (паролів, банківських рахунків або дампів з інформацією про власників кредитних карт тощо), шляхом розсилки електронних листів від імені банку, які містять посилання на підроблені сайти, що імітують роботу справжніх — так званого "фішингу". Цьому сприяло стрімке розповсюдження Інтернет-аукціонів, "фінансових пірамід", використання небанківських електронно-платіжних систем.

Зафіксовано непоодинокі факти несанкціонованого списання коштів з рахунків підприємств, учиненого шляхом втручання в роботу систем віддаленого обслуговування клієнтів. Зокрема, у Дніпропетровській області викрито групу осіб, які з використанням мережі Інтернет здійснювали втручання в роботу автоматизованої електронної системи Інтернет-магазину "WebMoney. ua". Зловмисниками шляхом несанкціонованої зміни інформації було сформовано 58 підроблених платіжних доручень, за якими з елек-

тронного гаманця зазначеного магазину перераховано на свій електронний гаманець понад 1 млн грн [4, 76–77].

Службою безпеки України припинено діяльність групи кібершахраїв, якими за останні п'ять років викрадено понад 250 млн доларів США. Хакери за допомогою вірусу отримували доступ до систем інтернет-банкінгу, після чого переводили кошти компаній на рахунки підставних фірм. Тільки в Україні від їхніх дій потерпіли більше 30 компаній [6]. Нещодавно українські хакери викрали в закордонних банках понад 40 млн доларів. До діяльності зазначеного угруповання причетні близько 20 громадян України, п'ятеро з яких були затримані співробітниками СБУ [7].

Значного розповсюдження набуло використання кіберпростору для здійснення конкурентної розвідки та промислового шпигунства. Завдяки високим технологіям шпигувати за чужими промисловими секретами стало набагато простіше, ніж 10–15 років тому. Сучасні IT-технології дають можливість на відстані відстежувати діяльність конкурентів, зокрема: сервіс SEMrush дозволяє аналізувати конкурентні сайти, джерела трафіку, ключові слова, за якими конкуренти просуваються в Google; SemanticForce моніторить інформаційне поле і медійну активність конкурентів не тільки в соціальних медіа, а й в онлайн-виданнях, відстежує активність співробітників компанії.

Нині для конкурентної розвідки використовують хмарні технології, SaaS системи і серверні ферми Google. Колишній агент ЦРУ Едвард Сноуден наглядно показав усьому світу, що сервери багатьох популярних сайтів постійно перебувають під контролем [8].

В умовах жорсткої конкурентної боротьби провідні промислові та фінансові організації для захисту конфіденційної інформації застосовують комплексні системи безпеки. Зокрема, з метою забезпечення комерційної таємниці, для нових розробок зазвичай використовують комп'ютери, в яких немає технічної можливості вставити флеш-накопичувач, а всередині їх немає жорсткого диску (вони підключені до серверів, розташованих в окремому захищеному приміщенні). Обмін інформацією з іншими користувачами здійснюється за допомогою одного комп'ютера, а робота з кресленнями, програмним кодом тощо — на іншому, не підключеному до мережі Інтернет.

Отже, забезпечення кібернетичної безпеки України в умовах нестабільності національної економіки є одним із важливих складових забезпечення національної безпеки України і потребує здійснення комплексу заходів організаційно-правового і технічного характеру.

Література

1. *Банківська* система 2015: виклики та перспективи [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id= 14741673
2. *Великий* тлумачний словник сучасної української мови / [упоряд. і голов. ред. В. Т. Бусел]. — К., Ірпінь: ВТФ: Перун, 2001. — 1440 с.

3. *Про внесення* змін до Закону України “Про основи національної безпеки України” щодо кібернетичної безпеки України: проект Закону України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1206.832.0
4. *Зима Л. М.* Протидія кіберзлочинності у банківській сфері: стан, проблеми та шляхи їх вирішення / Л. М. Зима // Протидія злочинам, які вчиняються з використанням комп’ютерних мереж: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 1–2 жовт. 2010 р.: тези доп. — Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. — С. 74–80.
5. *Загальні* показники розвитку ринку платіжних карток в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=79219
6. *Обезврежена* группа хакеров [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http: // kommersant.ua/doc/2160535
7. *Україну* визнали центром світової кіберзлочинності [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://tsn.ua/article/groshi/
8. *Биленко Ж.* Как спрятать секреты компаний [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://finance.obozrevatel.com/trends/51746-kak-spryatat-sekretyi-kompanij.htm

В. Б. ЗАХОЖАЙ
д-р екон. н., професор, ІМЕФ МАУП, м. Київ

В. М. КОЛЕСНИК
ст. викл., Нікопольський інститут МАУП

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ФЕРОСПЛАВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 16–18

Сучасний етап розвитку чорної металургії в цілому, та феросплавного виробництва, як вагомої її частини, характеризується інтенсифікацією технологічних процесів, зниженням трудоємкості, капіталоємкості та матеріалоємкості виробництва усіх видів продукції. Посилення економічної результативності розвитку виробничої сфери є одним з головних завдань. Заходи, спрямовані на раціональне використання предметів праці, відіграють важливу роль у загальній системі економії, що визначається високою ефективністю кращого використання матеріальних ресурсів.

Ефективний менеджмент передбачає організацію управління витратами в різних аспектах — за технологіями (звичайні, інтенсивні тощо), центрами відповідальності, видами продукції, за відповідальними особами, що дозволяє всебічно аналізувати рівень витрат і визначати їх відповідність встановлення нормам і на цій основі розробляти власну політику управління витратами, застосовуючи ефективні методи, механізми та моделі на всіх рівнях управління [1; с. 155].

Підвищення ефективності управління витратами, першочергово, має враховувати підвищення ефективності використання тієї частини оборотних фондів, яка складається з сировини, матеріалів. Відповідно до цього під терміном “матеріальні ресурси” ми погоджуємося з Є. Р. Бершедою та розуміємо “предмети праці, що становлять речовинний зміст оборотних фондів”. Грошові витрати на матеріальні ресурси виражають матеріальні затрати, а матеріалоємність продукції — відношення між спожитими матеріальними ресурсами та результатами виробництва [2; с. 7].

Також, аналізуючи специфіку феросплавного виробництва, можемо погодитись з Є. Р. Бершедою у думці, що самі матеріальні ресурси можна розбити на предмети праці, що становлять безпосередню субстанцію продуктів, які виробляються, і предмети праці, що обслуговують виробничий процес (паливо, електроенергія, допоміжні матеріали та ін.).

Слід зазначити, що з набуттям виробництва продукції стандартного і масового характеру, найголовнішою стає тенденція до економії предметів праці першої категорії [2; с. 15].

Економія конкретного виду матеріальних ресурсів являє собою визначену кількість цього ресурсу, збережену чи виявлену як придатної для використання в конкретних цілях, за рахунок реалізації комплексу прогресивних конструкторсько-технологічних та організаційно-економічних заходів, здійснюваними даним споживачем в конкретних виробничих умовах в рамках визначеного періоду діяльності [3; с. 4].

Можливості зниження витрат у феросплавному виробництві, на нашу думку, в першу чергу, слід шукати в переробці власного шлакового (відвального) матеріалу.

Сучасна технологія виробництва феросплавів характеризується великою кратністю відвальних шлаків, що становить 1,3–1,4 стосовно тонни виготовленої феросплавної продукції. Також особливістю відвального матеріалу феросплавних підприємств є наявність у всіх складах шлаків від 3 до 8 % корольків металу, які при переробці повністю переходять в сплав та забезпечують підвищення виходу марганцевих сплавів

В цих умовах, головним резервом задоволення потреб феросплавного виробництва в марганцевій сировині, при існуючому рівні видобутку марганцевих руд, є максимальна переробка власного відвального матеріалу, що призведе до мінімізації втрати марганцю у феросплавному виробництві. Також переробка власного відвального матеріалу дозволить досягти найбільш повного витягу марганцю в цільовий продукт.

Переробка власних відходів виробництва дозволяє отримувати на лише потенційну сировину, а й очищений шлаковий матеріал, який широко використовується в різних видах діяльності. Технічні характеристики саме очищеного від корольків металу шлаку дозволяють використовувати його як матеріал у багатьох галузях. По міцності він поступається лише корунду, та має значний рівень пило- та вологонепроникненості, володіє високою корозійною стійкістю, вироблені з шлакового матеріалу абразиви широко використовуються в суднoремонті. Отримані з очищеного шлаку щебінь різної фракції та шлак гранульований використовуються автодорожніми службами. Заливка різних спеціальних форм рідким шлаком дозволяє отримувати велику кількість матеріалів, що використовуються для будівництва — фундаментні блоки, плити зовнішнього облицювання, та навіть художні вироби. Також з очищеного шлаку виготовляють обважнювачі для балансування магістральних трубопроводів на переходах через водні перешкоди, які не уступають за механічними якостями аналогічні вироби з бетону.

Необхідно зауважити, що проблема використання відходів феросплавного виробництва пов'язана не лише із технологічними резервами, а й з еколого-економічними факторами (зменшенням обсягів відвалів, зменшення використання, а, відповідно, і видобутку, марганцевих руд, отримання великої кількості будматеріалів без додаткового використання природних

ресурсів), що потребує формування ефективної системи їх руху та аналіз економічної ефективності напрямків їх використання. Екологічний аспект переробки відвальних матеріалів також займає важливе місце в управління витратами, а прогресивна екологічна політика є необхідною складовою діяльності феросплавних підприємств.

Вдосконалення управління витратами на феросплавних підприємствах за рахунок використання потенційної сировини, дозволить скоротити не лише втрати корисної відвальної сировини, а й знизити загальні витрати виробництва феросплавної продукції, за рахунок використання відходів в основному виробництві.

Література

1. *Крушельницька О. В.* Удосконалення системи управління виратами на підприємствах / О. В. Крушельницька // Вісник ЖДТУ. — 2010. — № 1 (51). — С. 152–160–141.
2. *Технічний* прогрес і динаміка матеріаломісткості продукції: [Текст]: моногр. / Є. Р. Бершеда; Наукова думка, ін-т економіки. — К., 1973. — 136 с. — 133.
3. *Бельская Л. А.* Методические рекомендации по выявлению резервов экономии материальных ресурсов в министерствах, ведомствах и на предприятиях / Л. А. Бельская // Научно-исследовательский экономический институт госплана. — 1985. — 32 с. 134.

В. В. БАЄВ
канд. екон. н., УРІМБ МАУП, м. Київ

ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 19–21

Економіка більшості країн світу характеризується розвитком сфери послуг, у якій важливе місце належить туризму. Очевидними є тенденції відокремлення від класичного туризму нових, найрізноманітніших альтернативних видів, зосередженість на яких дозволяє підвищувати дохідність туристичних послуг та, відповідно, вихід на нові ринки.

Одним із новітніх форм туризму, який акумулює значний соціально-економічний потенціал, є медичний. Він виконує низку функцій, серед яких першочергово слід відзначити виконання важливої соціальної функції з лікування та профілактики захворювань населення. Крім того, медичний туризм слід розглядати з позиції реалізації ним економічної функції, адже ця сфера є значним бюджетоутворюючим джерелом не тільки для окремих регіонів, де він розвинутий, але і суттєвим внеском до бюджету окремих країн [2].

На сьогоднішній день виділяють п'ять основних напрямків оздоровчого туризму в світі:

- Медичний туризм (оперативне втручання);
- SPA&Wellness туризм;
- Термальний туризм (лікування на мінеральних і термальних джерелах);
- Туризм для людей похилого віку;
- Стоматологічний туризм.

За прогнозами Всесвітньої організації охорони здоров'я, до 2022 року туризм і охорона здоров'я спільно стануть однією з визначальних світових галузей.

В умовах глобалізації охорони здоров'я, як однієї з галузей економіки, все більше країн інвестують в медичний туризм. Вони готують висококваліфікованих фахівців у найкращих медичних школах світу, будують комфортабельні клініки, обладнані новітніми технологіями. Як правило, це країни і з високорозвиненою індустрією туризму (Туреччина, Індія, Сінгапур, Таїланд, країни Латинської Америки). Така політика дозволяє пацієнтам — гостям цих країн не тільки вирішувати свої проблеми зі здоров'ям, повною мірою використовуючи всі можливості запропонованого медичного сервісу, але і одночасно відпочивати, знайомитися з місцевими пам'ятками і т. д. [1].

Інша тенденція — це потік пацієнтів з більш бідних країн з невисоким рівнем розвитку медицини (наприклад, країн СНД). Для них поїздка на лі-

кування в країни з традиційно високорозвиненою і сучасною медициною — єдина надія на постановку об'єктивного діагнозу і шанс на одужання. У цьому зв'язку, перш за все, затребувані онкологія, кардіохірургія, ортопедія, нейрохірургія в Німеччині, Ізраїлі, Швейцарії, Австрії, Франції.

Близько 100 мільярдів доларів, вважають експерти, щорічно витрачається на лікування за кордоном.

Медичний туризм продовжує глобалізуватися і стрімко набирати обертів. У провідних країнах світу з високим рівнем медицини прибуток від в'їзного оздоровчого та лікувального туризму вимірюється сотнями мільйонів доларів щорічно і вносить вагомий вклад у поповнення бюджету країни. В останні роки медичний туризм, включаючи як лікування, так і діагностику та реабілітацію, становить близько 2 % світового ВВП.

В даний час вже сформувався глобальний ринок медичних послуг зі своєю інфраструктурою (медичним менеджментом, акредитаційними органами, агентствами медичного туризму та туроператорами, фахівцями у сфері медичних подорожей). Навіть в умовах фінансової кризи медичний туризм розвивається і надає все більший вплив на національні системи охорони здоров'я і діяльність страхових компаній, які все частіше воліють оплачувати лікування клієнтів в зарубіжних клініках. В умовах глобальної економічної конкуренції феномен медичного туризму змушує медицину розвиватися шаленими темпами за рахунок сучасних технологій та поліпшення обслуговування пацієнтів.

Медичний туризм — відносно новий напрямок в індустрії туризму і охорони здоров'я нашої країни. Вітчизняні агентства з надання послуг медтуризму працюють не більше 4–5 років і пропонують три види послуг у цій сфері: діагностичного, оздоровчого та власне лікувального характеру. Але, незважаючи на такий короткий час існування цього явища, вже зараз цілком впевнено можна говорити про його перспективність: медтуризм набирає обертів у напрямку з України в інші країни, так і з-за кордону в Україну.

Динаміка розвитку медтуризму в Україні та країнах СНД не менш вражає. У 2014 році на лікування та оздоровлення виїжджало більше 1 мільйона пацієнтів з СНД, у тому числі близько 200 тисяч українців [3].

В останні 5 років пацієнти їздили за кордон за такими медичними показаннями: лікування дихальних шляхів, шкіри, серця, нирок, печінки, лікування розриву м'язів, обстеження, пластичні операції. Крім того, причиною виїзду за кордон можуть бути: постановка діагнозу в складних і спірних випадках; потреба в унікальних технологіях лікування, наприклад, трансплантації органів; дорогі технології, які поки не присутні у нас; рідкісні медичні процедури, які не надаються в Україні; необхідність консультації і лікування у висококласного спеціаліста. Нарешті, вже досить широко поширений виїзний оздоровчий туризм, який поєднується з індустрією подорожей.

За статистикою, основні потоки виїзного медичного туризму з України спрямовані в Ізраїль, Туреччину, США, Таїланд, Німеччину, Угорщину, Австрію, Чехію і Словаччину. Проте останнім часом серйозну конкуренцію їм почали складати клініки нових країн: Індії, Бразилії, Болівії, Коста-Ріки, ПАР.

З іншого боку, Україна сама стає вкрай перспективним ринком для в'їзного медичного і оздоровчого туризму. Наша країна має репутацію постачальника медичних послуг з хорошим співвідношенням ціна-якість: розцінки українських клінік набагато нижче. У першу чергу це відноситься до послуг стоматології, МРТ-діагностики, репродуктивної медицини. Багато туристів цілеспрямовано приїжджають в Україну в пошуках унікальних видів лікування — наприклад, стовбуровими клітинами.

Всесвітня асоціація медичного туризму (GHTC) вважає, що Україна є дуже привабливою для іноземних інвесторів та пропонує допомогу в інвестуванні закладів охорони здоров'я та реформуванні галузі [3].

Україна має багато привабливих рекреаційних зон з унікальними можливостями та медичних закладів для інвестування. Це стосується Західної України зі своїми природними особливостями та тих областей, що мають джерела мінеральних та лікувальних вод, природні реабілітаційні центри, тому наша країна може стати потужним центром для медичного туризму.

Значним потенціалом для розвитку в'їзного і внутрішнього медичного туризму мають також курорти з мінеральними водами і лікувальними грязями. Це Трускавець і Моршин в Прикарпатті, Миргород у Полтавській області, радонові джерела Хмільника (Вінницька область), соляні шахти Соледара Донецької області, санаторії Бердянська та багато інших. Українські здравниці мають багаторічний досвід ефективного лікування та реабілітації пацієнтів із захворюваннями опорно-рухового апарату, гінекологічні, органів травлення, пульмонологічними діагнозами і т. д. Просування медичних і оздоровчих турів по Україні стане ефективним інструментом для розширення рамок туристичного сезону, що особливо актуально для південних регіонів України і карпатських курортів [4].

Україна із своїм високим потенціалом медичних, оздоровчих і рекреаційних ресурсів, конкурентної переваги за ціновими параметрами, може стати одним із світових лідерів з медичного в'їзного туризму. Розвиток медичного туризму генерує значний мультиплікативний ефект для економіки та в змозі внести вагомий вклад у поповненні бюджету країни.

Література

1. *Коваль О.* Медичний туризм: відпочинок чи лікування? Новітні аспекти / О. Коваль [Електронний ресурс]. — Шлях доступу: http://tourinform.org.ua/medychnyj-turyzm-vidpochynok-chy-likuvannya-novitni-aspekty-2
2. *Малімон В. С.* Формування та розвиток регіональних ринків медичного туризму в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.05 "Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка" / В. С. Малімон. — Луцьк, 2013. — 20 с.
3. *Українська* Асоціація Медичного Туризму (УАМТ)/Офіційний сайт [Електронний ресурс] // Шлях доступу: http://uamt.org.ua/UA/deyatelnost-uk/novini. html
4. *Ukraine's* Medical Tourism Boom [Електронний ресурс] // Шлях доступу: http://www.medicare-4u.com/ru/news/makeover-or-internal-overhaul-ukraines-medical-tourism-boom.html

О. І. ДАВИДОВ
канд. екон. н., доц., Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, м. Харків

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ: ВАРТІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 22–24

Сучасний розвиток підприємств здійснюється в умовах зростання динамічності й невизначеності їх зовнішнього оточення, посилення кризових явищ у національній та світовій економіці. У такій ситуації актуалізується проблема пошуку інноваційних підходів до управління, які здатні забезпечувати ефективний та сталий розвиток підприємств у довгостроковій перспективі. Одним з таких підходів є управління вартістю підприємств. Дана система управління передбачає концентрацію зусиль менеджменту у напрямку максимізації вартості підприємств.

Успіх реалізації концепції управління вартістю підприємств пов'язаний із розумінням внутрішньої сутності цієї вартості, розкриттям механізму впливу вартісно-утворюючих процесів на сталий розвиток суб'єктів господарювання.

Сутність вартості підприємств виражає її внутрішню об'єктивну характеристику, що формується, перш за все, на основі дії фундаментальних факторів.

Як справедливо зазначає П. Ю. Старюк, вартість компанії залежить від факторів операційної, інвестиційної та фінансової ефективності, які можуть бути поєднані одним терміном — фундаментальні показники [1, *7*].

Вартість підприємства характеризує його внутрішню спроможність щодо досягнення інтегрального ефекту у ключових сферах: операційній, інвестиційній та фінансовій діяльності.

Застосування інноваційної моделі вартісно-орієнтованого управління підприємствами створює основу для підвищення комплексної ефективності усіх сторін їх діяльності, укріплення конкурентоспроможності даних суб'єктів господарювання, активізації механізму залучення інвестицій, зростання ринкової вартості підприємств та їх акцій.

Сталість у діяльності підприємства є якісною характеристикою його функціонування як відкритої соціально-економічної системи та виражає здатність суб'єкта господарювання активно й ефективно реагувати на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища. З цих позицій сталість розвитку підприємства визначається фундаментальними результатами його діяльності, що знаходять відображення у вартості підприємства та характеризують її внутрішню сутність.

Сутність концепції вартісно-орієнтованого управління може розглядатися як сукупність важелів впливу на фінансові параметри підприємства на основі оцінки, планування та контролю чинників його вартості [2, *5*].

Управління вартістю підприємств забезпечує системну організацію їх діяльності щодо забезпечення сталого розвитку шляхом досягнення головної мети — максимізації вартості. Тим самим розширюються можливості менеджменту щодо моделювання траєкторії та умов розвитку підприємств за допомогою цілеспрямованого впливу на фундаментальні показники їх фінансово-господарчої діяльності.

В той же час розуміння сутнісної природи вартості не можна обмежувати сферою фінансово-господарської ефективності, а слід розглядати із врахуванням інтересів стейкхолдерів, які впливають на результативну діяльність підприємств.

Вартість бізнесу суб'єктів господарювання, на думку В. Є. Хаустової та І. Г. Курочкіної, відображає сукупну характеристику фінансових показників діяльності підприємства та враховує інтереси різних учасників ринкових відносин [3, *7*].

Згідно із теорією стейкхолдерів цілі організацій мають враховувати інтереси різних сторін, які будуть представляти певний тип неформальної коаліції [4, *96*].

Ефективна реалізація вартісно-орієнтованого управління як інноваційної концепції менеджменту передбачає побудову нової системи комунікацій із зацікавленими сторонами на принципах забезпечення узгодження, балансування інтересів стейкхолдерів. Фактично мова йде про те, що управління вартістю підприємств є системою управління інтересами їх стейкхолдерів.

Вартісно-орієнтоване управління дозволяє врахувати інтереси зацікавлених осіб, забезпечити розвиток підприємств за рахунок припливу капіталу, об'єднати зусилля менеджерів на внутрішньокорпоративних рівнях управління задля досягнення єдиного кінцевого результату [5, *5*].

Узгодження суперечливих інтересів стейкхолдерів є невід'ємним елементом діяльності підприємств щодо створення вартості, яка відображає сукупну величину очікуваних вигод для усіх зацікавлених сторін згідно з їх внеском у результативну діяльність підприємств.

Вартість для стейкхолдерів слід розглядати не ізольовано, а в межах вартості підприємств. Створення вартості для стейкхолдерів поряд із формуванням фундаментальних основ ефективної діяльності підприємств виражає внутрішню сутність вартісно-утворюючих процесів.

Реалізація вартісно-орієнтованого підходу щодо управління розвитком підприємств пов'язано із посиленням уваги менеджерів до побудови правильних відносин з різними групами зацікавлених осіб та зі зростанням ролі соціальної відповідальності підприємств у формуванні їх вартості.

Використання основних положень теорії стейкхолдерів в управлінні вартістю спрямовано на балансування цілей та задоволення вимог різних зацікавлених осіб, що мають вплив на розвиток підприємств. На цій основі

забезпечується зростання вартості підприємств як інтегрального результату їх функціонування.

Процес створення вартості підприємств пов'язаний із досягненням максимуму вигід для зацікавлених сторін, яким адресована соціальна відповідальність. Тобто врахування в управлінні вартістю підприємств узгоджених інтересів їх стейкхолдерів слід розглядати в рамках максимізації цільової функції управління, а не як додаткову умову.

В ході реалізації вартісно-орієнтованого підходу до управління підприємство прагне до формування по відношення до кожної групи стейкхолдерів особливого типу поведінки, яка сприяла б досягненню стратегічної спільної мети — максимізації вартості.

Формування міцних відносин із зацікавленими особами в процесі управління вартістю підприємств виступає запорукою успішного бізнесу та довгострокового сталого розвитку підприємств.

Розуміння внутрішньої сутності вартості підприємств, механізму її створення є базисом для побудови ефективної системи управління, що зоорієнтована на забезпечення сталого розвитку підприємств в сучасних економічних реаліях.

Література

1. *Старюк П. Ю.* Управление стоимостью компании как основная задача корпоративного управления [Электронный ресурс] / П. Ю. Старюк // Корпоративные финансы. — 2007. — № 2. — С. 5–16. — Режим доступа: http://ecsocman.hse.ru/hsedata/2010/12/31/1208181502/staruk_5–16.pdf
2. *Грапко Н. В.* Вартісно-орієнтоване управління корпоративними фінансами: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 "Гроші, фінанси і кредит" / Н. В. Грапко. — К., 2011. — 21 с.
3. *Хаустова В. Є.* Оцінка вартості бізнесу суб'єктів господарювання (на прикладі металургійної галузі України): монографія / В. Є. Хаустова, І. Г. Курочкіна. — Х.: ВД "ІНЖЕК", 2009. — 268 с.
4. *Кузьмин С. С.* Корпоративный рост: модели и методы: Монография / С. С. Кузьмин. — М.: ИНФРА-М, 2012. — 184 с.
5. *Мендрул О. Г.* Управління вартістю підприємства: Монографія / О. Г. Мендрул. — К.: КНЕУ, 2002. — 272 с.

В. О. ТЬОРЛО
канд. екон. н., проф. МКА, УАІМВЛ МАУП, м. Київ

Г. Г. ПРИХОДЬКО
студент 4 курсу, УАІМВЛ МАУП

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ КОМПАНІЇ З ІМПОРТУ В УКРАЇНУ НАФТОПРОДУКТІВ ЗА УМОВ НЕСТАБІЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 25–28

Останнім часом значна увага в Україні приділяється інвестиційним процесам, без яких неможливо досягти помітних успіхів в економічному розвитку. Особливо нагальним за існуючих умов є необхідність залучення фінансових ресурсів в реальний сектор української економіки, зокрема в паливно-енергетичну галузь. Україна гостро відчуває дефіцит інвестиційних ресурсів і повинна шукати шляхи покращення інвестиційної діяльності підприємств. При цьому завдання відродження ринку фінансових інвестицій і капіталів включає як коротко- так і середньостроковий аспекти, що передбачає підвищення ефективності функціонування банківської системи. Довгостроковий аспект пов'язаний переважно з вирішенням проблеми розвитку ринку акціонерних капіталів і державних цінних паперів.

Відповідно до закону України "Про інвестиційну діяльність" від 18.09.1991 р., під інвестиціями розуміються усі види майнових і інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті чого створюється прибуток, або досягається соціальний ефект [1].

У сучасній зарубіжній літературі термін "інвестування" часто трактується як придбання цінних паперів (акцій, облігацій). В Україні цей термін ідентифікується переважно з поняттям "капітальні вкладення". Інвестиції в цьому разі розглядаються як фінансуванням у відтворення основних фондів (споруд, обладнання, транспортних засобів) суб'єктів господарювання. Водночас інвестиції можуть спрямовуватись на поповнення обігових коштів, придбання нематеріальних активів (патентів, ліцензій, ноу-хау) [2, с. 34].

Слід зазначити, що реальні інвестиції, відіграють винятково важливу роль як в економіці країни, так і будь-якого підприємства, тому що вони виступають основою для:

- систематичного відновлення основних виробничих фондів підприємства і здійснення політики розширеного відтворення;

- прискорення НТП і поліпшення якості продукції;
- структурної перебудови суспільного виробництва та збалансованого розвитку всіх галузей народного господарства;
- створення необхідної сировинної бази промисловості;
- вирішення чи пом'якшення проблеми безробіття.

Таким чином, інвестиції потрібні не тільки для оздоровлення економіки країни, але й і для вирішення на цій основі багатьох соціальних проблем, насамперед — підйому життєвого рівня населення.

Під час економічної кризи інвестиційна діяльність в Україні значно знизилася. Попит на інвестиції падав значно швидше ніж виробництво валового продукту. Однією з причин такого становища, було те, що інфляція значно знецінювала інвестиційні засоби. Протягом останніх років спостерігається тенденція до зниження частки довгострокових кредитів, наданих суб'єктам господарювання усіх форм власності в загальному обсязі кредитів в економіці країни [4 с. 45].

Аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду управління інвестиційним процесом дозволяє зробити висновок про те, що багато аспектів інвестиційної діяльності і оцінки її ефективності не досить повно досліджені в роботах науковців. Її гносеологічними джерелами є положення економічної теорії, що розглядають взаємозв'язки ресурсних і результативних параметрів економічного розвитку: теорії накопичення, теорії відтворення, теорії економічної динаміки, теорії економічного зростання. Недостатня теоретична опрацьованість цих проблем не дозволяє підприємствам ефективно вирішувати цілий ряд управлінських завдань. Тому проблеми зростання ефективності управління інвестиційними процесами необхідно розглядати і вирішувати в тісному взаємозв'язку між макро- і мікрорівнями, що вимагає створення ефективних механізмів управління інвестиційною діяльністю на підприємствах [3, с. 87].

Сучасна система управління інвестиційною діяльністю в Україні, її функціонування вимагають моделювання як бізнес-процесів, так і бізнес-систем на основі досвіду практичної роботи з управління інвестиційною діяльністю, його наукового узагальнення, переходу від методу "проб і помилок" до стрункої методології аналізу та проектування процедур управління інвестиційною діяльністю.

Одним з основних напрямів підвищення ефективності управління інвестиційними процесами на мікрорівні є використання комплексного підходу до інвестування, під яким розуміється комплексне інвестиційне проектування — системно інтегрований процес управління сукупністю інвестиційних проектів, що підпорядковані єдиному стратегічному задуму, орієнтованому на успішну реалізацію інвестиційної програми підприємства. Взаємодія елементних проектів в раціонально складеному комплексному проекті має синергетичний прояв.

В умовах обмежених власних фінансових ресурсів комплексне інвестиційне проектування може розглядатися як один з прийнятних підходів до

управління інвестиційною переважної більшості підприємств. Застосування даної концепції при реалізації інвестиційної програми підприємства може сприяти оптимізації управлінських рішень в інвестиційній сфері, ефективнішому використанню обмежених інвестиційних ресурсів підприємства, а, отже, і зниженню потреби в ресурсах, що залучаються, позитивній динаміці основних показників фінансово-господарської діяльності.

В наш час ефективність інвестиційної діяльності підприємства в значній мірі залежить від рівня організації управління інвестиційною діяльністю в компанії. Ухвалення рішень про інвестиції є найбільш складним і важливим завданням управління, у зв'язку з чим виникає необхідність інтеграції діяльності всіх учасників процесу управління інвестиційною діяльністю компанії, яку можливо реалізувати тільки через єдину структуру управління інвестиціями в рамках існуючої організаційної структури управління.

Для забезпечення підвищення ефективності управління інвестиційною діяльністю в підприємствах на наш погляд необхідно, перш за все, сконцентрувати увагу на маркетинговій технології управління інвестиційною діяльністю, активізуючою внутрішні резерви підприємства і сприяючою ефективному залученню зовнішніх фінансів.

Значний спад інвестицій, що спостерігається останнім часом, котрий значно перевищує зниження обсягів виробництва, обумовлений тим, що інвестиції в промислові підприємства не забезпечують простого відтворення капіталу. Інвестиційна діяльність підприємств повинна розглядатися як єдність процесів вкладення ресурсів і отримання доходів у майбутньому, що відбуваються в різній часовій послідовності. У трансформаційній економіці значних якісних змін зазнав соціально-економічний механізм інвестування. Економічний зміст цієї категорії наповнюється новими сучасними формами залучення і руху ресурсів, а також ускладненням відносин між учасниками інвестиційного процесу.

Оцінка ефективності інвестиційних проектів повинна засновуватися на додержанні основних принципів, що охоплюють всі стадій життєвого циклу, моделювання грошових потоків, можливість порівняння умов реалізації різних проектів, позитивність та досягнення максимуму ефекту, врахування чинника часу та найбільш істотних наслідків, а також врахування впливу інфляції, невизначеності й ризиків. Інвестиційна привабливість підприємств також залежить значною мірою від моделі його інвестиційної поведінки, що включає систему мотивації, яка спонукала б його до активізації інвестиційної діяльності.

Таким чином головною метою управління інвестиційною діяльністю підприємства є отримання можливого максимального прибутку не тільки в поточному, а й у перспективному періодах. Це вимагає розробки таких задач управління, які забезпечували б реалізацію головної мети інноваційної діяльності, що полягає в досягненні: достатньої інвестиційної підтримки необхідних темпів розвитку поточної діяльності підприємства; балансу максимальної прибутковості з урахуванням прийнятного ступеня ризику;

ліквідності інвестицій, можливостей швидкого реінвестування капіталу при змінах чинників внутрішнього та зовнішнього середовищ; можливості реалізації програм соціального розвитку колективу.

Література

1. *Закон* України "Про інвестиційну діяльність" від 18 вересня 1991 року № 1560-XII // Інфодиск: Законодавство України.
2. *Глазунов В. Н.* Финансовый анализ и оценка риска реальных инвестиций. — М.: Финстатинформ, 2007. — 135 с.
3. *Данілов О. Д., Івашина Г. М., Чумаченко О. Г.* Інвестування: Навчальний посібник. — К., 2001. — 364 с.
4. *Щербак А. В.* Інформаційне забезпечення інвестиційної діяльності на підприємстві // Актуальні проблеми економіки. — 2006. — № 3. — С. 103–107.
5. *Економіка* України // Аналітичний журнал // Іноземні інвестиції в сучасних умовах: досвід, статистика, проблеми. — 2001. — № 1.

В. О. ТАРАНЕЦЬ
докторант, МАУП

КРИТЕРІЇ КЛАСИФІКАЦІЇ МОДЕЛЕЙ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ Й РОЗВИТКУ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 29–34

Актуальним предметом дослідження сучасної світової економічної науки є соціально-економічна динаміка, що охоплює проблематику багатомірних процесів, які віддзеркалюють глибокі зрушення в технологічній, економічній, соціальній та інших сферах суспільства. Із цього приводу існує велика кількість теорій та концепцій відтворення, циклічності, трансформації, зростання, розвитку.

Одним із найважливіших методологічних принципів економічної науки є системність аналізу. Згідно із принципами системного аналізу та чи інша складна проблема, що виникає перед суспільством (у нашому випадку — проблема економічного зростання й розвитку), має розглядатися як ціле, як система у взаємодії всіх її компонентів. Для прийняття рішення щодо управління цією системою необхідно визначити її мету, цілі її окремих підсистем і численність альтернатив досягнення цих цілей, які зіставляються за певними критеріями ефективності, й обрати найбільш придатний для даної ситуації спосіб управління. Важливим етапом системного аналізу є побудова узагальненої моделі досліджуваної системи, у якій враховано всі її суттєві складові.

Теоретичною й методологічною основою системного аналізу є системний підхід, основним завданням якого є розробка методів дослідження, способів опису й пояснення природи явищ і процесів, які аналізуються, тобто виступають предметом, об'єктом дослідження, а саме: розробка засобів представлення досліджуваних об'єктів як систем; побудова узагальнених моделей системи, моделей різних класів і специфічних властивостей систем.

Будь-яка наукова теорія або концепція виникає, як відомо, у певних історичних умовах, відбиває особливості певного історичного етапу соціально-економічного життя, а також є результатом узагальнення фактів і досвіду з метою надання практичних рекомендацій, визначення конкретних заходів щодо вирішення проблем, які виникають перед суспільством у певний проміжок часу. Саме тому здобутки зазначених теорій та концепцій становлять не тільки теоретичну, але і практичну цінність: на підставі їх критичного аналізу можливий плідний пошук ефективних моделей розвитку національної економіки.

Поняття "модель" (фр. modele — зразок) є найбільш ємним поняттям теорії економічного зростання й розвитку. Філософський зміст моделі полягає

в тому, що це деякий спеціально створений зразок, який відтворює всі характеристики певного об'єкта або явища і створений для їх вивчення. Потреба в моделюванні виникає тоді, коли дослідження самого об'єкта або явища неможливе, ускладнене, або потребує дуже тривалого періоду часу. Між моделлю й об'єктом, явищем, що цікавлять дослідника, має існувати певна подібність. Вона може міститися в подібності фізичних характеристик, або в подібності функцій. У кожному конкретному випадку модель може виконувати свою функцію лише тоді, коли міра її відповідності об'єкту визначена достатньо суворо [11, с. 289]. Таким чином, модель економічного зростання або розвитку охоплює всю різноманітність факторів, рушійних сил, типів тощо. У певному розумінні модель наближається до сутності явищ. Моделі можуть суттєво відрізнятись одна від одної співвідношенням факторів зростання, динамікою економічних показників, стійкістю розвитку, основними відтворювальними пропорціями. Вибір моделі економічного зростання й розвитку залежить, з одного боку, від того, наскільки науковим є уявлення дослідника про сутність економічного зростання й розвитку. З іншого боку, різноманітність моделей економічного зростання й розвитку зумовлена тим, що модель (як і її складові елементи) залежить від конкретно-історичних умов, у яких вона застосовується, від особливостей соціально-економічного розвитку країни, від економічної і навіть політичної ситуації у країні, від цільових орієнтирів у державі, від цільових орієнтирів державної політики. Будь-яка модель має зміст, коли функціонує. Отже, модель припускає конкретний механізм її функціонування (реалізації). Модель — свого роду конкретний працюючий механізм.

В економічній літературі існує декілька визначень сутності моделі економічного зростання й розвитку. Дехто з вчених під моделлю соціально-економічного розвитку розуміє "взаємопов'язану єдність... форм і механізмів взаємодії суб'єктів економічного життя, регулювання господарчого порядку та господарських процесів з боку держави та інших організаційних структур" [10, с. 40].

Заслуговує на увагу визначення поняття "модель" Л. І. Дмитриченко, яка використовує його з приводу характеристики моделей державного регулювання економіки. "Філософський зміст моделі в тому, що це деякий спеціально створений зразок (об'єкт або змодельоване явище), що містить усі (усвідомлені й бажані) характеристики того об'єкта, що вивчається. Між моделлю й досліджуваним об'єктом має бути певна тотожність, що виявляється в подібності характеристик або функцій. Модель може виконувати свою роль лише тоді, коли ступінь її відповідності досліджуваному об'єкту визначено досить строго. Отже, модель державного регулювання економіки охоплює все різноманіття методів, важелів, форм регулювання тощо. У певному розумінні модель близька до сутності явища. Умовно поняття "модель" відповідає на питання "що є дане явище?", "яке воно?" [3, с. 53–54].

Поняття "модель", як і будь-яке поняття, можна розглядати у філософському і соціально-економічному аспектах. У філософському — це система

методів, важелів, форм, інструментів. Соціально-економічний аспект моделі полягає в тому, що вона завжди конкретна і специфічна. У світовій практиці існує багато моделей державного регулювання — американська, французька, японська, швецька, південнокорейська тощо.

Щодо моделей економічного зростання, то автори навчального посібника з економіки зарубіжних країн вважають, що: "Залежно від ролі уряду, профспілок, роботодавців у господарському і соціальному регулюванні в розвинутих країнах можна виокремити такі моделі економічного розвитку: ліберальна, корпоративістська, соціально-ринкова; кожна з них має свої різновиди за окремими країнами" [1, с. 84].

В економічній літературі визначаються декілька підходів до критеріїв, за якими розрізняють моделі економічного зростання й соціально-економічного розвитку.

Перший критерій — доктринний, або концептуальний. Згідно з таким критерієм, сучасна історія економічної думки розрізняє: нео- і посткейнсіанські, неокласичні і неоліберальні, а також неоінституціональні моделі соціально-економічної динаміки (кризи, відтворення, еволюції, зростання, розвитку, трансформації) [2, с. 13–42, 448–532, 627–633; 7, с. 295–311, 358–365, 377–378, 407–417, 437–442;].

Другий критерій — залежно від ступеня розгортання або зрілості (досягнутого рівня) процесів динаміки. Такий підхід застосовується здебільшого ООН, МВФ, Всесвітнім банком. Зазвичай такий критерій використовується для ранжування національних моделей щодо досягнення ними певних кількісних характеристик [4–5]. За цим критерієм розрізняють: моделі високорозвинутої економіки (країни); модель економіки (країни), яка розвивається; модель трансформаційної (перехідної) економіки; модель наздоганяючого розвитку.

Третій критерій — залежно від домінування факторів, що визначають або зумовлюють процеси динаміки. Всесвітній економічний форум виокремлює такі моделі: модель розвитку на засадах інтенсивного (посиленого) використання основних факторів виробництва; модель розвитку на основі підвищення ефективності і продуктивності функціонування економіки; модель розвитку, який базується на впровадженні й застосуванні інновацій [15]. Деякі автори розглядають моделі екзогенно-залежного й ендогенно-орієнтованого розвитку, і модель інноваційно-інвестиційного розвитку [6, с. 95–107, 337–482].

Четвертим критерієм визначення моделей динаміки можна вважати домінування або взаємодію технологічних та соціально-економічних укладів. За визначенням фахівців, технологічні уклади становлять цілісні та стійкі утворення (групи технологічних сукупностей) у технологічній структурі економіки, які пов'язані однотиповими технологічними й відтворювальними ланцюгами та забезпечують виготовлення певного набору кінцевих продуктів відповідно до потреб певного суспільного типу. На підставі цього критерію виокремлюють моделі доіндустріального, індустріального, постіндустріального розвитку.

Зміст п'ятого критерію — залежність від співвідношення рушійних сил процесів соціально-економічної динаміки (інтересів соціальних груп, ринкового або централізованого регуляторів). Згідно з ним розрізняють моделі розвитку ліберальної, корпоративістської, соціально-ринкової економіки [1].

Переважна більшість досліджень моделей економічної динаміки присвячується національним моделям [8–9; 12–14]. Отже, ще одним критерієм визначення різновидів моделей динамічних процесів є національний критерій. За національним критерієм виділяють американську, японську, англійську, китайську й ін. На думку провідних фахівців у сфері економічної теорії, "саме такий підхід найбільшою мірою відповідає критерію розмежування моделей... І не тільки тому, що самі моделі обумовлені історичними, соціально-економічними, політичними й іншими особливостями країн, а й тому, що національний критерій за сутністю є комплексним, він відображає всі інші критерії" [3, с. 172–173]. Отже, різноманітність моделей економічного зростання й розвитку почасти зумовлена тим, що модель (як і її складові елементи) залежить від конкретно-історичних умов, у яких вона застосовується, від особливостей соціально-економічного розвитку країни, від економічної і навіть політичної ситуації у країні, від цільових орієнтирів країни, від цільових орієнтирів державної політики.

Узагальнення підходів до критеріїв, за якими розрізняють моделі зростання й розвитку економіки, подано у табл. 1.

Таблиця 1

Узагальнення підходів до критеріїв, за якими розрізняють моделі зростання та розвитку економіки

Критерії, за якими розрізняють моделі	Моделі зростання та розвитку економіки
1	2
Доктринний (концептуальний)	нео- і посткейнсіанські, неокласичні і неоліберальні, неоінституціональні моделі соціально-економічної динаміки (кризи, відтворення, еволюції, зростання, розвитку, трансформації)
Ступінь розгортання, зрілості (досягнутого рівня) процесів динаміки	модель високорозвинутої економіки (країни) модель економіки (країни), яка розвивається; модель трансформаційної (перехідної) економіки; модель наздоганяючого розвитку
Домінування факторів, що визначають, зумовлюють процеси динаміки	модель розвитку на засадах інтенсивного (посиленого) використання основних факторів виробництва; модель розвитку на основі підвищення ефективності і продуктивності функціонування економіки; модель розвитку, який базується на впровадженні й застосуванні інновацій
	модель ендогенно-орієнтованого розвитку моделі екзогенно-залежного розвитку

Закінчення табл. 1

1	2
Співвідношення рушійних сил соціально-економічної динаміки (інтересів соціальних груп, ринкового або централізованого регуляторів)	ліберальна модель розвитку корпоративістська модель розвитку модель соціально-ринкової економіки
Домінування або взаємодія технологічних та соціально-економічних укладів	модель доіндустріального розвитку модель індустріального розвитку модель постіндустріального розвитку
Національний	американська, англійська, китайська, японська, бразильська та ін. західноєвропейська, латиноамериканська, східноазіатська та ін.

Таким чином, комплексний аналіз світового досвіду щодо ефективних механізмів вирішення проблем стабілізації економіки, вивчення основних елементів механізму функціонування національних моделей зростання й розвитку країн, які продемонстрували й демонструють неабиякі успіхи в цьому напрямі, дали змогу класифікувати моделі (які існують) за такими критеріями: доктринний (концептуальний); ступінь розгортання, зрілості (досягнутого рівня) процесів динаміки; домінування факторів, що визначають, зумовлюють процеси динаміки; співвідношення рушійних сил соціально-економічної динаміки (інтересів соціальних груп, ринкового або централізованого регуляторів); домінування або взаємодія технологічних та соціально-економічних укладів; національний.

Література

1. *Бартенев С. А.* История экономических учений: учебник / С. А. Бартенев. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Магистр, 2007. — 478 с.
2. *Глазьев С. Ю.* Новый технологичекий уклад в современной мировой экономике / С. Ю. Глазьев // Международная экономика. — 2010. — № 5. — С. 5–27.
3. *Дмитриченко Л. И.* Государственное регулирование экономики: теория и методология: монография / Л. И. Дмитриченко. — Донецк: УкрНТЭК, 2001. — 329 с.
4. *Доклад* о мировом развитии 2009: Новый взгляд на экономическую географию [Электронный ресурс] / Всемир. банк // ISSUU. — Электрон. текст. дан. — [Б. м], 2009. — Режим доступа: http://issuu.com/worldbank-russia/docs/wdr2009-rus. — Загл. с экрана.
5. *Доклад* о развитии человека 2010. Реальное богатство народов: пути к развитию человека: пер. с англ. — М.: Весь Мир, 2010. — 244 с.
6. *Економіка* України: стратегія і політика довгострокового розвитку / Ін-т екон. прогнозування; за ред. В. М. Гейця. — К.: Фенікс, 2003. — 1008 с.

7. *История* экономических учений: (современный этап): учебник / под общ. ред. А. Г. Худокормова. — М.: ИНФРА-М, 2007. — 733 с.
8. *Мельянцев В.* Сдают ли развитые страны развивающимся свои позиции? / В. Мельянцев // Международная экономика и международные отношения. — 2009. — № 12. — С. 3–18.
9. *Нуреев Р. М.* Экономика развития: модели становления рыночной экономики: учебник / Р. М. Нуреев. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Норма, 2008. — 640 с.
10. *Островская Е.* Трансформация социально-экономической модели Франции / Е. Островская // Мировая экономика и международные отношения. — 2007. — № 4. — С. 40–49.
11. *Современный* философский словарь / под. общ ред. В. Е. Кемерова. — 3-е изд., исправл. и доп. — М.: Акад. Проект, 2004. — 864 с.
12. *Сото Э. де.* Загадка капитала. Почему капитализм торжествует на Западе и терпит поражение во всем остальном мире: пер. с англ. / Э. де Сото. — М.: ЗАО "Олимп-Бизнес", 2004. — 272 с.
13. *Тодаро М. П.* Экономическое развитие: учебник / пер. с англ. под ред. С. М. Яковлева, Л. З. Зевина; Экон. фак. МГУ. — М.: ЮНИТИ, 1997. — 671 с.
14. *Філіпенко А. С.* Цивілізаційні виміри економічного розвитку / А. С. Філіпенко. — 2-е вид. — К.: Знання України, 2002. — 190 с.
15. *The Global* Competitiveness Report 2009–2010 [Electronic recourse]: World Economic Forum, Geneva, Switzerland, 2009 / Committed to improving the state of the world; ed. K. Schwab. — Electronic data. — Geneva, 2009. — Mode of access: http: // www3. weforum. org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2009–10. pdf

С. П. ЛОБОВ
доц. каф. обліку, аналізу, аудиту і адміністрування підприємств гірничо-металургійного комплексу,
ДВНЗ "Криворізький національний університет"

ПРОДУКТОВИЙ ПІДХІД ДО ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ УПРАВЛІНСЬКИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 35–37

Сучасні умови жорсткої конкуренції вимагають від підприємств постійного збільшення темпів інноваційного розвитку, швидкого реагування на змінні умови зовнішнього середовища. Це практично неможливо без використання сучасних управлінських інформаційних систем. В даний час стрімко розвиваються та постійно удосконалюються новітні інформаційні технології, що розширило можливості накопичення та обробки інформації до нечуваних до цього часу розмірів.

Наявність потужної інформаційної системи стає однією з важливих конкурентних переваг підприємств. Невипадково, майже в усіх галузях економіки України спостерігається постійне збільшення витрат на інформаційні технології та обчислювальну техніку. Так, з 2004 р. на ВАТ "Північний ГЗК" та ВАТ "Центральний ГЗК" реалізується один з найбільших у світовій гірничорудній галузі за масштабами та обсягом інвестицій проект по впровадженню інформаційної системи "SAP for Mining". Вартість лише першого етапу цього проекту з урахуванням оновлення обчислювальної техніки та мереж перевищила 50 млн. грн. Не менш масштабні проекти впровадження інформаційної системи SAP в даний час реалізуються на багатьох вітчизняних металургійних підприємствах, зокрема ВАТ "АрселорМіттал Кривий Ріг", Азовсталь, Донецьксталь, Дніпроспецсталь тощо.

В літературі [1, 2] економічна інформація частіше всього розглядається як ресурс, а не продукт. Це пов'язано з тим, що без неї неможливо ведення виробництва основної продукції. Єдине виключення складають випадки, коли виробництво інформаційних продуктів і є основним видом діяльності підприємства, наприклад, створення нормативно-правових баз даних, друк рекламної та поліграфічної продукції. В роботі [2] розглянуті особливості створення саме таких інформаційних продуктів. Дійсно, інформація, яка отримується з зовнішнього середовища, є ресурсом. Але будь-яка внутрішня економічна інформація, що обробляється та готується на підприємстві, має всі ознаки продукції, а управлінська інформаційна система є середовищем, в якому виробляється ця продукція.

Тому пропонуємо наступний продуктовий підхід до оцінки економічної інформації та управлінських інформаційних систем. Бухгалтери та інші користувачі управлінської інформаційної системи виробляють управлінську інформацію на персональному комп'ютері аналогічно з тим, як робочий за верстатом виробляє основну продукцію. У економічної інформації, на відміну від інших видів інформації, завжди є чітко виражений матеріальний носій — документ, що може зберігатись як у паперовому, так і електронному вигляді. Ця особливість економічної інформації дозволяє поставити її в один ряд з будь-якою іншою продукцією, проводити окремий її облік та калькулювання її собівартості. Слід зазначити, що економічна інформація, як і матеріальні активи, є неоднорідною. В її структурі є первинні документи, управлінська та фінансова звітність, інші внутрішні документи. При цьому первинні документи використовуються при підготовці (виробництві) управлінської та фінансової звітності. Тому при калькулюванні собівартості цих звітів потрібно включати собівартість виготовлення відповідних первинних документів, які в даному випадку можуть розглядатись як полуфабрикати. Таким чином, аналогічно основної продукції, економічна інформація проходить всі стадії обробки працівниками підприємства.

Автоматизовані управлінські інформаційні системи надають широкі можливості глибокого аналізу витрат, пов'язаних з кожним документом. Так, в інформаційних системах фіксується весь процес обробки документів, час роботи користувача, вид операцій над документом. Сучасні управлінські інформаційні системи дозволяють контролювати поточний стан обробки документа, ким він обробляється в даний момент. Деякі документи мають дуже обмежений час існування, тому що використовуються для прийняття оперативних рішень і після визначеного моменту втрачають свою актуальність. Тому в комп'ютерних інформаційних системах може автоматично визначатись час запізнення обробки таких документів, порівняно з встановленим регламентом.

Отже, об'єктом калькулювання для економічної інформації є документ або звіт. Загальноприйнятою одиницею виміру будь-якої інформації є біт, але найбільш розповсюдженою та зручною одиницею є байт (8 біт). Це пов'язано з тим, що саме байт дозволяє зберігати один символ алфавітно-цифрової інформації. Будь-який документ (звіт) містить, як правило, саме алфавітно-цифрову інформацію, та кількість символів (байт) цієї інформації і складає обсяг цієї продукції. Дійсно, великий звіт, що містить сотні показників завжди має більшу собівартість, ніж звіт з одного показника.

Економічна інформація, як і основна продукція, має незавершене виробництво у вигляді документів, що не пройшли всі стадії обробки, в тому числі документів, що не повернулись від покупців основної продукції та не передані в архів. Також по економічній інформації можуть бути залишки нереалізованої продукції, наприклад, внутрішня звітність, яка сформована, але не опрацьована споживачем інформації — менеджером.

Аналогічно до основної продукції, економічна інформація має різну якість. У разі якщо документ надійшов до споживача (менеджера) пізніше,

ніж у встановлений термін, він має ознаки браку у виробництві, тому усі витрати на його виготовлення є прямими збитками підприємства. У багатьох документів є обов'язкові реквізити, встановлені законодавством або внутрішнім регламентом. Якщо документ надійшов до споживача без одного з цих реквізитів, він повинен бути повернений на доробку, що викликає збільшення витрат часу та може призвести до порушення встановлених термінів та браку. В комп'ютерних інформаційних системах такі випадки виключаються шляхом блокування запису документів в базу даних без відповідних реквізитів. Також можлива ситуація, коли документ містить неповну або помилкову інформацію. Більшість арифметичних помилок може бути усунена шляхом автоматизованого розрахунку та контролю введених даних у комп'ютерній інформаційній системі. Але складні логічні помилки виявити проблематично. Для цього можуть використовуватись методи, загальноприйняті у сучасній теорії аудиту та контролю: звірка, контроль кореспонденцій рахунків, пошук від'ємних сальдо активних рахунків тощо. При цьому у комп'ютерних інформаційних системах фіксується автор документа та усі операції, які він виконував. Тому у разі виявлення помилки, є можливість встановити винних та прийняти адекватні управлінські рішення. Слід зазначити, що якщо системи обліку та аналізу в даний час вже широко використовуються на вітчизняних підприємствах, то системи автоматизованого контролю знаходяться ще в початковому стані.

Отже, використання обчислювальної техніки дозволяє суттєво прискорити виробництво економічної інформації та одночасно підвищити її якість. Але сучасні комп'ютерні інформаційні системи значно відрізняються як за функціональними можливостями, так і продуктивністю (виробничою потужністю). При цьому як зазначалося вище, потужні системи мають велику вартість. Це потребує проведення детального аналізу їх економічної ефективності та обґрунтування їх вартості.

Використання запропонованого продуктового підходу дозволяє не лише покращити економічну ефективність виробництва та використання економічної інформації, але й більш точно оцінити ефективність роботи персоналу підприємства, задіяного у цьому виробництві.

Література

1. *Буряк В. В., Ольховская О. Л.* Эффективность информационных систем. — Краматорск: ДГМА, 2008. — 76 с.
2. *Тамбовцев В. Л.* Пятый рынок: экономические проблемы производства информации. — М.: Издательство МГУ, 1993. — 137 с.

Л. О. ЛОПАТЕНКО
доц., УРІМБ МАУП, м. Київ

Д. Б. ЛОПАТЕНКО
мол. наук. співроб., ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАНУ" м. Київ

РОЗВИТОК РИНКУ АВТОСЕРВІСУ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 38–41

Системи автосервісу, до яких відносяться весь ринок у цілому, регіональний ринок, дилерська мережа виробника, корпоративна структура, підприємства автосервісу, логістичні системи забезпечення запасними частинами, матеріалами, обладнанням, учбовими програмами та послугами з навчання та інші системи, практично не є предметом досліджень у науковій літературі.

Дослідженню ринку автосервісу приділяється недостатньо уваги з причин короткого терміну його існування. Двадцятирічний досвід практичної діяльності у галузі автосервісу не є достатнім для розробки теоретичних питань його розвитку. Попередній досвід радянських часів не придатний для використання в умовах ринку у зв'язку з тим, що основою цього досвіду була централізована система управління та дефіцит, а як наслідок — ринок продавця. Питання розвитку ринку та систем автосервісу є важливим з погляду задоволення попиту, враховуючи той факт, що середній вік автомобіля в Україні до 2000 років дорівнював 19 рокам, і створив відкладений попит на нові автомобілі.

Автосервіс у широкому розумінні — це інфраструктура автомобільного транспорту, задача якої — забезпечення використання автомобільних транспортних засобів.

В вузькому розумінні — система підтримки та оновлення роботоздатності автомобіля протягом всього терміну його експлуатації [1].

Основною задачею автосервісу є розвиток автомобільного парку, забезпечення його ефективного використання та підтримка його технічного стану протягом усього терміну експлуатації.

Ринок автосервісу — це обсяг продажу автомобілів, запасних частин та послуг. Його величина визначається та обмежується платоспроможністю, а також наявною інфраструктурою автомобільного транспорту.

За призначенням автосервіс поділяється на:

- авторизований (фірмовий, дилерський, офіційний, OES — Original Equipment Service) автосервіс. Даний вид автосервісу здійснює просування автомобілів виробника на ринок за концепцією розширеного про-

дукту; продаж автомобілів, запасних частин та забезпечення їх технічного обслуговування протягом гарантійного та післягарантійного періоду;
- незалежний автосервіс (Automotive Aftermarket — вторинного, після продажного ринку) здійснює підтримку технічного стану автомобілів в післягарантійний період відповідно до технічних умов заводу — виробника протягом терміну їх експлуатації;
- частково авторизований сервіс Soft Franchise.

Авторизований автосервіс має авторизацію виробника, тобто він реалізує його виробничу та ринкову політику, працює за його технологіями та є представником заводу в умовах експлуатації. Його основна задача — продаж автомобілів виробника, їх передпродажна підготовка, технічна обслуговування в межах гарантії та регламентного меню протягом гарантійного періоду, а також обслуговування та ремонт автомобілів за гарантійним терміном експлуатації. Для виконання цієї задачі представник авторизованого сервісу (дистриб'ютор, дилер, сервіс партнер чи торгівельний агент) повинен відповідати вимогам виробника — мати відповідний фірмовий стиль, логотип торгівельної марки, відповідати дилерським та сервісним стандартам; мати сертифіковане виробником обладнання, використовувати оригінальні запасні частини; мати сертифікований виробником та підготовлений за навчальними програмами виробника персонал; притримуватися ринкової та маркетингової політики виробника тощо. Характерною особливістю підприємств авторизованого сервісу є те, що вони виконують повний цикл продажу: продаж автомобілів, запасних частин та послуг автосервісу.

Загалом крупний виробник автомобілів має розвинуту дилерську мережу, в яку входять авторизовані сервіси, дилери та яка обов'язково має логістичну систему зі складами, транспортною та інформаційною системами, лініями on-line, інформаційно-аналітичними системами. На ринку України це представники Audi (ВІПОС), Skoda (Эврокар), Geely, SsangYong, MG (AIC) та ін.

Незалежний автосервіс (automotive aftermarket) — вторинний (після продажний) автомобільній ринок — автосервіс, основними функціями якого є підтримка робочого стану автомобіля, т. б. обслуговування та ремонт автомобілів у післягарантійний період. До його складу входять пункти обслуговування, автомайстерні, універсальні та спеціалізовані станції технічного обслуговування. Характерною особливістю незалежного автосервісу у всіх розвинутих країнах є те, що він має багато невеликих станцій, з кількістю працюючих до 5–10 чоловік. В останні 30–40 років на основі незалежних СТО продавців запасних частин та матеріалів створюють авторизовані мережі, так званий мережевий автосервіс. У багатьох країнах незалежний автосервіс виконує функції сервіс партнера дилерських підприємств, що сприяє його технологічному та якісному розвитку [2].

Разом з тим, враховуючи розвиток мережевого автосервісу, виробники автомобілів в межах існуючих дилерських мереж розвивають частково авторизований автосервіс (Soft Franchise), який сприймається споживачами на рівні авторизованої, але за нижчими цінами. Soft franchise мережеві мультибрендо-

ві підприємства термінового ремонту. Більша частка майстерень швидкого ремонту надає лише обмежений спектр послуг (заміна гальмівних колодок, мала, свічок, шиномонтаж тощо). Вони входять в мережу СТО, на рівних умовах з авторизованими станціями і мають доступ до фірмових запчастин і технічної інформації. При цьому вони не обмежуються обслуговуванням машин тільки одній марки. В Німеччині законодавчо закріплено право за soft franchise проводити техогляд автомобілів, не перериваючи терміну гарантії. Volkswagen AG управляє однією з перших soft franchise у Європі.

Авторизований автосервіс охоплює ринок автомобілів віком до 4–5 років (в Україні — до 3 років) та виконує функцію продажу автомобілів і гарантійної підтримки їх технічного стану протягом гарантійного періоду експлуатації. Він практично не впливає на технічний стан автомобілів після гарантійного періоду експлуатації. Технічний стан автомобілів в експлуатації протягом післягарантійного терміну (від 3 до 12 років у розвинутих країнах та від 2 до 35 років в Україні) практично повністю залежить він незалежного автосервісу, тобто вторинного ринку Automotive Aftermarket [3].

Парк післягарантійних автомобілів становить від 60 до 95 %, (віком до 5 років у відношенні до найбільшого — 12 років становить від 40 % до 60 %; віком до 3 років у відношенні до найбільшого 35 років становить — від 8,5 % до 91,5 %) у зв'язку з чим практично в усіх автомобільних країнах незалежний автосервіс займає пріоритетне, порівняно з авторизованим, місце. Основна відмінність ринку що розвивається полягає в тому, що практично весь парк проданих автомобілів іде на приріст, в той час, як на стабільному ринку переважна більшість проданих автомобілів іде на заміну старого парку. На ринку що розвивається існують об'єктивні передумови для відставання автосервісу від потреб парку. Однак у 2013 р. ринок автосервісу в Україні становив близько 202 тисяч автомобілів, що потребує біля 25 тисяч постів потужності, з яких 4,5 тисячі — авторизовані та більш ніж 20 тисяч — незалежного автосервісу.

В вартості ринок продажу автомобілів становить приблизно 41,6 млрд грн, ринок запасних частин — 24,8 млрд грн ринок автосервісу — 12,5 млрд грн. В Україні нараховується 31 дилер Тойоти, з яких 4 розташовані в м. Києві, також в Києві 7 дилерів автомобілів Фольксваген, загальна потужність яких сягає 120 постів і які розташовані у всіх районах міста. Рівень відповідності дилерської мережі оцінюється виробником чи імпортером за такими показниками, як доля ринку, ринковий потенціал дилера, кількість автомобілів марки на 1 пост тощо.

Побачивши значну різницю в прибутковості автопродажів і авторсервіса, дилерські СТО значно розширили свою мережу за останніх 10 років. Найдорожча і прибуткова послуга тут — кузовні роботи і її рентабельність доходить до 60 % [3].

Фірмові сервісні центри заробляють на продажі запасних частин і матеріалів, незалежні СТО — на продажі послуг.

До 2004 року частка незалежного автосервісу була більше 75 % сумарного обороту українського сервісного ринку. Проте після того, як об'єми імпорту

уживаних іномарок знизилися, а попит на нові автомобілі і термін їх гарантійного техобслуговування різко збільшилися, це співвідношення почало змінюватись на користь фірмових сервіс-центрів. Витіснивши незалежні СТО і монополізував гарантійний сегмент, імпортери і дилери збільшили свою частку на цьому ринку до 43 %.

В порівнянні з рекордним для України 2008 роком в 2014-му обсяги виробництва впали в 15 разів, експорт — в 22 рази. Чисельність зайнятих в автовиробництві скоротилися в 2 рази, наповнення бюджету з боку автопрома — в 7 разів, валютна виручка від постачань наших машин за рубіж знизилася на 85 %. В той же час навантаження на фонд по безробіттю зросло до 0,6–1,0 млрд грн в рік — багато людей, що раніше працює на автомобільних підприємствах, втратило роботи.

Скорочення автомобільного ринку до рівня продажів початку 2000-х і невідомі перспективи на майбутнє призвели до переформатування бізнесу у тренді наразі — автосервіс і продаж за системою трейд-ін.

Скорочення авторинку України у 2014–2015 роках спричинено зокрема такими факторами як відсутність реформ, програм і дій зі стабілізації і економічного зростання, а також військовими діями на сході, девальвацією національної валюти, падінням ВВП, зниженням доходів населення. Тільки через конфліктні територій автосалони втратили до 25 % продажів [3].

Таким чином можна констатувати, що на ринку автосервісу України за останнє десятиріччя, відбулися наступні зміни:

- відбувся істотний приплив іноземного капіталу;
- збільшилась кількість ігроків на ринку — великі суб'єкти економічної діяльності — авторизовані автосервіси, середні — неавторизовані автосервіси та малі підприємства — "гаражні" СТО;
- на внутрішньому ринку автосервісу відбувається конкуренція та надаються більш якісні послуги;
- збільшилась потреба у висококваліфікованому персоналі з технічного обслуговування, управлінського персоналу різних напрямків, що зумовлює в свою чергу подальшого розвитку вищої освіти за напрямом автосервіс.

Вже зараз автоцентри почали активно розробляти різні програми пільгових умов на технічний сервіс — від знижок на обслуговування і тимчасової фіксації вартості зростаючих в ціні запчастин до розстрочки на всі види послуг до шести місяців.

Системи продажів трейд-ін — обмін старої машини на нову з доплатою — буде набувати більшої актуальності.

Література

1. *Волгин В. В.* Автосервис. Маркетинг и анализ. Практическое пособие — 2-е изд. изм. и доп — М.: Издательско-торговая корпорация "Дашков и К", 2005. — 496 с.
2. http://www.rabota.mksat.net
3. www.autoconsulting.ua

М. Ю. БОРОДІН
аспірант, ПВНЗ "Міжнародний університет бізнесу і права", м. Херсон

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 42–44

Функціонуючи в умовах динамічного зовнішнього та внутрішнього середовища, особливо нестабільного за останні роки, поглиблюються протиріччя, які існують в економічних відносинах вітчизняних підприємств та з'являються все нові загрози стабільному та ефективному їх розвитку. Підтвердженням зазначеного є виявлені тенденції розвитку економіки України, які підтверджують актуальність та необхідність посилення уваги до проблеми забезпечення енергетичної безпеки як пріоритетної [2].

Енергетична безпека є невід'ємною складовою економічної і національної безпеки, необхідною умовою існування і розвитку держави. У сучасному розумінні гарантування енергетичної безпеки — це досягнення стану технічно надійного, стабільного, економічно ефективного та екологічно прийнятного забезпечення енергетичними ресурсами економіки і соціальної сфери країни, а також створення умов для формування і реалізації політики захисту національних інтересів у сфері енергетики.

Досягнення енергетичної безпеки неможливе без виявлення чинників, дія яких може негативно позначитися на розвиткові паливно-енергетичного комплексу. Однією з головних цілей державної енергетичної політики є задоволення України в паливно-енергетичних ресурсах шляхом збільшення частки їх власного видобутку і послаблення зовнішньої енергозалежності шляхом зниження обсягів їх імпорту [4].

Висока енергоємність ВВП в Україні є наслідком суттєвого технологічного відставання більшості галузей економіки від рівня розвинутих країн, незадовільної галузевої структури національної економіки, негативного впливу "тіньового" сектора, зокрема, імпортно-експортних операцій, що об'єктивно обмежує конкурентоспроможність національного виробництва і лягає важким тягарем на економіку — особливо за умов її зовнішньої енергетичної залежності. На відміну від промислово розвинутих країн, де енергозбереження є елементом економічної та екологічної доцільності, для України — це питання виживання в ринкових умовах та входження в європейські та світові ринки. Для цього підлягає розв'язанню проблема збалансованого платоспроможного попиту як на внутрішньому так і зовнішньому ринках, а також диверсифікації імпорту паливно-енергетичних ресурсів [3].

Для збереження існуючих темпів зниження енергоємності ВВП (4–6 % щороку) необхідно невідкладно задіяти технологічний фактор потенціалу енергозбереження. У разі невжиття кардинальних заходів, відставання показників енергоефективності економіки України від показників розвинутих країн, стане хронічним. Це, в свою чергу, значно ускладнить в коротко- та середньостроковій перспективі конкурентоздатність вітчизняного продукту на світових ринках.

Крім того, на темпи зниження енергоємності ВВП впливають такі чинники:

- сневідповідність тарифів і цін на енергоресурси витратам на їх виробництво;
- економічні ризики, пов'язані з функціонуванням природних монополій;
- споживання енергоресурсів за відсутності приладів обліку;
- високий рівень втрат енергоресурсів при їх передачі та споживанні;
- стан погашення взаємної заборгованості на оптовому ринку електроенергії та інших ринках енергоресурсів;
- низький рівень впровадження енергоефективних технологій та обладнання;
- високий рівень фізичної зношеності технологічного обладнання в усіх галузях національної економіки.

Важливим для енергетичної безпеки країни є також питання власності енергетичних об'єктів. У державній власності необхідно зберегти атомні та гідроелектростанції, підземні сховища газу, магістральні і міждержавні електромережі, нафто-, газопроводи та диспетчерське управління ними.

Потрібно вдосконалювати управління та регулювання енергетики на засадах чіткого розмежування функцій органів виконавчої влади, що має створити відповідні умови і правила функціонування об'єктів ПЕК, запровадити справедливу конкуренцію на ринках енергоносіїв і на цих засадах збалансувати інтереси держави, енергетичних компаній та споживачів енергоресурсів.

Заходи державного регулювання щодо забезпечення енергетичної безпеки можна розділити на превентивні і ліквідаційні [1].

Превентивні заходи. Їх реалізація має сприяти формуванню в Україні менш уразливої до енергетичних потрясінь економіки. Це насамперед: енергозбереження, диверсифікація джерел надходження енергоносіїв, стимулювання видобутку основних видів палива і виробництва електроенергії, використання нетрадиційних та відновлювальних видів енергії.

Ліквідаційні заходи повинні, зокрема, передбачати створення в Україні стратегічних газових і нафтових резервів, підконтрольних державним органам, та системи розподілу нафти і газу в разі серйозних порушень в інфраструктурі забезпечення споживачів. Також необхідно подбати про те, щоб існували розвідані і пробурені нафтові родовища стратегічного призначення, які можуть вводитися в експлуатацію в разі війни.

До першочергових заходів щодо забезпечення енергозбереження слід віднести [5]:

- розробку Державної комплексної програми енергозбереження;
- технічне переоснащення виробництва;
- створення загальнодержавного позабюджетного фонду енергозбереження;
- суворий облік та контроль за енергоспоживанням в усіх галузях виробництва;
- стимулювання впровадження енергозберігаючих технологій;
- здійснення структурної перебудови економіки шляхом зменшення частки енергомістких галузей виробництва;
- використання нетрадиційних та відновлювальних джерел енергії.

Без зміни структури вітчизняного виробництва, без впровадження енергозберігаючих технологій Україна й надалі змушена буде залежати від імпорту нафти і газу, втрачаючи значні кошти.

Важливим державним завданням є також удосконалення системи управління галузями паливно-енергетичного комплексу та процесом енергозбереження.

Отже, для України питання енергетичної безпеки є нині головною умовою її існування як самостійної держави.

Література

1. *Моделювання* економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: [монографія] / В. М. Геєць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова, О. І. Черняк [та ін.]. — Харків: ВД "ІНЖЕК", 2006. — 240 с.
2. *Мороз О. В.* Концепція економічної безпеки сучасного підприємства: [монографія] / О. В. Мороз, Н. П. Карачина, А. А. Шиян. — Вінниця: ВНТУ, 2011. — 241 с. — С. 7–30.
3. *Пабат А.* Сутність та основні поняття енергетичної безпеки як складової економічної безпеки // Проблеми науки. — 2011. — № 8. — С. 26–4.
4. *Свічерська Ю. А.* Сутність енергетичної безпеки країни та чинники, що на неї впливають [Електронний ресурс] / Ю. Свічерська // — Режим доступу: http://geopolitika.crimea.edu/arhiv/2014/tom10-v-2/042svirch.pdf
5. *Сменковський А. Ю.* Загрози енергетичній безпеці України в умовах посилення конкуренції на глобальних та регіональних ринках енергетичних ресурсів / А. Ю. Сменковський // Аналітична доповідь. — К., 2012 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Energo-807fc.pdf

Н. В. ГОЛОВАЧ
д-р філос. в гал. упр. люд. рес., УРІМБ МАУП

РОЗВИТОК СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ КРИЗИ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 45–48

Головними викликами 2014 та 2015 року для українського бізнесу стали війна та криза. Валютна нестабільність, постійні зміни податкового законодавства призводять до неможливості планування, і зниження купівельної спроможності населення.

За оцінками експертів [1] 2015 рік обіцяє бути нелегким для економіки України в цілому і для бізнесу зокрема, а, можливо, більш важким, ніж минулий 2014 рік. Ситуація посилюється тим, що будь-які прогнози, навіть найпесимістичніші, не можуть повною мірою викристалізувати чітке розуміння того, що буде відбуватися, навіть у найближчому майбутньому. Що можна сказати однозначно — це буде рік викликів для керівників підприємств та їх команд менеджерів.

Криза в країні спричинила за собою зміни в бізнесі, в тому числі, вони торкнулися і систем управління персоналом. Ці зміни вже відбуваються та неминуче будуть відбуватися постійно далі. Ситуація в Україні призвела не тільки до значних змін умов функціонування бізнесу, а й до суттєвих змін на ринку праці.

Дослідженню класифікації кризових явищ та проблем формування комплексних систем антикризового управління присвячені роботи таких сучасних науковців, як: Г. Б. Юна, А. Д. Чернявського, Е. А. Уткіна, Н. Н. Тактарова, М. Л. Хараева, Г. Ю. Шатских, Р. А. Шмакова та ін. [1].

Незважаючи на значну кількість наукових праць з управління персоналом на підприємстві, ці питання в контексті глобальної економічної кризи, та значних економічних труднощів, обумовлених специфікою розвитку (або деградації) вітчизняної економічної системи, є мало дослідженими і залишаються не вирішеними.

Мета статті — розглянути варіанти розвитку системи управління персоналом на підприємстві в умовах кризи.

Сьогодні нові вимоги до підприємства і людських ресурсів обумовлюють необхідність гнучко та оперативно реагувати на кризову ситуацію в Україні.

Варто позначити зовнішні зміни, в першу чергу, у вигляді нововведень в трудове законодавство. Деякі зміни відбувалися протягом 2014 року (пов'язані із закликом співробітників в армію) і вони будуть актуальні, поки на сході країни йде війна. Деякі зміни відбулися безпосередньо напередодні

2015 року, наприклад, зміна розміру єдиного соціального внеску, і є всі передумови для продовження таких змін протягом всього 2015 року. Всі вони мають бути спрямовані на легалізацію праці та заробітної плати співробітників українських компаній. Своєчасне відстеження цих змін і реагування на них у сфері кадрового діловодства та нарахуванні заробітної плати зажадають часу й енергії менеджерів з управління персоналом.

Крім зовнішніх змін йдуть і внутрішні процеси в компаніях, пов'язані з економічною ситуацією в нашій країні. Такі, як наприклад, оптимізація витрат на персонал. Цим варіантом зараз нікого не здивуєш, і при цьому варто розуміти, що в деяких компаніях оптимізацією витрат називають скорочення витрат, що, в принципі, не зовсім вірно навіть при очевидній синонімічності цих понять. Будь-яке підприємство повинно періодично проводити оптимізацію витрат, в т. ч. в сфері управління персоналом, і не тільки в кризу. При цьому є різниця між оптимізацією і повним скороченням бюджетів.

Станом на сьогоднішній день є ряд українських компаній, керівництво яких вирішило повністю заощадити на персоналі. Мова йде про урізання бюджетів навіть на стандартні функції управління персоналом, такі як навчання, рекрутинг, мотивація та утримання персоналу тощо. І зараз у більшості підприємств малого та середнього бізнесу функція управління персоналом зводиться до кадрового адміністрування і мінімального рекрутингу, а іноді — до дуже рідкісного, точкового, урізаного навчання. Це також стосується і зарплатного фонду: урізаються пільги, премії, змінні виплати тощо.

При цьому в деяких компаніях така ситуація має місце при зростаючих економічних показниках з одночасним зростанням зарплат топменеджменту! Або премії та змінна частина зарплати всього колективу за рішенням керівництва компанії перераховувалася на волонтерські потреби.

Треба віддати належне, в ряді випадків тотальні скорочення статей HR-бюджету теж можуть бути цілком виправданими, все залежить від ситуації в компанії. Наприклад, персонал не є ключовою ланкою у створенні цінності для споживача продукції цієї компанії, а всього лише обслуговує ядро, що створює цю цінність (таким ядром може бути ноу-хау, ключовий спеціаліст, або відлагоджений виробничий процес, фінансова "схема" тощо) або компанія працює в найбільш постраждалому від кризи секторі економіки (банки, турфірми й ін.) та/або перебуває на межі виживання, і мова йде про можливе банкрутство.

Якою б не була причина таких дій — ці фактори, разом із загальною нервозністю соціуму, зроблять негативний вплив на атмосферу в колективі, залучення персоналу (пасивна прихильність в ряді випадків може не постраждати через страх втратити робоче місце), його розвиток і, як наслідок, його продуктивність. А це якраз один з факторів, що сприяє ефективному існуванню компанії під час кризи.

Тому в разі тотального скорочення витрат потрібно поставити собі питання — наскільки це виправданий крок. Справа в тому, що криза колись закінчиться, і важливо не підірвати сьогоднішніми кроками потенціал роз-

витку компанії. Умовно кажучи — знизити зараз якість персоналу, а тотальні скорочення бюджетів можуть призвести до цього з великою ймовірністю, і, як наслідок, "здати" свої позиції — теж сумнівне рішення. Тому, якщо цей крок виправданий — потрібно донести персоналу необхідність цього кроку. Якщо є сумніви у виправданості цього кроку — шукати відповіді у загально-корпоративної стратегії компанії, на предмет ролі персоналу в її реалізації; і реальної ситуації в компанії.

Тепер варто сказати про оптимізацію витрат з точки зору перерозподілу коштів між статтями бюджету на персонал, з деякими змінами, як правило, у бік зменшення. Це більш поширена картина на українських підприємствах сьогодні, вона ж є більш оптимальною відповіддю на ситуацію, що склалася. Суть її полягає в тому, щоб переглянути чинну систему управління персоналом і провести зміни в бік підвищення її ефективності (досягнення результату з оптимальним використанням ресурсу). Найімовірніше, упродовж 2015 року, а то й кількох наступних років, менеджерам з управління персоналом доведеться працювати в цьому руслі.

Антикризова стратегія управління персоналом допоможе вивести бізнес з кризи в тому випадку, якщо вона співвідноситься із потенціалом компанії та з економічною ситуацією в країні. Конкретний зміст стратегії управління персоналом, залежить від структури та розміру організації, реалізації поставлених цілей, виду діяльності та своєчасності реалізації плану.

Якоїсь універсальної формули оптимізації не існує, для кожного вона буде своя, однак описати покроковий алгоритм і логіку такої оптимізації можна, враховуючи досвід успішних компаній в проходженні попередніх криз:

1. Перегляд загально-корпоративної стратегії і внесення до неї коригувань (при необхідності замінити), що має здійснюватися топ-менеджментом та HR-бізнес-партнерами компанії.

2. Приведення стратегії управління персоналом у відповідність до змін у загальній стратегії компанії.

3. Аудит існуючої системи управління персоналом на предмет:

а) відповідності структури і функцій служб потребам компанії з урахуванням сформованої економічної ситуації, загально-корпоративної стратегії і стратегії управління персоналом компанії;

б) наявності непотрібних та / або дубльованих без потреби функцій. При знаходженні їх слід усунути;

в) наявності малоефективних бізнес-процесів. Якщо вірити принципу Парето — таких може опинитися немало, саме в цих статтях бюджету, при відповідному рішенні, можна скорочувати витрати, перекидаючи їх в інші статті;

г) виявлення ключових функцій, що підтримують переглянуту стратегію управління персоналом — сюди фахівці мають перекинути всі ресурси з попереднього пункту.

4. Складання плану заходів щодо змін і його подальше впровадження.

Такий своєрідний аудит повинен торкнутися всіх сфер системи управління персоналом, таких як: рекрутинг, розвиток, стимулювання персоналу тощо.

Отже, резюмуючи все сказане, можна стверджувати, що 2015 рік, так само як і 2014 рік пройдуть під знаком змін. Нас чекають нові випробування, і тут надзвичайно важливо дивитися на події, як кажуть коучі, через рамку результату, а не через рамку проблеми, регулярно освіжати свої знання в стратегічному плануванні та управлінні змінами в комунікаціях. У будь-якому випадку варто також пам'ятати, що це, на жаль, не перша і не остання наша криза.

Перспективи подальших досліджень мають бути направлені на розробку алгоритму дій функціонування політики управління персоналом в умовах кризи та виявлення потенційних загроз ефективній діяльності вітчизняних підприємств на зовнішніх ринках.

Література

1. *Грязнова А. Т.* Антикризовий менеджмент / За ред. А. Т. Грязновой. — М.: Ассоц. авторів і видавців "Тандем": ЕКМОС, 2007. — С. 142.
2. *Ринок* праці в 2014 році. Підсумки і прогнози на 2015 рік [Електронний ресурс] // Група компаній HeadHunter для пошуку роботи та найму персоналу. — Режим доступу: http://hh.ua/article/15887

М. О. ЛЕВЧЕНКО
д-р філос. в галузі держ. управл., УРІМБ МАУП

УДОСКОНАЛЕННЯ АСОРТИМЕНТУ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ ГРОМАДСЬКОГО ХАРЧУВАННЯ ЗА РАХУНОК ВИКОРИСТАННЯ НОВИХ ВИДІВ СИРОВИНИ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 49–53

На даному етапі розвитку вітчизняної економіки все більше і більше значення у свідомості споживачів здобуває структура продукції і наявність можливості вибору "свого" товару з пропонованого асортименту. Саме тому керування асортиментом і структурою — один із самих головних напрямків діяльності маркетингу кожного підприємства. Особливу важливість цей напрямок здобуває зараз, коли до товару з боку споживача висуваються підвищені вимоги, і від ефективності роботи підприємства з виробленим товаром залежать всі економічні показники організації і займана їй ринкова частка. Як свідчить світовий досвід, лідерство в конкурентній боротьбі одержує той, хто найбільш компетентний в асортиментній політиці, володіє методами її реалізації і може максимально ефективно нею керувати.

З іншого боку, одним з найважливіших факторів росту ефективності виробництва є збільшення структури більш ліквідної продукції, що випускається. Підвищення структури якісної продукції, що випускається, розцінюється в даний час, як вирішальна умова її конкурентноздатності на внутрішньому і зовнішньому ринках.

На жаль, керівництво багатьох підприємств ще погано розуміє всі переваги ефективної асортиментної політики і системи керування структури продукції, і тому одним з напрямків економічного росту країни є залучення уваги до даної проблеми.

Під час вивчення попиту споживачів за допомогою анкетування було встановлено, що необхідно розширити асортимент випускаємої продукції за рахунок доповнення солодних страв. Було також встановлено, що споживачі зацікавлені в продукції громадського харчування, яка була б не тільки смачною, а й корисною.

З аналізу попередніх досліджень ми зробили висновок, що велика кількість працівників — це люди від 35 до 45 років (23 % загальної кількості споживачів) і більше 45 років (20 %). В цьому віці знижується потреба у висококалорійному харчуванні.

25 % загальної кількості відвідувачів — це жінки. Вони теж восновному віддають перевагу низькокалорійним стравам.

85 % всіх респондентів — це службовці, робітники малорухомої праці. Для цієї категорії працівників рекомендовані страви, які містять пектинові речовини.

Створення нових рецептур або технологій, які дозволять зменшити енергетичну цінність виробів, підвищити їх біологічну і харчову цінність, поширення асортименту, вирішення питань раціонального харчування — це основні напрямки удосконалення технологічних процесів.

Отже, ми пропонуємо підприємству як один з напрямків удосконалення виробничо-торгової діяльності їдальні випуск солодких страв за нетрадиційною технологією з використанням нових видів сировини.

Ці технології можна оцінювати з різних точок зору, а саме: соціально-економічної, медико-біологічної і технологічної. Соціально-економічний аспект зниження калорійності має за мету збереження здоров'я, зменшення вартості виробів, розширення їх асортименту. Медико-біологічна точка зору зниження калорійності передбачає таке зниження калорійності, яке сприяло б профілактиці захворювань, зв'язаних з висококалорійним харчуванням та малорухомою працею. Технологічна точка зору включає в себе заміну висококалорійних харчових речовин на низькокалорійні або безкалорійні. При цьому нова технологія повинна забезпечувати високі органолептичні і гігієнічні показники, харчову і біологічну цінність.

Нова технологія дозволяє спростити технологічний процес виробництва солодких страв і десертів, знизити трудоємкість і забезпечити її виробництво на протязі всього календарного року. Ми пропонуємо готувати солодкі страви пониженої калорійності з використанням овочевих і фруктових порошків.

Більшість овочів і фруктів містять дуже малу кількість білків, не містять жирів. Вони характеризуються невеликою енергетичною цінністю. Це основні джерела аскорбінової кислоти, ніацину, каротину, багатьох мінеральних елементів (фосфору, магнію, калію, заліза), органічних кислот, які включаються в метаболічні процеси, що проходять в організмі. Крім того, овочі і фрукти багаті харчовими волокнами (пектином, целюлозою), які прискорюють рух харчових мас у кишечнику, змінюють активність мікробіологічних ферментів і склад мікрофлори кишечника. Пектинові речовини овочів і фруктів спроможні зв'язувати і виводити із організму хімічні сполуки, токсини, зокрема солі важких металів, радіонукліди, які можуть потрапляти в організм з атмосферним повітрям, водою і харчовими продуктами.

Вони мають протибактеріальні властивості, що використовується в комплексній терапії захворювань травної системи; сприяють виведенню з організму холестерину.

В асортимент солодких страв з використанням овочевих і фруктових порошків входять креми, муси, вершки збиті, пудинги холодні, буше.

Складемо для пропонованих страв технологічні карти, калькуляційні картки та технологічні схеми.

Розрахунковим методом та шляхом прогнозування ми визначили перспективи для подальшої діяльності їдальні. До цього треба розробити конкретні заходи, які допоможуть покращити фінансовий стан підприємства. Перш за все це заходи, які спрямовані на збільшення виробництва та реалізації продукції, підвищення якості продукції та послуг громадського харчування, зниження собівартості продукції, ріст прибутку та рентабельності, прискорення оборотності капіталу і більш повне та ефективне використання виробничого потенціалу підприємства.

Запропонована стратегія має не тільки економічну ефективність, але і соціальну, яка проявляється у підвищенні кваліфікаційного та професійного рівня працівників; покращанні умов праці; застосуванні системи матеріального заохочення за якісну роботу та у підвищенні стимулювання праці за рахунок збільшення фонду соціального розвитку їдальні.

Діяльність їдальні направлена на максимальне задоволення потреб споживачів. З цією метою проводиться удосконалення діяльності підприємства.

Соціальна ефективність від проекту на підприємстві буде проявлятись у таких напрямках:

- покращиться мікроклімат в колективі;
- підвищиться якість виготовлюваної продукції;
- підвищиться заробітна плата робітників;
- збільшиться прибуток підприємства;
- збільшиться фонд соціального розвитку підприємства.

Отримання прибутку дасть можливість керівництву створювати і інші фонди для покращення та підвищення турботи про трудовий потенціал підприємства, особливо заробітної плати, що є найголовнішим стимулом на сьогоднішній день.

Підприємства громадського харчування діють на ринку самостійно, спираючись на власний досвід. Тому підприємства функціонують в умовах ризику окупності витрат та отримання прибутку. Виникає потреба оцінити цей ризик, передбачити його та звести до мінімуму.

Для цього застосовується метод визначення точки беззбитковості.

Точка беззбитковості (поріг рентабельності) — це такий обсяг реалізації продукції та послуг, який дозволить підприємству покрити валові витрати, при цьому підприємство не буде отримувати ні збитків, ні прибутків. Приймаючи управлінські рішення на основі аналізу беззбитковості, менеджер повинен враховувати, що одержані результати аналізу базуються на таких припущеннях:

- постійні затрати вважаються незмінними при любих об'ємах виробництва;
- змінні затрати на одиницю продукції змінюються при зміні об'єму виробництва;
- виручка від продажу одиниці продукції, або ціна, залишається постійною для всіх об'ємів продаж.

Ці припущення можуть бути справедливими в деякому, можливо вузькому, діапазоні об'ємів виробництва і продаж.

Графік беззбитковості є корисним інструментом для аналізу стану виробництва і продаж, як по окремому товару, так і по підприємству в цілому, а також при оцінкі наступних можливих змін.

Графік дослідження беззбитковості базується на визначенні обсягу реалізації продукції, який би забезпечив беззбиткову діяльність підприємства. Графічно точка беззбитковості (або "поріг рентабельності") діяльності їдальні побудований на основі прогнозованих даних.

Цей обсяг реалізації також можна визначити за формулою:

$$Ттб = (Впост / (Рвд — Рв.зм)) \times 100\ \%$$

де *Ттб* — обсяг реалізації товарів, забезпечуючий досягнення "точки беззбитковості", тис. грн.

Впост — сума постійних витрат, тис. грн.

Рчд — рівень чистого дохода від реалізації продукції, %.

Рв — рівень змінних витрат, %.

Ттб (прогноз) = 128,72 / (46,4 — 31,1) = 841,307 т. грн.

Таким чином, для досягнення "точки беззбитковості" у прогнозному році підприємства громадського харчування буде достатній обсяг реалізації у сумі 841,307 тис. грн.

З вищенаведеного розрахунку видно, що для досягнення "точки беззбитковості" своєї діяльності підприємство громадського харчування повинно забезпечити річний обсяг реалізації (Ттб) у сумі 841,307 тис. гривень. При цьому обсязі сума чистого доходу дорівнює сумі витрат, як постійних, так і змінних.

Отже, запропонована стратегія удосконалення торгово-виробничої діяльності підприємства громадського харчування має економічну ефективність для діяльності підприємства і подальшого успішного його розвитку на ринку продукції та послуг підприємств громадського харчування.

Визначивши місце досліджуваного підприємства на ринку продукції та послуг громадського харчування, проаналізувавши вплив навколишнього середовища на роботу підприємства та його внутрішній потенціал ми визначили, що основними напрямками подальшого розвитку підприємства громадського харчування є:

- поширення асортименту і підвищення якості продукції за рахунок організації дієтичного харчування та виробництва страв з використанням нетрадиційної сировини;
- поліпшення організації обслуговування за рахунок введення додаткових послуг, які спрямовані на більш повне задоволення попиту споживачів;
- збільшення зручностей обслуговування відвідувачів за рахунок перепланування приміщення їдальні.

Крім зазначених напрямків удосконалення виробничо-торгової діяльності підприємства необхідно велику увагу приділяти постійному підвищенню рівня кваліфікації і професійної майстерності працівників виробництва та обслуговуючого персоналу.

Для підвищення якості продукції необхідно забезпечити працівників підприємства громадського харчування, необхідними нормативними документами, підтримувати рівень матеріально-технічної бази на належному рівні.

Для того, щоб довести до відома споживачів інформацію про нові страви, нові види додаткових послуг, необхідно застосувати рекламні заходи.

Ми вважаємо, що запропоновані заходи удосконалення виробничо-торгової діяльності підприємства громадського харчування дозволять підвищити рівень комфорту, якості продукції та послуг, а також задовольнити різноманітні потреби споживачів. Це, в свою чергу, дозволить заручити більший потік відвідувачів, більш ефективно використовувати внутрішній потенціал підприємства та отримати більший прибуток, підвищити рентабельність підприємства.

Література

1. *Ільїна С. І., Корпусова А. Ю.* Домашня дієтологія. — К.: "Хрещатик", 2003. — 47 с.
2. *Калакура М. М.* Вдосконалення технології виробництва та обслуговування в громадському харчуванні і готельному господарсьві. — К.: КДТУ, 2005. — 146 с.
3. *Карсекіна В. В., Калакура М. М.* Раціональне харчування в сім'ї. — К.: Техніка, 2008. — 272 с.
4. *Соболєва З. Т., Бакунова Р. Б.* Довідник керівника підприємства громадського харчування. — М.: "Экономика", 2006. — 462 с.
5. *Столмакова А. І.* та ін. Популярно про харчування. — К.: "Здоров'я", 2009, — 272 с.
6. *Столяров Я. С.* Издержки общественного питания. — М.: "Экономика", 2007. — 182 с.
7. *Ходорова З. С.* Финансы общественного питания и их роль в повышении эффективности отрасли. — М.: "Экономика", 1978. — 167 с.
8. "*Правила* роботи підприємств громадського харчування" — Баланс (професійний бухгалтерський тижневик), 2008. — № 25 (202).

Л. М. БЕРЕСТЕЦЬКА
доц. каф. менеджменту організацій, УРІМБ МАУП

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНТЕРНЕТ-БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 54–59

Інтернет-бізнес набуває все більшого значення як у сучасному світі, так і в Україні, у зв'язку з тенденцією загальної глобалізації економіки. Інтернет та електронна торгівля відіграють в цьому процесі одну з найважливіших ролей. Використання сучасних інформаційних технологій в бізнесі формує нові напрями в глобальній системі координат світової економіки. Цей напрям сьогодні прийнято називати Інтернет-економікою. Інтернет дає можливість вітчизняним компаніям вийти на світовий ринок, розширює канали збуту, об'єднує постачальників і покупців в єдину систему. Обсяги електронної торгівлі складають такі значні величини, які можна порівняти з ВВП таких країн як Німеччина, Франція, Італія, Великобританія. Тому не можна ігнорувати або зменшувати значення цього відносно нового сектора економіки. Ведення великомасштабного бізнесу в сучасних умовах без використання інформаційних технологій не є ефективним. Для малого і середнього бізнесу Інтернет дає прекрасну можливість для просування. На даний момент охоплення Інтернетом в Україні (34 % від загальної кількості населення) є досить суттєвим.

Інтернет-економікою прийнято називати використання сучасних інформаційних технологій в бізнесі. Ті, хто використовують сучасні інформаційні технології у бізнесі сьогодні, досягають успіху, а ті хто ігнорує — можуть не лишитись на ринку. Інтернет змінює методи роботи багатьох компаній — це найпомітніше у сфері високих технологій, але сьогодні він проникає і в інші сфери — машинобудування, хімію, біотехнологію, медицину, фінансові і фондові ринки, нафтові та газодобувні галузі.

Купівля-продаж через Інтернет — це тільки верхівка масивного і зростаючого айсбергу. В той час як одні компанії дійсно уперше використовують Інтернет для прямого виходу на своїх замовників, інші використовують його можливості і розгалуженість комунікацій для інтенсифікації своїх стосунків з торговими партнерами, наприклад, для запиту цін або реалізації надлишків товарно-матеріальних запасів на торгах.

Інтернет дає можливість компаніям вийти зі своїм товаром на величезний світовий ринок, значно знижувати витрати в побудованих ними ланцюжках попиту і пропозиції, обслуговувати замовників на такому рівні, про який не можна було і мріяти, виходити на раніше недоступні з географічних

причин ринки, створювати нові ринки праці і капіталу, нові потоки доходів і, нарешті, переглядати сам характер своєї діяльності.

Використовуючи можливості Інтернету, ці інформаційні посередники створюють суперефективні електронні ринки товарів і послуг, зводячи разом продавців і покупців і здійснюють угоди купівлі або продажу з використанням засобів електронного документообігу.

Це прийнято називати електронною комерцією, яка є основною складовою частиною Інтернет-економіки в цілому. Електронна комерція, що висвітлює на екрані моніторів попит і пропозицію, розвивається швидкими темпами, але це ніщо в порівнянні зі швидкістю і абсолютними показниками міжфірмової торгівлі товарами через Інтернет.

Своїм народженням перші системи і методи електронної комерції зобов'язані появі технологій автоматизації продажів і впровадженню автоматизованих систем управління корпоративними ресурсами. У 1960 американські компанії AmericanAirlines і IBM розпочинають створення системи автоматизації процедури резервування місць на авіарейси.

Найдинамічніше ринок електронної комерції розвивається впродовж останніх 20 років, що обумовлено стрімким зростанням кількості Інтернет-користувачів, збільшенням впливу соціальних мереж та інших інтерактивних онлайн платформ, динамічним розвитком систем.

Половина від загального обсягу Інтернет-економіки приходиться на електронну комерцію — купівлю або продаж товарів і послуг у мережі. Решта — інфраструктурні витрати і державні витрати на IT-сферу.

За деякими оцінками електронна торгівля "бізнес-споживач" виросте до $1,5 трлн. в 2015 році. Щодо обсягу ринку "бізнес-бізнес", то він в багато разів перевищує ринок "бізнес-споживач".

Завдяки електронному бізнесу користь приходить не лише від прискорення і автоматизації власних процесів, але і від підвищення ефективності контактів з новими постачальниками і замовниками, значним зниженням транзакційних витрат.

Поява глобальних мереж зв'язку, і в першу чергу — Інтернет, привела до справжньої революції в області організації і ведення комерційної діяльності. Перетворення торкнулися як зовнішніх стосунків між компаніями і їх партнерами або клієнтами, так і внутрішньої структури самих компаній. З'явилися не лише нові напрями ведення бізнесу, але і принципово змінилися вже існуючі.

Дослідження красномовно свідчать про те, що компанія, що недооцінює потенціал електронного бізнесу і електронної комерції, може втратити свої комерційні позиції під натиском більше здатних до адаптації в умовах нових реалій ринку конкурентів.

Щодо термінології: в наукових публікаціях нерідко плутають два базових поняття: е-комерції і е-бізнесу.

Згідно з визначенням фахівців компанії IBM, електронний бізнес(е-бізнес) — це перетворення основних бізнес-процесів при допомозі Інтернет технологій.

Таким чином, е-бізнесом називається будь-яка ділова активність, що використовує можливості глобальних інформаційних мереж для перетворення внутрішніх і зовнішніх зв'язків з метою створення прибутку.

Внутрішня організація компанії на базі єдиної інформаційної мережі (інтранет), що підвищує ефективність взаємодії співробітників і оптимізує процеси планування і управління; зовнішня взаємодія (екстранет) з партнерами, постачальниками і клієнтами — усе це складові частини е-бізнесу.

Електронна комерція є найважливішою складовою е-бізнесу. Під електронною комерцією(е-комерція) розуміють будь-які форми ділової угоди, які проводяться за допомогою інформаційних мереж.

Інтернет-бізнес можна розділити на дві форми: Інтернет-бізнес — основа створення бізнесу і Інтернет-бізнес як додатковий інструмент розвитку вже існуючого традиційного бізнесу.

Інтернет-бізнес як основа створення бізнесу має на увазі модель бізнесу, де переважна більшість бізнес-процесів виконуються за допомогою технологій Інтернету. Приклад: Інтернет-магазин по торгівлі побутовою технікою та електронікою www.tehnotrade.com.ua. Це — повністю онлайнова модель ведення бізнесу.

За допомогою технологій Інтернет-бізнесу в Інтернет-магазині ведуться наступні бізнес-процеси:

- забезпечення користувачів інформацією про товари і послуги;
- продаж товару і послуг;
- оплата товару і послуг;
- регулювання стосунків з постачальниками, покупцями, службою доставки;
- автоматизоване додавання і видалення товарної бази постачальників з асортименту Інтернет-магазину;
- забезпечення клієнтів інформацією про хід виконання замовлення;
- ведення звітності;
- пошук партнерів.

Відмінності Інтернет-магазину від традиційних магазинів:

- відсутність "земної" точки продажу;
- відсутність складів;
- робота 24 години в добу, 7 днів в тиждень;
- повна автоматизація діяльності компанії.

Інтернет-бізнес як додатковий інструмент ведення і розвитку бізнесу має на увазі наявність традиційної моделі ведення бізнесу, доповнену новим середовищем, технологіями Інтернет-бізнесу.

Приклад: Інтернет-магазин www.portativ.ua.

ТОВ "Портатів" існував як традиційний магазин з 2004 року. Бізнес-процеси компанії охоплювали обробку дзвінків із замовленнями товарів і послуг операторами, пошук товару або послуги, оплату і доставку замовлення.

Проблемними пунктами були:

- обмежена потенційна клієнтська база;

- високий рівень порогу виходу на ринок;
- складність пошуку;
- незручність обміну інформацією із замовником(клієнтам доводилося телефонувати по 10 разів, щоб дізнатися, на якій стадії виконання знаходиться замовлення);
- труднощі в розвитку супутнього сервісу;
- висока вартість рекламних заходів;
- відсутність портрета клієнтів.

При додаванні до традиційного бізнесу онлайнового сервісу були отримані наступні переваги:

- збільшення замовлень в 5 разів;
- замовник, що має доступ в Інтернет, може, не турбуючи персонал, на сайті Інтернет-магазину (у персональному онлайн-кабінеті) може перевірити, на якій стадії виконання знаходиться замовлення;
- збільшилася швидкість пошуку за допомогою Інтернет-технологій персоналу Інтернет-магазину;
- Інтернет-технології дозволили на базі Інтернет-магазину розвивати супутній сервіс для клієнтів, при цьому особливо не інвестуючи в його розвиток;
- за допомогою Інтернет-технологійІнтернет-магазин отримав інформацію про портрет свого користувача(статистика, анкетування на сервері тощо);
- низька вартість рекламних заходів;
- увага з боку преси.

І усе це завдяки використанню в традиційному бізнесі технологій Інтернет-бізнесу.

Інтернет-бізнес також можна охарактеризувати як середовище, що дозволяє фірмам:

- забезпечити своєю корпоративною інформацією весь світ або тільки цільову групу клієнтів;
- скоротити витрати;
- автоматизувати і оптимізувати бізнес-процеси компанії як усередині, так і в стосунках з постачальниками, дилерами і партнерами;
- забезпечити безперебійну роботу бізнесу(7 днів в тиждень, 24 години в добу)
- виходити на будь-який ринок світу;
- розвивати окремі напрями бізнесу;
- точно відстежувати рекламні витрати та їх ефективність.

Для успішного застосування технологій Інтернет-бізнесу необхідно із самого початку чітко визначити, як і в якій формі Інтернет-бізнес може бути корисний.

Основними інструментами Інтернет-бізнесу щодо малого і середнього бізнесу Україні є:

- корпоративний веб-сайт;
- Інтернет-магазин;

- Інтернет-аукціон;
- Інформаційний корпоративний портал;
- Інтернет-біржа;
- Інтернет-маркетинг.

Корпоративний веб-сайт — інформаційна сторінка з даними про компанію, проект, товари і послуги, види діяльності, пропозиції по співпраці.

Корпоративний веб-сайт виконує наступні функції:

- забезпечення потенційних клієнтів і партнерів корпоративною інформацією про компанію;
- залучення додаткових клієнтів і партнерів;
- встановлення двостороннього зв'язку з відвідувачами вашого ресурсу;
- формування іміджу компанії;
- забезпечення клієнтів інформацією про товари і послуги;
- встановлення двостороннього зв'язку з відвідувачами ресурсу.

Інтернет-магазин — вітрина онлайнового або традиційного бізнесу, на якій розміщується пропозиція товарів і послуг для їх подальшої реалізації. Інтернет-магазин може також бути частиною корпоративного веб-сайту.

Інтернет-магазин виконує наступні функції:

- продаж товарів і послуг;
- забезпечення клієнтів інформацією про товари і послуги;
- забезпечення корпоративною інформацією про бізнес;
- налагодження чіткої автоматизації стосунків "клієнт-продавець";
- залучення додаткових клієнтів і партнерів;
- встановлення двостороннього зв'язку з відвідувачами ресурсу;
- формування іміджу власника Інтернет-магазину.

Інтернет-аукціон — торгова вітрина, через яку користувач може продати будь-який товар. Заробіток власника такого аукціону — комісійні з угоди. Може бути частиною Інтернет-магазину, який, у свою чергу, може бути частиною корпоративного веб-сайту.

Інформаційний корпоративний портал — складна інформаційна система компанії, що акумулює в собі більшість бізнес-процесів і інформаційних потоків компанії. Може бути створений на основі корпоративного веб-сайту і інтегрований з Інтернет-магазином.

Інтернет-біржа — торговий майданчик, через який підприємства ведуть торгівлю товарами і послугами. Заробіток власника — комісійні або, якщо в кожній угоді власник є продавцем або покупцем, скорочення витрат.

Інтернет-маркетинг — ефективний і найважливіший інструмент Інтернет-бізнесу.

Функції Інтернет-маркетингу:

- проведення рекламних акцій компанії, товарів, послуг, веб-сайту, порталів, Інтернет-магазинів тощо;
- проведення спеціальних маркетингових заходів;
- створення брендів;
- проведення pr-заходів;

- проведення маркетингових досліджень ринку;
- аналіз діяльності конкурентів;
- встановлення тісних ділових відносин з користувачами.

Переваги перед традиційним маркетингом:

- нижча вартість рекламної кампанії в порівнянні з традиційними ЗМІ;
- більша аудиторія, ніж у ЗМІ;
- можливість напряму потоку реклами тільки на цільову аудиторію;
- можливість точної оцінки ефективності реклами;
- можливість точно контролювати обсяги продажу через збільшення чи зменшення трафіку на сайт;
- можливість оперативної зміни основних акцентів рекламної кампанії.

Важливо наголосити, що Інтернет-маркетинг — не конкурент традиційного маркетингу, а лише його продовження, що має ряд переваг.

Сучасні тенденції розвитку цього нового сектора економіки — Інтернет-бізнесу — є дуже перспективними, його роль у світовій і національній економіці зростає. Ситуація з бурхливим розвитком Інтернет-ринку в Україні повторює ситуацію, що склалася на заході, і передусім в США. За даними американських досліджень, електронна торгівля товарами народного споживання є вигідною за умови, що користувачами мережі є щонайменш 12 % населення країни. Що стосується кількості українських користувачів мережі, те їх чисельність на даний момент складає більше 30 % населення. Цей показник є достатнім для того, щоб можна було говорити про значну вигідність електронної комерції. В Україні обсяг продажів через Інтернет у 2013 склав понад 1 млрд доларів.

Розвиток Інтернет-бізнесу є одним з ключових питань для власників бізнесу у наш час, так як Інтернет-бізнес є бізнесом нової економічної епохи. Ті підприємці, що не зможуть пристосуватись до нових умов ведення бізнесу, з часом залишать ринок на користь тих, хто зміг підвищити конкурентоздатність своїх товарів та послуг.

К. В. СЕРЕДЮК
ст. викл. УРІМБ МАУП, м. Київ

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ: ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 60–63

Вихід з економічної кризи нерозривно пов'язаний з адаптацією до роботи в нових умовах. Приватизація може принести позитивний ефект лише тоді, коли перетворення власності на підприємстві буде органічно сполучатися з підвищенням самостійності та відповідальності структурних виробничих підрозділів, зі створенням необхідних передумов для залучення робітників у процес управління власністю та виробництвом.

Сучасність вимагає від менеджменту будь-якої організації вміння приймати відповідні управлінські рішення. Важливим елементом стратегічного планування, який вирішальною мірою може передбачати реакцію підприємства на вимоги зовнішнього середовища та підтримувати його відповідну поведінку на ринку, є бізнес-планування, яке можна розглядати як дієвий інструмент сучасного менеджменту, завдяки якому підприємства можуть визначити мету і завдання свого функціонування, розробляти систему заходів щодо поліпшення результатів діяльності або запобігання небажаним явищам [5, с. 56].

У науковій літературі планування знайшло широке відображення в працях як вітчизняних так і зарубіжних учених різних сфер. Питанням бізнес-планування присвячі роботи Н. Крилової, В. А. Чичина [1], К. Кіпермана, І. В. Ліпсіса, Алексєєва М. М. [2], Г. Д. Львовського, В. Д. Маркової, Покропивного С. Ф. [3], М. Муллей, О. І. Пальчик, Ю. Смаковська [4], Г. Пітерса, А. Р. Полякова, Х. Роузена, Ю. І. Скирко, В. Хруцького та ін.

Разом з тим багато проблем, що пов'язані з бізнес-плануванням, не тільки не досліджені, але й не поставлені. Так, у наукових дослідженнях ще недостатньо виразно визначені позиція щодо взаємодії плану і ринку, місце відносин планомірності в розвиненій ринковій системі. Відсутні роботи, які б комплексно розглядали проблему бізнес-планування розвитку підприємств у сучасних умовах. Не розроблені науково-практичні рекомендації щодо складання технологічної стратегії як складової певних розділів бізнес-плану, не досліджений вплив бізнес-плану на розвиток підприємства, бізнес-плани не враховують його інвестиційного потенціалу, не використовується функціонально-вартісний аналіз як ефективний напрям розвитку підприємства.

Недостатньо обгрунтовані концептуальні положення розвитку підприємств у нових умовах господарювання. Як наслідок — стихійний розвиток підприємства, що дестабілізує ситуацію на ринку. Таким чином, актуальність, наукова недослідженість проблеми визначили вибір теми, а також дала змогу дослідити процес бізнес-планування в сучасних умовах України.

Бізнес-план — це план розвитку підприємства, необхідний для освоєння нових сфер діяльності, створення нових видів бізнесу.

Вдало розробивши бізнес-план, можна отримати надійний інструмент у змаганні з конкурентами і в розширенні своєї особистої справи.

Бізнес-план надає можливість оцінити життєздатність підприємства в умовах конкуренції, дає орієнтири для першочергової діяльності, служить аргументом для одержання фінансової підтримки від зовнішніх інвесторів. [4, с. 11].

Практика свідчить, що на сучасному етапі розвитку підприємництва в Україні бізнес-план більш за все потрібен підприємцям, які сподіваються залучити іноземні інвестиції, оскільки більшість іноземних інвесторів віддають перевагу традиційній схемі надання коштів, вирішальним моментом якої виступає розгляд бізнес-плану.

Багато бізнесменів, які опрацювали не одне зарубіжне видання з розробки бізнес-планів і намагаються дотримуватися рекомендацій, викладених у них, стикаються з нерозглянутими там, та й невідомими на Заході труднощами. На відміну від західних країн, ділове планування в Україні має ряд особливостей [1, с. 59].

На даному етапі системи ринкової економіки країни, українське законодавство на сьогодні не закріплює обов'язковість розробки бізнес-плану. [2, с. 115]. Незважаючи на прагнення країни приєднатися до європейської спільноти та підвищити стандарти якості продукції, послуг та принципів ведення бізнесу, значно поширена позиція, яка заперечує доцільність розробки розгорнутого бізнес-плану і передбачає, як альтернативу, стисле техніко-економічне обґрунтування.

В сучасних умовах бізнес-планування набуває значення важливого інструменту ефективного господарювання. Застосування теоретичних основ бізнес-планування, можливостей його практичного використання дозволяє забезпечувати планову роботу підприємства на основі досягнень сучасної технічної бази комп'ютеризації, раціонального використання світової та вітчизняної науки в області планування й організації виробництва. Перехід до нової методології планування вимагає проведення наукових досліджень, серед яких важлива роль належить стратегічному бізнес-плануванню. Його наукове обгрунтування забезпечує можливість стабільного становища підприємства на ринку. Його подальший розвиток базується на сукупності взаємозв'язків, які визначають основні його тенденції. При цьому підприємство може бути представлено у вигляді складної організованої системи, що саморозвивається, якій властиві направленість, закономірність та відповідний якісний стан.

Особлива роль в період інформаційної ери належить технології, яка визначає стратегічне майбутнє підприємство. Для підприємства з відносно високим рівнем інновацій важливою є спроможність адаптації до нових технологій, які забезпечують випуск нової конкурентоспроможної продукції, що користується стійким попитом на ринку. Це передбачає необхідність встановлення впливу технології на стратегію розвитку підприємства. Для тих з них, які працюють на рівні прогресивних технологій, достатньо високим є ступінь невизначеності, що потребує вірної оцінки розміру прибутку, доцільності інвестування певного виду продукції. Це передбачає у процесі зміни технології необхідність розробки стратегії розвитку підприємства, яка в свою чергу вимагає відповідної організації управління цими процесами.

Життєздатність та прибутковість підприємства може бути забезпечена завдяки стратегічному бізнес-плануванню його діяльності, яке включає: обгрунтування системи доказів доцільності певного виду діяльності; встановлення перспектив соціально-економічного розвитку; прогнозування економічних ризиків. Розробку бізнес-плану запропоновано проводити в три взаємопов'язані етапи, що дозволяє: оцінювати потенційні технічні, ресурсні та фінансові можливості підприємства; обгрунтовувати ефективність обраного шляху розвитку, дохідності та окупності коштів; чітко планувати діяльність всіх функціональних підрозділів та забезпечувати їх взаємозв'язок; надавати гнучкості та мобільності у перебудові виробництва під впливом зовнішніх чинників [2, с. 18].

Господарська діяльність підприємства знаходиться у тісному взаємозв'язку з поведінкою підприємців відносно розподілу прибутку, що одержується, яка несе в собі невизначеність. Одним з методів вироблення ефективних господарських рішень за таких умов є теорія ігор, яка дозволяє формувати стратегію розподілу прибутку як складову частину фінансового розділу бізнес-плану.

Висновки. Незважаючи на відсутність законодавчих актів, які прямо зобов'язують розробку бізнес-планів, сьогодні в Україні прийнята значна кількість указів, які формують ділове середовище підприємства. Функціонування в ньому передбачає необхідність розробки бізнес-плану для одержання фінансування проекту. Підвищення обізнаності підприємців і управлінців та переймання зарубіжного досвіду стосовно бізнес-планування приведе український бізнес на новий більш високий рівень розвитку.

Наявність обгрунтованого бізнес-плану сприяє залученню капіталу, визначенню планів на майбутнє, ретельному вивченню передбачуваних ризиків і можливих труднощів, які можуть перешкодити практичній реалізації бізнес-проекту. Його впровадження дозволить значно підвищити ефективність діяльності підприємства, його конкурентоспроможність і скоротити витрати.

Найголовніша мета бізнес-плану — це спланувати господарську діяльність підприємства на найближчі й віддаленні за умов отримання необхідних ресурсів і виходячи з потреб ринку. Наявність детального бізнес-плану

сприяє залученню капіталу, й планів на майбутнє, передбаченню ризиків і труднощів які можуть перешкодити практичній його реалізації.

Процесний підхід до організації управління підприємством або бізнес-планування виробничої діяльності є необхідної складової більшості сучасних підходів до побудови систем управління. Його впровадження дозволить підвищити ефективність діяльності підприємства, його конкурентоспроможність і скоротить витрати. Європейський досвід й логічний аналіз показують що за умов ринкової самостійності планування на рівні господарських осередків стосовно господарської діяльності будь якої власності життєво неохідне.

Література

1. *Баринов В. А.* Бизнес-планирование: Учебное пособие // В. А. Баринов. — М.: ФОРУМ: ИНФРА-М, 2006. — 272 с.
2. *Бизнес-план*: стандарты бизнес-планирования [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://biznes-plany.blogspot.com/p/blog-page_12.html
3. *Воротіна Л. І.* Бізнес-планування: методологія, методика, механізм: навч. посіб. для студ. ВНЗ / Л. І. Воротіна, В. Є. Воротін, В. П. Чайковська; Європ. ун-т. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2010. — 223 с.
4. *Економічна* безпека національної економіки: інвестиційно-інноваційний аспект: [Монографія] / І. М. Грищенко, М. П. Денисенко, А. П. Гречан, В. В. Лойко та ін.; за заг. ред. чл.-кор. НАПН України, д. е. н., проф. І. М. Грищенка, д. е. н., проф. Денисенка, д. е. н., проф. Гречан А. П., к. е. н., доц. Лойко В. В. –Донецьк: РВВ. ДВНЗ "ДонНТУ", 2012. — 430 с.
5. *Князь С. В.* Бізнес-планування інноваційних проектів: сутність технологій, переваги і недоліки / С. В. Князь, Н. Г. Георгіаді, Я. С. Богів // Маркетинг і менеджмент інновацій. — № 2, 2012. — С. 199–207.
6. *Пашута М.* Бізнес-планування як фактор успішної підприємницької діяльності // Персонал. — 2006. — № 10. — 258 с. — С. 66–74.

О. В. КОРЕЦЬКА
аспірантка, МАУП, м. Київ

ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 64–67

Конкурентоспроможність підприємства — це вміння задовольняти очікування, потреби й запити споживачів, ефективно використовуючи наявні можливості (ресурси і фактори виробництва), утворюючі умови для стійкого підвищення продуктивності виробництва. Це дозволяє підприємству на протязі достатньо довгого часу підтримувати свою присутність на ринку, отримуючи доходи в розмірі достатньому, як для задоволення інтересів власників, так і для реалізації програм розвитку підприємства.

Оцінка конкурентоспроможності дозволяє визначити положення підприємства на ринку, тобто "систему його координат" відносно інших підприємств-конкурентів, дозволяє формулювати реалістичні цілі підприємства та оптимальні шляхи їх досягнення. В цьому аспекті оцінка конкурентоспроможності виступає первинним інструментом системи стратегічного управління. Вона є визначальною при його позиціюванні і виступає основою для розробки стратегічних рішень на кожному етапі процесу стратегічного управління (див. рис. 1).

На основі проведеного аналізу літератури можна констатувати що існують три основні підходи до оцінки конкурентоспроможності підприємств за допомогою групи коефіцієнтів:

1. Підхід, що засновано *на оцінці активів*, надає особливе значення внутрішнім активам підприємства: людським ресурсам, організаційній структурі, корпоративній культурі, технологіям і ресурсам, нематеріальним активам, репутації. В даному випадку конкурентоспроможність вимірюється з точки зору якості різних активів підприємства.

2. Підхід що засновано *на процесах* розглядає конкурентоспроможність підприємства як функцію від ефективності реалізації на підприємстві процесів: стратегічного менеджменту, управління людськими ресурсами і талантами, впровадження і використання інновацій, управління якістю, а також операційних, маркетингових процесів і процесів розвитку. Класик зарубіжної економічної думки Є. Демінг вважає джерелом конкурентоспроможності продукції підприємства та економіки безперервне вдосконалення процесів та ефективний контроль їх якості, і як наслідок, продукції що виробляється.

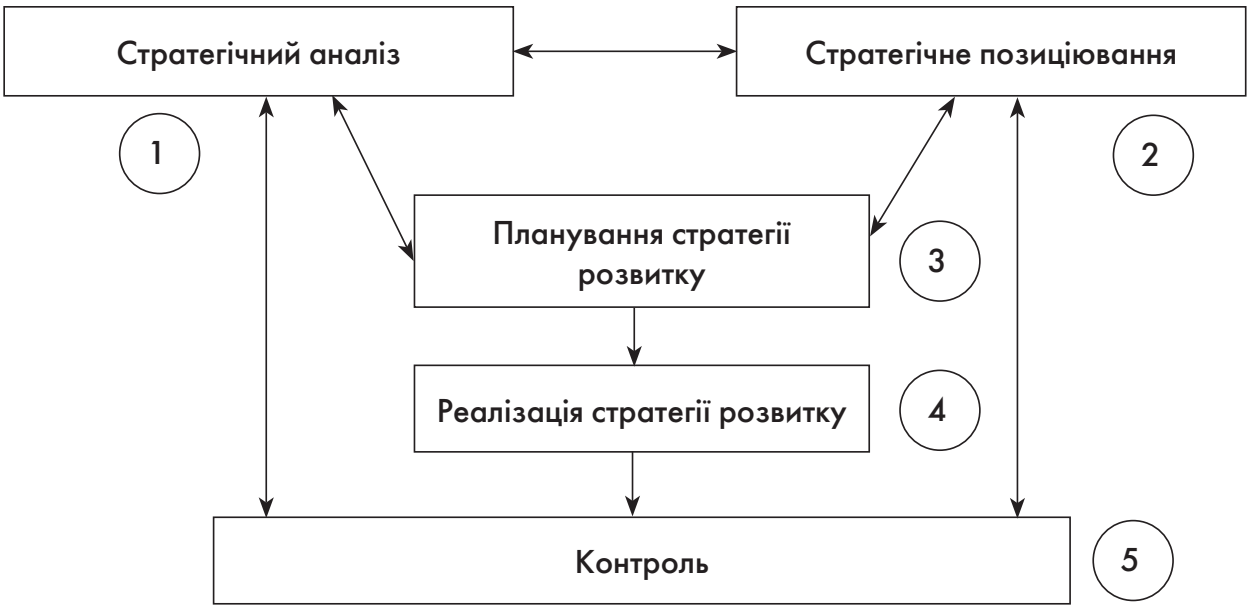

1. Оцінка конкурентоспроможності підприємства характеризує стан внутрішнього та зовнішнього середовища, ефективність використання наявних ресурсів.
2. Результати оцінки конкурентоспроможності підприємства дозволяють визначити позицію підприємства на ринку (його "систему координат").
3. Результати оцінки конкурентоспроможності надають можливості виявити сильні та слабкі сторони підприємства, що дозволяє запропонувати реалістичну стратегію.
4. Результати оцінки конкурентоспроможності надають можливості виявити сильні та слабкі сторони підприємства, що дозволяє запропонувати реалістичну стратегію.
5. Результати оцінки конкурентоспроможності надають можливості виявити сильні та слабкі сторони підприємства, що дозволяє запропонувати реалістичну стратегію.

Рис. 1. **Роль і місце оцінки конкурентоспроможності в процесі стратегічного управління**

3. Підхід, що засновано *на результатах*. В межах цього підходу припускається, що конкурентоспроможність підприємства знаходить прояв, головним чином, в результатах його господарської діяльності, а управління конкурентоспроможністю повинно бути спрямоване на досягнення цих результатів. В якості основних параметрів виступають продуктивність, частка ринку, прибуток, вартість компанії та інші. В даному випадку вважається, що внутрішні фактори не можуть достатньо об'єктивно охарактеризувати конкурентоспроможність підприємства.

Разом з тим більшість моделей в рамках наведених трьох підходів мають певні недоліки, що пов'язані, по-перше, з недостатнім урахуванням особливостей підприємств машинобудівної галузі, а по-друге, зосереджуються лише на одній грані конкурентоспроможності, приділяючи недостатньо уваги всім іншим.

З розвитком та еволюцією теорії стратегічного управління з кінця 1970-х років виникли концепції що намагались об'єднати економічну теорію, тео-

рію організації та теорію стратегічного планування. Це були спроби за допомогою аналітичних методів об'єднати різні підходи в одному, який враховував би можливості і ризики зовнішнього господарського середовища, якості і кількості економічних ресурсів підприємства, особливості реалізації його бізнес-процесів. Результатом оцінки конкурентоспроможності, часто за допомогою системи рейтингових оцінок визначених складових господарської діяльності підприємства повинна стати його оптимальна довгострокова стратегія розвитку.

Такими базовими моделями стратегічного планування та управління конкурентоспроможністю можна вважати модель Гарвардської школи бізнесу, модель Ансоффа, матриця Бостонської консалтингової групи, модель Портеру. Розглянемо деякі з них, що демонструють різні підходи до оцінки стратегічної конкурентоспроможності і формування стратегії підприємства.

Отже для оцінки конкурентоспроможності підприємства за допомогою запропонованої аналітичної моделі необхідно провести комплексний аналіз, що включає: аналіз і оцінку зовнішнього середовища підприємства (макро- та мікро- конкурентне середовище); аналіз внутрішнього середовища підприємства (його конкурентного потенціалу).

В результаті застосування евристичних та емпіричних методів аналізу стану підприємства з визначенням зовнішніх впливів на нього, формується карта його розвитку (стратегічна карта) на якій відображаються:

- конкурентні переваги і "слабкі місця", і як наслідок, конкурентна позиція підприємства;
- цільові настанови з різною тривалістю та дерево завдань від стратегічного до тактичного рівня.

Це дає змогу визначити планову позицію підприємства та альтернативні сценарії переходу від поточної позиції до планової з врахуванням виявлених всіх потенційних можливостей та загроз.

В наведених вище аналітичних моделях зазвичай використовуються абстрактні показники з низьким ступенем формалізації в яких первинно закладено суб'єктивні оцінки стану ресурсів та бізнес-процесів що відбуваються. Важливим недоліком аналітичних моделей є їх статичність, що обумовлюється великою вагомістю в моделях короткострокових поточних явищ в діяльності підприємства. Крім того, параметри подібних моделей є достатньо абстрактними, їх кількісне визначення ускладнено. В деяких випадках отримані теоретичні результати не супроводжуються вказівками щодо практичних напрямів їх використання, або навпаки, отримані практичні результати не спираються на формалізовану теоретичну базу.

Можна зробити висновок про те, що розглянуті підходи не зовсім задовольняють сучасним потребам підтримки прийняття рішень на підприємствах, що потребує розробки нових, які б були достатньо формалізовані та об'єктивними щодо оцінки конкурентоспроможності підприємства.

Оскільки поняття конкурентоспроможності підприємства є досить багатогранним та складним — для оцінки необхідно дослідити декілька факто-

рів (критеріїв), тому основною тенденцією наукових досліджень є розробка багатофакторних (багатокритеріальних) моделей різної природи, з певними інтегральними показниками конкурентоспроможності підприємств та їх продукції, переважно з стохастичною детермінованою структурою.

Існує велика кількість розроблених моделей в яких автори обґрунтовують ті чи інші показники (фактори), що використовуються для розрахунку інтегрального показника. Теоретично можуть існувати більш ніж 1000 моделей оцінки конкурентоспроможності підприємства. У Додатку Г наведено морфологічний аналіз методів оцінки конкурентоспроможності, в якому систематизовано усю сукупність методів.

При застосуванні аналітичних моделей оцінки конкурентоспроможності майже неможливо уникнути суб'єктивізму експертів — при використанні цільової групи може виникнути помилка вибірки, суб'єктивне сприйняття цільовою групою торгівельних марок, завдяки сформованої короткотермінової лояльності під впливом різних мотиваторів. Таким чином, для підвищення об'єктивності моделі слід застосовувати емпіричні дані.

При застосуванні емпіричних натуральних показників для оцінки конкурентоспроможності можна зіштовхнутися з їх нерівномірністю — різні величини та одиниці виміру, що, в свою чергу, потребує введення додаткових вагових коефіцієнтів, які, скоріш за все, будуть сформовані завдяки аналітичним експертним методам. І хоча в кількісних моделях теж присутня частка суб'єктивної оцінки, але ж вона не настільки критична та є менш залежною від суб'єктів оцінки.

Таким чином, вважаємо, що кількісні багатофакторні моделі є більш об'єктивними для оцінки конкурентоспроможності промислових підприємств, оскільки вони є більш формалізованими та зручними для порівняння та аналізу динаміки показників.

Л. М. БЕРЕСТЕЦЬКА
доц. к. менеджменту організацій, УРІМБ МАУП

К. О. БЕРЕСТЕЦЬКА
магістрантка, УРІМБ МАУП

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 68–71

За останні декілька років вітчизняний ринок електронної комерції виріс в декілька разів. Інтернет-магазини та різні онлайн-сервіси з бронювання готелів, білетів, турів тощо склали реальну конкуренцію традиційним офлайн- магазинам, турфірмам тощо. При цьому тенденція росту електронної комерції зберігається, а продажі через оффлайн точки постійно скорочуються.

У міру збільшення пасажироперевезень цивільною авіацією усе більш актуальним і гострим ставало питання з приводу створення системи бронювання, яка б задовольняла цю потребу найкращим способом.

У 1960 році програмісти корпорації IBM і авіакомпанії AmericanAirlines розробили першу комп'ютерну систему Sabre, призначену для резервування квитків.

AmericanAirlines інвестувала в цей проект 150 млн дол. США. На такі гроші у той час можна було придбати цілий повітряний флот з 707 літаків.

Комп'ютерна системаSabre об'єднала більше 30 тис. транспортних агентств, 3 млн. зареєстрованих клієнтів, більше 400 авіаліній, 50 фірм, що надають в оренду автомобілі, 35 тис. готелів, численні туристичні агентства, декілька десятків залізничних компаній, власників паромів і організаторів круїзів.

У зв'язку зі зростаючим попитом на автоматизовані системи бронювання в Європі в 1987 році група провідних авіаперевізників, BritishAirways, Swissair, KLM RoyalDutchAirlines і Alitalia, спільно з Covia створили власний варіант автоматизованої системи бронювання, в основі якої лежить система Galileo.

У 1993 році одинадцять найбільших авіакомпаній AerLingus, AirCanada, Alitalia, AustrianAirlines, BritishAirways, KLM RoyalDutchAirlines, OlympicAirways, Swissair, TAP AirPortugal, UnitedAirlines і US Airways заснували компанію GalileoInternational. Відтоді система Galileo отримала широке поширення у всьому світі, тоді як Apollo використовується в США, Канаді, Мексиці і Японії.

Технічний рівень зарубіжних систем резервування і бронювання значно вищий. Вони мобільніші, багатофункціональні, надійні, прості в управлінні, інтегровані з глобальною мережею Інтернет.

До таких систем належать "Амадеус", "Галілео", "Сейбр", "Worldspan" тощо (компанії розташовані в алфавітному порядку).

Розвиток систем бронювання вплинув на розвиток Інтернет-туризму, що втілилося в появу ОТА.

ОТА (Онлайнтревел агентство) — турагентство, що реалізовує свої продукти і послуги через мережу Інтернет. З появою ОТА кожен покупець з комп'ютером і Інтернет-доступом отримав шанс спланувати і сплатити свою поїздку, не встаючи із крісла. Бізнес-модель ОТА побудована на самообслуговуванні споживача, проте у більшості випадків для обробки складніших заявок надаються послуги консультантів call-центру.

У США "революція Інтернет-туризму" сталася в 1995 році, потім продовжилась в Англії, Німеччині, Південній Америці, Китаї, Індії, тепер вона прийшла в Росію і Україну (з 2008 р.).

Після відкриття AWAD в 2008 році в Росії почали активно з'являтися ОТА.

У 2012–2014 роках кількість конкурентів почала рости особливо значними темпами. На сьогодні в Росії за різними оцінками існує близько 15–20 великих ОТА.

Після відкриття AWAD в 2008 році в Україні теж почали з'являтися ОТА.

Першим реальним онлайнтревел агентством стало Tickets. ua, яке створено в 2010 році, а також дочірнє підприємство "БравоавіаЛімітед" (сайт "www. bravoavia.com.ua").

На даний момент доля онлайн продажів туристичних послуг на ринку України порівняно невелика і складає приблизно 14 %. На зрілих ринках онлайн продажі туристичних послуг досягають 35–40 % від усіх продажів.

У структурі Європейського ринку ОТА займають до 15 % усіх продажів туристичної галузі.

Враховуючи всі вищесказані фактори, можна констатувати, що у вітчизняних ринків є величезний потенціал розвитку як за рахунок збільшення кількості самих клієнтів, так і за рахунок перманентного збільшення їх доходів, що є типовим для ринків, що розвиваються.

Серед переваг ОТА слід зазначити:

- відсутність оффлайн представництв та офісів. Даний пункт сприяє мінімізації витрат, пов'язаних з орендою приміщень та всіма пов'язаними з цим витратами, котрі несуть традиційні авіакаси;
- відсутність друкованих авіабілетів. ОТА випускає тільки електронні авіабілети, що дозволяє значно економити на випуску паперових білетів у порівнянні з традиційними авіакасами;
- можливість цілодобової купівлі авіабілетів. Даний пункт допомагає максимізувати прибуток за рахунок цілодобової доступності купівлі авіабілетів. Традиційні авіакаси не мають такої можливості через нерентабельність цілодобової роботи.

Маркетингова діяльність компанії є ефективноюзавдяки більш доступній та ефективній рекламі, що здійснюється переважно через Інтернет у порівнянні з оффлайн рекламою та рекламою у друкованих ЗМІ, що переважно використовуються традиційними касами продажу авіа білетів.

У сфері продажу електронних авіабілетів близько 50 % витрат приходиться на службу підтримки, що займається:

- анулюванням та зміною дат авіабілетів;
- відповіддю на питання клієнтів;
- роботою з негативними відгуками тощо.

Функціональною одиницею служби підтримки є колл-центр.

Колл-центр (центр обслуговування дзвінків) — централізований офіс, що використовується для отримання і передачі великих обсягів інформації, що поступає у вигляді запитів по телефону.

Центр обслуговування дзвінків адмініструє потік вхідних запитів з підтримки продукту(послуги) від клієнтів або потенційних споживачів.

Так як конкуренція на ринку продажів авіабілетів постійно зростає, мінімізація витрат на даний пункт змогла б значно покращити фінансові показники компанії та конкурентні переваги самого продукту. На даний момент існує цілий ряд можливостей, що може дозволити мінімізувати витрати на утримання служби підтримки за допомогою покращення ККД працівників служби та скорочення персоналу за допомогою автоматизації.

На даний момент існує велика кількість програм автоматизації для оптимізації роботи колл-центрів.

Однією з найбільш ефективних програм, що використається в країнах СНД є “Терасофт Контакт-центр”.

Перевагами використання даної програми є:

- можливість інтелектуального управління дзвінками. Автоматизація роботи контакт-центра за допомогою спеціальних програмних рішень дозволяє організувати обробку усіх викликів, їх автоматичний розподіл, маршрутизацію, постановку дзвінків в чергу. Обробляти великий потік викликів, при цьому забезпечуючи рівномірне завантаження операторів, можливо завдяки гнучкому налаштуванню розподілу дзвінків, наприклад, залежно від завантаженості операторів, їх кваліфікації, пріоритету дзвінка або історії попередніх з’єднань.

Інтеграція контакт-центра з базами цих клієнтів, системами побудови голосових меню (IVR), налаштування сценаріїв маршрутизації викликів дозволяє якісно управляти великою кількістю вхідних і вихідних дзвінків.

Управління роботою операторів. При появі виклику на екрані оператора виводиться повна інформація про контакт, історія взаємодії з ним, шаблони можливих відповідей. Автоматичний розподіл і маршрутизація дзвінків, можливість роботи з чергами викликів, запуск бізнес-процесів для обробки дзвінків забезпечують оптимальне навантаження на операторів, дозволяючи оптимізувати робочі процеси співробітників.

При цьому керівник контакт-центра отримує усі необхідні інструменти для контролю якості і ефективності роботи операторів, включаючи дані про кількість викликів, що поступили і оброблених, продуктивності співробітників, запису розмов.

Різноманітні звіти по контакт-центру можуть бути використані для аналізу, прогнозування і побудови бізнес стратегії компанії.

Крім застосування такого програмного забезпечення існує ряд інших заходів для покращення роботи колл-центрів:

- установка плазмових екранів в колл-центрі. Таким чином, працівники отримують відмінний спосіб знайомства з останніми новинами, що відбуваються в колл-центрі. Це може бути використано для передачі останніх новин про продукт, а також новин із зовнішнього світу. Також на них можуть бути розміщені підказки працівникам, або будь-яка інша корисна інформація.
- установка системи повідомлень по інтранету. За допомогою даного каналу колектив зможе ділитися новинами і досвідом, а також генерувати ідеї про те, як зробити певні поліпшення в колективі. Це відмінний спосіб поділитися інформацією з командою, без використання електронної пошти.
- можливість працівникам колл-центру самостійно обирати клієнтів. Самостійний вибір працівниками типу клієнтів є цілком нормальною практикою.

Використання технологій Інтернет-бізнесу надає такі можливості:

- вихід на усі ринки світу;
- безперебійну роботу бізнесу (24 години на добу 7 днів в тиждень);
- обмін інформацією з будь-якою точкою світу;
- скорочення витрат;
- оптимізацію і автоматизацію бізнес-процесів компанії;
- оптимізацію і автоматизацію взаємовідносин з постачальниками, дилерами, партнерами;
- можливість здійснення платежів через Інтернет;
- можливість здійснення платежів за бартерними і кліринговими схемами;
- скорочення витрат на рекламу і маркетингові заходи;
- безконтактність з районними і міськими адміністраціями;
- можливість передачі без збитку бізнесу частини бізнес-процесів на аутсорсинг;
- мобільність бізнесу.

Інтегруючи в єдину систему всі функції, ОТА дозволяє клієнтові обирати та бронювати переліт, який йому потрібний, за найбільш вигідними тарифами. Інноваційна платформа для пошуку рейсів є єдиною системою в Європі, що дозволяє споживачеві просто і прозоро шукати, порівнювати і бронювати рейси, що пропонуються як бюджетними, так і традиційними авіалініями.

Р. В. БУРСОВ
здобувач, Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ЗАСТОСУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ОНОВЛЕННЯ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 72–74

Технологічне оновлення є одним із ключових елементів інтенсивного розвитку сучасного промислового підприємства, але його важливість і першочергова необхідність за умов фінансово-економічної нестабільності в Україні, яка впливає на обмеженість фінансових ресурсів не є доведеною.

Вітчизняні реалії свідчать про низький технологічний рівень переважної більшості промислових підприємств, що вказує на ігнорування заходів спрямованих на їх технологічне оновлення.

Взагалі національне господарство орієнтоване на екстенсивний шлях розвитку, що передбачає нарощування обсягів реалізації продукції з незначною часткою доданої вартості, що у період сприятливої міжнародної кон'юнктури на міжнародних товарних ринках дозволяло українським промисловим підприємствам отримувати високі прибутки та економити на технологіях.

Подальше економічне зростання економіки України ускладнила міжнародна фінансова криза, що розпочалась у 2008 році, яка спричинила нарощування боргового навантаження на бюджетну систему країни, що супроводжувалось скороченням прямої фінансової підтримки з боку держави промисловим підприємствам, які також зазнали серйозних фінансових втрат внаслідок зміни економічної ситуації у світі.

З метою відновлення та зростання національного господарства, враховуючи попередній досвід, необхідно обрати інтенсивний шлях розвитку промислових підприємств, який має базуватись на підвищенні якості виробленої продукції та відповідності міжнародним стандартам, скороченні витрат на її виробництво та реалізацію, зниженні енергоспоживання та підвищенні екологічної безпеки, що може бути забезпечено за рахунок технологічного оновлення.

Розвиток сучасного промислового підприємства за умов глобалізації та стрімкої інтернаціоналізації ринків товарів і послуг може бути досягнутий на основі продукції, що має високу частку доданої вартості та забезпечує конкурентоспроможність її виробника на внутрішньому та зовнішньому ринках, а основою такої продукції є сучасні передові технології.

Підтвердженням вірності технологічного оновлення є зростання прибутку промислового підприємства, що досягається збільшенням виручки від реалізації продукції та зменшенням витрат на одиницю виробленої продукції.

Економічне стимулювання технологічного оновлення як складової інноваційного розвитку має відбуватися на основі ринкових законів, тобто спрямованості промислових підприємств на розробку та втілення нових технологій з метою отримання високого рівня прибутку.

Держава має активно підтримувати описані вище процеси, оскільки до її основних функцій відносяться покращення соціально-економічного розвитку суспільства, реалізація якого неможлива без дієвого економічного механізму стимулювання технологічного оновлення промислових підприємств.

Для цього необхідно використовувати всі можливі адміністративні й економічні методи, в тому числі найбільш дієві серед економічних — фінансові та податкові.

Фінансові методи мають ключову роль серед методів державного регулювання економіки. Доцільно їх розглянути у сукупності всіх методів державного регулювання, які поділяються на прямі, що безпосередньо впливають на діяльність учасників економічних відносин через застосування адміністративних та економічних дій, і непрямі, що опосередковано впливають на поведінку суб'єктів економічних відносин через вплив на різні сфери їхньої діяльності.

Дія прямих методів відразу спрямовується на досягнення конкретного результату, вони поділяються на адміністративні та економічні, а непрямі переважно є економічними методами.

Найбільш поширеними серед прямих економічних методів є: державне цільове фінансування, надання цільових дотацій, пільгове кредитування та інвестиційна політика.

Серед непрямих методів державного регулювання відносяться податкове та митне стимулювання, грошово-кредитного регулювання та валютна політика.

Аналізуючи сутність і склад існуючих методів, формується висновок, що прямі методи можуть ефективно впливати на активність промислових підприємств та вирішувати оперативні проблеми їх господарської діяльності. Вони мають ряд недоліків, головним з яких є руйнування конкурентного середовища внаслідок підтримки окремих суб'єктів господарювання.

Непрямі методи, найважливішими серед яких є податкове стимулювання, спроможні діяти на довгострокову перспективу, їх застосування дає можливість охопити практично всі технологічні й інноваційні процеси в національному господарстві й ефективно стимулювати розвиток промислових підприємств.

Отже, прямі методи реалізовуються у формі прямої державної підтримки промислових підприємств, а непрямі впливають на їх розвиток опосередковано, тобто виконують стимулюючу функцію держави.

Податкове стимулювання технологічного оновлення промислових підприємств належить до непрямих економічних методів державного стимулювання промисловості.

Формування дієвого економічного механізму стимулювання технологічного оновлення промислових підприємств, враховуючи обмеженість фінансових ресурсів господарюючих суб'єктів і держави, можливе на основі використання податкових стимулів, в першу чергу, орієнтованих на компенсацію частини податку на прибуток за рахунок витрат підприємства на його технологічне оновлення.

О. О. КАЗАК
здобувач, МАУП, м. Київ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 75–77

Найбільш ефективним інструментом дослідження структурної трансформації машинобудівних підприємств є використання статистичного методу індексного аналізу структурних зрушень.

В економічній науці застосовуються наступні показники виміру структурних зрушень [1]:

- маса структурного зрушення;
- швидкість структурного зрушення;
- інтенсивність;
- інерційність структурного зрушення;
- потенціал структурного зрушення;
- індекс структурного зрушення, який представляє відношення маси структурного зрушення до базового значення економічного показника, який характеризує зрушення.

Маса структурного зрушення визначається як різниця частки структурного показника в поточному періоді і частки цього ж показника в базовому періоді.

Швидкість структурного зрушення розраховується як відношення маси або індексу структурного зрушення до проміжку часу, який він охоплює.

Інтенсивність структурного зрушення є основним показником для оцінки змін, які відбуваються в економіці, і показує міру зміни маси зрушення за одиницю часу.

Інерційність зрушення – це по суті час, протягом якого зрушення розвиватиметься, якщо нехтувати урядовими втручаннями або рахувати їх умовно стабільними (стандартними). Цей показник найскладніший з усіх, оскільки досить важко які-небудь зрушення в економіці, після їх виявлення, абстрагувати від урядових заходів. Тому проблематично визначити інерційність точно, що і створює труднощі з прогнозом структурних змін, у тому числі і унаслідок їх нелінійності і неможливості відділення одних зрушень від інших (принцип взаємозв'язаної причин).

Потенціал структурного зрушення – це величина самого зрушення до моменту вичерпання його енергії, тобто пропорція економічної структури, яка змінилась [1].

Якщо відбувається навмисна трансформація господарської системи, яка виступає цільовим орієнтиром суспільства і уряду, тоді структурні зрушення набувають не стільки генетичного, скільки телеологічного характеру, вимагається спеціальна економічна політика по управлінню такими структурними зрушеннями. У зв'язку з цим дуже важлива оцінка ефективності структурних зрушень, а також зв'язок зрушень з макроекономічними процесами в економіці. Варто зазначити, що якість і ефективність економічної структури або структури якої-небудь господарської організації — це зовсім не те ж саме, що і якість або ефективність структурного зрушення [2]. Крім того, особливо слід звернути увагу на ефективність управління структурними зрушеннями і доцільність застосування тих або інших заходів економічної політики. Ефективність структурних зрушень можна визначити як таку зміну пропорцій економічної системи (з такою швидкістю), яка дозволяє планомірно нарощувати ефективність економіки в цілому.

Окрім приведених параметрів оцінки якості структурних зрушень і їх ефективності, важливими є наступні показники [3]:

1) використання капіталу (фондовіддача, фондомісткість, вартість основних фондів на одиницю заробітної плати);
2) використання трудових ресурсів (продуктивність праці, розмір заробітної плати на одного зайнятого, заробітна плата на одиницю фондів);
3) характеризуючі ефективність (енергоємність, матеріаломісткість виробництва);
4) характеризуючі технічну забезпеченість економіки (наукомісткість виробництва, як витрати на НДДКР і інновації до загального обсягу інвестицій або випуску, питома вага організацій, які здійснюють інновації в загальному числі організацій, питома вага інноваційних товарів в загальному обсязі відвантажених товарів, питома вага витрат на технологічні інновації в загальному обсязі виробництва);
5) чисельність персоналу по секторах і видах діяльності;
6) фінансові результати: питома вага збиткових організацій, рентабельність проданих товарів і послуг, рентабельність активів, коефіцієнти поточної і абсолютної ліквідності, забезпеченості власними засобами, автономії.
7) інвестиції в основний капітал і по видах діяльності в економіці, валове накопичення і коефіцієнт оновлення основних фондів, структура інвестиційних ресурсів по інституціональних секторах і основному капіталу по економіці.

Для оцінки структурних змін також мають значення наступні показники:

- співвідношення величини фонду виробничого і невиробничого накопичення (структура фонду накопичення);
- споживча місткість економіки;
- коефіцієнт сировини і коефіцієнт інтенсивності структури економіки;
- структура валової доданої вартості.

Узагальнюючу характеристику зміни структури представляє коефіцієнт структурних зрушень:

$$K_{ст.зр.} = \sqrt{\sum \Delta d^2 / n}\,, \qquad (1)$$

де n – кількість підприємств.

Література

1. *Красильников О. Ю.* Структурные сдвиги в экономике / О. Ю. Красильников. — Саратов: Изд-во "Научная книга", 2000. — 183 с.
2. *Норт Д.* Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Д. Норт. — М.: Фонд экономической книги "Начала", 1997. — 180 с.
3. *Статистичне* забезпечення управління економікою: прикладна статистика: Навч. посібник / А. В. Головач, В. Б. Захожай, Н. А. Головач. — К.: КНЕУ, 2005. — 333 с.

К. Л. ЖЕЛЕЗНЯК
ст. викл., Національний транспортний університет, м. Київ

ОЦІНКА ФАКТОРІВ ЗАГРОЗ АВТОТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ КРИЗОВОГО СТАНУ ЕКОНОМІКИ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 78–80

Кризовий стан економіки визначається не тільки і не стільки тим, як це офіційно встановлено, а ростом фактичних зовнішніх загроз, які виникають при взаємодії підприємства із зовнішнім середовищем. Ці загрози виникають незалежно від того, яким чином веде свою діяльність підприємство, які рішення приймаються та як вони реалізуються. Важливо інше: яким чином виявити ці можливі загрози діяльності підприємства та як їх оцінити з точки зору наслідків, які можуть наступити при дії тої чи іншої загрози. Тобто, спочатку потрібно якнайбільше знати про можливі загрози: їх походження, умови виникнення, симптоми, супроводжуючі умови, умови реалізації, наслідки, умови протидії та інше. Все це необхідно для пошуку шляхів по створенню умов, коли загрозу неможливо відвернути чи локалізувати, по визначенню шляхів протидії чи нейтралізації загрози.

Та не всі загрози по своїх наслідках варті того, щоб витрачати на них ресурси по їх відверненню чи нейтралізації. Іншими словами необхідно мати об'єктивні оцінки можливих загроз по умовах їх виникненню та по наслідках від їх реалізації. В зв'язку з тим, що виявлення та сприйняття загроз носить суб'єктивний характер, вирішити задачу їх об'єктивної оцінки не так просто, як здається на перший погляд.

Крім того, номенклатура зовнішніх загроз в умовах кризового стану може час від часу мінятись. Так, наприклад, ще півроку назад така можлива загроза діяльності автотранспортного підприємства, як мобілізація водіїв в військові сили держави, не могла входити в коло можливих загроз. На теперішній час це одна із реальних загроз діяльності підприємства.

Таким чином перелік можливих загроз та їх оцінка повинні періодично переглядатись на рівні підприємства з метою визначення найважливіших та актуальних. Тобто такою методикою, доступною для реалізації на підприємстві, повинні володіти управлінські працівники. Таким чином розробка такої методики і її формалізація та шляхи застосування ставляться за мету. Вирішення поставленої задачі може проводитись в два етапи.

На першому етапі складається список можливих загроз, які реально можуть виникнути на момент їх формалізації. Таке завдання може становити

значну складність для управлінського колективу пересічного підприємства. Тому до його виконання можуть бути залучені сторонні фахівці на різних засадах. Саме незалежні фахівці можуть абстрагуватись від особливостей конкретного підприємства та сформулювати найбільш повний перелік факторів, які можуть характеризувати зовнішні загрози для підприємства. Проте не виключається можливість виконання цього етапу і силами самого підприємства.

На другому етапі проводиться кількісна оцінка факторів загроз з урахуванням особливостей конкретного підприємства. Так наведена вище загроза мобілізації для тролейбусного парку не буде мати такого великого значення, так як переважна більшість водіїв тролейбусів — жінки. Тому кількісна оцінка факторів повинна робитись спеціалістами, які досить проінформовані про особливості конкретного підприємства. В такому випадку слід вважати що саме спеціалісти конкретного підприємства володіють найкраще інформацією про особливості діяльності свого підприємства і тому зможуть якнайкраще оцінити фактори загроз для свого підприємства.

В якості інструмента проведення кількісної оцінки факторів загроз найбільш прийнятним для вирішення поставленого завдання слід прийняти експертні оцінки, методичні розробки, щодо яких достатньо освітлені в літературі [1, 2]. Але в даному випадку потрібно визначити такі із них, які найбільше підходять для вирішення конкретної задачі.

Не вдаючись до деталей проведення експертних оцінок, які автором достатньо пропрацьовано в [3] основну увагу слід зосередити на обробці результатів. Виходячи з того, що достовірну кількісну оцінку можливо отримати лише при розумінні того, що оцінка може мати лише вірогіднісний характер, найважливішим в експертній оцінці слід вважати правильність формулювання питань для експертів, які повинні визначити:

- значення, що визначаються при спостереженні прояву кожного із факторів;
- невизначеність судження про значення, що спостерігається;
- коефіцієнти важливості кожного фактора.

Для цього анкети для експертів повинні бути складені відповідним чином.

Так для значень, що визначаються при спостереженні прояву кожного із факторів може бути запропонована наступна градація значень:

- не визначається — 0;
- не помітно — 10;
- слабо помітно — 30;
- помітно — 50;
- сильно помітно — 75;
- абсолютно — 100.

Для невизначенності судження про значення, що спостерігається градація може мати вигляд, коли експерт відповідає на запитання, що судження є:

- не впевненим — 10;
- впевненим — 50;

- цілком впевненим — 75;
- абсолютним — 100.

Коефіцієнт важливості факторів визначається в діапазоні від 0 до 1.

По результатах обробки експертних оцінок факторів може бути отримана кількісна оцінка факторів загроз та після їх ранжування встановлено найбільш загрозливі для поточного моменту. Така ж оцінка може бути проведена і для майбутнього періоду з метою прогнозування важливості майбутніх загроз.

Якщо таким же методом провести оцінку факторів переваг або сил підприємства, то можливо використати метод максимізації сил для мінімізації можливих загроз для формування стратегій діяльності підприємства в кризових умовах.

Література

1. *Бешелев С. Д.* Математико-статистические методы экспертных оценок / С. Д. Бешелев, Ф. Г. Гурвич. — М.: Статистика, 1980. — 263 с.
2. *Кунда Н. Т.* Дослідження операцій у транспортних системах: навчальний посібник для студентів напряму "Транспортні технології" вищих навчальних закладів / Н. Т. Кунда. — К.: Слово, 2008. — 400 с.
3. *Железняк К. Л.* Методологічні засади кількісної оцінки параметрів при стратегічному плануванні в динаміці // Вісник Національного транспортного університету. — К.: НТУ, 2008. — № 17. — С. 300–304.

Ю. М. ЛЕВЧЕНКО
магістрант, УРІМБ МАУП
науковий керівник Колпаков В. М., канд. військ. н., УРІМБ МАУП

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 81–87

Одним із ключових факторів виробництва будь-якого виду товарів і послуг поряд з інвестиційним капіталом (основними фондами й оборотними коштами) є трудові ресурси. У сучасних умовах саме трудові ресурси розглядають як найбільш коштовний капітал, яким володіє підприємство. Науково-технічний прогрес і пов'язане з ним різке збільшення частки наукомістких технологій обумовлює ріст вимог до професійних, соціально-психологічних якостей і культурного рівня працівника. Ефективне управління трудовими ресурсами як особлива функція діяльності, пов'язана з найманням працівників, їхнім навчанням, оцінкою й оплатою їхньої праці, є важливою передумовою для ефективного функціонування виробництва. Підготовлені і кваліфіковані працівники, що знаходяться в штаті підприємства, називаються його персоналом, чи кадрами.

Головна мета управління персоналом складається в забезпеченні підприємства працівниками, що відповідають вимогам даного підприємства, їхньої професійної і соціальної адаптації.

Менеджер по персоналу — професія молода. Як різновид діяльності менеджера вона зародилася наприкінці минулого століття. Поява фахівців по роботі з персоналом, що мають підготовку в області промислової соціології і психології, означало справжню революцію в традиційних формах кадрової роботи. Якщо до цього кадрова робота була функцією лінійних керівників різного рівня і рангу, а також працівників (і керівників) кадрових служб, що займаються облікової, контрольною і адміністраторською діяльністю, то виникнення управлінської (штабної) функції, пов'язаної з забезпеченням належного рівня кадрового потенціалу організації, істотно розширило діапазон задач і підвищило значення цього напрямку менеджменту. Саме з появою управління персоналом як спеціалізованої штабної діяльності в системі сучасного менеджменту пов'язане становлення кадрового менеджменту, що поступово інтегрує і трансформує сформовані форми кадрової роботи. Важливим етапом цього процесу стали асиміляція ідей системного підходу, розробка різних моделей організації як системи — не тільки функціонуючої,

але і такої, що розвивається, — на основі яких сформувався новий підхід у кадровому менеджменті — управління людськими ресурсами.

Акцентування уваги на людському ресурсі сприяло народженню нового представлення про організацію. Вона стала сприйматися як жива система, що існує в навколишнім середовищі. У цьому зв'язку використовувалися, як мінімум, дві аналогії (метафори), що сприяли розвитку нового погляду на організаційну реальність.

Перша, що виходила з ототожнення організації з людською особистістю, ввела в науковий оборот такі ключові поняття, як мети, потреби, мотиви, а також народження, дорослішання, старіння і смерть чи відродження організації.

Друга, прийнявши як зразок для опису організаційної реальності функціонування людського мозку ("організація як мозок, що переробляє інформацію"), дозволила глянути на організацію як на збори частин, з'єднаних лініями управління, комунікації і контролю.

Ілюстрацією першої можливості є використання положень теорії мотивації А. Маслоу як основу для виділення напрямків і змісту діяльності по управлінню персоналом (табл. 1.).

Таблиця 1

Відповідність діяльності по управлінню персоналом домінуючим потребам особистості [5]

Домінуюча потреба	Діяльність по управлінню персоналом
Самоактуалізація	Спонукання службовців до максимального входження в процес праці і управління. Перетворення роботи в головний засіб самовираження службовців
Самоповага	Робота повинна знаходитися в зоні устремлінь працівника, забезпечуючи його автономію, відповідальність і розвиваючи самоідентичність
Соціальні потреби	Робота повинна дозволяти спілкуватися з колегами і відчувати потребу людям
Потреба в безпеці	Робота повинна дозволяти співробітникам відчувати свою захищеність, для чого необхідно здійснювати програми пенсійного і соціального страхування, підтримки при хворобі, гарантії зайнятості, перспективи кар'єри усередині організації, створювати безпечні умови праці
Фізіологічні потреби	Робота повинна забезпечувати можливість відновлення витраченої працівником енергії — заробітної плати й інших видів матеріальної винагороди повинно вистачати принаймні на відновлення працездатності

Що стосується розгляду організаційної реальності за аналогією з діяльністю мозку високоорганізованих живих істот, то такої можливості сприяли дослідження в області кібернетики, фізіології мозку і нейропсихології. Саме в цих дослідженнях були переглянуті такі поняття, як "функція", "локаліза-

ція", "симптом", "зв'язок" і "зворотний зв'язок", що є істотними для області управління персоналом.

Сучасні тенденції в організації праці і управлінні персоналом підприємства. Більш сімдесяти відсотків працездатного населення розвитих країн світу працюють сьогодні по найму, тобто одержують в обмін на свою працю матеріальна винагорода від організації. Цю винагороду називають компенсацією і відповідно систему управління цим процесом — управління компенсацією [19].

Система компенсації повинна бути, з одного боку, добре зрозуміла кожному співробітнику організації (у противному випадку вона може викликати неадекватну реакцію персоналу і спричинити за собою не ті дії, які вона була покликана стимулювати), а з іншого боку — проста для адміністрування, тобто не вимагати значних матеріальних і трудових ресурсів для забезпечення її безперебійного функціонування.

В усіх країнах винагорода працівників тією чи іншою мірою регулюється державним законодавством, ігнорування якого може привести до судових і адміністративних санкцій проти організації, що пов'язано зі значними матеріальними і моральними витратами.

Приведені вище системи компенсації можуть вступати у визначене протиріччя один з одним, наприклад, контроль за витратами і залучення кваліфікованого персоналу. Керівництво повинне знайти оптимальне співвідношення між ступенем вирішення кожної з цих задач, що є унікальним для будь-якої організації на кожнім етапі її розвитку. У момент створення нової і задача мінімізації витрат на робочу силу, як правило, приноситься в жертву задачі залучення кваліфікованого персоналу. У період економічних труднощів організації часто відкладають на майбутнє прийом нових співробітників і зосереджуються на скороченні витрат на заробітну плату [18].

Багато українських підприємств й були змушені удатися на початку 90-х років до "стратегії виживання", відповідно до якої на винагороду працівників витрачаються лише засоби, що залишаються після покриття всіх інших витрат і отримання планованого прибутку. При такій стратегії ціль контролю за витратами на робочу силу домінує над іншими цілями системи компенсації. Паралельно з "стратегією виживання" у сучасній українській економіці можна спостерігати принципово інший підхід до винагороди співробітників — деякі організації витрачають практично всі засоби, що заробляються ними, на заробітну плату, ігноруючи інвестиції, професійне навчання, створення резервів, тобто вирішують насамперед задачу залучення й утримання персоналу.

Чітке представлення цілей в області компенсації дає керівникам організації можливість розробити ефективну систему, що відповідає реальним потребам організації, а також оцінювати її функціонування і вносити необхідні корективи.

Кожна організація використовує власну систему винагороди працівників, що відбиває мети, що стоять перед нею, управлінську філософію її

керівників, традиції, а також враховуючи ті ресурси, що знаходяться в її розпорядженні. До середини нинішнього століття керівники підприємств самостійно створювали системи компенсації, ґрунтуючись переважно на власному досвіді і здоровому глузді (згадаємо знамениті п'ять доларів у день кожному збирачу Генрі Форда) [18]. У міру розвитку управлінської науки і появи консультаційних й, що спеціалізуються в області організації праці і заробітної плати, процес створення систем винагороди прийняв більш "науковий характер", завдяки узагальненню досвіду великого числа й і розробці універсальних рекомендацій. У результаті до початку сімдесятих років у всіх індустріально розвитих і багатьох развиваючихся країнах затвердилася модель, що часто називають традиційною системою компенсації.

Традиційна система компенсації передбачає, що винагорода, одержувана співробітником від організації, складається з двох елементів — основного (заробітної плати чи окладу) і додаткового (пільг), і залишається постійним протягом визначеного, досить тривалого проміжку часу.

Для аналізу кожного з робочих місць в організації розробляється довідник чи класифікатор, що містить опис кожного фактора і субфактора, а також інформацію про те, що припускає кожний з рівнів важливості.

1. Критичний фактор — відповідальність.

2. Субфактор — стан устаткування. Кожен співробітник ї несе відповідальність за стан технологічного устаткування, матеріалів, виробничих приміщень. Ця відповідальність включає повідомлення про несправності, неправильне використання чи матеріалів приміщень, здійснення технічного обслуговування, проведення чи ремонту модернізації відповідно до вимог посадових інструкцій. Ступінь відповідальності за устаткування і матеріали неоднакова для різних посад.

Мінімальний рівень. Співробітник повідомляє про збої в роботі устаткування і неякісних матеріалів своєму начальнику.

Низький рівень. Співробітник відповідає за зовнішній стан і схоронність устаткування і за замовлення матеріалів.

Середній рівень. Співробітник проводить технічне обслуговування і дрібний ремонт устаткування і виправляє дрібні дефекти матеріалів.

Високий рівень. Співробітник проводить технічне обслуговування, ремонт і модернізацію устаткування і несе відповідальність за використання матеріалів (тип, кількість, якість).

Безпосередньо класифікація робочих місць здійснюється в такий спосіб:

1. Порівнюються посадова інструкція і класифікатор і визначаються рівні важливості для кожного із субфакторів для даної посади;
2. Підраховується кількість балів для кожного з факторів на основі матриці балів;
3. Проводиться підсумовування балів для кожного із субфакторів і визначається загальна сума балів для даного робочого місця, тобто його відносна цінність в організації.

У результаті класифікації кожне робоче місце оцінюється у визначену кількість балів, тобто проводиться ранжирування всіх робочих місць в організації.

Будучи більш детальним і об'єктивним методом класифікації робочих місць, чим просте ранжирування чи створення системи розрядів, система балів вимагає значно більших витрат часу і спеціальної кваліфікації для її використання. Як правило, організації використовують зовнішніх консультантів, що спеціалізуються в області компенсації. Багато дрібних і навіть середніх й не в змозі нести пов'язані з цим витрати і змушені обмежуватися менш складними методами класифікації робочих місць [19].

Робота будь-якої організації неминуче пов'язана з необхідністю комплектування штату. Добір нових працівників не тільки забезпечує режим нормального функціонування організації, але і закладає фундамент майбутнього успіху. Від того, наскільки ефективно поставлені робота з добору персоналу, у значній мірі залежить якість людських ресурсів, їхній внесок у досягнення цілей організації і якість виробленої продукції чи наданих послуг.

Пошук і добір персоналу є продовженням кадрової політики, реалізованої підприємством, і одним із ключових елементів системи управління персоналом, тісно ув'язаним практично з всіма основними напрямками роботи в цій сфері. На наш погляд, основну увагу у сфері управління персоналом на сьогодення ЗАТ "Діанет" необхідно в першу чергу звернути саме на питання добору висококваліфікованого персоналу. Адже без нього неможливо закріпитись на ринку, а тим паче досягти завоювання більшої частки ринку.

Підприємству слід інтенсифікувати власні зусилля у таких напрямках роботи з персоналом:

- *Кадрове планування*. Відбиваючи політику і стратегію організації, визначає якісну і кількісну потребу в персоналі. Кадрове планування задає чіткі орієнтири, що стосуються професійної приналежності, кваліфікації і чисельності організації працівників, що вимагається.
- *Аналіз роботи, нормування праці й оцінка виконання*. Дозволяють виробити вимоги і критерії, відповідно до яких будуть відбиратися кандидати на конкретні вакантні посади. З іншого боку, оцінка робочих показників нових працівників після деякого періоду їхньої роботи в організації дозволяє визначити ефективність самого процесу добору.
- *Система стимулювання*. Дає можливість виробити політику стимулювання праці і набір стимулів, спрямованих на залучення кандидатів, що відповідають усім необхідним вимогам, а також сприяє утриманню вже найнятих працівників.
- *Оргкультура*. Порядки, норми поводження і трудові цінності, які культивуються в організації, враховуються при встановленні критеріїв, використовуваних при пошуку і доборі нових працівників. Укомплектувати організацію працівниками, здатними прийняти діючі в ній норми, цінності, правила, не менш важливо, чим знайти професіоналів, що володіють необхідними знаннями, досвідом, навичками і діловими якостями.

Досвід багатьох всесвітньо відомих фірм, що домоглися видатних успіхів у своїй сфері бізнесу, показує, що успіх організації залежить від уміння знайти людей з потрібним складом розуму, з потрібним відношенням до справи, готових з повною віддачею сил працювати для досягнення організаційних цілей.

- *Система заходів для адаптації нових працівників до роботи в організації і до трудового колективу*. Є прямим продовженням процесу пошуку і добору кадрів. Важливо не тільки відібрати кращих працівників, але і забезпечити їхнє м'яке входження в організацію і швидкий вихід на необхідний рівень робочих показників.
- *Навчання* — це продовження процесу добору й адаптації нових працівників. Воно направлено як на освоєння новачками необхідних для успішної роботи знань і навичок, так і на передачу їм установок і пріоритетів, що складають ядро організаційної культури.

Однак для того, щоб зв'язок між основними функціональними напрямками процесу управління персоналом і роботою по пошуку і добору персоналу для заповнення вакансій, що маються в організації, не була декларована лише на папері, необхідна визначена структура служби управління персоналом. Гарні результати дає досвід багатьох українських підприємств, коли в єдину службу управління персоналом поєднуються відділ кадрів, відділ праці, відділ навчання і психологічна служба. Ефективність діяльності по пошуку і добору нових працівників підвищується, якщо цей напрямок роботи здійснюється під єдиним керівництвом і координується з іншими сферами діяльності, пов'язаними з управлінням персоналом, починаючи від ведення кадрової документації і кінчаючи питаннями нормування і соціального захисту. Це дозволяє не тільки дотримуватися більш чітких критеріїв і процедур при пошуку і доборі кадрів, але і забезпечує високі результати в професійній і соціальній адаптації нових працівників.

При пошуку і доборі кадрів аналізованому підприємству важливо дотримуватися декількох принципів, що не тільки дозволять вибрати кращих кандидатів на заповнення наявних вакансій, але і будуть сприяти їх більш легкому входженню в організацію і швидкий вихід на рівень робочих показників, що відповідають установленим вимогам.

Пошук і добір кадрів не повинні розглядатися як просте перебування придатного людини для виконання конкретної роботи; пошук і добір повинні бути ув'язані з загальним контекстом програм, реалізованих у сфері управління персоналом, покликаних забезпечити досягнення цілей підприємства й успіх у реалізації стратегії, розробленої керівництвом.

Керівництву аналізованого підприємства слід також більше уваги приділяти такому заходу як планування кар'єри робітника. Планування кар'єри — один з напрямків кадрової роботи в організації, орієнтоване на визначення стратегії й етапів розвитку і просування фахівців.

Це процес зіставлення потенційних можливостей, здібностей і цілей людини, з вимогами організації, стратегією і планами її розвитку, що ви-

ражається в складанні програми професійного і посадового росту. Перелік професійних і посадових позицій в організації (і поза нею), що фіксує оптимальний розвиток професіонала для заняття їм визначеної позиції в організації, являє собою кар'єрограму, формалізоване представлення про те, який шлях повинний пройти фахівець для того, щоб одержати необхідні знання й опанувати потрібними навичками для ефективної роботи на конкретному місці.

Таким чином ми сформулювали основні на наш погляд пропозиції досліджкння підприємства щодо покращення управління персоналом.

Управління персоналом є важливою структурною одиницею в системі загального менеджменту підприємства. І власне від якості управління й буде залежати успішність підприємства. Підприємство разом з його працівниками — є основою формування валових доходів держави, тому мистецтво управління не тільки ним, але й персоналом, є складовою економічної формули успіху. В економічній системі все взаємопов'язано: починаючи від одного працівника і закінчуючи загальносвітовими масштабами, тому проблему ефективного управління потрібно вирішувати в комплексі. Щодо України — то необхідно вдосконалювати та структуризувати ринок праці, що дасть можливість вже для безпосереднього ефективного контролю менеджера на своїх підлеглих, але, і найголовніше, досягнути відповідності між оплатою праці та внеском працівника безпосередньо у процес виробництва. Це перш за все стосується управлінських кіл.

Література

1. *Єкімова О. О.* Теоретичні аспекти кадрової політики суб'єктів господарювання / О. О. Єкімова // Економіка і регіон. — 2009. — № 2. — С. 214–127.
2. *Криворучко О. М.* Оцінка якості управління персоналом / О. М. Криворучко // Актуальні проблеми економіки. — 2009. — № 4. — С. 98–105.
3. *Кулик Ю. Є.* Система принципів управління професійним розвитком менеджерів у міжнародних компаніях / Ю. Є. Кулик // Фомування ринкових відносин в Україні. — 2008. — № 9. — С. 27–32.
4. *Морщенок Т. С.* Стратегічні напрями удосконалення управління персоналом: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 "Економіка, організація і управління підприємствами" / Морщенок Тамара Сергіївна; Полтавський національний технічний університет. — Маріуполь, 2008. — С. 20.
5. *Ринейська Л. С.* Менеджмент персоналу як фактор підвищення ефективності міжнародного бізнесу / Л. С. Ринейська // Економіка і регіон. — 2009. — № 2. — С. 209–212.

В. С. РАССАДІН
магістрант, УАІМВЛ МАУП
науковий керівник Тьорло В. О., канд. екон. н., УАІМВЛ МАУП

УПРАВЛІННЯ КОМПАНІЄЮ ЗІ СТРАХУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ УКРАЇНИ ЗА УМОВ НЕСТАБІЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 88–91

В сучасних умовах страхування виступає дієвим методом захисту господарської діяльності від руйнівних стихійних сил і є засобом захисту від несприятливих змін ринкової кон'юнктури. Саме за допомого страхування обмежується і компенсується матеріальні й нематеріальні збитки, пов'язані з погіршенням кон'юнктури ринку, неповерненням кредитів, невиконанням договірних зобов'язань та іншими негативними явищами та ризиками.

Особливо актуальною є проблема формування та подальшого розвитку страхового ринку для країн із перехідною економікою, зокрема, для України в якій відбувається кардинальні зміни в економічній системі. Процеси ринкової трансформації національної економіки зумовлюють необхідність проведення наукового дослідження міжнародного ринку страхування та розробки шляхів ефективного використання світового досвіду у сфері страхування для подальшого розвитку ринку страхування Украйни, що забезпечить успішне здійснення економічних реформ, стабільний розвиток національної економіки, подальшу інтеграцію у світове господарство.

В наш час в Україні проходить період свого становлення й розвитку. В процесі становлення пройдено кілько етапів, протягом яких змінювалося його правове, організаційне та економічне підґрунтя. Історично склалося так, що сфера страхування була жорстко централізованою, на чолі її став єдиний страховий орган — Держстрах.

Ситуація на страховій арені різко змінилася у зв'язку з демонополізацією страхової діяльності, легалізацією підприємств, у результаті чого відбувся процес росту кількості альтернативних (недержавних) комерційних страхових організацій, діяльність яких охоплювала, окрім історично сформованих видів страхування, страхування комерційних, фінансових, господарських ризиків, експортних кредитів та іноземних інвестицій.

Страхування є однією із найбільш давніх історичних категорій суспільно-економічних відносин між людьми та невід'ємною частиною виробничих відносин.

Категорія страхування має характерні ознаки, зокрема: наявність розподільчих та перерозподільчих відносин; існування страхового ризику, тобто страхуванню властивий вірогідний характер відносин; формування страхового фонду за рахунок внесків його учасників; поєднання індивідуальних та групових страхових інтересів; солідарна відповідальність всіх страхувальників за втрати; замкнута розкладка суми страхового збитку; перерозподіл збитку в просторі та часі; повернення страхових платежів, що мобілізовані до страхового фонду; самоокупність страхової діяльності та отримання прибутку.

Як видно із зазначених ознак, страхування включає не тільки риси економіки, фінансів, кредиту, підприємництва, але водночас є засобом залучення грошових ресурсів і способом відшкодування збитків.

Оскільки страхування відноситься до виду підприємницької діяльності, яку можуть здійснювати тільки юридичні особи відповідної організаційно-правової форми, що сурово передбачено чинним законодавством, то страхову діяльність можуть здійснювати юридичні особи у формі акціонерного, повного, командитного товариства і товариства з додатковою відповідальністю. Отже, страховиком (страховою компанією) може бути підприємство, створене у формі господарського товариства, крім товариства з обмеженою відповідальністю.

Об'єктами майнового страхування є матеріальні цінності; соціального страхування — рівень добробуту громадян; особистого страхування — життя, працездатність і здоров'я громадян.

Інтерес у створенні адекватного розвиненим економічним відносинам ринку страхових послуг проявляють не тільки суб'єкти господарювання, а й держава, що зацікавлена у страховому захисті державного майна. Ці питання вирішуються шляхом впровадження в Україні перевірених світовою практикою форм і видів страхування.

Зі змісту законодавства про страхування можна зробити висновок, що страхова діяльність охоплює такі види господарської діяльності як: страхування, перестраховування і фінансову діяльність, пов'язану з формуванням, розміщенням страхових резервів та їх управлінням.

Відносини щодо здійснення страхової діяльності регулюються окремими, нормативно-правовими актами, що залежно від сфери їх дії поділяються на загальне законодавство про підприємництво (в частині, що стосується підприємницької діяльності на страховому ринку) і спеціальне законодавство про страхову діяльність як окремий вид підприємництва.

Діяльність на ринку страхових послуг здійснюють також страхові посередники — страхові агенти, агентська діяльність — це діяльність суб'єктів підприємницької діяльності, уповноважених діяти від імені та на підставі доручення одного або більше страховиків, щодо рекламування, консультування, пропонування страхувальникам страхових послуг та проведення роботи, пов'язаної з укладенням та виконанням договорів страхування (підготовка і укладення договорів страхування, виконання робіт з обслуговування договорів), у тому числі оформлення всіх необхідних документів для своє-

часної виплати страхових сум або страхового відшкодування, а також здійснення цих виплат.

Національна акціонерна страхова компанія (НАСК) "Оранта" є правонаступницею Укрдержстраху (за винятком зобов'язань за довгостроковими договорами страхування колишнього Держстраху), заснованого 25 листопада 1921 року. Цю дату компанія вважає датою свого заснування. У 1993 році Укрдержстрах було перетворено на Відкрите акціонерне товариство Національна акціонерна страхова компанія "Оранта", засновником якого, з боку держави, виступив Фонд державного майна України. У 2007 році Фонд державного майна України продав інвесторові останній пакет акцій, що перебував у державній власності. Компанія стала приватною, що сприяло подальшому поліпшенню структури активів НАСК "Оранта" і підвищенню її платоспроможності.

Незважаючи на складну економічну ситуацію на фінансовому ринку країни та у страховому секторі зокрема, НАСК "Оранта" зберегла позицію лідера, що підтверджує безліч публічних нагород і титулів.

НАСК "Оранта" увійшла до ТОП 20 найбільш привабливих страхових компаній — роботодавців згідно з дослідженням "Потреби, мотиви й переваги працівників страхової сфери".

Страхова компанія НАСК "Оранта" проводила свою страхову діяльність за 30-ма видами страхування, отримавши 17 ліцензій Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг.

— Добровільне майнове страхування: майна, фізичних і юридичних осіб; наземного транспорту; повітряного транспорту; вантажів і багажів; від вогневих ризиків і ризиків стихійних явищ; кредитів; фінансових ризиків.

— Обов'язкові види страхування:

- Майнове (тварин на випадок загибелі, знищення чи вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків; врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень, врожаю зернових культур і цукрових буряків).
- Особисте (від нещасних випадків на транспорті; працівників відомчої та сільської пожежної охорони і членів добровільних пожежних дружин (команд).

Перестрахування прийнятих на страхування ризиків дає можливість НАСК "Оранта" забезпечити фінансову стабільність операцій підвищити рентабельність і збалансувати страховий портфель, що гарантує виконання зобов'язань перед клієнтами.

Зарубіжними партнерами із перестрахування майнових ризиків стали провідні європейські компанії: Hannover — ге (Німеччина); Munich — ге (Німеччина).

Облігаторне покриття ризиків "АвтоКаско" забезпечили Lloyd's Syndicates (Великобританія) "Зеленої картки" — СК "Согласие" (Росія).

У галузі перестрахування НАСК "Оранта" співпрацювала з більш ніж 122 українськими компаніями у факультативному та облігаторному напрямах.

Серед партнерів на вітчизняному ринку перестрахування були: АСТ "Вексель" (м. Київ), ВАТ СК "Алькона" (м. Київ), ЗАТ СК "Партнер" (м. Кременчук), СК "Галицька" (м. Івано-Франківськ) та інші.

Одним з найбільших завдань у діяльності НАСК "Оранта" є створення доступної та впізнавальної мережі філій і представництв на всій території України.

Поняття "якість" для НАСК "Оранта", в першу чергу — максимальне задоволення потреб та вимог клієнтів. Використання системного підходу в управлінні допомогло в налагодженні зворотнього зв'язку з клієнтами, що дає можливість періодично оцінювати ступінь задоволення наданими страховими послугами (показник, аналіз якого визначає пріоритети у вдосконаленні діяльності компанії).

Глобалізація ринку стимулює компанію розвиватися так, щоб досягти рівня досконалої ("ідеальної") європейської організації. Саме критерії такої організації, закладені в Модель досконалості Європейського фонду управління якістю (ЄФУЯ), і є потужним засобом для розвитку будь-якого бізнесу. В основу цієї моделі покладена філософія загального управління якістю (TQM), принципи якого отримані шляхом узагальнення досвіду сотень організацій різних країн, які шукали власні шляхи до постійного успіху.

Такий підхід враховує інтереси всіх зацікавлених сторін, структуризує всю діяльність організації і результати у формі дев'яти критеріїв.

Одним з найважливіших напрямів розвитку і ефективного функціонування страхового ринку є забезпечення фінансової стійкості і платоспроможності страховиків і страхувальників.

Важливим напрямом залишається впровадження зарубіжного досвіду організації страхування і ефективного функціонування страхового ринку, оскільки в розвинутих країнах існує чітка національна система координації діяльності страхових організацій при провідній ролі держави у розробці програм і стратегії розвитку страхування, а також є позитивний досвід розвитку кооперативних страхових організацій.

О. М. ЕЛЬБРЕХТ
д-р пед. н., доц., УАІМВЛ МАУП

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 92–94

Останніми десятиліттями важливою характеристикою інтенсивного розвитку суспільства стає посилення процесів глобалізації. Процеси глобалізації розгортаються суперечливо за характером впливу на подальший хід розвитку суспільства, істотно впливають на формування нових типів відносин у сучасному суспільстві. Зрозуміло, що глобалізація, як ключова тенденція, знаходиться в полі зору українських і зарубіжних учених.

Термін "глобалізація" має 400-річну історію. Академічного значення цей термін почав набувати після його використання американськими вченими Т. Левітом та Р. Робертсоном у 80–90-х рр. минулого століття для позначення злиття ринків деяких продуктів, що виробляли багатонаціональні корпорації [4, с. 3].

Досліджуючи глобалізацію, зазначимо, що на сьогодні немає єдиного визначення цього явища й однозначної оцінки його наслідків. Головною причиною неодностайності, а в окремих випадках і суперечливості у поглядах на глобалізацію, вважають Ю. Козаков і М. Юрій, є те, що глобалізація як процес суперечлива в своїй основі, має неоднозначні прояви й наслідки [4, с. 3–4; 6].

Загалом у літературі домінує уявлення про глобалізацію як про поширення економічних, політичних і культурних процесів за межі держав і формування на цій основі нової цілісності світового простору [4; 6; 8].

Важливим аспектом у визначенні глобалізації є розгляд її як багаторівневої, ієрархічної системи. Саме в такому контексті тлумачить глобалізацію У. Андерсон. У книзі "Все тепер пов'язано. Життя в першій глобальній цивілізації" він розглядає глобалізацію як "систему систем", що прискорено

змінюється, охоплює не тільки економіку, а й політику, культуру і навіть біосферу [8].

Аналізуючи сучасні глобальні трансформації та зміни у системі міжнародних відносин, О. Білоус, Д. Лук'яненко та ін. відзначають зростаючий взаємозв'язок та взаємозалежність національних економік, національних політичних і соціальних систем, національних культур та навколишнього середовища [1, с. 8].

Отже, сутністю глобалізації є перетворення людства в єдину структурно-функціональну систему, що діє в режимі реального часу, пришвидчує розвиток соціально-економічних процесів, виводить їх на новий якісний рівень.

Процес глобалізації відбувається в умовах поляризованої світової системи. Характер глобальних закономірностей та тенденцій визначається здебільше інтересами і можливостями невеликої кількості найпотужніших держав і наднаціональних корпорацій. Розвинені країни Заходу на чолі із США впевнено випереджають інші держави за загальним обсягом споживання та якістю життя. У більшості ж країн, також і в пострадянських, позитивні соціально-економічні зрушення відбуваються вкрай повільно. Нині ці країни намагаються закріпитися на рівні інформаційного суспільства. Отже, у глобальному масштабі склалася жорстка ієрархічна система, в якій США посідають високе місце передусім у трьох взаємопов'язаних сферах: фінансовій, військово-політичній та інформаційній. Така ситуація є потенційним джерелом міжнародних конфліктів [3, с. 46].

Глобалізацію поділяють на фінансово-економічну, технологічну, політичну, культурну, ідеологічну, духовну, хоча це набагато складніший і динамічніший процес. Сучасні проблеми суспільства породжені не лише зростанням масштабів впливу діяльності людини на навколишній світ, а й глибокими суперечностями суспільного, соціального розвитку взагалі, результатом якого є гостре й безкомпромісне протистояння сильних і слабких держав і суспільств [2].

Разом з тим не можна повністю заперечувати певні перспективи глобалізації. Глобалізація веде до формування єдиного середовища здійснення професійної діяльності в усіх сферах суспільного життя: економічній, соціальній, політичній, духовній. Її головними ознаками є глобальний розподіл праці, поява транснаціональних корпорацій, міжнародна координація й інтеграція, утворення наднаціональних військово-політичних блоків, формування світового гуманістичного світогляду, і т.ін. Глобалізація відкриває широкі можливості для освоєння нових технологій, розвитку економіки, підвищення якості життя; взаємозбагачення культур на основі співпраці народів та країн.

Провідна ознака глобалізації — інформація, хоча надмірна її кількість спричинює дезінформацію. З переходом від поліграфічних засобів міжкультурних зв язків і комунікацій до аудіовізуальних (основи інформаційного суспільства) збільшуються темпи глобалізації, адже візуальна перцепція набагато сильніше впливає на психіку людини, розширює поле сприйняття,

прискорює його [3, с. 47]. Революція в інформаційних технологіях сприяла розвиткові торгової системи, спроможної формувати поточні світові ціни, створила умови для інтеграції світових ринків [7, с. 8].

Глобалізація виходить за суто економічні рамки, впливає на головні сфери суспільної діяльності — політику, ідеологію, культуру. У XXI ст. вона відіграватиме визначальну роль у формуванні нової системи міжнародних відносин.

Література

1. *Глобалізація* і безпека розвитку: Монографія / О. Г. Білоус, Д. Г. Лук'яненко та ін.; Керівник авт. Колективу і наук. ред. О. Г. Білоус. — К.: КНЕУ, 2001. — 733 с.
2. *Головатий М.* Обережно — глобалізація / Микола Головатий // Освіта і управління. — 2004. — Т. 7. — № 2. — С. 24–29.
3. *Ельбрехт О. М.* Підготовка менеджерів у вищих навчальних закладах Великої Британії, Канади, США (порівняльний аналіз): Монографія — К.: Основа, 2009. — 256 с.
4. *Міжнародні* стратегії економічного розвитку: навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл.] / [Ю. Г. Козак, В. В. Ковалевський, Н. С. Логвінова та ін.]; За редакцією Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського, І. В. Ліганенко: [2-ге вид.]. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 356 с.
5. *Павленко Ю.* Цивілізаційні аспекти глобальних протиріч у сучасному світі / Ю. Павленко // Освіта і управління. — 2004. — Т. 7. — № 2 — С. 9–17.
6. *Юрій М. Ф.* Політологія: Навч. посібник / М. Ф. Юрій — К.: Дакор, КНТ. — 2006. — 416 с.
7. *Пол Герст, Грехем Томпсон.* Сумніви в глобалізації. Пер. з англ. — К.: К. І. С., 2002. — 306 с.
8. *Anderson W. T.* All Connected Now. Life in the First Global Civilization. — Westview Press, 2001. — P. 1. (№ 1 у № 5).

Н. Ф. ГОЛОВАТЫЙ
д-р полит. наук, проф., МАУП, г. Киев

НОВАЯ ПАРАДИГМА РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОМ ТРАНСФОРМИРУЮЩЕМСЯ МИРЕ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 95–100

При рассмотрении проблем трансформации образования в современном мире, необходимо рассматривать и учитывать ряд объективных взаимосвязанных обстоятельств, которые выглядит следующим образом.

1. Роль и предназначение образования в жизни человека и общества.

а) Образование всегда было и остается, прежде всего, важнейшей составляющей человеческой культуры вообще. Это система определенных знаний, взглядов и убеждений, приобретенных человеком в системе учебных заведений или путем самообразования (чаще всего это соединение первого и второго).

б) В современных глобализационных условиях источником прибыли организации является не столько труд и капитал, сколько идеи, знания, информация. В сумме речь идет об интеллектуальном капитале, без которого ни человек, ни общество развиваться, прогрессировать не способно.

в) Современные общества все больше эволюционируют в направлении постиндустриальных, информационных, вследствие чего возникают принципиально новые системы создания общественного богатства. Доминирующими составляющими этих систем являются: знание (образование); исследования; инновации.

2. Факторы, обуславливающие радикальные изменения предназначения и сущности образования, или для чего необходимо образование.

а) ссылаясь на Доклад ЮНЕСКО 1994 г. (Париж), выделяет четыре основных аспекта, развития современного образования. Это образование необходимо для того, чтобы:

1. Научить человека познавать происходящее в мире и вокруг него.
2. Научить человека делать (то есть, профессиональная подготовка).
3. Научить человека жить с другими людьми.
4. Научить человека жить (общее развитие) [3, с. 9–10].

б) Образование всегда имело и имеет определенные функции, важнейшими из которых являются:

а) человекотворческая функция: обеспечение определенного уровня знаний, грамотности человека; формирование эмоционально-волевой сферы

личности; формирование поведенческих ориентаций, готовности реализовать определенные социальные роли;

б) технологическая функция: формирование навыков и умений трудовой деятельности;

в) гуманистическая функция: воспитание человека в духе мира, высокой моральности, культуры, понимания приоритета общечеловеческих качеств над личностями.

Отсюда три основных функции сугубо образовательного процесса:

- образовательная;
- развивающая;
- воспитательная [6].

в) Для многих стран образование сегодня становится "политикообразующим фактором мировой политики, то есть фактором, задающим направление мировому политическому развитию" [7, с. 70]. Такую политику американский ученый Дж. Най называет политикой "мягкой силы". "Мягкая сила страны, — подчеркивает он — базируется на привлекательности культуры страны, внутренних и общественных ценностей, а также стиле и сути ее внешней политики" [8]. Нечто подобное наблюдается в последнее время и в политике России по отношению к Украине, когда за основу геополитического влияния берется язык, культура, образование в целом.

Отдельно можно вести речь об образовательной политике как феномене в целом, выделяя, между тем, две важнейших ее особенности: а) интернационализация; б) экономизация. Речь идет о том, что сообщества формируются как образовательные, так и деловые.

Образование к тому же выступает фактором геополитики отдельных стран, стремящихся обеспечить собственный гегемонизм.

Таким образом, образовательная политика ныне является важнейшей составляющей геополитики, прежде всего, ведущих стран мира, их стремление сохранить свои гегемонические позиции.

3. Что представляют собой "знание" и "образование" в современном мире?

а) В процессе обучения и учебы следует обязательно учитывать, что "знание" и "информация" — это не одно и то же. Знание — это достаточно обоснованная, проверенная и доказанная фактически как истина информация, тогда как просто информацией может быть любая сентенция, любое сведение. Как говорил Б. Ф. Скиннер, "образование — это то, что у вас остается, когда вы забудете все, чему учились". То есть, образование — это то, что образовалось в нашей памяти, отложилось в сознании в процессе обучения.

б) Знание — это, главным образом, интеллектуально-инновационный продукт. Чтобы этот продукт стал промышленным, нужны совместные усилия (соединение) трех компонентов:

- образование (наука);
- промышленность (бизнес);
- государство: как стратег, координатор этого процесса превращения знаний в продукт.

Центральная задача современных государств — взаимодействие университетов и бизнес-сообществ с целью, прежде всего, инновационного технологического развития стран. Поэтому закономерными явлениями в системе высшего образования являются создание технопарков, университетских кампаний, исследовательских центров. В современной Украине первым шагом на этом пути было выделение нескольких университетов, получивших статус исследовательских. Это связано также с определенной их государственной, прежде всего, экономико-финансовой и другой поддержкой [4].

в) До XVIII века, как известно, учебников не было. Преподаватель, профессор давал собственную интерпретацию схоластическим трудам — геометрии Эвклида, Началам Ньютона и т. п. Все образование строилось по принципу "делай как я". Ныне ситуация в образовании радикально изменилась: образование — это не только трансляция знаний, но и трансляция личности преподавателя. Отсюда вывод: хороший современный преподаватель — это сплав знаний и личности. Тем более, как сказал известный французский интеллектуал Анри Манро, двадцать первый век будет или веком духовности, или его вообще не будет. Духовность же, как известно, решающим образом формируется в процессе образования.

4. Право на образование: декларации и реальность.

Всеобщая декларация прав человека (другие документы международного масштаба) провозглашает право на образование, определяя, что оно должно быть "бесплатным, по меньшей мере, в том, что касается начального и общего образования" [2]. Начальное образование должно быть обязательным. Техническое и профессиональное образование должно быть общедоступным и "высшее образование должно быть одинаково доступным для всех на основе способностей каждого" [Там же].

Реально же, право на образование может быть реализованным, в первую очередь, там, где общества располагают абсолютно конкретными ресурсами. Прежде всего, ресурсами финансово-материальными. Ситуация выглядит так: большинство государств в мире не могут поддержать высокую мотивацию молодежи к образованию в силу главным образом финансовых проблем. Поэтому практически везде идут путем диверсификации источников финансирования за счет работодателей, физических и юридических лиц, фондов, кредитов и т. п. Других путей финансовой поддержки образования практически нет.

Кроме того, в развитии образования не всегда все зависит от государственного финансирования. Вот как выглядит эта ситуации: в прошлом году на потребности образования от общего валового внутреннего продукта было потрачено в Англии — 5,6 %, США — 5,5 %, Испании — 4,4 %, Италии — 4,3 %%, Японии — 3,4 %.

Отдельный аспект образования — образование взрослых. Так в Германии сегодня обучается 40 % взрослого населения, а в США — более 60 %.

Вполне закономерно выглядит ситуация: чем больше рейтинг ВУЗа, тем выше в нем стоимость обучения. Так, стоимость обучения на специальности

“право” в год составляла в 2009 году в: Гарвардском университете — 48200 долларов, в Кембридже — 24000, в Московском университете — 7430, в Ягеллонском университете (Краков) — 5900, в Киевском национальном университете им. Тараса Шевченко — 3600 долларов.

Стремясь определить суть, предназначение образования для человека, общества, чаще всего задают три наиболее важные вопросы:

- Надо ли всем давать образование (эгалитарность) или нужно серьезно обучать элиту (элитарность), а остальным давать минимум образования?
- Надо делать упор на практически полезные для человечества знания или же заниматься общим развитием личности?
- Какое образование надо давать человеку: специализированное или универсальное?

Однозначно ответить на эти вопросы сложно. Приведем отдельные, противоречивые высказывания: Аристотель: “Всезнание не есть ученость”. Демокрит: “Не стремись все знать, чтобы стать во всем невеждой”. Эсхил: “Мудр тот, кто знает не многое, а нужное”. Френсис Беккон: “Можем столько, сколько знаем” и т. п.

Скорее всего, образование должно быть универсальным и, одновременно, специализированным. Универсальность диктуется единством природы, мира, а специализация — разнообразием жизни, многоликостью человека и его деятельности.

И еще один важный аргумент: научно обосновано, что для того, чтобы достигнуть успеха, прогресса в общественном преобразовании (а общества постоянно и часто радикально трансформируются), необходимо принципиально по-новому научить (образовать) как минимум четверть продуктивного населения этого общества. После распада бывшего социалистического лагеря, бывшего Советского Союза эта задача реально стала перед всеми новыми странами, бывшими частями таких союзов, в том числе и перед Украиной.

Здесь есть одна важнейшая сложность, которую объективно трудно преодолевать: чтобы осуществить такую задачу в отдельно взятой стране, на образование надо выделять не менее 10–15 % от всего валового внутреннего продукта, а то и более, что трансформирующимся или вновь формирующимся государствам часто оказывается абсолютно не под силу, учитывая состояние их экономического развития.

5. Чему и как необходимо учить в современных вузах?

а) Система обучения в вузах ныне должна преследовать основную цель — преодоление разрыва между тем “чему учат” и тем “что необходимо знать и уметь делать профессионалу”.

“Передача знаний должна смениться “идеологией формирования компетенций” То есть, студент, будущий специалист должен:

а) научиться анализировать информацию;

б) научиться формулировать и отстаивать свои аргументы;

в) уметь ставить задачи и проводить независимую исследовательскую и другую деятельность.

б) В последнее время высшие учебные заведения, прежде всего университеты, кроме образовательной функции, исследовательской функции, все больше приобретают третью — предпринимательскую функцию. Эта функция университета связана с тем, что:

- знания, научный продукт все больше становятся товаром, продуктом, который имеет важнейшую стоимость;
- из науки в целом все заметнее выделяется, так называемая, предпринимательская наука. Отдельные ученые называют это явление "академическим капитализмом";
- создаются так называемые "малые университеты", "университетские инновационные кампании", в которых студенты уже во время обучения занимаются определенной предпринимательской деятельностью.

в) Человек как личность формируется на основе теснейшего соединения трех составляющих:

Наиболее результативной и объективно необходимой является при этом система обучения (образования), осуществляемая фактически в течение всей жизни человека, которая так и называется — "образование на всю жизнь", или непрерывная система образования.

г) Наиболее распространенными являются системы образования четырехступенчатые:

1. общее среднее образования;
2. бакалаврат;
3. магистратура;
4. докторантура (доктор философии, доктор наук).

д) Моделей образования в мире есть немало, но главным образом выделяют две: англосаксонскую, основанную на идеях образовательного предпринимательства и западноевропейскую, которая обеспечивается главным образом государственными ресурсами.

6. Критерии авторитета и успешности высшего учебного заведения.

Таких критериев весьма много. Это: уровень обучения, развития научных исследований, качественный состав преподавателей, использование наиболее прогрессивных учебных технологий, статус и авторитет выпускников и т. п. Выделим, однако, тот критерий, который является, на наш взгляд, наиболее общим, связующим все другие. Это — **корпоративная социальная**

ответственность всего коллектива учебного заведения за его деятельность, функционирование. Интегральным показателем такой ответственности выступает **корпоративная культура.** Чем она выше, тем авторитетнее выглядит вуз в глазах общественности в стане и в мире в целом.

Литература

1. *Андрущенко В. П., Савельев В. Л.* Образовательная политика (обзор повестки дня) / В. П. Андрущенко, В. Л. Савельев. — К.: МП "Леся", 2010. — 404 с.
2. *Всеобщая* декларация прав человека // Аргументы и факты. — 1989. — № 49.
3. *Доклад* третьего заседания ЮНЕСКО. — Париж, 1994.
4. *Иващенко Н. П.* Новая роль университетов в инновационной экономике // Высшая школа в условиях развития инновационной экономики / Материалы Всероссийской научно-практической конференции. — М., 2013. — С. 5–17.
5. *Кремень В.* Сьогодення потребує інноваційного мислення / В. Кремень/ Урядовий кур'єр. — 2006. — № 192.
6. *Культурологічний* словник / За ред. В. І. Рожка, О. В. Антонюка. — К.: НМАУ. — 464 с.
7. *Лебедева М.* Политикообразующая функция высшего образования в современном мире // Мировая экономика и международные отношения / М. Лебедева — 2006. — № 10.
8. *Май Дж.* Ефект м'якої сили. США програють Азії в геополітичній конкуренції // День. — 19 листопада, 2005 р.
9. *Ушакова Л.* На пути к обучающемуся обществу / Л. Ушакова // Вестник высшей школы, 200. — № 4. — С. 9–15.

В. Є. САФОНОВА
д-р екон. н. зав. каф. бізнес-адміністрування, УРІМБ МАУП

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ДЕРЖАВНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 101–108

У ринковій ситуації вищий навчальний заклад перетворився на багатогранну організацію, не лише навчальну, але й виробничу, фінансову, інформаційну, значну частину коштів зароблених власною ринковою діяльністю.

Можливість самостійно заробляти та розпоряджатися коштами надали змогу вищим навчальним закладам діяти як суб'єкти підприємницької діяльності та сформувати ринок освітніх послуг, який забезпечує діяльність інших видів ринку.

Підприємницька діяльність вищого навчального закладу — це ініціативна, самостійна, ризикова діяльність ВНЗ, яка приносить прибуток і направлена на рішення його статутних завдань.

Розвиток діяльності, яка приносить прибуток, створює для освітніх установ додаткове джерело фінансових ресурсів. Це в деякій міри стабілізує стан кожного окремого освітнього закладу і системи освіти в цілому. З іншого боку, розвиток підприємницької діяльності розмиває й без того досить умовні межі, якими некомерційна організація відділена (досить умовно) від комерційного, підприємницького сектора економіки. Значне зростання частки позабюджетних надходжень ставить під сумнів некомерційний характер сфери освіти, закріплений чинним законодавством.

Розвиток підприємницької діяльності вищих навчальних закладів з метою рішення статутних цілей і завдань обумовлює цілий комплекс протиріч (див. рис. 1.), вирішення яких необхідно для їх подальшого розвитку [8].

Державний вищий навчальний заклад як представник нетоварного сектора виробництва суспільного блага знаходиться в протиріччі з вищим навчальним закладом як суб'єктом ринкової економіки, виробником приватного блага.

З одному боку, державні ВНЗ створюють суспільне благо — освіту рівнодоступну для всіх громадян України, і фундаментальні наукові й культурні знання.

З іншого боку, сьогодні ВНЗ навчають студентів і на платній основі, виконують приватні замовлення в області прикладних наукових досліджень, виробляють продукцію, виконують роботи й надають різні послуги. Очевидно, що вже приватні блага, наділені властивостями виключності.

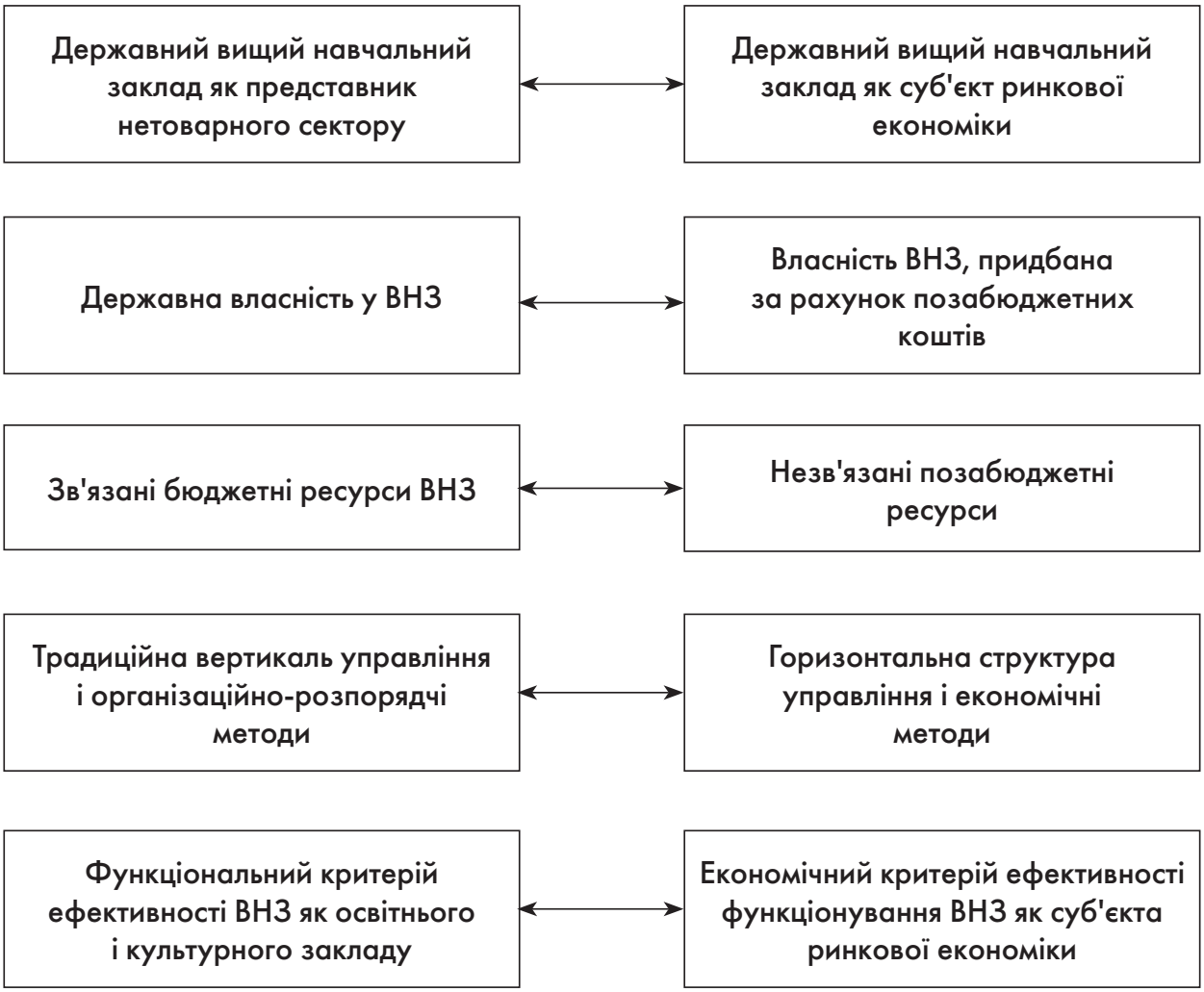

Рис. 1. **Протиріччя, викликані розвитком підприємницької діяльності ВНЗ**

Державна власність ВНЗ, з одному боку, і власність ВНЗ, придбана за рахунок позабюджетних коштів, з іншої сторони.

За державними ВНЗ з метою забезпечення діяльності, передбаченої статутом, закріплена на праві оперативного управління державна власність: будівлі, споруди, майнові комплекси, устаткування, а також інше необхідне майно споживчого, культурного та іншого призначення. За державними ВНЗ закріплені в безстрокове безоплатне користування виділені їм у встановленому порядку земельні ділянки, а також право самостійно використовувати майно, передане в оперативне управління, в тому числі для ведення господарської діяльності, здачі в оренду без права викупу, якщо це здійснюється не на шкоду основної діяльності ВНЗ. Однак вищий навчальний заклад не вправі відчужувати або іншим способом розпоряджатися закріпленим за ним майном і майном, придбаним за рахунок коштів, виділених йому за кошторисом; не підлягає це майно і приватизації (роздержавленню) [3]. Таким чином, права ВНЗ на державну власність обмежені, вищий навчальний заклад не вправі продавати її, здавати в заставу для одержання кредитів.

Будь-яких прав власності і прав на розподіл доходу від використання державної власності у працівників ВНЗ немає.

Разом з тим, якщо відповідно до установчих документів ВНЗ надано право здійснювати підприємницьку діяльність, то доходи від такої діяльності й придбане за рахунок цих доходів майно надходять у самостійне розпорядження ВНЗ і враховуються на окремому балансі [3]. ВНЗ належить право власності на кошти, майно й інші об'єкти власності, передані йому фізичними і юридичними особами у формі дарунка, пожертвування або за заповітом, на продукти інтелектуальної й творчої праці, що є результатом діяльності ВНЗ, а також на придбані доходи від власної діяльності, об'єкти власності [1].

Таким чином, у державному ВНЗ співіснують дві форми власності: державна, що знаходиться у ВНЗ в оперативному управлінні, і власність ВНЗ, що враховується окремо, на окремому балансі, хоча й у складі загального балансу.

У ВНЗ зосереджені пов'язані бюджетні ресурси і непов'язані позабюджетні ресурси. Складаються два кошториси з бюджетного і позабюджетного фінансування.

Вертикальна ієрархічна структура і організаційно-розпорядницькі методи управління бюджетною сферою діяльності ВНЗ знаходяться в протиріччі з горизонтальною структурою і економічними методами управління, що притаманні підприємницькій сфері діяльності.

Однак розвиток підприємницької діяльності у ВНЗ вимагає економічних методів управління, що засновані на матеріальному стимулюванні і горизонтальній структурі управління. Синтез цих двох структур дає так звану матричну структуру управління, що забезпечує як ефективну адміністративну вертикаль управління і контролю, так і горизонтальні зв'язки для автономних структур ВНЗ [2].

Функціональні критерії ефективності ВНЗ як освітнього і наукового закладу суперечать економічним критеріям ефективності ВНЗ як суб'єкта ринку. Підприємницька діяльність ВНЗ вимагає нових навиків виміру, контролю і інтерпретації досягнутих результатів. Очевидна наявність у ВНЗ протиріччя між критеріями підприємницької діяльності і відповідності їх основним статутним видам діяльності ВНЗ як центра освіти, науки і культури (неекономічні інтереси) і прямими економічними інтересами колективу, зацікавленого в отриманні прибутку і його розподілі. При цьому безпосередній економічний інтерес колективу може вступити у конфлікт з фундаментальним призначенням ВНЗ.

В даний час найбільш гострі проблеми управління підприємницькою діяльністю державних ВНЗ, на наш погляд, пов'язані з недоліками в реалізації функцій аналізу та планування роботи на ринку освітніх послуг. Багато в чому ці проблеми детерміновані концептуальними підходами, які використаються до управління ВНЗ. У літературі описані різні концептуальні підходи до управління. У табл. 1 представлена зведена класифікація концепцій управління.

Реальне управління освітньою установою протікає як результат того або іншого сполучення названих концептуальних підходів. При цьому класифікацію управлінських концепцій за критерієм сфокус уваги керівництва" можна вважати однією з найбільш об'ємних.

Таблиця 1

Класифікація концепцій управління господарюючим суб'єктом

За ступенем централізації управління	
Централізоване управління	Децентралізоване управління
Прийняття всіх більш-менш важливих рішень вищим керівництвом	Прийняття рішень і відповідальність за них розподілена в організації
За характером процесу прийняття управлінських рішень	
Бюрократичне управління	Демократичне управління
Жорстка ієрархічна структура прийняття рішень, ускладнені комунікації по вертикалі й горизонталі організації	Плоскістна структура управління, колективний стиль прийняття рішень, спрощена схема комунікацій
За ступенем гнучкості управління	
Механічне управління	Органічне управління
Жорстке управління, строго ієрархічна структура, рішення готуються й приймаються за строго заданою схемою, слабка адаптивність до зовнішнього середовища	Гнучке управління, ієрархія не є строго визначеною, підготовка рішень здійснюється мобільними командами, високий ступінь адаптивності до зовнішнього середовища
За ступенем використання планів у процесі управління	
Планове управління	Ситуативне управління
Управління відповідно до прийнятих планів, слабкий ступінь адаптивності до середовища в плановому періоді	Формальні плани не приймаються, управління по ситуації
За ступенем схильності до ризику в процесі прийняття управлінських рішень	
Консервативне управління	Інноваційне управління
Прихильність до традиційного стиля поведінки, спроба уникнути найменшого ризику	Готовність до ризику, прагнення впроваджувати нове
За ступенем залежності характеру управлінських рішень від змін у зовнішньому середовищі	
Активне управління	Реактивне управління
Ініціативне прийняття рішень, спроба цілеспрямованого впливу на зовнішнє середовище	Прийняття рішень як реакція на зміни, спроба адаптуватися до зовнішнього середовища

Закінчення табл. 1

За типом організаційної культури			
Маскулинне управління		Феміністичне управління	
Орієнтація на досягнення результату (ціль виправдовує засоби)		Увага керівництва до якості процесу досягнення цілі	
За фокусуванням уваги керівництва			
Виробничий підхід	Товарний підхід	Збутовий підхід	Маркетинговий підхід
Концентрування уваги на процес виробництва товарів (робіт, послуг)	Концентрація уваги на якості товарів (робіт, послуг)	Концентрація уваги на просуванні й продажах	Концентрація уваги на задоволенні потреб споживачів

У табл. 1, 2 згідно [6, с. 44–46], дана характеристика управління підприємницькою діяльністю ВНЗ відповідно до даної класифікації.

Фахівцями визнано, що маркетингова концепція управління організаціями, у тому числі й ВНЗ, є найбільш прогресивною [4, 5, 7]. Саме дана концепція дозволяє найкраще поєднувати інтереси самого освітнього закладу й інтереси споживачів і суспільства в цілому. Головні достоїнства маркетингу як концепції управління підприємницькою діяльністю ВНЗ полягають в наступному: розуміння залежності ВНЗ від стану зовнішнього середовища; цільова орієнтація ВНЗ на кінцевий результат; увага до якісних характеристик процесу відносин всередині закладу і відносин закладу зі своїми контрагентами; системний підхід до процесу управління підприємницькою діяльністю і організації діяльності ВНЗ на ринку.

Ключовим моментом в маркетингу ВНЗ є організація робіт з підвищення його власної конкурентоспроможності. Метою такої роботи є забезпечення стійкого функціонування й розвитку ВНЗ, нарощування прибутку від підприємницької діяльності й тим самим успішне вирішення поставлених перед ним статутних цілей і завдань.

Таблиця 2

Концептуальні підходи до управління підприємницькою діяльності ВНЗ

Концепція управління	**Цілі керівництва**	**Відносна важливість функцій управління**	**Основні напрямки спрямування зусиль керівництва ВНЗ**	**Основні недоліки концепції**
1	2	3	4	5
Виробничий підхід	Оптимізація навчального процесу	Увага зосереджена переважно на функціях організації координації й контролю діяльності ВНЗ	Раціоналізація використання аудиторного фонду. Стандартизація й уніфікація методів навчання й контролю знань. Впровадження	Повне ігнорування освітніх потреб. У випадку підвищення ступеня

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5
			нових комп'ютерних технологій, які дозволяють знизити аудиторне навантаження викладачів і забезпечити навчальним матеріалом як можна більше студентів	конкуренції на ринку освітніх послуг ВНЗ програє іншим навчальним закладам
Товарний підхід	Підвищення якості освітніх послуг	Увага зосереджена на аналізі характеристик освітніх послуг, а також на реалізації функцій організації, координації і контролю	Контроль якості лекційних й практичних занять. Покращення методичного і технічного забезпечення освітнього процесу. Формування великого бібліотечного фонду. Функціонування системи підвищення кваліфікації викладачів	Небезпека так званої "маркетингової короткозорості" пропозиції застарілих освітніх послуг всупереч реальним освітнім потребам
Збутовий підхід	Забезпечення широкої відомості й створення сприятливого образу ВНЗ в очах контактних аудиторій	Увага зосереджена на реалізації функцій цілеспрямування (визначення бажаної позиції на ринку освітніх послуг) і планування деяких аспектів діяльності (реклама, участь у публічних заходах)	Використання широкого арсеналу методів просування освітніх послуг й формування іміджу ВНЗ: реклама, PR, організація й участь в виставках, акціях, громадських заходах	Небезпека так званого "маркетингового цинізму" — спроба нав'язати споживачеві освітні послуги, які не відповідають їх реальним потребам і можуть мати низьку якість
Маркетинговий підхід	Задоволення суспільних, корпоративних і особистих освітніх потреб	Увага зосереджена переважно на функціях аналізу, плануванні діяльності ВНЗ на ринку	Вивчення поточних й перспективних освітніх потреб всіх категорій. Перенесення освітніх потреб у характеристики освітніх послуг.	Концепція традиційного маркетингу може підпасти під критику з точки зору

Закінчення табл. 2

1	2	3	4	5
		освітніх послуг. Організація і координація діяльності здійснюються гнучко, з врахуванням змін внутрішнього і зовнішнього середовища. Контроль виробництва на основі критерію задоволеності споживача освітніми послугами	Створення освітніх програм націлених на задоволення потреб. Прагнення вдосконалення саме тих освітніх послуг, які відповідають освітнім потребам.	недостатньої уваги довгостроковим інтересам споживачів й суспільства в цілому. Концепція прогресивного маркетингу при правильній реалізації явних недоліків не має

Важливим етапом управління підприємницькою діяльністю ВНЗ є формування його стратегії, оскільки можливі помилки й прорахунки на даному етапі чреваті для освітньої установи істотними грошовими втратами й можуть звести нанівець всі зусилля керівництва в сфері, яка приносить доходи діяльності.

Таким чином, виходячи з вище охарактеризованого логічним є висновок про те, що:

1. Головні достоїнства маркетингу як концепції управління підприємницькою діяльністю ВНЗ полягають в наступному: розуміння залежності ВНЗ від стану зовнішнього середовища; цільова орієнтація ВНЗ на кінцевий результат; увага до якісних характеристик процесу відносин всередині закладу й відносин закладу зі своїми контрагентами; системний підхід до процесу управління підприємницькою діяльністю й організації діяльності ВНЗ на ринку.
2. Ключовим моментом у маркетингу ВНЗ є організація робіт з підвищення його власної конкурентоспроможності. При цьому очевидно, що рішення цієї актуальної проблеми можливо лише при наявності оперативної й об'єктивної методики оцінки конкурентоспроможності вищого навчального закладу.
3. Важливим етапом управління підприємницькою діяльністю ВНЗ є формування його стратегії, оскільки можливі помилки й прорахунки на даному етапі чреваті для освітнього закладу істотними грошовими втратами й можуть звести нанівець усі зусилля керівництва в діяльності, що потенційно приносить доходи.

Література

1. *Porter M. E.* Competitive Strategy: Techniques for Analysing Industries and Competitor. — N. Y. Free Press, 1980. — 396 p.
2. *Господарський* кодекс України. — Харків: Одіссей, 2003. — 232 с.
3. *Положення* про державний вищий заклад освіти: Постанова КМ України від 05.09.1996 р. № 1047 // Інформ. зб. Мін-ва освіти України. — № 1. — 1997. — С. 3–22.
4. *Владимиров В. Н.* Внебюджетная деятельность государственного вуза // Высшее образование в Росси. — 1997. — № 4. — С. 6–13.
5. *Патлис Н. Р.* Методы управления деятельностью высшего учебного заведения как субъекта рынка образовательных услуг: Дис... канд. экон. наук. — СПб., 2000. — 244 с.
6. *Литвинова Н. П., Шереметова В. В.* Маркетинг образовательных услуг. — СПб.: СПбГУПМ, 1997. — 170 с.
7. *Михайлушкин А. И., Соловьева Д. В.* Анализ рынка высшего профессионального образования: методологический и методический аспекты: Препринт. — СПб.: СПбГИЭА, 1998. — 80 с.
8. *Панкрухин А. П. М*аркетинг образовательных услуг в высшем и дополнительном образовании. Учебное пособие. — М.: Интерпакс, 1995. — 239 с.

Ю. П. СУРМІН
д-р соціол. н., проф., УАІСНС МАУП

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ КЕЙС-МЕТОДУ В БІЗНЕС-ОСВІТІ УКРАЇНИ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 109–112

Бізнес-освіта є найстарішою сферою застосування кейс-методу. Саме він найбільшою мірою відповідає природі цей освіти. Кейс-метод або метод кейс-стаді — є детальне дослідження окремого випадку, що відноситься до деякого класу феноменів. Термін "кейс-стаді" (case study) буквально перекладається з англійської мови як вивчання випадку. Тому "Міжнародний словник Вебстера" (Webster's Third International Dictionary) визначає цей метод як інтенсивний аналіз індивідуального випадку, що робить акцент на факторах розвитку у відношенні до навколишнього середовища.

Проблемою дослідження є суперечка в українській бізнес-освіти між зрозумілим значної категорії викладачів переваги метода кейс-стаді, з одного боку, і дуже повільне його впровадження в практику навчання, з другого боку. Також дуже повільно йде формування національної моделі бізнес-освіти.

Дослідження кейс-стаді характеризуються багатою історією та широкою географією. Лідером з його теорії та практики є США та країни ЄС. Тут цей метод став інституційним явищем, широко використається в як у навчанні, так і в дослідженнях. З 90-х рр. минулого століття кейс-метод розпочали засвоювати країни Східної Європи та Україна. Пізніше кейс-метод стали використовувати в бізнес-освіті Росії. Показово, що це було підготовлено публікаціями українськими дослідниками [20]. Сьогодні існують дві класичні школи case-study — Гарвардська (американська) и Манчестерська (європейська). Серед зарубіжних вчених, які зайняти питаннями теорії та практики кейс-метода можна виділяються: Д. Бьорер, Д. Робін, Е. Монтер, М. Лідере, Дж. Ерскін, М. Норфі, Ю. Одет, С. Бекер В. Майкелоніс та інш.

В Україні та Росії проблемами кейс-метода займаються Г. Багієв, Г. Баєва, Г. Батигін, В. Духневич, А. Долгоруков, А. Зобов, Г. Каніщенко, С. Ковальова, І. Козіна, В. Лобода, В. Наумов, Ю. Сурмін, А. Сидоренко, Л. Чижевска, С. Цесаренко, В. Чуба, П. Шеремета, А. Фурда та інш.

Важливими завданнями дослідження кейс-метода в бізнес-освіті є: 1) осмислення кейс-метода як складного та багатоаспектного утворення; 2) виявлення гносеологічних особливостей аналізу ситуацій; 3) формулювання переліку якостей, якими повинен володіти сучасний менеджер; 4) формулювання основних завданнь бізнес-освіти; 5) визначення місця

кейс-метода у викладанні дисциплін бізнес-освіти; 6) виявлнгя основних проблем застосування кейс-методу в бізнес-освіти.

Нами розроблені концептуально-методологічні аспекти конструювання кейс-стаді та його використання в навчальному процесі у бізнес-освіті, а саме:

По-перше, кейс розглядається як досить складне і багатоаспектне утворення. Він виступає як феномен із різноманіттям сутностей. Його можна розглядати з позиції проблеми, ролей, подій, діяльності і часу. Відповідно можна говорити про різноманітні структури кейсу: проблемну, конфліктогенну, ролеву, подійну, діяльну та тимчасову його структури. Дані аспекти кейсу представлені наступною табл. 1.

Таблиця 1

Характеристика основних аспектів кейса

Аспект кейсу	Характеристика аспекту
Проблемний	У основі кейсу лежить одна або декілька реальних проблем суспільства, які торкаються корінних інтересів учасників кейсу, потребують розв'язання
Рольовій	У ситуації, що розгортається, відбувається виконання героями кейсу деяких ролей
Подійний	Кейс являє собою деяку сукупність подій, що розгортаються
Діяльний	Разом з виконанням ролей здійснюється діяльність учасників
Тимчасової	Кейс являє собою процес, що розгортається у часі
Просторовий	Кейс являє собою процес, що розгортається в просторі

По-друге, выявлено гносеологічні особливості методу аналізу ситуацій:

Неоднозначність знання, що отримується. Воно представляється одним варіантів ситуативного знання.

Різноманіття джерел знання, у якості котрих виступають отримані на лекціях знання, статистичні матеріали додатку до кейсу, висловлювання учасників обговорення.

Творчий процес пізнання виявляється в реалізацію індивідуальній творчості як студента, так і викладача, і їх включення в колективну творчість завдяки вільній обстановці висловлювання ідей.

Колективний характер пізнавальної діяльності. колективність пізнавальної діяльності передбачає різноманітні форми: обмін думками, обговорення, "мозкову атаку", виділення підгруп, ігрову взаємодію тощо. Колективність є найважливішою передумовою синергетичного ефекту, тобто множення зусиль учасників навчання і множення пізнавального результату, що отримується.

Форсований процес отримання знання за допомогою занурення в ситуацію, що дозволяє уникати суто логічної моделі пізнання. Тут досить швидко включаються механізми образного, інсайтного пізнання. Мислення тут перестає бути лінійним. Воно стає латеральним.

По-третє, сформульовано перелік якостей, якими повинен володіти сучасний менеджер, виходячи з потреб менеджменту як системи управління.

Таблиця 2

Якості менеджера, що диктуються менеджментом як системою управління

Стратегічне мислення	Дотримання принципів	Здійснення функцій	Володіння стилями і методами
Здатність до прогнозування	Володіння сучасними принципами	Ефективність функціонування	Освоєння сучасних стилів і методів
↑	↑	↑	↑
Стратегія, місія, цілі	*Принципи*	*Функції*	*Стилі і методи*
Інформація	*Технологія*	*Структура*	*Персонал*
↓	↓	↓	↓
Управління інформацією	Знання технології	Знання структури організації	Навики роботи з персоналом
Володіння аналізом інформації	Удосконалення та оновлення технологій	Оптимізація структури	Зростання та реалізація людського капіталу

Як видно зі схеми, зміст менеджменту як системи управління зумовлює наявність у менеджера цілком певного дворівневого набору якостей, більшість з яких сформувати досить важко допомогою традиційних методів навчання.

По-четверте, сформульовано основні завдання бізнес-освіти:

- Набуття студентами необхідного системного професійних знань.
- Підготовка енергійних фахівців, орієнтованих на успіх.
- Заохочення конструктивного і критичного мислення.
- Ознайомлення учнів з практичною діяльністю підприємств.
- Отримання студентами практичних навичок (прийняття рішень, спостереження, аналізу ситуацій) і розвиток здібностей (лідерських, комунікативних), які знадобляться їм у подальшій кар'єрі.
- Нарощування і активізація людського, інтелектуального та соціального капіталів.
- Формування системи професійних, загальнолюдських, моральних, культурних та інших цінностей.

По-п'яте, визначено місце метода у викладанні дисциплін бізнес-освіти.

Таблиця 3

Форми ситуаційного навчання

Форми ситуаційного навчання	Дисципліни
Ігрові прийоми Бізнес-ситуації Аналіз конкретних ситуацій Імітаційні вправи Ділові ігри	Менеджмент Стратегічний менеджмент Фінансовий менеджмент Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності Управлінське консультування Економічний аналіз
Управлінські тренінги	
Метод "мозгового штурму", анкетування, інтерв'ювання	

По-шосте, сформульовано основні проблеми застосування кейс-методу в бізнес-освіті, а саме:

1. Розвиток бізнес-освіти здійснюється стихійно, без будь-якої стратегії.
2. Кейс-метод має органічно узгоджуватися із загальною методикою викладання та навчальним планом.
3. Важливою вимогою повинно бути наступне: кейс-метод може сприяти поглибленню і кращому засвоєнню навчального матеріалу. Кейс — це завжди подарунок, який викладач надає студентам і собі. Тим не менш, є небезпека отримати від студентів захоплення подарунком і перетворити проведення кейсів в самоціль. Кейс втрачає свою доцільність, якщо відволікається від програми, випадає з логіки курсу. Якщо студенти просто "пограли" і навіть не зрозуміли, навіщо був потрібний кейс, яку частину матеріалу вони засвоїли глибше, які навички придбали, то кейс залишиться яскравою, але безглуздою іграшкою. Тому "золотим правилом" буде висновок: чи досягає кейс навчальних цілей?

Розвиток методу кейс-стаді вимагає проведення подальших науково-методологічних та прикладних досліджень даного методу. При цьому найбільш важливими питаннями є: генетика методу, становлення його в історії суспільства, зв'язок його з відомими філософськими і педагогічними системами, тенденції розвитку, освоєння Case study різних освітніх сфер. Потребує істотного стимулювання діяльності по конструюванню кейсів, активізації комунікації фахівців на цей складній терені.

Дуже важливими є пошуки специфіки бізнес-освіти в Україні та кейс-методу, як ключового методу навчання. ЇЇ розвиток вимагає розробки національної програми та дорожньої карти розвитку кейс-методу як інструменту модернізації бізнес-освіти в Україні. Для цього потрібно:

1. Формування творчих колективів з розробки та адаптації бізнес-кейсів.
2. Створення бібліотеки кейсів.
3. Визначення тематики кейсів з основних навчальних дисциплін.
4. Проведення науково-методичних конференцій, тренінгів з питань розробки кейсів та організації навчання шляхом використання кейсів.
5. Вивчання передового закордонного та національного досвіду розробки та використання кейсів.

Метод може виступити як найважливішим каналом наповнення творчістю вмісту учбово-виховного процесу, так і засобом розвитку людських ресурсів.

П. М. ЛІСОВСЬКИЙ
канд. філос. наук, УАІМВЛ МАУП, м. Київ

ДУХОВНИЙ ВИМІР РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 113–115

Сучасний період духовного розвитку людства містить в собі динамічний характер, оскільки є планетарним з огляду детермінації цих процесів. При цьому особливої уваги набуває усвідомлення глобалізаційних змін як інтегрально-цілісної перспективи планетарного масштабу. Саме інноваційний характер глобалізаційної нелінійності цілеспрямовує питання структурного змісту розвитку бізнесу. Адже методологічно доцільним у системі глобалізаційної природи соціокультурних процесів є аксіологічний підхід щодо загальнолюдського змісту в її духовному ресурсі мудрості.

Магістральні напрями означеної проблеми різною мірою представлені у зарубіжних вчених У. Бека, М. Кастельса, Н. Лумана. Р. Рорті, Є. Тоффлера, А. Турена. Актуальна тематика широко вивчається такими українськими авторами як: С. Кримським, В. Ляхом, М. Поповичем, В. Андрущенком, І. Надольним, В. Баранівським, А. Толстоуховим тощо.

Стрімкі і непередбачувані світові зміни в третьому тисячолітті викликають дискусійні судження дослідників, що мають суперечливий характер. Поруч із негативними тенденціями глобального світового порядку варто зазначити і позитивні виклики.

Це, насамперед, втілення в духовних практиках формату бізнесової етики як втілення інформаційної культури. В її базовій основі підкреслюються комунікаційні дії крос-культури, що є єдиним органічним цілим в духовному вимірі людського.

На противагу існує думка стосовно потенційної планетарної загрози в силу сучасної глобалізації, оскільки “соціальний світ на початку XXI століття дедалі більше стає єдиним, лишаючись розколотим, конфліктним, ієрархічним і нерівним” [1, *58*].

Адже сучасний процес глобалізації розгортається в умовах стрімкої динаміки бізнесових відносин. Сам термін “глобалізація” походить від таких слів як globus (лат.) — “куля” та global (фр.) — загальний. Іншими словами, глобалізація — це сукупність світових процесів в їх діалектичній суперечності: стихійність і водночас свідомий рух різних країн, людських спільнот до загальнопланетарної взаємодії у різних суспільних сферах (правовій, екологічній, науковій, освітній, інформаційній тощо). Кожна з цих сфер існує не ізольовано, а “як відкрита локальним і глобальним впливам нерівноважна

динамічна система, пов'язана складною "тканиною" соціальних інтеракцій, численними обмінними потоками речовини, енергії, інформації" [2, *260*].

У цьому сенсі роль філософської думки щодо глобалізацій них змін сучасності визначає Р. Рорті: "Ми, філософи, стаємо у нагоді для наведення мостів між народами, для космополітичних ініціатив..." [3, *123*]. На наш погляд, автор не поєднує можливість особистого і суспільного, оскільки вчений ініціює рівнозначність солідарності і творчої реалізації.

Як вважає з цього приводу У. Бек: "Коли ми говоримо про ризики, ми сперечаємось про те, чого немає, але може трапитись, якщо негайно не перекласти руля в протилежному напрямі" [4, *35*]. При цьому дослідник акцентує увагу на моральний зміст системи безпеки: "Вчені наполягають на досконалості своєї роботи, тримають на високому рівні теоретико-методологічні стандарти, щоб забезпечити собі кар'єру і матеріальне існування. Вміння наполягати на недоведеності причинних взаємозв'язків цілком відповідає науковості і навіть гідне схвальної оцінки. Проте для тих, хто підлягає ризику, такий підхід обертається своєю протилежністю: він призводить до накопичення ризиків" [4, *36*]. Тому необхідно творчо вчитись навчатись превентивним заходам безпеки в системі розвитку бізнесу.

В умовах глобалізаційних змін актуальним є бачення Н. Лумана, в якому висловлюється питання плюралізації "смислів у процесі сучасної комунікації та інваріантних принципів розвитку соціальної реальності. При цьому акцентується увага на рефлективних структурах соціального простору, які функціонують за різними "правилами гри" [5, *41*].

Отже, формується аксіом-вимір сучасного етапу глобалізації, в якому духовного значення набувають її особливі ознаки інформаційного суспільства. Адже інформаційне суспільство належить до атрибуту "специфічної форми соціальної організації, в якій завдяки новим технологічним умовам, що виникають у певний історичний період, генерування, обробка і передача інформації стають фундаментальними джерелами виробництва і влади" [6, *109*].

У цьому сенсі головним джерелом бізнесового виробництва слугує саме знання як аксіосфера сучасного духовного капіталу, в якому одним з концептів культуротворчості є "інформаційна культура". За словами дослідника Ю. Ірхіна, зміст поняття "інформаційна культура" означає цілеспрямовано працювати "з усіма джерелами інформації... та вміння дотримуватись моральних норм, гуманістичних орієнтирів, також враховувати ціннісні фактори інформації" [7, *323*].

Крім того, структурним змістом розвитку бізнесу в умовах глобалізаційних змін є інституційна матриця з огляду поліментальності. Як вважає С. Г. Кердін, ця "ідеальна" конструкція базується на аналізі генезису різних суспільств, насамперед Сходу і Заходу. У результаті сформульована гіпотеза про те, що різноманітні інституційні комплекси, які регулювали життя стародавніх цивілізацій і регулюють життя сучасних держав, мають у своїй основі одну з двох інституційних матриць... Домінуючою може бути або

X-матриця, яку називають східною..., або Y-матриця. Яку часто називають західною" [8, *12*].

Таким чином, сучасні глобалізаційні зміни в системі розвитку бізнесу потребують духовних пріоритетів ціннісно-смислового мудрості. При цьому необхідно використовувати специфіку полікультурної взаємодії сучасного світу, оскільки сучасна цивілізація переходить на нову фазу розвитку етики бізнесу. Ці гуманотворчі тенденції мудрості є змістоформуючими в духовному вимірі глобалізаційних змін.

Література

1. *Ріденс Е.* Нестримний світ: як глобалізація перетворює наше життя [Текст] // Е. Ріденс. — К., 2004. — С. 56–60.
2. *Толстоухов А. В.* Глобалізація. Влада. Еко-майбутнє [Текст] // А. В. Толстоухов. — ПАРАПАН, 2003 — 308 с.
3. *Рорті Р.* Философия и будуще [Текст] // Вопросы философии. — 1994. — № 6. — С. 120–124.
4. *Бек У.* Что такое глобализація? Ошибка глобализма — ответы на глобализацию [Текст] // У. Бек. — М.: Прогресс-традиция, 2001.
5. *Луман Н.* Общество как социальная система [Текст] // Н. Луман. — М.: Логос, 2004. — С. 37–136.
6. *Кастельє М.* Информационная эпоха: экономика. Общество и культура [Текст] // М. Кастелье. — М., 2000.
7. *Ирхин Ю. В.* Социология культуры [Текст] // Ю. В. Ирхин. — М.: Экзамен, 2006. — 525 с.
8. *Кирдина С. Г.* Институциональные матрицы в развитии культуры [Текст] // С. Г. Кирдина. — М., 2000. — С. 10–14.

Т. О. КОСТЮК
канд. політ. н., УАІМВЛ МАУП

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ ЗА УМОВ ПОЛІТИЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 116–118

За сучасних умов розвитку економіки внаслідок економічної та політичної нестабільності в Україні підприємства малого та середнього бізнесу не здатні адекватно реагувати на зміни зовнішнього і внутрішнього середовищ. Затяжні і безперспективні інфляційні процеси в державі призводять до масової неплатоспроможності малих підприємств і значного згортання малого і середнього бізнесу. Крім того, світова фінансово-економічна криза має негативні наслідки. Виходячи з цього, актуальним питанням є визначення концептуальних засад формування відповідного організаційно-економічного механізму підтримки малого бізнесу.

Роль і значення малого підприємництва в України обговорюється на різних рівнях більше 10 років. Малий бізнес привабливий тим, що не потребує великого стартового капіталу для організації власної справи, здатен швидко реагувати на зміну ринкової кон'юнктури. Він мобільний, відкритий для впровадження інвестиційних та інноваційних проектів, створює конкурентне середовище. За рахунок мобільності, гнучкості інноваційного підходу малі підприємства здатні швидко пристосовуватися до змін споживчого попиту, знайти свою ринкову нішу, оперативно здійснити виробництво нової продукції малими партіями. Саме цим визначається істотне значення малого бізнесу у сучасному суспільстві, пояснюється ретельно продумана його державна підтримка на Заході. В Україні малий бізнес розвивається в складних умовах перехідної економіки і стикається з безліччю проблем. Малі підприємства створюються, мають певну підтримку, але конкурентоспроможного підприємницького типу господарювання в малому бізнесі ще не створено. За умов же перехідного періоду, який переживає українське суспільство, ситуація є іншою. Тут, власне, виробнича функція підприємця опосередковується і супроводжується соціальною дією, спрямованою на зміну соціальних і політичних відносин.

Для підприємницької свідомості і поведінки характерне протиріччя між бажанням дистанціюватись від політики і неможливістю уникнути політизації. Ставлення бізнесменів до своєї участі в політичній діяльності зводиться, у принципі, до двох основних позицій. Найбільш поширена позиція

полягає в тому, що відкрита політична діяльність підприємцям протипоказана, адже політика — справа брудна, а в Україні ще й небезпечна. Практика рейдерських захоплень більш-менш успішних підприємств набула особливого поширення за останні 10 років і призвела, з одного боку, до активної тіньовізації доходів, а, з іншого — до намагання убезпечити бізнес-проекти від загарбання шляхом "кришування" з боку правоохоронних органів і бандитських угрупувань, що неминуче веде до втрати певної легітимності в діяльності підприємств. Ті ж підприємці, що неспроможні оплачувати такий "захист", прорахувавши всі обов'язкові і, так би мовити, неминучі витрати, віддають перевагу не робити нічого, ніж працювати без перспективи розвитку бізнесу чи із загрозою втрати все. Крупні бізнесмени часто погоджуються підтримувати певних політиків, знаходячись, образно кажучи, за кулісами. Ця позиція містить у собі низку протиріч. Адже відмова від прямих політичних дій може супроводжуватись участю в закулісній політичній грі. Тим більше, відмова від особистої участі в політичній діяльності призводить до бажання виправдати кулуарний лобізм. Ефективній же лобістській діяльності заважає слабкість і не згуртованість самих бізнесменів. Адже ще не сформовано механізми політичного тиску з боку малого бізнесу, що не в останню чергу пояснюється слабкою залежністю вищих політичних ешелонів від економічних інтересів різних соціальних сил.

Має місце й інша позиція бізнесменів по відношенню до політичної діяльності. Уже сьогодні в суспільстві існує цілий ряд політичних фігур, для яких успішне підприємництво стало стартом до політичної кар'єри. Слід зазначити, що ставлення до політичної активності у бізнесменів не є константою. Воно помітно змінювалось на різних етапах реформування. Наразі розповсюдження в підприємницькому середовищі ідей лібералізму свідчить про те, що почалось формування власне підприємницької свідомості й ідеології. Але поки що підприємці, які висловлюють готовність на практиці реалізувати ліберальну ідею суспільства і бути повноцінними політичними і економічними акторами, складають меншість. Основна маса бізнесменів стурбована долею свого підприємства і готова підтримати ту владу, яка дасть можливість працювати. Але підприємцям легше створити не політичну партію, а консолідуватись на основі спільних інтересів в рамках мети формальної організації. Підприємницький корпус робить спробу проводити політику в інтересах бізнесу також через створювані при державних структурах громадські фонди, що фінансуються приватним капіталом. Приватний капітал прагне впливати на законодавчу діяльність через пропаганду цінностей ринку і виховання населення в дусі ринкової економіки. У цьому зв'язку представники бізнесу висловлюють готовність фінансувати діяльність спеціалізованих шкіл бізнесу, а також навчальних закладів з нетрадиційними програмами, здатних виявити творчі індивідуальності. За даними соціологічного моніторингу Інституту соціології НАН України — 10,1 % опитаних особисто погодились би працювати у приватного підприємця, а зовсім не погодились 21,1 %. Чи хотіли б відкрити свою власну справу, їх становить —

20,6 %, а 27,9 % — не хотіли. Серйозну увагу підприємці приділяють також зв'язкам із засобами масової інформації. Однак при цінах, котрі існують на ефірний час і газетні шпальти, вихід у великий інформаційний простір можливий лише для найбільших комерційних структур.

Підсумовуючи, зазначимо, що нині політичним авангардом підприємництва стають представники великого бізнесу. Вони накопичили солідний капітал, але не готові за умов економічної і політичної нестабільності інвестувати його в політику з тим, щоб створити більш прийнятні суспільно-політичні умови для розвитку бізнесу. Середній і малий бізнес також починають опановувати політичний простір, про що свідчить поява громадсько-політичних організацій, які відстоюють інтереси його представників. Представники малого і середнього бізнесу, як правило, "делегують" свої повноваження з рішення політичних завдань, з пере устрою суспільства великому капіталу, у якого, на їх погляд, більше засобів для впливу на існуючі в суспільстві відносини. Але модель політичної поведінки, що виключає особисту участь в політичній діяльності, не означає повної відмови від участі в політиці. І в цьому сенсі вона не тотожна аполітизму. Що стосується корекції державної політики, з точки зору бізнесменів, вона зводиться до того, що держава хоча б не заважала розвитку підприємництва, а основне завдання людей бізнесу полягає у формуванні незалежного економічного простору. Повноцінними соціальними акторами підприємці зможуть стати лише тоді, коли в державі сформується громадянське суспільство. У такому суспільстві економіка і політика існують як автономні сфери життя і складається механізм, який забезпечує представництво різноманітних соціальних інтересів на політичному рівні.

В. Г. ПУГАЧ
к. політ. н., доц. УАІМВЛ МАУП, м. Київ

ДО ПИТАННЯ ПРО ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ: АСПЕКТ ІДЕОЛОГІЇ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 119–121

Безпека — як стан захищеності життєвоважливих інтересів особи, суспільства і держави від загроз та небезпек нині належить до найбільш бажаних соціальних цінностей. Більше того, безпека все частіше сприймається як ідеал сучасного суспільства, відсуваючи на другий план категорію рівності, котра впродовж тривалого часу визнавалася суспільним ідеалом, визначальним політичним принципом, цінністю та метою на досягнення якої були спрямовані життєві зусилля усієї соціальної системи. Абсолютизація безпеки в сучасних умовах є зайвим підтвердженням того, що сучасне суспільство є нестійким, нестабільним, сповненим суперечностей та протиріч.

Події, які нині переживає наша держава особливо загострили проблему національної безпеки України, ствердили її як беззастережну детермінанту мислення вітчизняної політичної еліти, наукової громадськості та пересічних громадян.

Система політичної безпеки держави — це складна структура, яка містить цілу низку взаємопов'язаних складових, серед яких однією з найбільш важливих є економічна безпека держави. У науковій літературі остання визначається як такий стан національної економіки, котрий забезпечує захист національних інтересів, стійкість щодо внутрішніх та зовнішніх загроз, а також здатність до захисту життєвоважливих інтересів громадян, суспільства, держави. Забезпечення економічної безпеки визнається найважливішою функцією держави. Очевидно, що для успішного виконання цього завдання необхідні певні умови. Серед них особливе місце посідає наявність політичної ідеології.

Звернення до феномену ідеології в контексті забезпечення економічної, а відтак й національної безпеки України не є випадковим, адже навіть у нестійкому, скептичному світі "рефлексивної сучасності", в якому має місце "радикальна розрізненість" прагнення до об'єднання та створення нового кращого суспільства або суспільства, котре перебуває на шляху до цього кращого не втратило своєї сили [1, с. 39]. Іншими словами, незважаючи на превалювання думки, що ми живемо у постідеологічному суспільстві, в якому ідеї, що породжували масові рухи, політичні партії й вимоги кардинальних змін втратили привабливість, а невід'ємним атрибутом нашого часу є скептичне та вороже ставлення до будь-яких масштабних ідеологій, автор даної допо-

віді не схильний до таких категоричних оцінок. Очевидно, що традиційні ідеології, які "панували" у XIX та XX ст. нині перебувають у глибокій кризі, відповідно, є потреба у перегляді, трансформації та адаптації старих ідей до реальності, але цілковите заперечення ідеології, її потрібності неприпустиме. "Ідеології продовжують грати важливу роль в сучасній політиці і навіть являють собою ту необхідну умову, за якої демократичне суспільство може залишатися "здоровим". Зрештою, традиційна ідеологічна картина світу перестала бути адекватною і потрібно "намалювати" нову" [1, с. 47].

Відкидаючи ідеологію, ми залишаємо без відповіді питання яким чином повинно бути облаштовано суспільство, позбавляємо підтримки ті політичні проекти, які покликані втілити у життя уявлення про бажане суспільство. Адже саме ідеологія є тією сукупністю нормативних ідей, які формують ідеал та мобілізує суспільство на їх підтримку. Крім цього, ще одна надзвичайно важлива характеристика політичної ідеології, яка стверджує її вагомість в сучасному постіндустріальному світі, а саме, те, що вона являє собою сукупність ідей, "критичних по відношенню до існуючого ладу, який, безсумнівно, мав недоліки порівняно з ідеалом" [1, с. 49]. Іншими словами, ідеологія є своєрідною критичною перспективою, містить в собі критику, покликану змінити соціально-економічну й політичну ситуацію, що склалася; в ідеології закладені ті практичні проекти, які кладуть початок політичним стратегіям і тактикам, моделям соціально-політичної й економічної діяльності, що покликані трансформувати існуючу дійсність.

Ідеологія, окрім всього іншого, підвищує роль та значення надособистісних сенсів, що має виняткову важливість в умовах фрагментованого індивідуалізованого суспільства, яке відкидає будь-які спроби обговорити масштабні питання про те, яким чином воно повинно бути організовано, які його пріоритети, цінності та цілі розвитку. Нестабільність ринків, демографічні зміни, масові міграції, вдосконалення виробничих систем, що сприяє скороченню робочих місць, в сукупності зумовили розпад "соціальної матерії", що, як відзначає відомий італійський дослідник Д. Дзоло, загрожує цілісності суспільства: "почуття причетності послаблюється, зростає політична апатія, квітнуть злочинність та корупція, оживлюється всілякого роду сепаратизм. Це породжує гарячкову потребу у безпеці та захищеності, яка часто переростає у заклик до авторитарного використання влади задля уникнення безладу та анархії" [2, с. 13–14].

Наявність ідеології свідчить про високий ступінь інтегрованості суспільства, існування спільної мети, сукупності спільних цінностей, ідеалів. Вона дозволяє впорядкувати й спрямувати життєдіяльність суспільства й держави, підпорядковуючи їх дії певній логіці, завдяки чому забезпечується суспільна й державна цілісність. Таким чином, ідеологія — це перешкода скачуванню суспільства й держави у бік згубного хаосу і яка відкриває шлях до впорядкованості суспільно-політичних відносин, тим самим створюючи передумови для економічної, а відповідно, й для національної безпеки держави.

Безперечно, що на практиці модель ніколи не спрацьовує з таким ступенем ефективності, на який сподіваються її творці. Однак, той факт, що ідеологія — це не лише бачення бажаного, кращого суспільства, але й критика реально існуючого дозволяє протистояти тим процесам і явищам, що несуть реальну й потенційну загрозу безпеці держави. І те, що Україна сьогодні опинилася у стані національної небезпеки, реальної загрози руйнування її національної економіки до певної міри є закономірним, є наслідком відсутності чітко визначених сталих ідеологічних засад держави. Іншими словами, нехтування ідеологією — це сигнал про послаблення держави й велику ймовірність її руйнації. Тож, невідкладним завданням для сучасної української держави постає не просто "реабілітація" ідеології як обов'язкової умови існування та розвитку держави, а створення й якнайшвидше практичне запровадження державницької ідеології.

Література

1. *Шварцмантель Д.* Идеология и политика / Пер. с англ. — Х.: Изд-во Гуманитарный Центр, 2009. — 312 с.
2. *Дзоло Д.* Демократия и сложность: реалистический поход / Пер. с англ. А. А. Калинина (предисловие, гл. I — IV), Н. В. Эдельмана (гл. V, заключение), М. А. Юсима (предисловие к русскому изданию)? Гос. ун-т — Высшая школа экономики. — М.: Изд. дом Гос. ун-та — Высшей школы экономики, 2010. — 320 с.

Н. І. НОВАЛЬСЬКА
канд. екон. н., проф. МКА, УРІМБ МАУП

НЕОБХІДНІСТЬ ТА СПЕЦИФІКА ПІДГОТОВКИ УПРАВЛІНСЬКИХ КАДРІВ ВИЩОЇ ЛАНКИ НОВОЇ ГЕНЕРАЦІЇ — ФАХІВЦІВ З БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 122–124

В умовах глибоких змін у сучасному діловому середовищі успіх функціонування організацій пов'язаний із відповідними змінами в їх управлінні. Існуючі тенденції транспонуються у змінах підходів до управління бізнес-процесами. Одним з напрямів управління суспільством, що розвивається та набуває досвіду, є бізнес-адміністрування. Оскільки в Україні відбувається зміна стереотипів функціонування бізнесу та його управління, то дане питання набуває все більшої актуальності.

Бізнес-адміністрування є тією високопрофесійною управлінською діяльністю, яка включає сукупність засобів і способів ефективного використання ресурсів організації з метою підвищення результативності бізнес-проектів. Традиційні методи управління вже не забезпечують бажаних результатів, а навпаки, часто призводять до застою, а то й до дезорганізації в управлінських структурах.

Це діяльність, яка пов'язана передусім з рішенням стратегічних завдань організації з урахуванням комплексу зовнішніх і внутрішніх факторів впливу та тенденцій розвитку як підприємства в конкурентному оточенні так і певної галузі суспільного виробництва.

Тобто мова йде про професійну підготовку керівників, що передбачає використання і пристосування набутих теоретичних знань та практичних вмінь до конкретних цілеспрямованих дій відносно управління організацією з позицій системного бачення.

Професійна діяльність магістра з бізнес-адміністрування полягає у:

- підготовці та прийнятті стратегічних рішень у межах своєї компетенції;
- стратегічному управлінні організацією в цілому та її структурними підрозділами:
- реалізації функцій управління шляхом здійснення переважно евристичних, аналітичних та координаційних операцій управлінської діяльності:
- керівництві підлеглими нижчих посадових рівнів.

Розвиток різних форм власності й господарювання, поступовий перехід до нових економічних відносин обумовлює формування нових підходів до підготовки фахівців з вищою освітою.

На сьогодні ринок програм з бізнес-адміністрування знаходиться на стадії формування. Першим закладом, який здійснював ліцензовану підготовку магістрів з бізнес-адміністрування став Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана.

Магістр бізнес-адміністрування (Master of Business Administration, MBA) є всесвітньо визнаним, найвищим рівнем ділової кваліфікації менеджера та найпрестижнішою у світі програмою бізнес-освіти. Вона розрахована на керівників функціональних відділів компаній, фірм, організацій та установ; власників та співвласників приватних фірм та підприємств; співробітників, яких включено до резерву на керівні посади; усіх тих, хто зацікавлений у якісному підвищенні свого професійного рівня та кваліфікації.

Отримання фаху з бізнес-адміністрування надає можливості комплексно та всебічно аналізувати бізнес-процеси з застосуванням сучасних інструментів менеджменту. Перебуваючи в безперервному пошуку нових управлінських рішень сучасний підприємець має розглядати кожен предмет, явище і взаємодію як елемент ланцюга своєї професійної діяльності, розвиваючи, водночас, унікальні якості бізнес-лідера.

Особливостями програми підготовки фахівців за спеціальністю 8.18010016 "Бізнес-адміністрування" є: універсальність щодо галузей та сфер майбутньої діяльності; практична зорієнтованість на реальний бізнес, лідерство і комунікації, етичні аспекти ведення бізнесу, розвиток нових підходів до управління компанією; відповідність національному і міжнародному бізнес-середовищу; інноваційність, орієнтованість на розвиток лідерських здібностей та ін.

Магістр з бізнес-адміністрування може адаптуватися до таких напрямів функціонального управління як: економічний: техніко-технологічний; маркетинговий. обліково-контрольний, зовнішньоекономічний; науково-дослідницький, навчально-методичний.

Коло обов'язків, які виконує магістр з бізнес-адміністрування відповідно до займаної посади та які визначаються посадовою інструкцією або кваліфікаційною характеристикою об'єднують в декілька виробничих функцій:

1) планово-прогностична (системний аналіз діяльності організації, розробка стратегічних напрямів розвитку організації та забезпечення її конкурентоспроможності, планування та прогнозування діяльності організації, розробка та здійснення нововведень);

2) організаційно-розпорядча (забезпечення досягнення місії бізнес-організації, організація процесів управління, підготовка і ухвалення управлінських рішень, організація виконання управлінських рішень, організація ділових контактів, управління якістю та конкурентоспроможністю продукції, забезпечення соціального захисту працівників, розробка раціональних форм організації управління, здійснення комерційної діяльності, організація зовнішньоекономічної діяльності, співпраця з банками та іншими кредитно-фінансовими установами, управління персоналом, формування колективу

та керівництво ним, формування та розвиток організаційної культури, формування іміджу організації, організація діловодства);

3) мотиваційна (розробка ефективних систем мотивації та оплати праці, створення сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі);

4) контрольна (контроль за забезпеченням ресурсами, додержанням технології, виробництва, надання медичної допомоги, контроль за виконанням управлінських рішень, контроль за якістю продукції, Контроль за виконавською дисципліною, контроль за розрахунками усіх видів, звітування про діяльність);

5) дослідницька (участь в організації наукового дослідження; проведення наукових досліджень; участь у впровадженні результатів наукових досліджень; здійснення консультаційної діяльності);

6) освітня (навчання персоналу; науково-методичне забезпечення навчального процесу в закладах освіти; здійснення процесу викладання; контролювання процесу і результатів освітньої діяльності).

Необхідність підготовки фахівців за спеціальністю 8.18010016 "Бізнес-адміністрування" обумовлена широким впровадженням таких управлінських напрямків як адміністрування менеджменту в роботу підприємницьких структур. Фахівці цієї спеціальності повинні визначати напрямки, розробляти і впроваджувати новітні ідеї і технології в систему управління, а також здійснювати контроль за розвитком підприємства, організації чи установи.

Питання бізнес-адміністрування завжди будуть мати особливу значущість в аспектах функціонування та розвитку діяльності організацій. Таким чином, знання та системне бачення всіх сфер діяльності підприємства, володіння інструментарієм бізнес-адміністрування стають обов'язковими вимогами при прийнятті управлінських рішень на всіх рівнях. Саме тому одним із найбільш затребуваних сучасних напрямів бізнес-освіти, який зарекомендував себе на глобальному рівні, є підготовка висококваліфікованих фахівців в галузі бізнес-адміністрування.

Нахля ЮСЕФ
канд. техн. н., УАИМОЛ,
Межрегиональная Академия управления персоналом, г. Киев

СОВРЕМЕННЫЕ ГЛОБАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ВЛИЯНИЯ НА СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ, НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОЕ И КУЛЬТУРНОЕ РАЗВИТИЕ СТРАН БЛИЖНЕГО ВОСТОКА

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 125–129

В последние годы появилось множество определений таких особенностей влияния и явлений как глобализм и реструктуризация. Одно из них, например, характеризует это явление как “изменение всех сторон жизни общества в силу планетарной тенденции к открытости и взаимозависимости”. Согласно другому определению, “реструктуризация представляет собой процесс стремительного формирования единого общемирового финансово-информационного пространства на базе новых, преимущественно компьютерных технологий”. Однако, в своем развитии любая сфера человеческой деятельности соприкасается с общими или более частными проблемами, особенностями и задачами. Хозяйственная деятельность — не исключение, так как по уровню и масштабам, такие проблемы значительно отличаются. В развитии общества существуют также такие проблемы и особенности в развитии, которые носят всеобщий характер, т. е. касаются всех и каждого, всего мирового сообщества. Это первая принципиальная характеристика проблем и особенностей, называемых глобальными. При разрешении таких проблем в силу масштабности, долговременности и степени воздействия, требуются колоссальные силы и средства, которыми, однако, не располагают и не могут располагать пока отдельные страны и даже группы стран, поскольку это требует привлечения разнообразных (финансовых, материальных, трудовых, технологических, духовных, интеллектуальных, информационных) ресурсов. Иными словами, любая из глобальных проблем и особенностей влияния имеет серьезные экономические аспекты, обусловливающие невозможность их решения без объединения ресурсов мирового сообщества, прежде всего, материально-финансовых. Второй принципиальной, глобальной особенностью проблем человечества является возможность привлечения совокупных средств многих или всех стран, международных организаций на основе интернационального экономического сотрудничества [1].

Исключительная трудность и объемность задач, ограниченность средств в решении международных глобальных проблем эколого-экономической

безопасности требуют обоснованного определения их состава и приоритетов действий. В отдельных публикациях последних лет затрагивается от 3 до 20 глобальных проблем современности. Многие авторы (и мы разделяем эту точку зрения) называют четыре основные глобальные проблемы:

- экологическую;
- разоружение, нераспространение оружия массового уничтожения и
- предотвращение ядерной войны;
- демографическую;
- природоресурсную (сырьевую, энергетическую, продовольственную).

Оценка и отношение к отдельным глобальным особенностям в разных странах и мировом сообществе не однозначны, тем более с позиций экономических аспектов, изыскания источников ресурсов для их преодоления [10]. В преодолении экологической угрозы вопрос ресурсов имеет еще один немаловажный аспект, предопределяющий необходимость и важность международного сотрудничества. Если по состоянию экономики развитые страны могут выделять крупные средства на экологические цели, то развивающиеся и страны с переходной экономикой, в частности Украина, в настоящее время не располагают такой возможностью. Между тем экологическая ситуация в этих группах стран приобретает особо острый характер: ускорение демографического роста в странах "Третьего мира" приводит к загрязнению окружающей среды, расширению потребления природных ресурсов. По некоторым оценкам, в 2013 г. совокупный объем вредных выбросов в атмосферу составил 28 млрд т в год. Из них на Северную Америку пришлась почти половина, а на Западную Европу и Японию — более 1/3. Если среднемировой показатель выброса углекислого газа на душу населения принять за 100, то в странах Запада он составляет 72, в странах переходной экономики — 186, а в развивающихся — 153.

На сегодня отсутствует единая оценка количества твердых отходов — результатов хозяйственной деятельности человека. Для всего мира не так давно они оценивались в 50–100 млрд в год. Современные ученые подсчитали, что к 2025 г. объем таких отходов может увеличиться еще в 4–5 раз. Следует также учитывать, что сейчас из всего добываемого и получаемого сырья в конечную продукцию переходит только 5 — 10 %, а в процессе переработки 90–95 % его превращается в прямые отходы. Эмиссия углекислого газа на каждый доллар ВВП выше в полтора раза в развивающихся странах, чем в странах переходной экономики, и в 4 раза, чем в западных промышленных странах [1].

Эксперты ООН отмечают, что к середине XXI в. "вклад" развивающихся стран в атмосферные выбросы углекислого газа увеличится с сегодняшних 28 % до 40 %. Как правило, подобные техногенные загрязнения среды обитания — почв, воздушного и водного пространств — не ограничиваются только национальными пределами, затрагивая более близкие и нередко отдаленные страны. При этом возникает не простая экономико-правовая проблема относительно порядка и способов возмещения нанесенного ущерба, выявления причин и источников трансграничного загрязнения пространства, определе-

ния ответственности за него. Иными словами, даже в таких случаях требуется международный уровень решения соответствующих вопросов. Особенно это касается экологических угроз, затрагивающих многие страны, все мировое сообщество [1].

Особую роль в решении глобальных экономических проблем и особенностей глобального влияния в сотрудничестве между Украиной и арабскими странами играет разумное перераспределение и сочетание ресурсов, одновременно подкрепляющее стремление человечества к устранению всеобщей военной угрозы, ядерной катастрофы.

Выражением современного и предстоящего этапа развития мировой цивилизации является всемирная система информации, которая не относится пока к основным глобальным проблемам, но для будущего человечества имеет исключительное значение. Обозначенная проблема затрагивает всех и может быть успешно решена только совместными, международными усилиями при масштабном привлечении ресурсов стран мира. Революционные изменения практически во все сферы человеческой деятельности вносит формирование всемирной информационной сети, что существенно ускоряет и преобразовывает многие процессы и операции, изменяя традиционные методы и формы общения. Здесь наглядно проявляются взаимосвязь и взаимозависимость стран, народов и отдельных граждан. Возникает новый мощный рычаг воздействия на все уровни жизнедеятельности человека. Безусловно, для отдельных стран непосильны огромные затраты, которые связаны с созданием такой информационной сети. На примере компьютерной сети Интернет можно оценить особую роль всемирной информационной системы, ее место в развитии мирового сообщества. С экономических позиций названные глобальные особенности и проблемы играют важную основообразующую роль наряду с международным разделением труда, связывая мировое хозяйство в целостную систему [7].

Условия развития Украины, помимо этого, дают основания утверждать, что в целом указанные сферы вопросов можно свести к экономическому сектору взаимодействия между Украиной и ближневосточными странами в рамках международной экономики. В то же время, при исследовании вопросов двухстороннего уровня взаимодействия невозможно было избежать учета факторов регионального и системного характера, которые накладывают определенные ограничения на развитие отношений со странами региона или создают дополнительные возможности для укрепления позиций Украины на Ближнем Востоке [8; 9; 11]. Исследование внешнеэкономической политики Украины в отношении стран Ближнего Востока, впрочем, несколько выходит за рамки регионального окружения Украины и требует такой модели анализа, которая учитывала бы особенности региональных международных экономических отношений в арабском регионе. Современные глобальные особенности и проблемы не обошли стороной социально-экономическую, научно-техническую, культурную стороны развития, как арабских стран, так и Украины.

На сегодня в Украине уже сформировалось несколько исследовательских центров, в которых изучаются различные экономические аспекты современных украинско-арабских отношений. Они сосредоточены главным образом в Киеве, Одессе, Донецке. Среди основных исследовательских структур, занимающихся украинско-арабскими проблемами, — Центр ближневосточных исследований Института востоковедения им. А. Крымского НАНУ, Институт мировой экономики и международных отношений НАНУ, Дипломатическая Академия Украины при МИД Украины, Национальный институт стратегических исследований и его Одесский региональный филиал. В отличие от Украины ни в арабском мире, ни в западных странах научных центров, систематически исследующих проблемы арабо-украинских отношений пока нет [2; 3; 4].

Количественный и качественный объем источников и литературы, вместе с тем, свидетельствует о том, что современное состояние научной разработки исследуемой проблемы еще находится на этапе формирования. На сегодняшний день уже есть определенные серьезные научные результаты, но одновременно можно утверждать, что первый этап исследования этой проблематики еще не завершен, поскольку основные резервы существующих научных центров, учреждений и творческий потенциал ученых использованы не в полной мере. Поэтому научное осмысление практической внешнеэкономической деятельности Украины не соответствует реальным масштабам задач, которые реализует наше государство на Арабском Востоке. Этим во многом обусловлено относительно небольшое количество исследовательской литературы по этим проблемам, особенно относительно двухсторонних отношений Украины с арабскими странами. Тем не менее, в последнее время их количество начинает заметно увеличиваться, что указывает на рост интереса к этой тематике в научных кругах Украины, о повороте ученых к этой проблематике. Появление специальных работ свидетельствует о новом качестве научных исследований [5; 6].

Литература

1. *Гулькин П.* Восток зовет / П. Гулькин // Политика и экономика. — 2005. — № 14(65). — 18 апр.
2. *Миклашевская Н. А., Холопов А. В.* Международная экономика: учебник / Н. А. Миклашевская, А. В. Холопов. — М.: Дело и Сервис, 2005. — С. 97–103.
3. *Иршинская Л. И.* Повышение конкурентоспособности нефтяных компаний в результате совершенствования систем управления / Л. И. Иршинская // Нефтяное хоз-во. — 2007. — № 9. — С. 22–25.
4. *Сєров Д. І.* Становлення та розвиток політичних і економічних відносин України з країнами Арабського Сходу / Д. І. Сєров. — К.: Просвітитель, 2010. — 237 с.
5. *Тимошенко І.* Співробітництво України з арабськими країнами в галузі освіти / І. Тимошенко // Україна — Арабський світ. — К., 2004. — С. 230–237.
6. *Токар Л. П.* Стратегія США на Середньому Сході / Л. П. Токар // Стратегічна панорама. — 2003. — № 2. — С. 56–67.

7. *Україна*: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки / За ред. А. С. Гальчинського. — К.: НІСД, 2005. — 328 с.
8. *Цуканов В. П.* О некоторых факторах формирования российско-иранского товарооборота / [В. П. Цуканов;] отв. ред. М. Р. Арунова // Ближний Восток и современность. — М., 2005. — Вып. 10. — 30–45 с.
9. *Чирко В.* Становлення багатополярної архітектури світу і Арабський світ / В. Чирко // Україна — Арабський світ. — К., 2004. — С. 302 — 307.
10. *Швед В. О.* Ісламський чинник та забезпечення національних інтересів України / В. О. Швед // Стратег. панорама. — 2002. — № 3. — С. 46–51.
11. *Щетинин В. Д.* Международные экономические отношения: курс лекций / В. Д. Щетинин. — М., 2002. — С. 155.

Є. П. ПОЖАР
викл. каф. фінансів, Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси

ФОРМУВАННЯ СЕКТОРА СОЦІАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 130–132

Однією з важливим умов забезпечення суспільного розвитку України є формування якісно нової моделі розвитку. Важливою складовою такої моделі має бути сектор соціальної економіки.

Так, характеризуючи сучасну соціальну ринкову економіку західні економісти, соціологи обґрунтовують необхідність функціонування третього, або соціального сектора [1; 2; 3; 4].

Як зазначають А. Колот та В. Копійка на жаль, в Україні формування соціального сектора економіки як самостійного інституту, незалежного від держави, відбувається в несприятливих умовах. Можна говорити і про недостатній науковий інтерес до зазначеної проблеми з боку українських дослідників. В кращому випадку визнається необхідність вивчення досвіду та шляхів модернізації, гармонізації інституту соціальної політики розвинених країн, насамперед Європейського Союзу, в контексті євроінтеграції, яка реалізується нині у зовнішній політиці сучасної України [5, 6].

Нині економічні процеси в усьому світі все більше соціалізуються. Так, на рівень розвитку економіки вагомий вплив здійснюють такі соціальні сфери як освіта, охорона здоров'я, соціальна підтримка тощо.

Є очевидним, що для формування висококваліфікованого робітника, фахівця виробничої сфери середньої та керівної ланки необхідно мати розвинену сферу соціальних послуг — починаючи від дошкільного закладу до надання висококваліфікованих послуг освітнього, культурного, житлово-комунального, медичного тощо змісту. Саме тому починаючи з 50–60-х рр. XX ст. у високорозвинених державах світу значну увагу почали приділяти соціальному сектору. Як зазначає Е. Юрманова поняття "соціальна економіка" доволі широко трактується коли мова йде про прояви соціально-економічної активності, що здійснювалась в різних юридичних формах, які розміщуються в структурі національної економіки між приватним і державним секторами. Термін "соціальна економіка" традиційно використовується в країнах континентальної Європи і в діяльності установ Європейського Союзу, в той час як в США і в інших англомовних країнах найчастіше застосовується поняття "некомерційні організації" (сектор некомерційних організацій) і "третій сектор". Останнім часом по-

пулярним стає підхід, який розглядає соціальну економіку як економіку солідарності.

Історично соціальна економіка пов'язана з кооперативами та асоціаціями, які складають її інституційну основу. Сучасна соціальна економіка спирається, насамперед, на систему цінностей і принципів, властивих асоціаціям і кооперативам, а саме асоціативізм, асоціативна демократія, кооперативізм, спільна діяльність, і структурно включає в себе наступні типи організацій: кооперативи, взаємні товариства, асоціації, фонди та соціальні підприємства [7, с. 207].

Доцільність функціонування саме цього третього сектора економіки обґрунтовує Дж. Неджесі "У контексті концепцій конфлікту наявність третього, соціального сектора економіки пояснюється наступним чином. Перед сучасним суспільством виникає питання, чому має місце неповна забезпеченість попиту в суспільних благах. Подібна ситуація суперечить класичній теорії ринку, яка передбачає, що попит обов'язково породить відповідну пропозицію. Причини подібної невідповідності попиту і пропозиції громадських товарів, очевидно, слід шукати в так званих відмовах ("провалах") ринку і держави, які з різних причин не можуть забезпечити населення необхідним обсягом цих благ. Тому виникає нагальна потреба у присутності ще одного сектора економіки, чиї установи та організації здатні вирішити виниклі проблеми. Ці соціально-економічні інститути якраз і представляють третій, некомерційний (соціальний) сектор. Взаємовідносини секторів можуть бути описані як динамічні конфлікти, оскільки їх суб'єкти діють згідно з наявним конфліктом між попитом і пропозицією, що відображає відмову ринка і держави".

Україна, яка ще донедавна перебувала у полоні комуністичних ілюзій побудови досконалого суспільства, з переходом на рикові механізми вимушена органічно імплементуватись у сучасні світогосподарські процеси з їх глобалізацій ними характеристиками.

Саме це зумовлює корпоративні структури соціалізувати власні виробництва, менеджерам цих структур впроваджувати нові форми виробничих відносин, а державу — забезпечувати інституціональну та інфраструктурну підтримку.

Це вимагає формування принципово нової моделі організації виробничих відносин. Цей процес є складним по причині психологічної непідготовленості суспільства. Особлива роль у вирішенні цього завдання повинна відводитись місцевим органам влади та органам самоорганізації населення, які повинні бути центрами формування нових відносин.

Певні навички у місцевих органів влади в Україні вже є, беручи за основу окремі проекти, пов'язані із державно-приватним партнерством.

Важливою умовою впровадження нової моделі має бути міцна консолідація суспільства, яка започаткувалась від часів "революції гідності" наприкінці 2013 р.

Соціальна економіка — це перспективний шлях, який вибрали провідні економічні країни і Україна також долучиться до цього процесу.

Література

1. *Ben-Ner A., Hill C. A.* Reducing the negative consequences of identity: a potential role for the nonprofit sector in the era of globalization // Annals of Public and Cooperative Economics. — 2008. — Volume 79, issue 3/4. — P. 579–600.
2. *Coston J. M.* A Model and Typology of Government-NGO Relationships // Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly. — 1998. — Volume 27, issue 3. — P. 358–382.
3. *Hasenfeld Y., Garrow E.* The Welfare State, the Non-Profit Sector and the Politics of Care [Электронный ресурс] / Hasenfeld Y., Garrow E. — Режим доступа: www. sppsr. ucla. edu/.../The__welfare_state_nonprofit.paper.ver.3.pdf
4. *Salamon L. M.* Putting the civil society sector on the economic map of the world // Annals of Public and Cooperative Economics. — 2010. — Volume 8, issue 2. — P. 167–210.
5. *Колот А. М.* Соціальна політика держав: відповідь на глобальні виклики / Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, А. М. Колот та ін. // Глобальна економіка XXI століття: людський вимір: монографія. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 295–320.
6. *Копійка В. В.* Європейський Союз: історія і засади функціонування / В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко; за ред. Л. В. Губерського. — К.: Знання, 2009. — 751 с.
7. *Государство* благосостояния и сектор социальной экономики: формирование механизма институционального взаимодействия / Е. А. Юрманова — Научные труды Донецкого национального технического университета. Серия: экономическая. Выпуск 40–2. — Донецк, ДонНТУ. — С. 205–212.

М. О. ДУБНЯК
викладач, ЛДУВС, м. Львів

ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВИ ТА ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ ЯК ПРОБЛЕМА СТРАТЕГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 133–135

Володіючи значним ресурсним потенціалом, лобі транснаціональних корпорацій (ТНК) здійснюють щобільший вплив на процес ухвалення політичних рішень органами державної влади. У сфері соціально-економічної діяльності ТНК останніх років окреслюються нові тенденції. Вони обумовлені економічною та політичною інтеграцією України в ЄС та суттєвою представленістю в Україні ТНК, материнські компанії яких розташовані в країнах Митного союзу. Євроінтеграційні наміри України увиразнюють нові проблеми із переосмисленням державної політики в царині інвестування. Посилилюється вплив груп, які представлятимуть різнопланові економічні інтереси на прийняття політичних рішень. Вже сьогодні в Україні очевидними є диспропорції у системі представництва інтересів, переважає неінституційний характер їхньої взаємодії з державою. Тому аналіз механізмів взаємодії груп інтересів, зокрема їхня оптимізація взаємодії ТНК з державою дає можливість визначити шляхи розвитку і вдосконалення системи представництва інтересів в Україні.

Науковцям (В. Ф. Цвих, О. В. Лісничук, Я. Н. Боренько, Т. П. Балута, О. В. Сушко) вдалося здійснити розробку методологічних підходів до дослідження груп інтересів, з'ясувати їхню сутність та особливості функціонування. Дослідження сучасних тенденцій і перспектив розвитку інтеграції України до європейської спільноти здійснили В. Зленко, М. Галазюк, Н. Грушинська, О. Білорус, Л. Масловська, Ю. Макогон, В. Новицький, А. Поручник та ін. Незважаючи на значну увагу в науковій літературі до аналізу специфіки системи управління ТНК, механізмів взаємодії ТНК та держави на сучасному етапі розвитку світової економічної системи, потребують додаткових досліджень політико-економічні напрями взаємодії ТНК з державою, врахування особливостей менеджменту ТНК за кордоном з метою налагодження ефективної співпраці між державою та ТНК. Не зважаючи на здобутки вітчизняних дослідників, в рамках даної тематики, також слабо дослідженим залишається проблема внутрішньодержавної гармонізації векторів впливу держави на ТНК в умовах політичної інтеграції та економічної транснаціоналізації.

В непростих політичних, суспільно-економічних умовах, в яких перебуває Україна, все таки, йде активний процес вироблення механізмів впливу ТНК на державу. Система взаємодії груп інтересів і держави в Україні має багатовимірний характер. У ній співіснують елементи неокорпоративістської і плюралістичної моделей. Україна робить впевнені кроки в напрямку до членства в ЄС, тому питання неокорпоративістської моделі демократії є актуальним. Тут йдеться про легітимацію таких суб'єктів "процесу вироблення рішень" як неурядові організації, які зможуть створювати рівновагу для потужних лобі ТНК й сприятимуть прийняттю політичних рішень в інтересах народу. Сучасна політична ситуація, пов'язана з функціонуванням груп інтересів в Україні є певною мірою подібною до тієї, що складалася десятиліття тому в ЄС, — вважає М. Н. Галазюк [1, *46*]. Зазвичай в закордонній політичній практиці принцип демократії реалізовувався через розширення парламентських прерогатив. В той час спостерігалася потужна тенденція депарламентаризації, пов'язана із процесом посилення впливу на політику й прийняття рішень ЄС інших інстанцій. Нідерландський дослідник К. Леггеві у праці "Транснаціональні рухи і питання демократії" (2004) К. Леггеві зауважував, що до олігархізації і бюрократизації додалися влада "невидимих сил", експертократії. Все це створювало ситуацію "реваншу приватних інтересів" над загальним благом. Відтак парламенти часто діють лише як палати з реєстрації та ратифікації рішень, прийнятих в інших місцях [4, *79*].

В Україні зазначена К. Леггеві тенденція посилюється недостатньою активністю неурядових організацій, недемократичним підґрунтям їхнього створення. Це в той час, коли особливої ескалації досягають конфлікти місцевої влади та громад за право використання земель природно-заповідного фонду, рекреаційного, оздоровчого та історико-культурного призначення. Ситуація загострюється відсутністю попереднього вивчення громадської думки в процесі прийняття управлінських рішень та інформування жителів громад про діяльність органів місцевої влади. Тому виникає необхідність осмислення механізмів додаткової легітимації неурядових організацій.

З кожною політичною силою в Україні асоціюється певна бізнес-група (зокрема ТНК). Однак нині український політичний спектр достатньо фрагментований, адже кожна з політичних партій має у своєму складі декілька центрів або груп тяжіння. Ці групи всередині партій використовують політичні партії для реалізації своїх бізнес-інтересів через вплив на владні рішення. Актуальним для України залишається запровадження регулятивної системи щодо діяльності груп інтересів та їхньої легалізації, — зазначає Д. Виговський [2, *210*]. Адже групи тиску та групи інтересів є типовими для суспільств із усталеним демократичним устроєм. Саме в такому суспільстві вони спроможні якнайповніше реалізувати свої позитивні функції, наприклад, артикуляцію та агрегування суспільних інтересів.

Свій позитивний внесок у питання відповідності прийняття політичних рішень в умовах євроінтеграції та економічної транснаціоналізації може здійснювати Центр з вивчення проблем взаємодії бізнесу і влади. Пріорите-

том Центру з вивчення проблем взаємодії бізнесу і влади також може бути інформаційно-аналітична та консалтингова діяльність, спрямована на підвищення якості представництва в ЄС інтересів українських компаній [3, *475*]. На нашу думку, Центр матиме широкі можливості для надання повного спектру інформаційних і консалтингових послуг у сфері просування інтересів у Євросоюзі. На сьогоднішній момент Центр міг би запропонувати такі послуги як моніторинг галузевого законодавства, стратегічні комунікації (вибудовування взаємодії з інститутами ЄС та іншими власниками часток ТНК або стейкхолдерами), менеджмент заходів та політичний нетворкінг (налагодження зв'язків).

Отже, оптимізація механізмів взаємодії груп інтересів з державою в умовах євроінтеграції України в ЄС дає можливість визначити шляхи розвитку і вдосконалення системи представництва інтересів ТНК в Україні. На нашу думку, в Україні потрібна інституалізація лобізму щодо соціальних проектів та подальша легалізація неурядових організацій. Така фігуральна зв'язка "парламент — лобі — неурядові організації — влада" зможе оптимізувати процес прийняття рішень й забезпечити суверенітет народу в час недотримання ціннісної засади суспільної відповідальності в діяльності ТНК. Більшість ТНК сьогодні трансформують внутрішню систему управління, переходячи до матричної або змішаної системи. В України є шанс розвивати взаємодію із закордонними ТНК, використовуючи наявну мережу науково-дослідних інститутів та створення спільних з ТНК філій для обгрунтування інноваційних проектів. Позитивний внесок у зміцнення відповідності прийнятих політичних рішень в умовах євроінтеграції та економічної транснаціоналізації матиме створення й подальша діяльність Центру з вивчення проблем взаємодії бізнесу і влади.

Література

1. *Галазюк М. Н.* Перспективи європейської інтеграції України / М. Н. Галазюк // Економічні науки. Сер. Економічна теорія та економічна історія: зб. наук. пр. ЛНТУ.– Луцьк, 2012. — Вип. 9 (36). — С. 44–48.
2. *Виговський Д.* Групи інтересів як центр політичного впливу на внутрішньодержавному рівні / Дмитро Виговський // Вісник Львівського університету. Сер. Філософські науки. — 2008. — С. 202—211.
3. *Комшук І. О.* Трансформація системи управління ТНК в умовах глобальної конкуренції та посилення ролі науково-технічного прогресу / І. О. Комшук // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. — К.: КНЕУ, 2012. — Ч. 1. — С. 473—483.
4. *Leggewie C.* Transnationale Bewegungen und demokratische Frage / Claus Leggewie // Transit-Europäische Revue. — 2002 / 2003. — № 24. — С. 78—86.

Н. В. ГОВТВЯНИЦЯ
ст. викл. каф. соц.-гуманіт. дисц., Полтавська філія МАУП

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 136–138

Бізнес перебуває у середовищі, на яке мають вплив безліч елементів: ринок, з його пропозиціями та попитом, акціонери зі своїми інтересами отримання дивідендів та реалізації прав власності, уряд, з його податковими і законодавчими вимогами, діяльність конкурентів, розвиток нових технологій, наслідки політичних та економічних криз. Вплив такого середовища на ведення та розвиток бізнесу важко недооцінити. В умовах же глобальної нестабільності не врахувати хоча б один із факторів — приректи справу.

З іншого боку у сучасних умовах глобальної нестабільності бізнес повинен враховувати соціальні аспекти впливу на працівників, споживачів, а також сприяти вирішенню проблем суспільства в цілому. Люди, як правило, очікують від бізнесу не лише високих економічних результатів, а й істотних досягнень з точки зору соціальних інтересів (захист довкілля, охорона здоров'я, захист інтересів споживача).

Ведення та розвиток бізнесу можливий лише за умови взаємозв'язку та тісного поєднання економічних, соціальних та екологічних складових. Економічне зростання забезпечуватимуть оптимальне використання обмежених ресурсів, застосування матеріало-, енергозберігаючих новітніх передових технологій, скорочення марнотратного над споживання. Соціальний аспект розвитку бізнесу повинен бути орієнтований на досягнення стабільності, людський розвиток, пом'якшення соціальної напруженості, збереження культурної спадщини.

Екологічний аспект повинен бути спрямований на ресурсозбереження шляхом економного використання природних ресурсів, охорони природи, організації екологічного безпечного виробництва, запобігання забрудненню навколишнього середовища.

Соціальний аспект розвивається у гострій боротьбі з ідеями "чистого ринку", згідно з якими, єдиною метою корпорації є максимізація прибутку. Результатом цього, особливо в умовах глобальної нестабільності, стає стримування зростання зарплати, скорочення соціальних виплат і стимулювання попиту за допомогою споживчого кредитування. Відбувається наростання соціально — економічної нестабільності та військово — політичної напруженості, загострюється боротьба за природні ресурси, території, розпалюються міжетнічні конфлікти, поглиблюється екологічна криза.

Соціальний аспект розвитку бізнесу передбачає не лише активну соціальну позицію підприємства, а також добровільно прийняті додаткові зобов'язання по задоволенню економічних та соціальних потреб осіб, місцевих громад і суспільства у цілому.

У сучасній світовій глобальній економіці існують дві стратегічні тенденції, що претендують на панування у світі бізнесу: оптимізаційна, яка заснована на фінансово — правовому регулюванні світової економіки, довгостроковому перерозподілу ресурсів і пов'язана з транснаціональними корпораціями, та інноваційна, яка спирається на творчий дар особистості людини. Насправді, найціннішим надбанням підприємств нової економіки все частіше стають не фонди і управлінський ресурс, а людський капітал, певна кількість творчих особистостей, від присутності яких іноді значною мірою залежить доля величезних корпорацій.

Отож, розвиток бізнесу в сучасних нестабільних умовах національної та світової економіки можливий лише за умови визнання самої людини, як найвищої соціальної цінності, підвищення якості людського життя, зростання ролі інтелектуальної гуманітарної глобальної інтеграції.

Привертають значну увагу такі глобальні проблеми соціальної якості життя, як освіта, професійна підготовка, здоров'я, безпека людини. "Нова економіка, як і нова політика, відрізняється найрадикальнішим способом, — зазначав С. Байєрс, міністр торгівлі та промисловості Великобританії. Більшу частину її продукції не можна зважити, торкнутися, або виміряти, її найцінніший капітал — це знання та творчі здібності людей".

Освіта та професійна підготовка, вміння в повному обсязі використовувати свої знання набувають особливого значення в умовах глобалізації.

У сучасній економіці головним джерелом прибутку, що забезпечить перемогу у конкурентній боротьбі є творчий та інтелектуальний потенціал людини.

Кожна людина має власний потенціал, і завдання держави — сприяти його розвиткові.

Для економіки яка базується на інформаційно — технологічних досягненнях, характерна більша перевага освіти, доступ до інформаційних технологій. А головним ресурсом, що ґрунтується на знаннях, є люди. Держава повинна різнобічно підтримувати сферу науки і освіти, збільшувати інвестиції в "людський капітал".

Соціальний та економічний розвиток нероздільно пов'язані, що підтверджують яскраві приклади у різних країнах світу. Відомий англійський економіст Р. Арчер у книзі "Ринки і правильний уряд. Шлях уперед до економічного і соціального розвитку" зауважує, що ця модель має на меті встановлення органічно пов'язаних відносин між ринковою економікою, державою та громадським суспільством.

Така модель передбачає існування тристороннього партнерства, побудованого на розумінні того, що розвиток інноваційної економіки та ефективна діяльність уряду залежить від кваліфікованого освіченого електорату, який

може приймати виважені рішення і робити свій вибір. Ось чому освіта та соціальний аспект в умовах нестабільності, економічної та політичної кризи набуває особливо важливого значення.

Література

1. *UN Global* Compact Participants — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.globalcompact.crg
2. *Waters M*. Globalization. — London. — New York, 1995.
3. *Білоус О*. Глобалізація. Прийняти виклик часу // Віче. — 2000. — № 12. — С. 133–134.
4. *Управління* соціально-трудовою сферою підприємства: монографія / Г. В. Назарова, С. Ю Гончарова, за заг. ред. д-ра екон. наук, професора Г. В. Назарової. — Х.: ХНЕУ, 2010.
5. *Борко Ю. А*. Новый этап углубления и расширения европейской интеграции: социальные аспекты // МЗ и МО. — 2000. — № 9. — С. 19.

І. А. КОРІНЧЕВСЬКА
доц. каф. адм. та мед. менедж., УРІМБ МАУП

ВІДПРАЦЮВАННЯ МОДЕЛІ НАВЧАННЯ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ У ВИПАДКУ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТА ТЕРОРИСТИЧНИХ АКТІВ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 139–142

Безцеремонне втручання у внутрішні справи суверенних держав, спроби розпалити в них національну ворожнечу, дестабілізувати обстановку, перегляд і перекроювання повоєнних кордонів підтверджують, що Європа і весь світ знаходяться на переломі історичних епох, коли зростає тенденція до глобальної нестабільності.

• Згідно Указу Президента України "Про Стратегію сталого розвитку" Україна — 2020", одним із векторів, за яким вона повинна здійснюватися, є вектор безпеки, тобто, забезпечення гарантій безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій і приватної власності. Україна має стати державою, що здатна захистити свої кордони та забезпечити мир не тільки на своїй території, а й у європейському регіоні.

• Особлива увага в Стратегії приділяється безпеці життя та здоров'я людини, що неможливо без ефективної медицини, захищеності соціально вразливих верств населення [2].

Цивільний захист повинен бути однією з найголовніших функцій держави, що забезпечує потреби всіх громадян України — військових, військовозобов'язаних, непридатних до військової служби та соціально незахищених верств населення шляхом залучення їх до військової та медичної підготовки, цивільної оборони.

Необхідно впроваджувати заходи, спрямовані на підготовку всього населення, установ та організацій країни під час мирного життя, природніх катаклізмів, а також під час проведення гібридних війн, терористичних актів або прямого вторгнення на територію України військових сил інших держав та ведення бойових дій на території нашої держави [5].

Територіальні курси цивільного захисту та безпеки життєдіяльності — це бюджетні установи системи освіти у сфері цивільного захисту, які проводять функціональне навчання (підвищення кваліфікації цільового призначення) керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту, забезпечують надання інших

освітніх послуг та методичний супровід суб'єктів господарювання, що проводять навчання населення діям у надзвичайних, аварійних ситуаціях та в умовах терористичного акту [3].

Згідно Типового навчального плану до робочих навчальних програм курсів удосконалення керівних кадрів з питань цивільного захисту для лекційних занять за темою "Медичний, біологічний і психологічний захист, забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення" виділяється лише одна година, а для практичних занять — жодної; а за темою "Захист та дії у надзвичайних ситуаціях пов'язаних з можливими терористичними проявами" — 2 години практичного заняття, враховуючи, що за загальною кількістю годин, курси розраховані на 72 години.

Нагадаємо, що саме цей керівний склад з питань цивільного захисту повинен проводити підготовку та навчання персоналу та населення до дій у надзвичайних ситуаціях.

Задля удосконалення підготовки та перепідготовки спеціалістів закладів, організацій, установ, підприємств різних форм власності із питань цивільного захисту населення, Центрам необхідно звернутись до Інституту державного управління у сфері цивільного захисту щодо розробки на державному рівні відповідних обов'язкових програм із надання першої медичної допомоги та визначення категорій підлягаючого населення.

Враховуючи запити людей, назріла доцільність прийняття програми із навчання населення наданню першої медичної допомоги, у якій визначити кошти на його організацію, категорій населення, які будуть підлягати навчанню, програму навчання, місце і графіки проведення.

Сьогодні кожен громадянин повинен вміти надати першу допомогу собі, своїм рідним, близьким, друзям і оточуючим, використовуючи при цьому, навіть, підручні засоби.

Доведено практикою, якщо третина громадян володіє навичками надання домедичної допомоги, то рівень смертності від нещасних випадків зменшується вдвічі.

Важливу роль у процесі навчання відіграють різноманітні методи й форми польових занять, які покликані допомогти озброїти слухачів необхідними знаннями, уміннями та навичками.

Такі заходи повинні проводитися з метою відпрацювання моделі навчання населення щодо надання домедичної допомоги, а також взаємодії спеціалізованих служб цивільного захисту населення у випадку надзвичайних ситуацій та терористичних актів.

Важливим елементом навчань є ознайомлення представників підприємств, установ, громадських, волонтерських та молодіжних організацій з навчальними програмами з надання першої медичної допомоги (само-, взаємодопомоги) потерпілим у випадках масових уражень.

Організаторами та учасниками заходів повинні бути представників центральних та місцевих органів виконавчої влади, територіальних органів управлінь та формувань МВС України, ДСНС України, громадських органі-

зацій, територіальних об'єднань громадян, добровольців (волонтерів), представників товариства Червоного Хреста, студентів навчальних закладів.

Навчання повинно проходити у два етапи.

На першому етапі волонтери та зацікавлені громадяни ознайомлюються із основними принципами надання домедичної допомоги та отримують відповідні практичні навички, як діяти у випадку великої кількості потерпілих внаслідок надзвичайних ситуацій, у тому числі терористичних актів.

В Проекті Військово-медичної доктрини передбачено три етапи надання медичної допомоги:

Першим етапом є "золота хвилина", коли надається самопоміч або допомога з боку санінструктора, взаємодопомога. Якщо в цю хвилину накласти джгут, зупинити кровотечу, шанс вижити у пораненого є [4].

Саме цим основам повинні навчати громадян на подібних заходах.

Під час другого етапу відпрацьовуються практичні дії волонтерів з надання домедичної допомоги в зоні ураження з наступною взаємодією із спеціалізованою службою екстреної медичної допомоги і медицини катастроф, аварійно-рятувальними підрозділами Державної служби надзвичайних ситуацій.

Навчання правилам сортування постраждалих:

- у зелену зону спрямовують легкопоранених;
- у жовту — поранених середньої тяжкості;
- у червону — важкопоранених, які не можуть самостійно пересуватися і допомогу яким потрібно надавати в першу чергу;
- у чорну — тих, хто загинув.

При сортуванні постраждалих повинні використовуватися спеціальні картки медичного сортування та кольорові браслети, що дає змогу пришвидшити надання медичної допомоги та розділити потоки постраждалих легкого ступеню, середнього та важкопоранених [5].

Основна мета таких навчань — відпрацювання колективної роботи різних служб, визначення дій волонтерських та громадських організацій, населення з надання домедичної та медичної допомоги постраждалим під час терористичного акту та ліквідації медико-санітарних наслідків терористичного акту.

Особливу увагу на подібних навчаннях необхідно приділяти питанням надання першої медичної допомоги, яку повинні проводити волонтери Товариства Червоного Хреста та працівники Центру екстреної медичної допомоги та медицини катастроф.

Відповідно до орієнтованого переліку заходів інформаційно-комунікаційного забезпечення медико-волонтерських навчань в умовах терористичної загрози на засадах державно-громадського партнерства на період проведення навчань в школах, вищих навчальних закладах, установах, підприємствах, територіальних осередках громадянської ініціативи необхідно організовувати системну роз'яснювальну роботу щодо мети та завдань навчань.

Чим швидше у школах та ВНЗ буде введено предмети з організації надання першої медичної допомоги, тим більш підготовленими буде наше населення до небезпеки.

Громадяни, громадські організації, державні установи мають працювати як єдиний механізм та координуватися між собою, адже про майбутнє здоров'я та збереження життя потрібно думати всім разом — усім суспільством.

Література

1. *Указ* Президента України "Про невідкладні заходи щодо захисту України та зміцнення її обороноздатності" № 744/2014 від 28.08.2014 року.
2. *Указ* Президента України "Про Стратегію сталого розвитку "Україна — 2020" № 5/2015.
3. *Наказ* МВС України "Про затвердження Типового положення про територіальні курси, навчально-методичні центри цивільного захисту та безпеки життєдіяльності" № 523 від 29.05.2014 року.
4. *Устінов О. В.* Військово-медична доктрина: виважена відповідь на виклики часу // Український медичний часопис.№ 5 (103) — IX/X 2014 г.
5. *Барміна Г.* Проект Військово-медичної доктрини: відбулося перше публічне обговорення. Режим доступу: http://www.apteka.ua/article/318565

О. В. КРАСНОГОР
докторант, МАУП

І. Ю. КЛІНОВА
докторант, МАУП

ФУНКЦІЇ ТА ПОВНОВАЖЕННЯ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 143–148

Сутність і зміст конституційно-правового статусу Президента України визначають його функції та повноваження. Їх вичерпний перелік дискретно визначений у ст. 102 і частині першій ст. 106 Конституції України. Функції, тобто основні напрями і види діяльності Президента України як глави держави корелюються з його конституційними повноваженнями, тобто тими правами і обов'язками, якими Конституція України наділяє главу держави для належної реалізації його завдань і функцій. Повноваження Президента України охоплюють всі сфери суспільного та державного життя.

Президент України не належить до жодної з гілок влади, а виступає як глава держави, знаходиться над гілками влади. У результаті цього Президент України має широкі повноваження по відношенню до цих гілок влади.

Відносини президента із парламентом — головний елемент державного механізму в країнах світу. Від ефективності взаємодії цих політичних інститутів багато в чому залежить стабільність всієї політичної системи. Зміни характеру відносин між президентом та парламентом обумовлені, як відомо, радикальними змінами в державних структурах, що пов'язані з формуванням практично нової форми держави. Саме відносини між президентом і парламентом багато в чому впливають на форму державного правління.

Прикладом цьому служить конституційна реформа в Україні, коли шляхом розподілу повноважень між Верховною Радою України та Президентом України країна з президентсько-парламентської змінила форму правління на парламентсько-президентську.

Президент України має великий вплив на ефективність діяльності Верховної Ради України. Цей вплив характеризується можливістю Президента України достроково припинити повноваження Верховної Ради України у випадках якщо: 1) протягом одного місяця у Верховній Раді України не сформовано коаліцію депутатських фракцій відповідно до статті 83 цієї Конституції; 2) протягом шістдесяти днів після відставки Кабінету Міністрів України не сформовано персональний склад Кабінету Міністрів України; 3) протягом тридцяти днів однієї чергової сесії пленарні засідання не можуть розпочатися.

Президент України видає указ, яким припиняє повноваження Верховної Ради України вказуючи на підстави, з яких виданий указ, а також встановлює дату на яку призначає проведення позачергових виборів до Верховної Ради України.

Це право глав держав вважається істотним важелем у системі стримувань і противаг у їх відносинах із парламентом. Підставами застосування главою держави права розпуску парламенту в більшості країн є порушення передбачених конституцією умов формування уряду, прийняття державного бюджету тощо.

Основною серед функцій Верховної Ради України є законодавча. Конституція України передбачає можливість Президента України активно впливати на законотворчий процес.

Одним з найголовніших повноважень Президента України є право законотворчої ініціативи. Законотворча ініціатива — це перша стадія законодавчого процесу, яка характеризується внесенням проекту закону у Верховну Раду України уповноваженим на це органом чи посадовою особою у встановленому законом порядку. До того ж законопроекти, які Президент України визначив як невідкладні, розглядаються Верховною Радою України позачергово.

Президент України має право вносити до Верховної Ради України також проекти законів про внесення змін до Конституції України. Наприклад, народні депутати України можуть також внести подібний проект, але не менш як третиною від конституційного складу Верховної Ради України, а у випадку, якщо зміни стосуються розділів I "Загальні засади", III "Вибори. Референдуми", XIII "Внесення змін до Конституції України" — двома третинами.

Окрім того, після того як Верховна Рада України прийняла закон і його підписав Голова Верховної Ради України, він надходить до Президента України, який протягом п'ятнадцяти днів його або підписує і тоді для набрання юридичної сили залишається тільки оприлюднити закон, або застосовує право вето і зі своїми пропозиціями повертає до Верховної Ради України. У цьому випадку Верховна Рада України або переглядає закон з дотриманням пропозицій Президента України, або двома третинами від конституційного складу долає його.

Президент України хоча і не входить до жодної з гілок влади, але найбільш наближений до виконавчої влади і як глава держави наділений значними повноваженнями щодо уряду країни — Кабінету Міністрів України.

В першу чергу повноваження Президента України стосуються процесу формування складу Кабінету Міністрів України. До 2006 року, коли зміни до Конституції України набрали чинності, Президент України особисто формував склад Кабінету Міністрів України. Нині повноваження Президента України щодо формування Кабінету Міністрів України значно обмежені. Так, Президент України вносить за пропозицією коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, сформованої відповідно до статті 83 Конституції України, подання про призначення Прем'єр-міністра України в

строк не пізніше ніж на п'ятнадцятий день після одержання такої пропозиції. Разом з тим, з членів Кабінету Міністрів України кандидатури Міністра закордонних справ України та Міністра оборони України вносить на розгляд Верховної Ради України Президент України.

Окрім участі у формуванні Кабінету Міністрів України, Президент України має широкі повноваження щодо формування інших органів влади. Так, Президент України призначає на посади та звільняє з посад половину складу Ради Національного банку України, призначає на посади та звільняє з посад половину складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення. Президент України, за поданням Кабінету Міністрів України, призначає на посаду і звільняє з посади голів місцевих державних адміністрацій.

Конституція України надає Президенту України значні повноваження в сфері формування судової гілки влади. Президент України, згідно із принципом рівного представництва всіх гілок влади в Конституційному Суді України призначає на посади та звільняє з посад третину складу Конституційного Суду України. Крім того, у визначеному законодавством порядку Президент України утворює та реорганізує суди загальної юстиції. Президент України здійснює перше призначення на посаду професійного судді строком на п'ять років.

Крім того, характерними повноваженнями у сфері захисту правопорядку є повноваження Президента України щодо призначення на посаду та звільнення з посади за згодою Верховної Ради України Генерального прокурора України, а також внесення до Верховної Ради України подання про призначення на посаду та звільнення з посади Голови Служби безпеки України.

Одними із пріоритетних повноважень Президента України у здійсненні функцій щодо представництва держави всередині країни і поза її межами є його повноваження щодо звернення з посланнями до народу та із щорічними і позачерговими посланнями до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України; представництво держави у міжнародних відносинах і здійснення керівництва зовнішньополітичною діяльністю держави, ведення переговорів і укладення міжнародних договорів України; прийняття рішень про визнання іноземних держав; призначення та звільнення глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях; прийняття вірчих і відкличних грамот дипломатичних представників іноземних держав тощо.

Президент України як особа, яка є главою держави і виступає від її імені має повноваження щодо призначення та проголошення всеукраїнських референдумів. Так, якщо Верховна Рада України прийняла закон про внесення змін до Конституції України у розділі I "Загальні засади", III "Вибори. Референдуми", XIII "Внесення змін до Конституції України" Президент України призначає всеукраїнський референдум з питань затвердження цього закону.

Крім того, Президент України проголошує всеукраїнський референдум за народною ініціативою. Дане положення Конституції України не можна відносити до права Президента України бо, згідно із Рішенням Конституційного Суду України 15 жовтня 2008 року № 23-рп/2008 положення пункту

6 частини першої статті 106 Конституції України, згідно з яким Президент України проголошує всеукраїнський референдум за народною ініціативою, слід розуміти так, що Президент України зобов'язаний проголосити такий референдум, якщо його ініційовано з додержанням встановлених Конституцією та законами України вимог.

Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України. На виконання цієї функції Президент України вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни та у разі збройної агресії проти України приймає рішення про використання Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань; приймає відповідно до закону рішення про загальну або часткову мобілізацію та введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України; є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України; призначає на посади та звільняє з посад вище командування Збройних Сил України, інших військових формувань; здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави.

З метою забезпечення прав і свобод людини і громадянина Президент України приймає у разі необхідності рішення про введення в Україні або в окремих її місцевостях надзвичайного стану, а також оголошує у разі необхідності окремі місцевості України зонами надзвичайної екологічної ситуації — з наступним затвердженням цих рішень Верховною Радою України.

Особливою організаційною формою гарантування Президентом України конституційного ладу України, державної незалежності і безпеки є Рада національної безпеки і оборони, яка є координаційним органом із питань національної безпеки і оборони при Президентові України. До відання Ради національної безпеки і оборони належить координація і контроль діяльності органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони.

Характерним лише для глави держави в різні часи було нагородження за сумлінне виконання своїх обов'язків та відданість країні. Президент України, згідно із наданими йому повноваженнями присвоює вищі військові звання, вищі дипломатичні ранги та інші вищі спеціальні звання і класні чини; нагороджує державними нагородами; встановлює президентські відзнаки та нагороджує ними.

Крім того, виключно до повноважень Президента України відноситься прийняття рішення про прийняття до громадянства України та припинення громадянства України, про надання притулку в Україні, а також здійснення помилування.

Як визначає Конституція України, Президент України є гарантом Конституції України і конституційного ладу України. Це положення Конституції України треба тлумачити не лише як обов'язок Президента України контролювати в першу чергу вищі органи державної влади на предмет відповідності їх дій нормам Конституції України, а ще і дотримання цими органами принципу верховенства конституції в їх законотворчій та нормотворчій

діяльності. На виконання зазначеної функції Президент України має право на подання до Конституційного Суду України з питань конституційності, тобто відповідності Конституції України законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

Для ефективного виконання покладених на нього функцій, Президент України в межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України, створює консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби. Серед таких органів слід відзначити Адміністрацію Президента України, Національний інститут стратегічних досліджень, та інші.

Здійснюючи визначені Конституцією України функції та повноваження, Президент України на основі та на виконання Конституції і законів України видає укази і розпорядження, які є обов'язковими до виконання на всій території України (ч. 3 ст. 106 Основного Закону). Тобто, акти Президента України є юридичною формою реалізації його конституційних повноважень, важливим складовим елементом системи чинного законодавства України.

Право Президента України видавати укази не тільки індивідуального (наприклад актів про призначення тих чи інших осіб на державні посади, присвоєння почесних і спеціальних звань, нагородження державними нагородами тощо), але і загального, нормативного характеру, визначалося теоретиками права незаперечним ще на початковому етапі розроблення нової Конституції України. У зв'язку з цим, вчені висловлювали пропозиції щодо більш чіткого визначення меж нормативно-правових указів глави держави, які б мали спрямовуватися не на заповнення прогалин у законах, що є виключно компетенцією парламенту, а на організацію їх виконання, тобто мати головним чином процедурно-допоміжний характер. Разом із тим, такий погляд перестав виправдовувати себе після набуття в 2006 році чинності всіма положеннями Закону України "Про внесення змін до Конституції України", що спричинило до утвердження парламентсько-президентської форми республіканського державного правління. Нині акти Президента України є не лише юридичним втіленням реалізації його конституційних функцій і повноважень, а й легітимним способом оперативного здійснення своїх політико-владних повноважень.

Повноваження Президента України видавати нормативно-правові акти, безперечно є важливим елементом регулювання суспільних відносин. Нормативно-правові акти Президента України дають змогу звільнити законодавство від детального регулювання, яке набуває більшого значення у сучасний стан, а також забезпечує оперативне реагування нормативної сфери на зміну певних обставин у суспільно-політичному житті держави.

Нормативно-правові акти Президента України мають характерні ознаки:

1) Правові акти Президента України мають метою деталізацію положень Конституції та законів України. Вони носять нормативний характер та підтримуються можливістю застосування державного примусу. Тобто, правові акти Президента України не можуть бути "голослівними" — у разі наявності в них регламентарних норм в законодавстві повинна бути передбачена юри-

дична відповідальність за не виконання або неналежне виконання. Із вимоги конституційності правових актів Президента випливає також інша вимога — обґрунтованість, що передбачає наведення певних міркувань щодо обставин та суспільної необхідності прийняття правового акта глави держави.

2) Нормативно-правові акти Президента України мають підзаконний характер. Свідченням цього є положення Конституції України про те, що Президент України видає укази і розпорядження на основі та на виконання Конституції та законів України. Таким чином, вони мають їм відповідати та спрямовуватися на виконання їх положень.

Порівнюючи правові акти Президента України та Кабінету Міністрів України, слід зазначити, що перші мають більшу юридичну силу. Так, Конституція України визначає, що Кабінет Міністрів України у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України. Крім того, згідно з Конституцією України правові акти Президента України обов'язкові до виконання на всій території України.

3) Президент України приймає свої правові акти лише у межах повноважень, визначених у Конституції та законах України. Конституція України чітко окреслює коло повноважень Президента. Це конституційне положення означає, що Президент України приймає правові акти для здійснення своїх функцій та повноважень.

4) Правові акти Президента України приймаються у спосіб, передбачений Конституцією і законами України. Верховна Рада України приймає закони у порядку передбаченому Регламентом, у випадку з Президентом України законодавство на містить таких вимог щодо його правових актів. Тому, правові акти Президента України повинні не суперечити Конституції і законам України.

5) Правові акти Президента України повинні прийматись з дотриманням конституційної процедури розгляду, ухвалення та набрання чинності. Вимоги щодо дотримання належних правових процедур прийняття правових актів є важливою умовою їх конституційності. Як саме буде готуватися та розглядатися проект правового акта Президента України, на відміну від верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, вирішує безпосередньо Президент України, але як правило, рішення щодо підписання правових актів Президент приймає одноособово. У випадку, коли предмет регулювання правових актів Президента України стосуються питань національної безпеки та оборони, то проект акта розглядається в РНБО.

У деяких випадках Конституцією України передбачено обов'язкова контрасигнація правових актів Президента України Прем'єр-міністром України і міністра, відповідального за виконання цього акта. Зокрема, частина четверта ст. 106 визначила, що акти Президента України, видані в межах повноважень, передбачених пунктами 5, 18, 21, 23 цієї статті, скріплюються підписами Прем'єр-міністра України і міністра, відповідального за акт та його виконання. Разом із тим, відповідна процедура з різних причин так і не була впроваджена в конституційну практику України.

В. В. ЗАРОСИЛО
аспірант, МАУП

НАПРЯМИ КЛАСИФІКАЦІЇ СПОРТИВНО МАСОВИХ ЗАХОДІВ, ЯК ОДНОГО З ВИДІВ КУЛЬТУРНО-ВИДОВИЩНИХ ЗАХОДІВ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 149–152

Як відомо культурно-видовищні заходи поділяються на різні типи. Найбільш масовими, на нашу думку, в Україні є спортивні заходи. З метою забезпечення безпеки під час проведення культурно-видовищних заходів є необхідність розробити напрями класифікації таких спортивних заходів.

В цілому спортивні заходи є однією з масових форм дозвілля населення, що організовуються компетентними державними і громадськими організаціями.

Класифікація спортивних заходів дасть можливість компетентним органам однозначно підходити до організації та забезпечення громадського порядку та безпеки під час одного з видів спортивного заходу. Їх можна класифікувати від: сфери проведення, ступеня значимості, змісту, сезонності, ступеня ризику, від місця проведення, рангу, фінансування та т. ін.

Сфера проведення спортивних заходів може бути різноманітною, але виділяються спортивні заходи, які проводяться на відкритому повітрі та в спортивних залах, крім того спортивні заходи поділяються за видом спорту: це футбол, баскетбол, волейбол, теніс, хокей, гандбол, гребля, легка атлетика та важка атлетика. В цілому слід зазначити, що найбільш масовим серед спортивних заходів є безперечно футбол.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України “Про порядок підготовки спортивних споруд та інших спеціально відведених місць для проведення масових спортивних та культурно-видовищних заходів” від 18 грудня 1998 р. № 2025 спортивні заходи за своїм значенням поділяються на міжнародні, державні та регіональні.

До міжнародних заходів належать міжнародні спортивні змагання (чемпіонати, першості та кубки світу, Європи, інші офіційні міжнародні змагання), а також міжнародні показові виступи, фестивалі, конкурси тощо.

Міжнародні змагання — змагання, які проводяться за участю двох і більше країн.

До державних заходів належать спортивні змагання (чемпіонати, першості, кубки країни, всеукраїнські спортивні змагання), інші заходи (всеукраїнські фестивалі, конкурси, конгреси), що проводяться за рішенням центральних органів виконавчої влади.

Тобто, державні спортивні заходи — заходи, що проводяться за ініціативою державних органів (або під їх патронатом), спортивних федерацій, фізкультурно-спортивних товариств за рахунок або з частковим фінансуванням відповідних бюджетів, а також міжнародні спортивні змагання.

До регіональних заходів належать спортивні змагання (чемпіонати, першості, кубки) та інші заходи (фестивалі, конкурси), що проводяться за рішенням місцевих держадміністрацій або органів місцевого самоврядування.

Залежно від змісту спортивні заходи можна класифікувати на: чемпіонати, спартакіади, матчі, естафети, Олімпійські ігри та т. ін.

Найбільш масовими за кількістю уболівальників є Олімпійські ігри. Олімпійські ігри це змагання між спортсменами в індивідуальних чи командних видах, а не між країнами. Вони об'єднують спортсменів, яких Національний олімпійський комітет відібрав для цієї мети, заявки яких були прийняті Міжнародним олімпійським комітетом і, які виступають під технічним керівництвом відповідної Міжнародної спортивної федерації. Олімпійські ігри складаються з Ігор Олімпіади і зимових Олімпійських ігор, кожні з яких проводяться раз на чотири роки.

За сезонами проведення спортивних заходів вони поділяються на зимові та літні. До зимових видів спорту належать такі, які проводяться на снігу чи на льоду. Так до них належать: біатлон, бобслей, гірськолижний спорт, ковзанярський спорт, лижні гонки, лижне двоборство, стрибки на лижах з трампліна, санний спорт, сноуборд, фігурне катання на ковзанах, фрістайл, хокей з шайбою, шорт-трек.

До літніх олімпійських ігор належать: бадмінтон, баскетбол, бейсбол, бокс, боротьба вільна, боротьба греко-римська, важка атлетика, велосипедний спорт-трек, велосипедний спорт-шосе, велосипедний спорт-маунтенбанк, веслування академічне, веслування на байдарках і каное, веслувальний слалом, вітрильний спорт, водне поло, волейбол, волейбол пляжний, гандбол, гімнастика спортивна, гімнастика художня, дзюдо, кінний спорт, легка атлетика, плавання, плавання синхронне, софтбол, стрибки у воду, стрибки на батуті, стрільба з лука, стрільба кулькова, стрільба стендова, сучасне п'ятиборство, теніс, теніс настільний, триатлон, тхеквондо, фехтування, футбол, хокей на траві та деякі інші.

За національною спортивною класифікацією України всі види спорту поділяються на олімпійські, не олімпійські, нетрадиційні, види спорту для осіб з вадами слуху, мови й опорно-рухового апарату, олімпійські види спорту для спортсменів-інвалідів з порушенням зору, професійно-прикладні види спорту, військово-технічні та військово-прикладні види спорту.

Можна провести класифікацію спортивних заходів залежно від ступеня ризику на прикладі футболу. Визначено, що футбольні матчі поділяються на матчі підвищеного та звичайного ступеня ризику.

До футбольних матчів підвищеного ступеня ризику належать:

- фінальні етапи клубних змагань УЄФА, півфінали і чвертьфінали Кубка УЄФА, матчі Ліги чемпіонів, відбіркового і фінального турнірів чемпіона-

ту світу і Європи, півфінали та фінали розіграшу Кубка України, матчі розіграшу Суперкубка України та Золотий матч за звання чемпіона України;
- матчі, де передбачається присутність посадових та інших осіб, щодо яких здійснюється державна охорона;
- матчі, під час яких передбачається повне заповнення стадіону вболівальниками або на яких очікується присутність понад 15 000 таких осіб;
- матчі, на яких передбачається велика кількість вболівальників з країни, команда якої бере участь у матчі, і вболівальників, що проживають у країні, де проводиться такий матч.

До матчів звичайного ступеня ризику належать усі інші футбольні матчі.

За місцем проведення спортивних заходів вони поділяються на ті, які проводяться в спортивних залах чи інших приміщеннях та такі, які проводяться на відкритому повітрі. Крім того залежно від місця проведення спортивні заходи поділяють на спортивні заходи, які проводяться на вулицях, спортивних спорудах (стадіонах, палацах спорту), позаміських зонах та т. ін.

Залежно від рангу спортивні заходи поділяються на наступні:
- I ранг — Ігри Олімпіад, зимові Олімпійські Ігри, Параолімпійські Ігри, Дефлімпійські Ігри, Всесвітні Ігри;
- II ранг — чемпіонати світу та Європи серед спортсменів усіх вікових груп, розіграші Кубків світу та Європи, Гран-Прі, Всесвітні шахові Олімпіади, Всесвітні Універсіади, інші міжнародні змагання, що включені до календарних планів міжнародних федерацій та федерацій інвалідів з відповідних нозологій;
- III ранг — чемпіонати України, розіграші Кубків України, інші офіційні всеукраїнські змагання, що включені до календарного плану спортивних змагань України, крім молодших вікових груп;
- IV ранг — чемпіонати України, інші офіційні всеукраїнські змагання серед спортсменів молодших вікових груп, що включені до календарного плану спортивних змагань України;
- V ранг — чемпіонати АР Крим, областей, міст Києва, Севастополя, ФСТ і відомств, крім молодших вікових груп, зональні змагання, що включені до календарного плану спортивних змагань;
- VI ранг — чемпіонати областей, ФСТ і відомств серед спортсменів молодших вікових груп, чемпіонати міст, районів, спортивних клубів, спортивних шкіл усіх типів, спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю та ін.

За джерелами фінансування спортивні заходи поділяються на державні та комерційні.

До державних заходів належать ті, що проводяться з ініціативи державних органів та повністю або частково фінансуються з державного чи місцевого бюджету.

До комерційних заходів належать ті, що проводяться з ініціативи спортивних федерацій, фізкультурно-спортивних товариств, юридичних та фізичних осіб за рахунок позабюджетних коштів.

Можна також класифікувати спортивні заходи залежно від кількості учасників змагань: малочисельні (від 10 до 30 учасників спортивного заходу); середньочисельні (від 50 до 100 учасників спортивного заходу); масові (понад 500 учасників спортивного заходу).

В цілому класифікація спортивних заходів має важливе значення як для планування, організації охорони громадського порядку та громадської безпеки, попередження правопорушень та для більшої ефективності самих заходів.

Т. В. ЄВЧУК
здобувач каф. адмін. права, ІП МАУП

РОЛЬ ТА ОБСЯГИ ПОВНОВАЖЕНЬ ПРОКУРАТУРИ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ ТА В УКРАЇНІ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 153–156

Для Російської імперії прокуратура Франції стала зразком, а цар Петро І спочатку ввів посади фіскалів, які мали наглядати за всіма справами таємно і доповідати цареві про всі виявлені порушення. В 1713 році була введена посада Генерального фіскала. Проте фіскальна служба була таємною і вона не виконувала покладених на неї обов'язків в тому обсязі як це хотів Петро І.

Деякі російські дослідники вважають, що фіскальна служба була так би мовити попередником прокуратури, а її виникнення сприяло розвиткові прокуратури. Разом з тим інші російські дослідники доводять, що прокуратура виникла не з фіскальної служби, а була окремим органом.

Ми можемо сказати, що Петро І переконався в процесі діяльності фіскальної служби переконався в її неефективності і тому 12 січня 1722 року в Російській імперії була створена прокуратура. Разом з тим ми можемо стверджувати, що прокуратура того часу була створена лише для контролю та нагляду за центральними органами влади. Вона до реформ цариці Катерини ІІ була основною установою, яка контролювала центральні органи влади. Разом з тим існує думка, що саме діяльність фіскалів та нового призначеного Генерального прокурора і вони поклали початок прокурорського нагляду.

Перші прокурори повинні були виконувати роль осіб, які призначали покарання та виправдання невинних. Щодо виправдання то такі функції не були притаманні прокуратурі. Прокуратура з самого початку була "оком государевим" і діяла тільки в інтересах царя.

Якщо розглянути цей історичний період в історії України то є певні свідчення, що українські козаки у м. Батурин обирали трибунал, який потім обирав прокурора. Посада прокурора на той час серед козацької старшини вважалася другою після гетьмана. Проте немає свідчень, що робив прокурор, які були його повноваження та т. ін.

Далі розвиток прокуратури в Російській імперії відбувався поступово. При царюванні Катерини ІІ було вперше вирішене питання про прокурорський нагляд на місцях. В 1775 році було прийняте "Учреждение о губерниях", в якому було сформульовано завдання та повноваження місцевих губернських прокурорів, а в подальшому і інших прокурорів.

Діяльність прокуратури була докорінно змінена і трансформована при Олександрові ІІ. В 1862 році Державна рада прийняла документ, який ви-

значав основні положення про прокуратуру. В цьому документі визначалося, що прокуратура є централізованою організацією, здійснення прокурорами своїх повноважень від імені всієї системи прокуратури, підпорядкованість нижчестоящих прокурорів вищестоящим, незалежність прокурорів від місцевих впливів.

Зазначені принципи були покладені в основу всієї подальшої діяльності прокуратури і вони в певному вигляді збереглися і до сьогодні. Незалежність прокурорів забезпечувалась особливим порядком їх призначення. Генерал-прокурора та губернських прокурорів призначав імператор, а всіх інших прокурорів призначав генерал-прокурор. Крім того прокурорами могли призначатися тільки потомствені дворяни, тому основним завданням прокуратури було завдання забезпечення безпеки царського престолу.

Органи прокуратури, що існували на території України входили безпосередньо до прокуратури Російської Імперії і вони працювали за законами імперії. Слід зазначити, що з самого початку утворення тобто з 1722 року прокуратура Російської Імперії до 1984 року здійснювала нагляд за додержанням та єдино образним виконанням законів та інших нормативних актів, а у 1864 році їй було дано право крім нагляду також підтримання державного обвинувачення в суді.

В Україні деякі дослідники виокремлюють чотири етапи розвитку прокуратури. Перший етап — це прокуратура у складі Російської Імперії, другий — після створення незалежної України з лютого 1917 року по лютий 1919 року, третій — це діяльність прокуратури у складі СРСР до 5 листопада 1991 року і четвертий з 5 листопада 1991 року.

На нашу думку, виділення другого етапу, тобто прокуратури незалежної української держави з лютого 1917 року по лютий 1919 року є недоцільним, адже практично прокуратура в цей час не працювала, крім того законодавчі акти, які визначали її діяльність були недосконалими і чітко не визначали її функції.

Таким чином можна виділити три етапи розвитку прокуратури України.

Не досліджувалися в юридичній літературі України питання щодо функцій та повноважень прокуратури протягом її історичного розвитку. Як вже зазначалося з початку створення прокуратури Петром І до її функцій входив тільки нагляд за виконанням законів. Після реформ 1864 року до функцій прокуратури було також віднесено крім нагляду підтримання державного обвинувачення в суді.

В цілому, як відмічається багатьма дослідниками прокуратура царської Росії була захисником царя та престолу і в її завданнях було чітко сформульовано всі її функції були підпорядковані згаданій меті. Прокуратура залишалась сугубо каральним державним органам до революції 1917 року і була ліквідована разом з усіма державними органами.

Після революції 1917 року саме поняття прокурор та прокуратура не сприймалися і тому було визначено нова назва обвинувачі. Вони здійснювали нагляд за дотримання законності, проте в більшості випадків законність

підмінялася революційною необхідністю, і вони ж підтримували в судах державне обвинувачення та приносили протести на незаконні та необґрунтовані приговори. Проте ці напівгромадські організації не давали необхідного ефекту і виникла необхідність до повернення до прокуратури.

Керівник більшовистської партії В. І. Ленін запропонував прийняти положення про прокурорський нагляд, але воно спочатку не було прийняте, оскільки ВЦІК запропонував подвійне підпорядкування прокуратури. Ленін написав листа "Про подвійне підпорядкування та законність", в якому він запропонував принципи організації та діяльності нової прокуратури, які були прийняті і 26 травня 1922 року була прийнята Постанова ВЦВК "Положення про прокурорський нагляд", яка в принципі і стала основою для формування нової прокуратури в СРСР.

В положенні головними завданнями прокуратури були визначені: боротьба зі злочинністю та здійснення нагляду за дотриманням законів.

Починаючи з 1926 року органи прокуратури стали головними в питання попереднього розслідування злочинів. Разом з тим вони здійснювали і наглядові функції. До 1933 року органи прокуратури входили структурно до складу Верховного суду СРСР. В 1933 році було затверджено постановою ЦВК положення про прокуратуру Союзу РСР.

В цьому положенні були визначені завдання прокуратури загальний нагляд, нагляд за єдино образним та правильним застосуванням законів судовими органами, нагляд за виконанням законів органами попереднього розслідування та слідства, нагляд за законністю дій ОДПУ, міліції та виправно-трудових установ. Крім того прокуратура підтримувала обвинувачення в суді та сама в окремих випадках проводила розслідування.

В подальшому в період культу особистості Сталіна роль прокуратури була зведена до підтримки будь-яких дій ОДПУ та НКВС. Ніякого нагляду за діяльністю цих установ не проводилося, а прокурори, які намагалися вимагати дотримання законності, були звинувачені та знищені.

Відновлення статусу прокуратури, як органу нагляду за дотримання законів було здійснено в 1955 році в постанові, яка затвердила положення про нагляд прокуратури в СРСР. Крім функцій нагляду прокуратурі було доручено також і проведення слідства майже по всім справам.

В Радянський період 30 листопада 1979 року було прийнято Закон СРСР "Про прокуратуру СРСР", в якому було сформульовано наступні функції прокуратури:

- нагляд за додержанням законів організаціями, органами, підприємствами, установами посадовими особами та громадянами (загальний нагляд);
- нагляд за діяльністю органів, які проводять дізнання та досудове слідство;
- нагляд за виконанням законів при розгляді справ у судах;
- нагляд за дотриманням законів в місцях позбавлення волі, попереднього затримання, при виконанні покарань застосуванні інші заходів примусового характеру, які призначені судами;

- підтримання державного обвинувачення в судах та участь у розгляді справ в цивільному, кримінальному та адміністративному процесах;
- координація дій правоохоронних органів у сфері розкриття та розслідування злочинів та самостійні дії з розслідування злочинів;
- участь у вдосконаленні законодавства і пропаганді радянських.

В принципі такі функції були перенесені і до функцій прокуратури Української РСР та пізніше і до функцій прокуратури незалежної України.

Парвин Назим огли АЛИЛИ
магистрант, УА ИМОЛ МАУП, г. Киев

РАЗВИТИЕ АЗЕРБАЙДЖАНА В РАМКАХ ЕВРОПЕЙСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 157–159

Интеграция стала одной из тенденций развития экономических и политических процессов и на постсоветском пространстве, где в начале 90-х годов XX века произошли наиболее серьезные политические и геополитические изменения, связанные с распадом Советского Союза и последующим образованием новых независимых государств.

В политологическом словаре интеграция определяется как процесс взаимодействия между различными этническими сообществами в полиэтническом (многонациональном) государстве, в результате чего они сближаются, объединяются и создают политическую нацию, формируя чувство общего гражданства, государственного патриотизма, при этом сохраняя свои собственные этнические свойства [1, с. 337].

Надежное партнерство с главными субъектами мирового сообщества призвано было стать надежной гарантией независимости и безопасности страны — оплотом успешного отстаивания национальных интересов, нефтяной политики и решения карабахской проблемы. В этой стратегии интеграции с миром приоритетное значение имело вхождение Азербайджана в европейское сообщество (СЕ, ЕС, НАТО).

В течение долгого времени многие в Азербайджане связывали свои оптимистические ожидания с западной поддержкой и в этом плане признавали стратегическую целесообразность скорейшего вхождения страны в европейское политико-экономическое (ЕС) и военное (НАТО) пространство. Несомненно, что в стратегической перспективе эта линия сулит Азербайджану очевидные геополитические, экономические, военные и культурные (гуманитарные) позитивы. И отнюдь не случайно, что все это время политическая элита страны (власть и оппозиция) были почти солидарны в этом вопросе.

Отнюдь не подвергая сомнению очевидные преимущества европеизации Азербайджана, следует подвергнуть тщательной экспертизе ее ближайшие перспективы. Столь сложное и важное геополитическое будущее нецелесообразно (даже крайне опасно) воспринимать только лишь в позитивном контексте. Такая маленькая и слабая страна (как Азербайджан), вступив в уже устоявшее, влиятельное и функционально действенное европейское сообщество, обязана будет безоговорочно принять установленные нормы бытия и поведения. Вхождение в подобное сообщество предполагает безуслов-

ное признание Азербайджаном европейского миропорядка и адаптирование к его требованием своих геополитических, экономических и гуманитарных интересов. Словом, Азербайджан, рассчитывая приобрести в будущем определенные дивиденды от европеизации, вынужден будет шаг за шагом чем-то поступаться, идти на определенные уступки.

Опыт развития Европейского Союза изобилует множеством конфликтных эпизодов, когда национальные интересы стран не укладывались в общеевропейские нормы: можно вспомнить частые демарши Франции против НАТО, протесты многих стран против усиления влияния США на Европу, долгие напряженные взаимоотношения Турции с ЕС, острые финансовые кризисы в Греции, Португалии, Испании и др., экономические "апельсиновые, мясные, рыбные и пр. войны", частые проблемы восточноевропейских стран, факты девальвации ценностей национальной культуры и т. д.

Можно понять и оправдать стремление демократической общественности нашей страны ускорить вхождение Азербайджана в Евросоюз. Но политическая и интеллектуальная элита страны, которая вполне осознает риски и угрозы вхождения в Евразийский Союз, должна в равной мере подвергнуть тщательной экспертизе также плюсы и минусы вхождения в Евросоюз. Можно априори подчеркнуть, что на этом пути Азербайджан столкнется с множеством серьезных проблем, часть из которых можно предвидеть, чтобы свести к безопасному минимуму потери страны. Всю совокупность проблем интеграции в ЕС можно условно классифицировать по трем основным направлениям.

Вхождение Азербайджана в европейское сообщество является составной частью геополитической программы расширения Европы вплоть до каспийского региона. Это вызывает естественное и нарастающее сопротивление России и Ирана (отчасти также Центральной Азии, Китая и др.).

Таким образом, Азербайджан объективно может оказаться в эпицентре полярно противоположных (даже конфронтационных) геополитических потоков. Интенсивность вхождения страны в европейское сообщество чревата ростом недовольства России, Ирана и, как следствие, Азербайджан станет для них геополитическим противником.

Между тем, подписание ассоциативного соглашения с ЕС еще не сулит реальные позитивы, но умножает реальные риски. Ведь Азербайджану до установления полноценного геополитического партнерства с Европой и получения ожидаемых от этого преимуществ ещё очень далеко (как в пространственном, так и временном аспектах).

Следует также учесть, что ускоренная интеграция в ЕС будет сопровождаться отходом Азербайджана от "мусульманского мира" и наращивать конфронтацию с Ираном, что приведет к накоплению негативов и проблем на пути интеграции единого "азербайджанского этноса" (фактор Южного Азербайджана).

Более серьезные и к тому же достаточно конкретные проблемы ожидают Азербайджан в случае его вхождения в экономическое пространство ЕС. Нынешний односторонний нефтяной крен экономики страны и почти "ну-

левое" состояние индустрии и аграрного сектора предвещают, что страна, в лучшем случае, станет лишь сырьевым (ресурсным) придатком европейской экономики и будет работать на ее развитие. У Азербайджана на десятилетия практически не будет шансов стать полноправным субъектом европейской экономической инфраструктуры. Наиболее вероятные перспективы таковы: высокий уровень безработицы, наличие дешевой рабочей силы, низкий прожиточный уровень жизни населения и т. д.

Речь идет не о ревизии стратегического курса евроинтеграции, а о более серьезной и системной подготовке страны к членству в этом конкурентном сообществе. Предвидя вероятность острых проблем и экономического застоя, следует разработать такую программу развития, которая позволит стране минимизировать возможные потери при вхождении в европейский рынок. Так, в частности, необходимо ориентировать нефтяную стратегию на развитие тех направлений экономики, которые позволят оптимально адаптировать Азербайджан к реалиям европейской системы.

Литература

1. *Антонюк О.* Інтеграція // Політологічний словник: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М. Ф. Головатого та О. В. Антонюка. — К.: МАУП, 2005. — 792 с.
2. *Алескеров Ф.* Интеграция в Европейский дом. // Огонек, январь 1998. — № 3; Алескеров Ф. Стратегия судебно-правовой реформы. // Возрождение — XXI век, ноябрь-декабрь 1999. — № 21–22.
3. *Міжнародна* економічна інтеграція. [Електронний ресурс]: — Режим доступу: http://www.ukrreferat.com/index. php?referat=34744
4. *Мустафаев Р.* Осмысление как фактор движения. // Возрождение — XXI век, 1998. — № 10.
5. *Стрельцов В. Ю.* Інтеграція: Енциклопедичний словник з державного управління / Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. —К.: НАДУ, 2010. — 820 с.

А. М. ПАШНЯК
магістрантка, УАІМВЛ МАУП

МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ: АКТУАЛЬНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 160–164

Провідним напрямком економічного розвитку більшості країн світу є розширення сфери послуг, зокрема сфери туризму. Значна конкуренція в цій сфері бізнесу, та безпосереднє збільшення потоку туристів обумовлює розвиток новітніх видів туризму, що зумовлює загальну рентабельність індустрії.

Туризм відіграє одну з головних ролей у світовий економіці, забезпечуючи десяту частину світового валового продукту. Ця галузь економіки розвивається швидкими темпами і в найближчі роки стане одним з найважливіших її секторів. Щорічний приріст інвестицій в індустрію туризму становить близько 30 %. Сучасний міжнародний туризм є одним із найважливіших чинників економічного та соціального розвитку суспільства. Він впливає на темпи економічного зростання, поліпшення показників торгового балансу та зменшення безробіття.

Міжнародний туризм розвивається всупереч таким негативним факторам, як політична та економічна нестабільність у багатьох частинах світу, посилення тероризму, коливання валютних курсів, нестабільні ціни на нафту тощо.

Частка туризму перевищує 10 % світової торгівлі товарами й послугами, що дало йому змогу посісти третє місце після експорту нафти та автомобілів, а до 2020 р. туризм повинен вийти на перше місце.

Доцільно зауважити що міжнародний туризм також є активним джерелом надходжень іноземної валюти. Туристичний бізнес також стимулює розвиток інших галузей господарства будівництва, торгівлі, сільського господарства, виробництво товарів на родного споживання.

Водночас розвиток туризму породжує цілу низку проблем. Перспектива отримати більш високооплачувану роботу в туристичному бізнесі спричинює перехід працівників з інших галузей виробництва в галузі, пов'язані з туризмом. Наприклад, перехід працівників сільського господарства негативно впливає на виробництво сільськогосподарської продукції. Викликане можливістю працевлаштування масове переміщення людей з віддалених районів у міста з великою кількістю туристів може спричинити погіршення житлових умов, перевантаження систем забезпечення та обслуговування в цих містах. Постають проблеми культурного й екологічного характеру.

Наприклад, в Індії під навалою відвідувачів поступово руйнується Тадж-Махал, в Єгипті від величезної кількості туристів страждають навіть піраміди. Через неконтрольований наплив туристів, які вештаються природними резерватами, гине рослинність. Більш того, туристи часто забирають на згадку про подорож різні речі, скажімо, рідкісні морські мушлі чи корали, або ж купують їх як сувеніри у місцевих жителів.

Варто також зауважити, що туристи забруднюють довкілля. За підрахунками Програми ООН з навколишнього середовища, щодня середньостатистичний турист залишає після себе один кілограм сміття. Туристи зазвичай використовують надто багато води, продуктів тощо.

Місцеві жителі часто спостерігають негативний бік туризму, оскільки туристи дозволяють собі робити те, чого вдома, серед родичів і друзів, ніколи б не зробили. Аморальна поведінка туристів породжує чималі проблеми.

Нерідко задля власного комфорту туристи привозять зі собою різні цінні речі, про які місцеві мешканці можуть лише мріяти. Бажання мати такі речі змушує багатьох людей змінювати своє життя, інколи навіть штовхає до злочинів.

Шум, перенаселеність, забруднення навколишнього середовища, втрата самобутності, пошкодження історичних, архітектурних і релігійних об'єктів — усе це є наслідками масового напливу туристів. Зазначені проблеми потрібно враховувати при плануванні розвитку туризму.

І все ж позитивних факторів від розвитку туризму більше, ніж проблем, які він породжує.

По-перше, завдяки туризму створюються нові робочі місця; праця, пов'язана з туризмом, часто високооплачувана, отже, надходження від оподаткування більших доходів людей також зростатимуть.

По-друге, держава за рахунок ввезення в країну товарів іноземного виробництва, необхідних для споживання туристами та подальшого розвитку туризму, може запровадити митний збір на імпортні товари.

По-третє, оподатковуються надані туристам послуги (проживання в готелях, харчування, продаж напоїв, транспорт).

По-четверте, податки з доходів сплачують як місцеві, так і іноземні фірми, які отримали право (ліцензію) на провадження туристичного бізнесу в країні.

З'являється можливість частину бюджетних надходжень від туризму спрямовувати на фінансування розвитку інфраструктури, реставрацію та відновлення пам'яток історії та культури, здійснення природоохоронних програм, програм соціального розвитку тощо.

Туризм позитивно впливає на процес диверсифікації економіки, оскільки надає певний обсяг робіт для суміжних галузей системи господарства, які безпосередньо беруть участь в обслуговуванні туристів під час мандрівки. Це стосується роздрібної торгівлі, громадського харчування, готельного господарства, побутового обслуговування, зв'язку, виготовлення сувенірів та інших товарів туристичного призначення, сільського госпо-

дарства, будівництва, рекламної індустрії, екскурсійної діяльності, культури та сфери розваг.

Надання туристичних послуг є вигідним для держави з точки зору використання ресурсів. Зарубіжні туристи платять за турпродукт, не вивозячи його з України. Історико-культурні та архітектурні пам'ятки, природний потенціал залишається на місці. Особливістю туристичних послуг є те, що споживачі (туристи) мають можливість корисно провести своє дозвілля, отримати приємні враження від мандрівки, оздоровитися, здійснити шоптури, розширити культур¬но-пізнавальний кругозір, поєднати навчання з відпочинком, реалізувати свої потенційні можливості у видах туризму спортивного спрямування.

За офіційною інформацією ВТО, більш 1,1 млрд туристів подорожувало у 2014 році. Міжнародні туристські прибуття досягли 1138 млн в 2014 році, що на 4,7 % більше порівняно з попереднім роком, відповідно до останніх даних Барометру міжнародного туризму ЮНВТО. Організація прогнозує зростання міжнародного туризму у 2015 р. на 3 %–4 %, що становитиме додатковий прибуток у відновлення світової економіки.

Число туристів досягло 1138 млн в 2014 році, що на 51 мільйон більше, ніж у 2013 році.

За останні роки, туризм виявився напрочуд сильно та економічноактивною галуззю із фундаментальним внеском у відновлення економіки шляхом створення експорту, вартістю мільярди доларів та створення мільйонів робочих місць. Це вигідно для туристичних напрямів по всьому світу, але особливо для Європи, яка на даний момент веде боротьбу з одним з найгірших економічних періодів у своїй історії.

Регіонально, Північна та Південна Америка спостерігала приріст туристів, котрий становив 7 %, Азія і Тихий океан 5 %. На цих туристичних напрямах зареєстроване найбільше зростання, у той час як у Європі +4 %, Близький Схід + 4 % і Африка + 2 % зріст трохи скромніший. Північна Європа та Карибський басейн прийняли на 7 % більше туристів.

Як і в попередні роки, зростання фінансових надходжень від міжнародного туризму в 2014 році, як очікується, будуть відповідно високими (2014 результати надходжень від міжнародного туризму будуть опубліковані у квітні 2015 року). У 2013 році надходження від міжнародного туризму досягли 1,197 млрд дол. США, що на 230 млрд більше, ніж у докризовий 2008.

Для 2015, ЮНВТО прогнозує зростання міжнародних туристських прибуттів на 3 %–4 %. По регіонах, зростання, як очікується, буде сильніше в Азії та Тихоокеанському регіоні + 4 % до + 5 % і Південній Америці + 4 % до + 5 %, далі йде Європа + 3 % до + 4 %. Очікується, збільшення на + 3 % до + 5 % в Африці і на + 2 % до + 5 % на Близькому Сході.

Я вважаю що попит буде продовжувати рости в 2015 році, так як глобальна економічна ситуація поліпшується, хоча є ще багато проблем попереду. З позитивного боку, ціни на нафту знизилися до рівня, який Світ не бачив з 2009 року, що в свою чергу знизить транспортні витрати для туристичних

фірм і стимулюватиме економічне зростання шляхом підняття купівельної спроможності і попиту приватного сектора. Хоча валютна ситуація сильно вдарить по кишені українського туриста. І нестабільність, яка зараз спостерігається в Україні, в свою чергу може мати негативні наслідки як для усього ринку туристичних послуг на території нашої держави, так і безпосередньо для нашої туристичної фірми.

Серед показників по виїзному туризму лідирує Піднебесна. Загальна кількість поїздок за кордон з Китаю збільшилась на 11 млн до 109 млн в 2014 році. Сума витрат зросла на 17 % протягом перших трьох кварталів

Серед двох інших основних ринків, що розвиваються, Росія (-6 %), очевидно через військові дії з Україною у 2014 році, в той час як показники Бразилії зросли на 2 %, незважаючи на підвищення курсу долара США по відношенню до бразильського реалу і повільного економічного зростання. Також суттєвого зросту по виїзному туризму отримали ринки країн, котрі є далеко за топ 10 туристичних напрямів. Зокрема Саудівська Аравія, Індія, Філіппіни і Катар, де відповідно до звітності зростання спостерігається на 30 % і більше.

За оцінкою Всесвітньої туристичної організації, наша країна уже посідає 9-е місце в Європі та 14-те у світі за кількістю туристів, що відвідують країну. Водночас із урахуванням природньо-кліматичних умов, кількості об'єктів всесвітньої культурної спадщини, Україна може до 2022 року вдвічі збільшити кількість іноземних туристів — до 50 млн на рік. Це, на думку експертів, дозволить збільшити загальну кількість робочих місць в туристичній галузі до 1 млн людей, а надходження до бюджету в цьому випадку зростут з 1,5 млрд до 5 млрд грн. Усвідомлення людиною того, що вона є громадянином не тільки своєї країни, але і світу, веде до розширення туристичних поїздок, збільшення пропозицій на ринку різноманітних турів, особливо цільових. На конференції ВТО в Ліссабоні за результатами дослідження "Tourism 2020 Vision" проголошені п'ять перспективних туристичних напрямків XXI століття [104].

Пригодницький туризм. У світі залишається все менше не досліджених туристами регіонів. Справжніх романтиків приваблюють найвіддаленіші куточки Землі, гірські вершини і морські глибини. Нові туристичні потреби вимагають розробки відповідного туристичного продукту.

Круїзи. Цей сектор туризму розвивається феноменально швидкими темпами. Якщо в 1997 році на круїзних суднах по морських і річкових маршрутах подорожувало біля 7 млн. чоловік, то вже в 2000 році кількість туристів зросла понад 9 млн. В світі будується 42 восьмипалубних круїзних теплоходи, місткістю до 6200 пасажирів кожен.

Екологічний туризм. Головна мета екотуризму — збереження навколишнього середовища та забезпечення мінімального згубного впливу людини на природу. Можна організовувати як тематичні пізнавательні тури для любителів екотуризму, так і тури для відпочиваючих на курортах, з відвідуванням національних заповідників.

Культурно-пізнавальний туризм. Найбільші потоки туристів, подорожуючих з пізнавальною метою, спостерігаються в Європу, Азію та на Ближній Схід. Для невеликих груп туристів можна організовувати пізнавальні тури у вигляді одноденних екскурсій з відвідуванням пам'ятників культури.

Тематичний туризм. Цей вид туризму передбачає підвищену зацікавленість до конкретного явища, наприклад до кліматичних умов певної місцевості або тематичних парків як місць відпочинку.

На думку одного з провідних спеціалістів туризму Роберта А. Браймера, у теперішній час найбільш гальмівним фактором у розвитку туризму на суспільному рівні є відсутність уваги та підтримки з боку політиків та громадської влади. Коли на туризм не зважають, його доходи не визначені, відсутнє ретельне планування та, як наслідок, відсутній і розвиток.

Ю. В. КІЩЕНКО
магістрант, УАІМВЛ МАУП

СУСПІЛЬНЕ МОВЛЕННЯ ЯК КОНСОЛІДУЮЧИЙ ЧИННИК УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 165–166

Суспільне мовлення належить до переліку найбільш ефективних механізмів забезпечення свободи слова — невід'ємного атрибуту демократії. Відповідно, відсутність або ж нерозвиненість системи суспільного мовлення є свідченням прогальмовування демократичних перетворень й трансформацій. Іншими словами, суспільне мовлення є своєрідним показником демократичності суспільства. Функціонування системи суспільного мовлення убезпечує діяльність ЗМІ від неправомірного втручання держави у їх діяльність, уможливлює доступ різних соціальних груп до каналів масової комунікації, забезпечує презентацію їх інтересів в інформаційному просторі.

На жаль, наша держава все ще перебуває на шляху до створення суспільного мовлення, незважаючи на те, що за останні 15 років український парламент — Верховна Рада — двічі приймав закони щодо створення суспільного мовлення в Україні. Перший Закон "Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України", прийнятий ще у 1997 році залишився декларативним актом, який так і не запрацював, другий, прийнятий у квітні 2014 року також викликає сумніви у багатьох медіа-експертів. Зокрема, висловлюються занепокоєння з приводу того, що суспільне телерадіомовлення створюється на базі державного каналу, адже це може загрожувати, з одного боку, зникненню державного мовлення з неминучим захопленням державних (регіональних) телерадіомовних компаній комерційними, з іншого, суспільне так і не відбудеться, тобто під вивіскою "суспільне мовлення" буде і далі діяти державне. Тим більше приклади наша держава такі вже має: у 90-х роках XX ст. у державних мовників забирали частоти і згодом на цих державних частотах з'явилися приватні "Інтер" та "1+1". Тож, для того, щоб суспільне мовлення в Україні стало реальністю потрібно виконання певних вимог. По-перше, і найважливіше, варто дотримуватися й виконувати Закон. По-друге, необхідна політична воля і належне фінансування, по-третє, ретельно проаналізувати та запозичити позитивний досвід у цій сфері розвинених країн світу. Адже, світова практика у цій сфері накопичила значний позитивний досвід, виробила кілька моделей, які можуть бути запозичені Україною. Зокрема, випробувані на практиці урядова модель, яка функціонувала у європейських країнах на початкових етапах розвитку телерадіомовлення і нині функціонує у певній видозміненій формі у таких країнах як Греція, Порту-

галія, Іспанія. Професійна модель, найяскравішим прикладом якої є британська телерадіомовна корпорація BBC, також послуговуються цією моделлю США, Канада та деякі скандинавські країни. Парламентська модель (пропорційного представництва) функціонувала у 80-х рр. XX ст. в Італії, громадянська або "корпоративістська" модель в окремих своїх аспектах представлена у Німеччині та деяких інших країнах Європи [1, с. 26–47]. Безперечно, не існує ідеального рецепту яким чином розпочати щось нове. Втім наявний досвід значно полегшує реалізацію проекту суспільного мовлення.

Суспільне мовлення для України в нинішніх умовах має виключно важливе значення, оскільки саме воно здатне виступити у ролі консолідуючого й стабілізуючого фактору в суспільстві. Суспільне мовлення за своєю суттю, є публічною установою, основним капіталом якої є довіра глядачів та слухачів. Відповідно, воно повинно асоціюватися у людей з правдою, чесністю, порядністю, професіоналізмом та нейтральністю. Система або ж модель українського суспільного мовлення повинна сповідувати принципи незалежності від влади, комерційних власників, особистих уподобань журналістів–суспільників. Іншими словами, йдеться про необхідність контролю за інформаційними потоками в аспекті його "чистоти". Очевидно, лише якщо суспільство зрозуміє, що саме воно керує цим мовленням, що в центр уваги покладені інтереси та потреби пересічних громадян, а не власників медіа-корпорацій та політиків-популістів, що суспільне мовлення — це відкритий та доступний дискусійний майданчик для усіх суспільно значимих інтересів та соціальних груп таке мовлення буде сприяти консолідації українського суспільства, держава ставатиме більш стабільною. Без суспільного мовлення суспільство захлинається брехнею, громадяни втрачають право на "недоторканість свідомості", масова свідомість піддається постійному аморальному маніпулюванню. Очевидно, що за таких умов вести мову про консолідоване суспільство не доводиться. Більше того, гальмування процесу створення суспільного мовлення загрожує зникненням інститутів громадянства та демократичних перетворень.

Кожна культурно-історична епоха породжує певний набір життєвих домінант, які сприймаються як норма, образ життя. В цьому відношенні сучасна епоха для України — кризова, дозволяє нам засобом суспільного мовлення звільнитися від всезагальної байдужості, нейтралізувати "запрограмований та цинічний політичний ринок", зупинити процес "викривлення демократичних принципів, ошукування, маніпулювання електоратом за допомогою театралізованої вистави" та "балаган політики" [2, с. 45]. Тож, суспільне мовлення — це однин з важливих запобіжників не втрати нами civitas (лат. відчуття громадянськості), громадянської звитяги, вищих цінностей та надій.

Література

1. *Галлін Д.* Сучасні медіасистеми: три моделі відносин ЗМІ та політики / Д. Галлін, П. Манчіні. — К.: Наука, 2008.
2. *Липовецки Ж.* Эра пустоты. Очерки современного индивидуализма / Пер. с франц. В. В. Кузнецова. — СПб.: Изд-во "Владимир Даль", 2001. — 330 с.

О. І. ВОРОНОВ
канд. психол. н., доц., докторант каф. держ. менедж.,
НАДУ при Президентові України, м. Київ

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ БІЗНЕСУ МЕТОДОМ ГРУПОВОГО УХВАЛЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 167–170

Зарубіжний досвід свідчить, що неодмінною умовою успіху в розвитку бізнесу є системна державна підтримка. В кризових умовах розвитку економіки, саме допомога держави бізнесу надає змогу поліпшити економічну ситуацію в регіонах і країні в цілому. Сьогодні саме з малим та середнім бізнесом держава пов'язує надію на позитивні зміни в економіці, вихід з економічної кризи та створення умов для економічного зростання. Останні світові тенденції свідчать, що найбільш ефективним методом державного регулювання бізнесу є груповий метод ухвалення управлінських рішень. Переваги цього методу виявляються в таких аспектах, як: значний обсяг інформації, яка впливає на рішення; велика кількість альтернатив; демократичний характер прийняття рішень; потужний комунікативний потенціал в процесі доведення рішень до зацікавлених сторін [4].

В сфері державного управління України регулювання бізнесу шляхом прийняття рішень із залученням широкого кола фахівців, експертів в галузі державного управління або громадян відносять до групових методів управлінської діяльності. Але, іноді, об'єднуючись у групу, державні службовці та представники громадськості демонструють дивну поведінку, приймають нерозумні і необдумані рішення. Проблема використання методу групового ухвалення управлінського рішення пов'язана з теорією "проспектів" Д. Канемана і А. Тверські, в якій зазначено, що емоції окремої особистості та не-

здатність зрозуміти причини своєї поведінки значно знижують раціональність ухвалених таким чином рішень [3].

Різноманітні аспекти процесу групового ухвалення управлінських рішень розглядали такі вітчизняні та іноземні науковців, як: Г. Атаманчук, В. Бакуменко, А. Васильєв, М. Головатий, І. Дженіс, В. Колпаков, В. Кривошеїн, Л. Манн, С. Московічі, С. Мосов, П. Надолішній, Н. Нижник, О. Оболенський, М. Рінгельман, В. Ситник, Д. Стоунер, В. Тронь, Н. Триплетт, Ю. Шаров, Б. Шонер, Г. Щокін. Групові рішення якісно і кількісно кращі, ніж рішення звичайного члена групи, але нерідко поступаються ефективністю діям непересічної особистості, особливо за умов, коли група укомплектована не дуже здібними людьми. Для ефективного групового рішення важливо, щоб у групі був суб'єкт здатний до лідерства. переважають

При вирішенні групових завдань, пов'язаних з державним регулюванням бізнесу, виникає низка своєрідних групових феноменів. Найбільш яскраві з них, це: соціальна фасилітація (Н. Триплетт, 1897); стрибок ризику (Д. Стоунер,1961); групова поляризація (С. Московічі, М. Заваллоні, 1969); групове мислення (І. Дженіс, 1971); соціальна лінь (М. Рінгельман, 1986); вплив групової діяльності на якість групових рішень (Б. Шонер, 1974) [1]. Потрібно відокремити феномен "групового мислення" (groupthink) відкритий американським психологом І. Дженісом при вивченні груп, що ухвалювали політичні та військові рішення. Під феноменом "групового мислення" І. Дженіс розумів стиль мислення людей, повністю залучених в єдину групу, де прагнення до однодумності важливіше за реалістичну оцінку можливих варіантів дій [9]. За допомогою ґрунтовного статистичного матеріалу було доведено, що групи з незмінним складом через деякий час починали ухвалювати непрофесійні та помилкові рішення. На відміну від індивідуальних, групові рішення більш об'єктивні, мають більшу вірогідність реалізації, діють швидше і точніше [6]. Що важливо, в практичних ситуаціях рівень ризику, якому надається перевага групою при формуванні рішення, вище середнього, порівняно з індивідуальними рішеннями. І. Дженіс та Л. Манн виділили характерні риси групового мислення, які у більш концентрованому вигляді сформулював польський психолог Ю. Козелецький: конформістське мислення; тенденційний добір інформації; надоптимізм — переоцінка вірогідності успіху і недооцінка вірогідності невдачі; переконання у всесильності групи — переоцінка її компетентності і недооцінка сили конкурентів; оманливість ініціативи — група вважає, що володіє ініціативою у вирішенні проблеми, що часто не відповідає дійсності [5]. Зроблені в ході цих досліджень висновки вказують на необхідність під час практичного використання методу ухвалення групових рішень враховувати психологічні, моральні та інші чинники, що характеризують взаємодію між членами різноманітних соціальних утворень.

В процесі державного регулювання бізнесу груповий метод ухвалення рішень притаманний колегіальним органам владі, які є органами загальної компетенції, де управлінський процес здійснюється колективом, але з керівником

на чолі. Такий спосіб управління знайшов своє відображення у назві цих органів — рада, кабінет, колегія, комітет, комісія. Кожен колегіальний орган влади має певні владні повноваження, а думка кожного члену цього органу враховується при ухваленні рішення, яке приймається лише за наявності певних умов. Рішення колегіального органу відображається у формі нормативних актів: постанов, рішень, ухвал. Процес прийняття рішення фіксується за допомогою протоколу [7]. Після зміни в 90-х р. XX ст. соціально-економічних умов діяльності органів державної влади українські дослідники поняття "колегіальність" розглядають у вузькому та в широкому розумінні цієї категорії. У вузькому розумінні, колегіальність означає вироблення і прийняття управлінського рішення групою осіб або груповим методом. У широкому — це участь певних груп (людей, колективів) в одній із форм управлінської діяльності, найчастіше в дорадчій або в дорадчо-інформаційній [7].

Колегіальність, як соціально-психологічне явище — це групове (колективне) обговорення проблеми з метою вироблення єдиного рішення. Колегіальне рішення — це управлінське рішення, прийняте на загальних зборах будь-якого колегіального органу [2]. Таке рішення затверджується шляхом голосування. На процес прийняття колегіальних рішень досить істотно впливають особисті якості державних службовців, їх знання та вміння, професіоналізм і життєвий досвід, характер, темперамент, симпатії й антипатії, уподобання, смаки, розуміння особистого престижу, емоційний стан, самопочуття, настрій [8].

Таким чином можна зробити висновки, що на прийняття групових рішень в системі державного регулювання бізнесу впливають об'єктивні, та, переважно, суб'єктивні чинники. До суб'єктивних чинників слід віднести: освіту та професійний досвід; особисті якості державних службовців, їх психологічні та статеві особливості; особисті підходи до прийняття управлінських рішень; схильність до того чи іншого стилю управління. Вищезазначені чинники певною мірою можуть бути локалізовані або враховані шляхом підвищення професійного рівня державних службовців, їх самовдосконаленням та самодисципліною, а також, удосконаленням нормативно-правової бази у сфері державної служби, у тому числі, у частині підвищення відповідальності державних службовців — представників колегіальних органів усіх рівнів за прийняті управлінські рішення, що надає широкий простір для подальших наукових досліджень з питань державного регулювання бізнесу.

Література

1. *Андрейчиков А. В.* Стратегический менеджмент в инновационных организациях. Системный анализ и принятие решений: учебник для вузов / А. В. Андрейчиков, О. Н. Андрейчикова. — М.: Вузовский учебник "Инфра-М", 2013. — 395 с.
2. *Карпов О. В.* Структурно-функціональна організація процесів прийняття групових рішень / О. В. Карпов // Питання психології. — 2004. — № 1. — С. 130–136.

2. *Канеман Д.* Принятие решений в условиях неопределенности: правила и предубеждения / Д. Канеман, А. Тверски; пер. с англ. // Принятие решений в условиях неопределенности. — Х.: Гуманитарный центр, 2005. — С. 17–36.
3. *Кішіньова О. В.* Залучення громадян до прийняття рішень на регіональному та місцевому рівні / О. В. Кішіньова. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://kds.org.ua/blog/kishinova-ov-zaluchennya-gromadyan-do-prijnyattya-rishen-na-regionalnomu-ta-mistsevomu-rivni
4. *Козелецкий Ю.* Психологическая теория решений / Ю. Козелецкий; пер. с польск. — М.: Прогресс, 1979. — 278 с.
5. *Кривошеїн В. В.* Феномен групового мислення як чинник ризику прийняття політичних рішень / В. В. Кривошеїн // Наукові праці Чорноморського державного університету ім. П. Могили. — 2010. — Т. 130. — Вип. 117. — С. 108–113.
6. *Піддубна Л. П.* Колегіальні органи управління: особливості організації та документування діяльності / Л. П. Піддубна // Науковий вісник Академії муніципального управління: серія "Управління". — № 3. — 2012. — С. 134–143.
7. *Чопенко А. В.* Вплив суб'єктивних чинників на прийняття управлінських рішень / А. В. Чопенко // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. — Х.: вид-во ХарРІ НАДУ "Магістр". — Вип. 3 (26). — 2009. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2009–3/index.html
8. *Janis I.* Victims of Groupthink / I. Janis. — Boston: Houghton Mifflin, 1972. — VIII, 277 p.

О. І ДІКАРЄВ
канд. політ. н., доц., УАІМВЛ МАУП

О. В. КРАСНОЩЕК
докторант, МАУП

Ю. В. ЗВАЖЕНКО
докторант, МАУП

А. С. НАКАЛЮЖНА
докторант, МАУП

В ПОШУКАХ СТРАТЕГІЙ ЕНЕРГЕТИЧНОГО ПРАВА ТА ДИПЛОМАТІЇ В КОНТЕКСТІ ЗРОСТАННЯ ПОЛІТИЧНИХ РИЗИКІВ “ВУГЛЕЦЕВОЇ ДЕМОКРАТІЇ”

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 171–174

Питання регулювання відносин надрокористування та міжнародно-правового співробітництва держав у сфері надрокористування протягом тривалого періоду часу розглядався в політичній площині і практично не містив комплексного міжнародно-правового аналізу. Енергетична криза 1973 р., посилення протистояння надрокористувачів і держав, що здійснюють суверенні права в галузі надрокористування, визначили появу серйозних аналітичних досліджень у сфері надрокористування. Особливий внесок у розвиток даної доктрини внесли К. Кальво, Ф. Родрігес, Д. Салакьюзе, Р. Санчос, С. Сафіна, М. Сорнараджа, Е. Сек, У. Фокс, Б. Ченг.

Вчені констатують, що політичні ризики зростають швидше правових механізму врегулювання конфліктних міжнародних відносин з приводу природокористування. Дж. Фіннерті (John D. Finnerty, 2001) та Джеральд Вест (Gerald West T., 1996) в дискурсі про політичні ризики виділяють прихильників двох шкіл: (1). Це ті, хто дає визначення політичних ризиків у термінах державного втручання (Weston, Sorge, 1972; Kobrin, Stephen, 1982; Aliber, Robert, 1973). В рамках цього підходу ризики визначаються як дії національних урядів, які заважають проведенню ділових операцій, змінюють умови угод або призводять до часткової або повної конфіскації власності іноземних компаній. Тобто ризик виникає в результаті конфліктів між корпоративними цілями і прагненнями органів державної влади. Уряди намагаються отримати максимальну економічну вигоду мінімальною “політичною

ціною", компанії ж прагнуть отримати режим найбільшого не лише економічного, а й політичного сприяння; (2). Ті, хто досліджує кореляції політичних ризиків з політичними подіями або діями, які накладають обмеження на діяльність компаній (Kobrin, 1982; Jodice, 1981 Rice, Махмуд, 1986; Smith, 1971; Rodriques, Carter, 1979; Kennedy, 1987, Gerald West T., 1996; John D. Finnerty, 2001). У рамках даного підходу політичний ризик можна визначити як: непередбачені обставини, що виникають у політичному середовищі або викликані політичними подіями або процесами у формі обмежень проведенню внутрішньодержавних та міжнародних операцій; неконфліктні та інтеграційні події та процеси, які можуть призвести зміни урядової політики всередині країни або в зарубіжних країнах.

Класичний підходом вже стала класифікація політичних ризиків на основі виділення двох його типівс— мікро- і макроризиком (Robock, 1971; Kobrin, 1979; Simon, 1982; Kennedy, 1987). Мікроризики включають сукупність таких ймовірних політичних змін, які зачіпають інтереси не всіх, а лише одного або декількох суб'єктів. Макроризики пов'язані з подіями, що впливають на діяльність всіх суб'єктів, наприклад зарубіжних інвесторів, в країні розміщення. Прояви даного виду ризиків — революція, війна, зміна уряду і т. д.

І. Джус пропонує класифікацію політичних ризиків в залежності від джерел походження. В якості критерію він виділяє структуру політичної системи з поділом влади на виконавчу, законодавчу і судову (Джус, 2002). Цей критерій передбачає розрізнення політичного ризику в залежності від органів державної влади, які є його джерелами (президент, уряд, парламент, регіональні та муніципальні влади, суди різних інстанцій, силові структури, численні контролюючі та регламентують відомства).

Нині Україна як член СОТ та ряду інших організацій активно співпрацює в глобальному середовищі. В надрах України виявлено близько 20 тис. родовищ і проявів 117 видів корисних копалин, з яких 8291 родовище 97 видів корисних копалин має промислове значення і враховано Державним балансом запасів. Мінерально-сировинні ресурси України значною мірою зумовлюють державний поділ праці, місце України у світовому виробництві. За потенційною вартістю підтверджених видобувних запасів корисних копалин у надрах вона займає 12 місце у світі (2,2 % потенційної вартості світових запасів). Усі розвідані родовища, що мають промислове значення, можна розподілити залежно їх розмірів, якості корисних копалин, екологічних, економічних та інших умов їх промислового використання. Відповідно до від обсягу затверджених запасів корисних копалин, родовища розподіляють на три основні групи: великі, середні та малі. Згідно з аналізом фонду розвіданих родовищ, з усіх розвіданих родовищ в експлуатацію передано 2945 або 35,5 %. Із загальної кількості розвіданих родовищ, що знаходяться в експлуатації, великі становлять 9,6 %, середні — 27,7 %, малі — 62,6 %. Щорічно видобувається з крупних родовищ понад 51 % мінеральної сировини, 24 — з середніх і лише 25 % — з малих родовищ. Таким чином, в Україні в резерві знаходиться 5346 родовищ або 64,5 %. Водночас значні об'єми спо-

живання нафти і природного газу (п'яте місце у світі за обсягами газоспоживання після США, Росії, Німеччини та Великобританії) і недостатній власний видобуток, що покриває внутрішнє споживання нафти на 10–12 % і газу — на 20–25 %, змушує Україну імпортувати енергетичну сировину у великих обсягах (по імпорту газу держава займає третє місце у світі після США і Німеччини). Це негативно впливає на загальний торговельний баланс мінерально-сировинної продукції і складає значні політичні ризики і вимагає не тільки економічних стратегій, відповідних фінансових механізмів та сек'юритизації, але й економічної дипломатії. За питомою вартістю запасів, що приходяться на 1км^2 території, Україна теж знаходиться на 12-му місці.

Наше дослідження будується в парадигмі аналізу права Е. Кантом. В його працях процес взаємодії права і політики носить яскраво виражений взаємообумовлених характер. В його концепції кожна з цих категорій найістотнішим чином впливає на зміст і значення іншої. Говорячи сучасною термінологією, Кант вважав, що незважаючи на неухильне зростання значення правових інститутів і механізмів у справі підтримання стабільності міжнародної системи, можливості міжнародного права об'єктивно обмежені. Правові норми можуть бути дієвими тільки в поєднанні з політичною волею держав. Кант визначаючи предмет міжнародного права, наголошує на тому, що право держав у відношенні один до одного не зовсім правильно називати міжнародним правом. Воно повинно було б, швидше, називатися міждержавним. Це таке право, коли одна держава, що розглядається як моральне обличчя, по відношенню до іншої держави, у стані природної волі, а отже, і в стані постійної війни робить своїм завданням встановити почасти право на війну, почасти право під час війни, почасти право після війни. Тобто вбачаючи основу міжнародного права в праві природному, Кант все ж визначає його і як сукупність формально-юридичних розпоряджень. У предмет міжнародного права Кант також включав відносини окремих осіб до іноземної держави та громадян різних держав між собою. Центральною проблемою міжнародного права для Канта була проблема встановлення вічного миру у відносинах між державами. Ця ідея за багато століть до Канта почала хвилювати вчених стародавньої Індії та Китаю. Однак найбільший поштовх у своєму розвитку вона отримала в новітню епоху.

Енергетичні відносини стали в центрі уваги саме в новітню епоху в контексті центрального місця вугілля в розвитку економіки. Американський дослідник Тімоті Мітчел (Timothy Mitchel) вважає, що термін "вуглецева демократія" спочатку розумівся в контексті центрального місця вугілля в розвитку масової демократії в Західному світі. Таким чином було закладено пріоритетні основи енергетичної політики та дипломатії у Великобританії та США. Ми вважаємо, що С. Джевонс був одним з перших, хто розглядав роль вугілля в економіці та пов'язував це питання з аналізом стану демократизації політики Великобританії. Говорячи про "вуглецеву демократію" С. Джевонс вказував на ті обставини, що "вся структура багатства" заснова-

на “на фундаменті невігластва, убогості і вадах”. С. Джевонс вимагає скорочення праці дітей на виробництві, розвитку системи загальної освіти, здатну боротися з “необачністю і пияцтвом в середовищі нижчих класів”. Замість того щоб витрачати матеріальне багатство на розкіш, хвастощі і корупцію, країна повинна домагатися “збільшення ефективності праці наступного покоління”. У висновку він попереджав про те, що тоді був ранок національного процвітання, який вже наближаємося до полудня. І в цей час ледь почали виплачувати моральні та соціальні борги мільйонам співгромадян, які необхідно виплатити до настання вечора.

Важливий внесок у формування моделі “вуглецевої демократії” зробив Кейнс. М. Кейнс напрацював нові методи опису та управління внутрішнім оборотом грошей. Кейнс читав книгу С. Джевонса про проблеми вугіллі, готуючи до публікації власну працю “Загальна теорія”. В 1936 році він прочитав лекцію про С. Джевонса в Королівській статистичній спілці. Показовою рисою тієї трансформації економічного мислення, в якій свою роль зіграв Кейнс, є те, що вичерпання вугільних ресурсів більш не представлялося кризою. Управління вугільними запасами тепер можна було замінити запасами валюти. Після другої Світової війни енергетика та фінансові відносини тісно переплітаються. Така ситуація все більше вимагає врегулювання правової “матерії” відносин надрокористування.

С. С. Селіверстов В своїй праці “До питання про поняття енергетичного права” (Селиверстов С. С., 2008, с. 57) зазначає, що в рамках створення дефініції поняття енергетичного права висловлюється думка про те, що норми енергетичного права складаються “в процесі господарської, інвестиційної та регулятивної діяльності”. А. О. Кожухова в праці “До питання про становлення енергетичного права як комплексної галузі” (А. О. Кожухова, 2009, с. 90) вважає, що per analogia у формулюванні визначення поняття міжнародного енергетичного права означає, що принципи і норми цієї галузі регулюють “міждержавні відносини в сфері енергетики, а саме відносини, що складаються в процесі господарської, інвестиційної та регулятивної діяльності”.

Видається, що норми і принципи енергетичної та міжнародного енергетичного права можуть складатися не тільки в процесі господарської, інвестиційної та регулятивної діяльності. Важливо враховувати діяльність пов’язану з розвідкою, видобутком, виробництвом, переробкою, зберіганням, транспортуванням, розподілом, торгівлею і споживанням. Оскільки енергетика є надзвичайно залежна від інвестиційної діяльності, то необхідно враховувати стан та ризики фінансових ринків.

Ф. М. МЕДВІДЬ
д-р наук в гал. політол., проф. МКА, ІП МАУП

М. Ф. ЧОРНА
аспірантка МАУП, м. Київ

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 175–179

Низькотехнологічна, олігархічна модель економічного розвитку України, йдеться у Стратегії національної безпеки України 2014 року, деформована економічна політика, фактично спрямована на привласнення суспільних ресурсів, надмірна залежність національної економіки від кон'юнктури зовнішнього ринку в сукупності створили передумови для глибокої економічної кризи.

Безробіття, бідність, соціальна несправедливість породжують протестні настрої в суспільстві та використовуються зовнішніми і внутрішніми силами для соціально-економічної та політичної дестабілізації в Україні. Збройний конфлікт на території держави, ризики подальшого загострення політичної, економічної та інформаційної війни проти України критично загрожують її економічній безпеці, ускладнюють відновлення економічного зростання та довіри іноземних інвесторів [1, с. 7–8].

Серед дослідників, які системно досліджують питання державного регулювання соціально-економічних процесів, варто відзначити праці таких учених, як А. Баланда, О. Власюк, В. Геєць, О. Дзьобань, Я. Жаліло, зокрема у сфері соціально-економічної безпеки — С. Дорогунцов, Л. Ільчук, В. Ліпкан, О. Новікова, Г. Ситник, О. Пищуліна, Ю. Порохнявий, В. Паламарчук, А. Сухоруков, Г. Пастернак-Таранушенко та ін. [4, с. 150].

Пріоритетним напрямом реалізації стратегії національної безпеки України витупає економічна безпека, яку, на наш погляд, можна визначити як стан захищеності економіки, коли сукупність державних і суспільних гарантій забезпечує її сталий розвиток, захист пріоритетних інтересів народу, джерел його матеріального і духовного розвитку від внутрішніх і зовнішніх загроз [2]. Основними причинами глибокої економічної кризи в Україні, на думку експертів, є відсутність моделі трансформації економіки на ринкових засадах, яка б відповідала особливостям суспільства, а також відсутність надійної системи економічної безпеки. Досі не визначено систему індикаторів економічної безпеки та їх порогові значення, вихід за межі яких призводить до руйнівних процесів в економіці. Не запроваджено також і моніторинг ста-

ну економіки на основі зазначених індикаторів. Не здійснюється моделювання ситуацій та вироблення механізмів попередження негативних явищ в економіці [3].

Аналітиками Національного інституту стратегічних досліджень були визначенні у 1996 р. пріоритетні національні економічні інтереси України: створення самодостатньої, конкурентноспроможної, соціально спрямованої, потужної економіки; створення надійної системи економічної безпеки України; проведення рішучої боротьби з "тіньовою" економікою; зростання добробуту громадян; розвиток внутрішнього ринку та внутрішнього попиту; кардинальна модернізація виробництва та розвиток його наукомістких галузей; створення замкнених циклів виробництва стратегічно важливої продукції, зокрема військової техніки та озброєнь; вирішення державою соціальних проблем (безробіття, бідність, злочинність, житлове забезпечення тощо).

На основі експертного опитування, проведеного в Національному інституті стратегічних досліджень із залученням фахівців Центральних державних органів та інститутів Національної АН України, було визначено найбільш небезпечні загрози цим пріоритетним національним економічним інтересам України, що характерні, на жаль, і в наш час: відсутність системи економічної безпеки України; неефективність державного регулювання та керованості соціально-економічними процесами; зростання "тіньової" економіки, посилення її криміналізації; свідомі чи несвідомі дії представників вищих органів державної влади та управління, спрямовані на шкоду національним інтересам України; соціальна незахищеність значної частини населення, зростання бідності; непослідовність і безсистемність при здійснені економічних реформ, відсутність власної моделі реформ та їхнього забезпечення; деформована структура виробництва, відсутність науково обґрунтованої структурної перебудови економіки; неефективність податкової системи, масове ухилення від сплати податків; неефективність управління державним сектором економіки; корупція в управлінській сфері; недосконаліть національного законодавства, пов'язаного з регулюванням економічних процесів; домінування видобувних і базових галузей з низьким ступенем переробки сировини; енергетична кризу; низький рівень замкнених циклів виробництва, стратегічно важливої продукції, зокрема військової техніки та озброєнь; низький рівень заробітної платні, відсутність мотивації до праці; значне падіння обсягів виробництва; незадовільна орієнтація на виробництво продукції проміжного споживання; застарілі технології у більшості галузей виробництва; витіснення України з частини зовнішніх ринків збуту продукції, зокрема в країнах СНД і Східної Європи; надмірна відкритість економіки України, невиважена лібералізація зовнішньоекономічної діяльності.

В процесі вибудови системи забезпечення економічної безпеки України планувалося прийняти Концепцію економічної безпеки України і розробити на її основі Закон "Про економічну безпеку України", що не зроблено і досі.

Аналітики Верховної Ради України, розглядаючи основні можливі загрози національній безпеці України в найбільш важливих сферах життєдіяльності суспільства, в економічній сфері визначили: неефективність системи державного регулювання економічних відносин; наявність структурних диспропорцій, монополізму виробників, перешкод становленню ринкових відносин; невирішення проблем ресурсної, фінансової та технологічної залежності національної економіки від інших країн; економічна ізоляція України від світової економічної системи; неконтрольований відплив за межі України інтелектуальних, матеріальних і фінансових ресурсів; криміналізація суспільства, діяльність "тіньових" структур [5, с. 12–14].

Якщо законодавці Верховної Ради України визначають пріоритетний національний інтерес в економічній сфері як "створення самодостатньої соціально орієнтованої ринкової економіки", то аналітики Національного інституту стратегічних досліджень ставлять цей пріоритетний інтерес на другу позицію і визначають як "подолання економічної кризи".

Пріоритетному національному інтересу України "подолання економічної кризи", що проливає світло на систему індикаторів економічної безпеки держави та їх порогові значення, заважають і є найбільш небезпечними такі внутрішні загрози: падіння виробництва, руйнування промисловості (0,51–0,79–0,76); неефективність валютно-фінансового регулювання та економічних відносин (0,79–0,83–0,73); негативний вплив нагромадженого інфляційного потенціалу (0,78–0,73–0,67); структурно-технологічна незбалансованість економіки (0,73–0,78–0,79); криза платежів (0,7–0,9–1); міжрегіональні диспропорції в економічному розвитку (0,7–0,8–0,82); зростання "тіньової" економіки (0,63–0,76–0,81); нелегальний вивіз за межі України капіталів, продуктів, сировини, матеріалів (0,68–0,67–0,61); політичне протистояння (0,88–0,94–0,86) [6, с. 12,18–19].

До найбільш небезпечних зовнішніх загроз цьому пріоритетному національному інтересу аналітики відносять: втрату традиційних ринків збуту, недосконаліть економічних зв'язків (1–0,92–0,85); нанесення збитків Україні від санкцій міжнародних організацій (0,46–0,63–0,51); млявість інвестиційного процесу (0,45–0,43–0,56); недосконаліть зовнішньоекономічної діяльності (0,69–0,62–0,62) [6, с. 12, 17].

Таким чином, державна стратегія національної економічної безпеки повинна передбачати: характеристику та класифікацію внутрішніх і зовнішніх загроз; визначення і моніторинг факторів, які підривають соціально-економічну систему держави; визначення критеріїв і параметрів, які характеризують національні економічні інтереси; формування економічної політики та необхідного механізму, що усуває або пом'якшує дію факторів, які підривають соціально-економічну систему держави; управління та координацію діяльності органів державної влади по забезпеченню економічної безпеки на національному, регіональному і глобальному рівнях [7, с. 115–129].

Стратегія 2014 року ставить забезпечення нової якості економічного зростання, досягнення європейських стандартів життя населення в основу економічної безпеки держави. Основним орієнтиром реалізації реформ в економічній сфері до 2020 року є наближення умов життя населення до європейських стандартів, досягнення економічних критеріїв, необхідних для набуття Україною членства ЄС, що потребує нової якості економічного зростання. Для цього пріоритетні зусилля держави мають бути спрямовані на: модернізацію економіки згідно з планом реформ Президента України.

"Стратегія — 2020" та переведення її на інноваційну модель розвитку через розширення високотехнологічного сектору економіки; створення сприятливого бізнес-середовища, ефективних стимулів до гідної праці, зокрема через обмеження корупції, дерегуляцію, сприяння розвитку підприємництва та інвестиціям; розширення та диверсифікацію ринків збуту української продукції, у тому числі через укладення та імплементацію угод про вільну торгівлю; створення умов для вступу до Організації економічного співробітництва та розвитку; залучення прямих іноземних інвестицій як інструменту забезпечення національної безпеки; ефективне використання кредитних ресурсів міжнародних фінансових інституцій;

підвищення стійкості до негативних зовнішніх впливів; забезпечення якісної та доступної для громадян медичної допомоги, у тому числі профілактичної, нової якості освітніх послуг; забезпечення ефективного соціального захисту осіб, які його потребують, у тому числі учасників антитерористичної операції на сході України. Економічна політика України має забезпечити готовність економіки до відбиття збройної агресії та мобілізацію ресурсів для попередження та нейтралізації загроз суверенітету і територіальній цілісності України [1, с. 14–15].

Отже, осмислення проблематики економічної безпеки засвідчує, що необхідно розробити систему забезпечення економічної безпеки як комплекс скоординованих, пов'язаних у часі і просторі, збалансованих за ресурсами заходів, адекватних як внутрішнім, так і зовнішнім загрозам, та визначити систему індикаторів економічної безпеки, їх порогові значення, вихід за межі яких призводить до руйнівних процесів в економіці.

Література

1. *Аналітична* доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України "Про внутрішнє і зовнішнє становище України у сфері національної безпеки". — К.: НІСД, 2014. — 148 с.
2. *Державне* управління регіональним розвитком України: моногр. / за ред. В. Є. Воротіна, Я. А. Жаліла. — К.: НІСД, 2010. — 288 с.
3. *Жаліло Я. А.* Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави / Я. А. Жаліло. — К.: НІСД, 2009. — 336 с.

4. *Ілляш О. І., Васильців Т. Г.* Пріоритети державного регулювання у сфері соціально-економічної безпеки України // Стратегічні пріоритети. — 2014. № 3. — С. 150–156.
5. *Медвідь Ф. М., Медвідь М. Ф.* Економічна безпека в контексті загроз і небезпек національним інтересам України // Розвиток фінансово-правового забезпечення сучасної економіки: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 27 жовтня 2007 року / Відп. ред. к. е. н. І. П. Подмаркова. — Донецьк: ДЮІ ЛДУВС, 2007. — С. 12–14.
6. *Національна* безпека України, 1994—1996 рр.: Наук. доп. НІСД / Редкол. О. Ф. Бєлов (голова) та ін. — К.: НІСД, 1997.
7. *Сухоруков А. І.* Врахування динамічних зв'язків у системах економічної безпеки / А. І. Сухоруков // Стратегічна панорама. — 2009. — № 2. — С. 115–129.

В. В. ЯКІМОВ
докторант, МАУП

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 180–185

Актуальність дослідження правових аспектів принципу децентралізації державної влади в умовах становлення демократичної держави обґрунтовується декількома причинами. По-перше, сама ідея демократії і демократичного врядування як управління, що здійснюється громадянами та в інтересах всіх громадян (про слушність застосування цього класичного визначення демократії переконливо пише О. Скрипнюк), передбачає формування доволі специфічної системи організації державної влади, яка повинна гарантувати не лише неухильність виконання всіх законів та законних рішень публічної влади, але й реальні механізми розв'язання на місцевому рівні всіх тих питань і проблем, які можуть успішно вирішуватись місцевими громадами, окремими інститутами громадянського суспільства, органами місцевого самоврядування, самими громадянами. Ця вимога демократичної держави висуває на перший план проблему взаємозв'язку між такими процесами як централізація і децентралізація державної влади, яка повинна вирішуватись не на виключну користь будь-якого з щойно згаданих елементів, а шляхом пошуку оптимального балансу між цими двома процесами, який би убезпечив державу від розпаду та дроблення на окремі і цілковито самостійні регіональні громади і разом з тим гарантував необхідний для демократичного державного управління рівень самостійності всіх суб'єктів суспільних відносин. За цієї причини особливої наукової актуальності набуває питання обґрунтування такої загальної теоретичної моделі організації публічної влади у демократичній державі, яка б дозволила органічно сполучати необхідну для будь-якої держави вимогу централізації влади із демократичним принципом децентралізації. По-друге, аргументуючи актуальність дослідження принципу децентралізації публічної влади у становленні демократичної держави, необхідно наголосити на тому, що в умовах перехідних держав, а також процесів політичної модернізації, ми практично завжди спостерігаємо докорінні зміни саме на рівні перерозподілу балансів в механізмі "централізації — децентралізації" державної влади. Зважаючи на перехідний характер Української держави, маємо визнати, що осмислення сучасних тенденцій розвитку держави і суспільства прямо пов'язано з аналізом того, яким чином, якою мірою, завдяки яким конституційно-правовим інститутам в Україні реалізується принцип децентралізації влади. Це дозво-

ляє поєднати суто теоретичний аспект вивчення процесів демократизації з практичним аспектом, який стосується аналізу конкретних конституційно-правових інститутів, що мають своєю метою утвердження тих суспільних відносин, які пов'язані з оптимальним перерозподілом владних повноважень і їх делегуванням на місцевий рівень. Дійсно, виходячи з загального визначення конституційно-правового інституту, яке обґрунтовує В. Федоренко, прямо випливає те, що саме через діючі інститути конституційного права здійснюється правове забезпечення принципу децентралізації державної влади. По-третє, актуальність теоретико-правового дослідження принципу децентралізації державної влади як одного з основоположних для системи демократичного врядування зумовлюється тими конкретними державотворчими процесами, які нині відбуваються в Україні, адже не лише проведення адміністративно-територіальної реформи, необхідність якої вже давно не викликає ані в кого заперечень, але й змістовні зміни у регіональній, бюджетній, фіскальній політиці держави вимагають від нас чіткого розуміння сутності принципу децентралізації та правових механізмів його забезпечення.

Властиве для багатьох сучасних теорій демократії розуміння цього явища як інституціоналізованого процесу досягнення суспільного консенсусу з метою оптимального та ефективного вирішення суспільних проблем і задоволення суспільних інтересів як загальнодержавного, так і місцевого значення, засновується на цілому ряді положень, які виступають вихідними характеристиками того, на основі яких саме суспільних зв'язків та відносин постає демократична держава. Перш за все ці суспільні зв'язки вирізняються багаторівневістю та плюралізмом. Це одзначає, що визначальна гетерогенність суспільства позбавляє державну владу тієї авторитарної монолітності щодо визначення основних суспільних потреб та інтересів, яка б могла стати основою для жорсткої централізації всієї системи публічної влади. Тобто, являючи собою специфічний спосіб організації публічної влади, яка реалізується громадянами, демократична держава виконує саме ті функції і повноваження в сфері регулювання суспільних відносин і застосування заходів державного примусу, які не можуть бути виконані ані суспільством, ані окремими громадянами. Свого часу про цю специфіку застосування державної влади писав видатний англійський мислитель Дж. Локк, який наголошував на тому, що державна влада не повинна перетворюватись на той єдиний центр прийняття рішень, який може зрештою повністю позбавити свободи як суспільство, так і його громадян. Утім принцип децентралізації влади пов'язаний не тільки з фундаментальним плюралізмом демократичного суспільства, але й з цілим рядом властивостей самої держави. Це дозволило Г. Еллінеку сформулювати положення про те, що цілковито централізована держава є по-суті нежиттєздатною, оскільки будь-яке розчленування держави на територіальні одиниці в цілях державного управління зумовлює процес децентралізації державної влади, який Г. Еллінек описав поняттям "адміністративної децентралізації". Разом з тим, на думку згаданого дослід-

ника, децентралізація державної влади може реалізовуватись і у формі самоврядування, у результаті чого відбувається специфічне поєднання двох систем, якими є державне управління і місцеве самоврядування. У цьому випадку держава делегує значну частину своїх повноважень на місцевий рівень, що дозволяє не тільки наблизити владу до людей, їх реальних потреб та інтересів, але й до певної міри "розвантажити" систему державного управління через зменшення обсягу того безпосереднього регулювання, яке має здійснюватись органами державної влади та їх посадовими особами.

Таким чином, досліджуючи принцип децентралізації влади у демократичній державі, слід зазначити, що в суто організаційному плані він передбачає "створення в рамках держави самостійних одиниць як носіїв місцевого самоврядування, якими можуть бути громади або регіони... яким передаються функції нормотворчості та управління"[1]. На нормативному рівні він закріплюється у багатьох сучасних конституціях. У Конституції України стаття 7 вказує: "В Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування", у Конституції Польщі стаття 15 містить норму "Територіальний устрій Республіки Польща забезпечує децентралізацію публічної влади", а у частині першій статті 16 наголошується, що "сукупність мешканців основного територіального поділу утворює в силу права самоврядної спільноти (wspolnota samorzadowa)", у Конституції Італії — це стаття 5, яка зазначає: "Республіка єдина і неподільна, визнає місцеві автономії і сприяє їх розвиткові; здійснює найширшу адміністративну децентралізацію у залежних від держави службах; приводить принципи і методи свого законодавства у відповідність до вимог автономії і децентралізації" тощо. У свою чергу, зазначені самостійні територіальні одиниці утворюють систему місцевого самоврядування, яка діє як сукупність органів та різноманітних організаційних форм, за допомогою яких відповідна територіальна громада або її складові частини вирішують питання місцевого значення, здійснюють завдання та функції місцевого самоврядування, захищають права та законні інтереси членів громади. На цей момент у визначенні поняття місцевого самоврядування звертає увагу і О. Батанов, який пише, що зміст місцевого самоврядування полягає насамперед у створенні ефективного механізму реалізації й захисту прав людини і громадянина, та, головним чином, у самостійному і під свою відповідальність вирішенні територіальними громадами питань місцевого значення.

В цьому ж плані цілком доречним є звернення до нормативних положень чинного Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні", де зазначається, що місцеве самоврядування в Україні — це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади — жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста — самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. При цьому, згідно частини 2 статті 2 даного закону, місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі

органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст.

Фактично, основною ідеєю, яка виступає теоретичною основою запровадження даного принципу є, з одного боку, положення про те, що управлінські рішення повинні прийматись на тому рівні, який найкраще може розв'язати певну соціальну проблему, а з іншого — усвідомлення необхідності створення додаткових перепон для монополізації влади у якомусь одному центрі прийняття всіх без виключення рішень щодо управління суспільними справами. Хоча, вказуючи основні вимоги принципу децентралізації влади у демократичній державі не можна редукувати його зміст виключно до конституційно-правового гарантування системи місцевого самоврядування. Зокрема, на думку В. Горбатенка, принцип децентралізації включає в себе ще й такі елементи як: чітке законодавче розмежування функцій та повноважень між різними рівнями управління, невтручання держави у сферу суверенних прав земель, областей, регіонів, подолання патерналізму через запровадження принципів діалогу і співпраці на різних рівнях соціального управління, самостійність місцевих органів влади у фінансовій сфері, фінансова підтримка органів місцевого і регіонального самоврядування з боку держави, законодавче закріплення горизонтальних і вертикальних взаємозв'язків у сфері соціального управління.

Разом з тим, принцип децентралізації може бути визначено як один з показників рівня демократизму тієї чи іншої держави. Вище ми вже наводили думку Г. Еллінека про те, що абсолютна централізація влади практично ніколи не зустрічається у державотворчій практиці (адже навіть у недемократичних державах ми спостерігаємо елементи адміністративної децентралізації). Але, погоджуючись у цілому з його позицією, ми маємо всі підстави для того, щоби стверджувати про існування прямої кореляції між рівнем децентралізації і рівнем демократизму тієї чи іншої держави. Про це прямо засвідчує той факт, що демократичні перетворення у країнах Східної Європи, які мали місце наприкінці минулого століття проходили саме під знаком децентралізації. Так на початку 90-х років у Болгарії та Румунії на основі законів про місцеві органи влади і про місцеве самоврядування, місцеве самоврядування було введено на рівень муніципалітетів, що спричинило децентралізацію повноважень з центру на місця. Таж сама ситуація спостерігалася у Польщі й Угорщині. В цьому контексті забезпечення в процесі демократичного транзиту принципу децентралізації виступило не тільки засобом швидкої ротації місцевих еліт, але й дозволило суттєво підвищити якість управлінських рішень, наблизити систему управління до громадян і стимулювати їх участь у державному управлінні, починаючи з найнижчих рівнів.

Конституційні засади децентралізації влади і розвитку місцевого самоврядування було закладено й в Україні. Зокрема було ратифіковано Європейську хартію місцевого самоврядування, прийнято низку базових нормативно-правових актів, які створили правові та фінансові основи його діяльності. Проте від часу ухвалення Конституції України (включаючи по-

дальшу конституційну реформу 2004 року) та базових для місцевого самоврядування нормативно-правових актів розвиток місцевого самоврядування фактично зупинився на рівні територіальних громад — міст обласного значення, оскільки переважна більшість територіальних громад через їх надмірну подрібненість та надзвичайно слабку фінансову базу виявилась просто неспроможною виконувати всі повноваження місцевого самоврядування.

З огляду на це, досвід правового забезпечення принципу децентралізації у країнах Центральної та Східної Європи видається особливо важливим у наших вітчизняних умовах. Його аналіз переконливо свідчить, що кожний історичний етап розвитку країни вимагає відповідних підходів у делегуванні владних повноважень від держави до органів місцевого самоврядування. Зокрема, організація державної влади практично всіх без винятку розвинутих європейських країн базується на її децентралізації, поєднаній із сильними інститутами місцевого самоврядування. Таким чином, децентралізована модель в умовах сталого соціально-економічного розвитку на практиці довела свою перевагу над централізованою. Що ж до діючої в Україні система забезпечення принципу децентралізації та відповідної організації влади на місцевому рівні, то вона цілком очевидно потребує істотного вдосконалення відповідно до загальноприйнятих європейських принципів, закладених ще у Європейській хартії місцевого самоврядування, зокрема принципу субсидіарності, який полягає у наділенні найближчих до людини ланок влади максимальними за даних умов повноваженнями.

Разом з тим, визначаючі конкретні питання, які повинні бути вирішені в ході правового забезпечення принципу децентралізації влади у сучасній Україні, на нашу думку, доцільно вказати на наступні фактори, які серйозно обмежують процес децентралізації влади і становлення потужних систем місцевої самоорганізації населення: відсутність послідовної державної політики щодо розвитку системи місцевого самоврядування, неврахування вищими органами державної влади України пропозицій неурядових громадських організацій та асоціацій органів місцевого самоврядування з її вдосконалення; відсутність повноцінного місцевого самоврядування на рівні громади, можливості повноцінно здійснювати самоврядні функції на рівні району та регіону; наявність суперечностей у положеннях Конституції України, що визначають територіальну основу, організаційну систему, компетенцію органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій; відсутність належної фінансової основи місцевого самоврядування, надмірна централізація фінансових ресурсів та відсутність належної податкової бази, зокрема місцевих податків та зборів, для самостійного формування органами місцевого самоврядування власних бюджетів; великі диспропорції у розвитку територій; відсутність правового механізму вирішення питань адміністративно-територіального устрою; відсутність чіткого розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади на місцях, між рівнями, органами і посадовими осо-

бами місцевого самоврядування; нераціональна система організації органів виконавчої влади на центральному та місцевому рівнях, низький рівень горизонтальної координації їхньої діяльності; надмірна залежність органів місцевого самоврядування від рішень місцевих органів виконавчої влади, у першу чергу — у питаннях формування і виконання місцевих бюджетів та реалізації інших делегованих повноважень.

Таким чином, підбиваючи результати проведеного нами дослідження правових аспектів забезпечення принципу децентралізації у процесі становлення демократичної держави, можемо сформулювати наступні висновки. По-перше, принцип децентралізації влади може бути віднесено до групи фундаментальних правових принципів організації і функціонування демократичної держави, необхідність забезпечення якого зумовлюється як сутнісними властивостями самої демократичної держави, так і вимогами ефективності державного управління, його максимального наближення до потреб та інтересів всіх громадян держави. По-друге, одними з найголовніших завдань державної правової політики в частині забезпечення принципу децентралізації влади у сучасній Україні є децентралізація та чітке розмежування повноважень між центральними і місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування щодо надання публічних послуг, розширення прав і посилення відповідальності цих органів за розв'язання соціально-економічних проблем розвитку регіонів, запровадження прозорого механізму контролю, у тому числі громадського, на кожному рівні управління, а також максимально прозоре розмежування функцій між центральними, регіональними і місцевими органами влади стосовно питань бюджету, власності, державної влади та механізму надання суспільних послуг. По-третє, якість правового забезпечення принципу децентралізації, а також рівень його практичної реалізації, виступає одним з найважливіших об'єктивних показників успішності демократизаційних процесів в Україні. У зв'язку з чим подальша інтеграція України до ЄС значною мірою залежить від успішності реалізації відповідної європейським вимогам і стандартам політики в галузі місцевого самоврядування, а також регіонального розвитку і планування.

О. М. МІХАТУЛІНА
докт. філос. в гал. права, ІП МАУП

ПОРІВНЯЛЬНЕ ГОСПОДАРСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО ТА ШЛЯХИ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 186–188

Сучасний світ і його розвиток неможливо уявити без знання правових систем різних країн. Для України порівняльне правознавство становить інтерес як наука, що вивчає різні правові системи на основі взятих на себе зобов'язань за міжнародними угодами, а також у зв'язку з потребою реалізувати основні напрямки зовнішньої політики.

Порівняльне правознавство можна визнати хоча й новою, але вже міцно вкоріненою навчальною дисципліною в пострадянських країнах. Проте й традиційні навчальні курси вимагають порівняльно-правового наповнення. У багатьох випадках невиправданим є відокремлення вивчення національного права, яке нині здійснюється переважно формально-догматично, і вивчення зарубіжного права у порівняльному аспекті.

Значна частина курсів із зарубіжного права побудована на паралельному вивченні галузей, інститутів та норм і не дає уявлення про сутність тенденцій сучасного розвитку права у наднаціональному масштабі. Підвищення продуктивності цих курсів пов'язане з перебудовою програм, наповненням їх порівняльно-правовим змістом.

На рівні юридичних факультетів та вузів доцільно здійснити узгодження програм історичних і теоретичних дисциплін з програмами порівняльно-правових курсів з метою створення концепції єдиного комплексу історико-кордоном у законодавстві, судовій практиці та в міжнародних відносинах.

Тривалий час у західному правознавстві підприємства розглядалися з позицій цивільного права як сукупність засобів виробництва.

Сьогодні підприємства розглядають як самостійні суб'єкти права. До них адресуються розпорядження фінансового, адміністративного та інших норм права навіть у тому разі, коли вони не є суб'єктами цивільного або торгового права. Це привело до того, що дехто з дослідників почав розглядати підприємство та його економічні інтереси окремо від інтересів засновників.

Окремо визначається правовий статус ***державних підприємств.*** У різних країнах вони називаються по-різному. Наприклад, у Великобританії існують публічні корпорації, в США— урядові корпорації або агенції, в Німеччині та Франції — публічні підприємства або публічні установи, їх правовий

статус залежить від особливостей кожної з країн. Однак, незважаючи на ці відмінності, у науковій літературі розглядають загальні ознаки, які дають змогу виокремити певні види організаційно-правових форм державних підприємств у західних країнах.

Французькі вчені вважають, що державні підприємства можуть перебувати у користуванні публічних служб або безпосередньо державних установ, у загальному користуванні на колективних засадах, а також у приватному користуванні, не втрачаючи при цьому ознак державної власності. Залежно від того, хто використовує державне майно, зменшується або збільшується обсяг юридичних прав та обов'язків суб'єктів щодо тієї частини державного майна, яке перебуває під їх управлінням, і, відповідно, характер відносин з державними установами і поділяє державні підприємства на монопольні та конкурентні. Монопольні державні підприємства цілком підконтрольні державним установам, мають більш-менш постійну клієнтуру споживачів своєї продукції, наділені правом встановлювати ціни, що дають змогу їм відшкодовувати свої витрати. Державне керівництво монопольними державними підприємствами не має на меті досягнення деякого комерційного ефекту та одержання прибутку, йдеться лише про те, щоб запобігти збиткам.

Враховуючи Історичні та економічні зв'язки, спільність низки проблем реформування правових систем, доцільно збільшити номенклатуру курсів, де вивчається національне та регіональне інтеграційне право країн СНД. З іншого боку, враховуючи пріоритети зовнішньої політики постсоціалістичних країн, варто деталізувати вивчення права Європейського Союзу, Ради Європи, ОБСЄ.

Необхідно посилити увагу до методик практичного застосування порівняльного правознавства у програмах відповідних навчальних курсів, підручниках та навчальних посібниках.

У західних країнах існує спеціальне законодавство, яке визначає правове становище суб'єктів господарювання. У ФРН, наприклад, це Закон про акціонерні товариства, у Франції — закон № 66–537 "Про торговельні товариства", у Великобританії — закон про компанії. В США правове становище корпорацій регулюється законодавством окремих "штатів, що ґрунтується на зразковому законі про підприємницькі корпорації, підготовленому американською асоціацією адвокатів, та на загальному законі про корпорації окремих штатів. Крім того, в США існує Єдиний торговий кодекс, а також Єдиний споживчий кредитний кодекс і різні закони, зокрема закон про єдину споживчу реалізаційну діяльність, закон про захист кредитних прав споживачів, закон про гарантії та повноваження Федеральної торгової комісії та ін.

Законодавство західних країн найдетальніше регламентує діяльність компаній. У комерційних і торгових кодексах велика увага приділяється саме статусу компаній або корпорацій. В юридичній літературі законодавство про компанії характеризується як законодавство про організації підприємств. Саме поняттям "підприємство" деякі юристи зарубіжних країн

пропонують замінити поняття юридичної особи, оскільки, на їх думку, це поняття більше відповідає економічному юридичному становищу суб'єктів господарської діяльності. Цьому сприяє дедалі ширше застосування цього поняття за

Конкурентні державні підприємства у господарській діяльності враховують умови, що виникають на ринку. Залежно від здійснюваної державою економічної політики вони намагаються економічно впливати на підприємства недержавного сектору. Присутність на ринку конкурентних державних підприємств дає можливість позитивно впливати та стабілізувати ціноутворення і рівень заробітної плати на відповідному ринку.

Аналіз іноземних систем правового регулювання господарських правовідносин допомагає розглядати власний національний досвід в аспекті міжнародного і змушує проаналізувати та оцінити проблеми національного господарського права України в новому аспекті, з більш глибоким розумінням її суті.

Література

1. *Богатых Е. А.* ред. Гражданское и торговое право: от древнего римского к современному российскому. — М., 1996. — Ч. 1. — 191 с.
2. *Залесский В. Б.* рук. авт. кол. Основные институты гражданського права зарубежных стран: Сравнительно-правовое исследование. — М., 1999. — 645 с.
3. *Чувпило О. О.* Розвиток господарського права в світовій юридичній культурі // Правничий часопис Донецького університету. — 1999. — № 1/3. — С. 11–15.

В. О. ПАНТЮХІН
докторант, МАУП

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК ВАЖЛИВІШІ ФАКТОРИ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕСОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 189–192

В даному матеріалу маємо намір розглянути слідуючі складові управлінської діяльності: а) адміністративний менеджмент як соціально-економічний феномен; б) складові адміністративного менеджменту; в) шляхи вдосконалення адміністративного менеджменту в сучасних умовах господарювання (нестабільні суспільства та суспільства, що радикально трансформуються).

В першій половині XX століття (1920–1950 рр.), як один з напрямів економічної думки формується адміністративна школа управління [5]. Цю школу вважають школою класичного менеджменту, або школою адміністративно-бюрократичного підходу. Найвідомішими представниками цієї школи були А. Файоль, Л. Урвік, Л. Гюлік, Д. Муні, Г. Е. Емерсон, М. Вебер. Вказані та інші вчені розглядали управління як своєрідний універсальний процес.

За усієї розбіжності теоретико-практичних підходів до пояснення феномену "адміністративне управління", найдосконалішими є його зміст, визначений А. Файолем, який, зокрема, виділяв у діловій організації шість основних функцій: технічну, комерційну, фінансову, бухгалтерську, управлінську.

Оскільки нас головним чином цікавить управлінська функція, зазначимо, що вона існує як поєднання слідуючих основних під функцій: планування, організування, розпорядництво, координування, контролювання. Як правило, у такому порядку, поєднані вони вивчаються, пояснюються і використовуються.

В будь-якій системі управління головною складовою є адміністративно-управлінський персонал, до якого належать всі працівники органів управління, яких, зокрема, Г. В. Щокін поділяє на три основних групи: 1) керівники; 2) спеціалісти; 3) технічні виконавці [Там же, с. 11]. Коли мова йде про персонал, то справедливо багато вчених, зокрема, Г. А. Дмитренко, вказують на людиноцентричний характер адміністративного управління загалом, що, безумовно, вірно і обґрунтовано.

В сучасній спеціальній науковій літературі надто великої уваги надається стилю управління.

Якщо не брати до уваги певні і часто досить своєрідні відмінності між різними стилями управління, то варто вказати, що загалом є два основних х таких стилів: авторитарний та ліберальний, або авторитарний і кооперативний [6, с. 9].

За авторитарного стилю домінуючим є управлінець, контакти між управлінцем і колективом найчастіше є досить незначними. На противагу цьому стилю в кооперативному активність фактично поділяється між управлінцем і колективом, які практично виступають як співробітники. Український дослідник С. Діденко, виділяє, як симбіоз обох вказаних стилів оптимальний, тобто той, що є найбільш прийнятним для даного колективу.

Для забезпечення безпосереднього (прямого) і оперативного впливу на об'єкт управління існують (і використовуються) відповідні технології, які виявляються у конкретних рішеннях, діях. Вони не суперечать економічним і іншим методам управління, а скоріше доповнюють, конкретизують їх. Завдяки таким технологіям мову ведуть про наукове адміністративне управління, яке нічого спільного з надмірним адмініструванням не має і не може мати.

Окремої уваги у науково-практичному плані заслуговують методи управлінської діяльності. Вони, головним чином розрізняються за способом і характером впливу керівника на своїх підлеглих з метою підвищення ефективності його діяльності та результатів праці всього колективу.

Спочатку вкажемо на те, що методи управлінської діяльності найчастіше поділяють на економічні, адміністративні і соціально-психологічні [4]. До речі, і мотиви, стимули, заохочення як результатами праці найчастіше також поділяють за таким же принципом.

Економічні методи пов'язані з системою господарювання. Властивістю, економічними відносинами. Якщо такі методи використовуються невдало, недоречно і т. п., виробництво зазнає певних втрат.

Адміністративні методи — це методи, пов'язані з владними повноваженнями, системою адміністративно-правових відносин, розпорядчої і адміністративною політикою.

Соціально-психологічні методи обумовлюються психологічними особливостями людей, їх взаємин і серед інших методів є найскладнішими як в плані дослідження, так і використання в процесі управлінської діяльності.

Останнім часом серед методів управління все більше стали окремо виділяти інноваційні методи. Їх особливості пов'язані з використанням принципово нових технологій, технологічних процесів, зокрема інформаційних. На думку Л. С. Духніна, Е. І. Лисенко, М. А. Назаренка, якщо керівник за допомогою методів примусу, спонукання і переконання не вміє або не хоче реалізувати принципи успішного керівництва, то ніколи колектив і система в цілому не буде конкурентоздатною.

Крім того, як і будь-яке інше, адміністративне управління має власні суто практичні методи, завдяки яким воно і здійснюється. Головним з таких методів є: а) регламентаційні (розподіл, розмежування, поєднання і т.ін. завдань, функцій, відповідальності тощо); б) розпорядчі; в) нормативні.

Кожна класифікація від будь-якої іншої, відрізняється не лише специфікою діяльності, розмірами, характером того, що вона виробляє і т. ін., але значною мірою корпоративною культурою. Багато дослідників цієї проблеми — Т. Алпєєва, Б. Гаєвський, Ю. Давидов, В. Колпаков, Ю. Красовський, Ю. Палеха, С. Рей, Ю. Сурмін, О. Фудорова та інші указують на те, що саме корпоративна культура "створює атмосферу ідентифікованості для членів організації, змінює соціальну стабільність, є контролюючим механізмом, який направляє і формує відносини та поведінку працівників" [8, с. 57].

Основу корпоративної культури становить певна система цінностей, переконань, норм, правил, традицій, моделей поведінки, існуючих в даній організації (колективі). Одночасно — це поєднання матеріальних і духовних цінностей, які у сумі і складають індивідуальність "обличчя" організації. Уява про сутність корпоративної культури є різною. Так В. Сате розглядав вплив культури на корпоративне життя через шість процесів: ухвалення рішень, контроль комунікації, сприйняття корпоративного середовища, виправдання своєї поведінки [2, с. 123]. Відомий американський соціолог Т. Парсонс розробив і запропонував узагальнену модель взаємозв'язку корпоративної культури і результатів діяльності організації, відомої як модель AGIL, а Р. Куїни та Дж. Рорбах запропонували свою модель організації, яка отримала назву "Конкуруючі цінності і організаційна ефективність" [3, с. 37]. Однак найбільш цікавою в даному контексті є модель впливу корпоративної культури на ефективність організації, розроблена Г. Шварцом і С. Девісом [1]. Вони вважають, що на ефективність функціонування організації (в плані корпоративної культури) впливають головним чином: залучення, узгодженість, адаптивність та місія організації. Тобто, під ефективною організацією вони розуміють таку, що здатна одночасно вирішувати два завдання: внутрішньої інтеграції та зовнішньої адаптації.

Логічно, що важливішою складовою, а, скоріше, навіть, основою корпоративної культури є організаційна культура, на чому наполягають у своїх дослідженнях І. Ансофф, М. Армстрог, Г. Даулінг, Т. Діл, К. Камерон, Б. Карлоф, Є. Капітонов, А. Пригожин, Р. Рюттенгер, Д. Рорбах, В. Сате, Ю. Семенов, М. Томпсон, Г. Ховштед, Р. Харісон, Ч. Хенді, Е. Шейн та багато інших як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників проблем управління.

До концептуальних засад адміністративного менеджменту, як одну з важливіших відносимо також мотиваційну засаду. Мотивація персоналу на відповідну діяльність постає не просто як складова високоефективних трудових відносин. У такий спосіб ставить питання мотивації відома дослідниця управлінських проблем О. В. Харчишина [9]. Зазначимо, при цьому, що виділяються головним чином дві групи мотиваційних факторів: матеріальні і моральні. До матеріальних відносять: величину заробітку (винагороди за працю) працюючого; структурування праці; фізичні умови праці; охорона праці, а до моральних: визнання важливості праці в соціумі і трудовому колективі; можливість кар'єрного зростання; субординація в трудовому колективі; моральні умови праці; цікавість праці; суспільна користь від праці. Як

зазначає, зокрема, українська дослідниця проблеми політології, управлінської діяльності Г. Зеленько, мотивація: а) сприяє виконанню і досягненню цілей підприємства; б) дозволяє відповідно забезпечити людські потреби; в) сприяє створенню добрих стосунків у колективі, що має важливе значення для його діяльності загалом.

Література

1. *Глущенко В. В.* Менеджмент: системные основы / В. В. Глущенко. — ТОО НЦП "Крылья", 1996. — 340 с.
2. *Граждан В. Д.* Теория управления: Учеб. пособие / В. Д. Граждан. — М.: Гардарика. — 2006. — 416 с.
3. *Гроу Эндрю С.* Высокоэффективный менеджмент — Пер. с англ. С. Эндрю Гроу. — М.: Филинь, 1996. — 245 с.
4. *Лихачев А. В.* Управление персоналом: генезис и эволюция теоретических подход [А. В. Лихачев] // Экономика и социум: современные методы развития. — 2012. — № 3. — С. 227–236.
5. *Менеджмент*: Понятійно-термінол. слов. / За ред. Г. В. Щокіна, М. Ф. Головатого, О. В. Антонюка, В. П. Сладкевича. — К.: МАУП, 2007. — 744 с.
6. *Проблеми* сучасного менеджменту: співвідношення теорії та практики: Зб. наукових праць І Всеукраїнської науково-практичної конференції. Вип. 1. — Херсон: ПП Вишемирський В. С., 2014. — 166 с.
7. *Управління* людськими ресурсами: (Понятійно-термінол. слов.): Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. Г. В. Щокіна, О. В. Антонюка, М. Ф. Головатого. — К.: МАУП, 2006. — 496 с.
8. *Фудорова О. М., Бовдир О. С.* Особливості формування корпоративної культури в сучасних організаціях / Проблеми сучасного менеджменту: співвідношення теорії та практики: Збірник наукових праць І Всеукраїнської науково-практичної конференції. Вип. 1. / О. М. Фудорова, О. С. Бовдир. — Херсон: ПП Вишемирський В. С., 2014. — 166 с.
9. *Харчишина О. В.* Мотивація персоналу на основі теорії організаційної культури [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/i-pdf/eui.2004_1_106. pdf

Лазе ЯКИМОСКИ
докторант, МАУП

ВИНДИКАЦИОННО-ПРАВОВАЯ ЗАЩИТА ПРАВ СОБСТВЕННОСТИ В СОВРЕМЕННОЙ НАУЧНОЙ РАЗРАБОТКЕ: СУЩНОСТНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 193–197

Как специфический способ защиты права собственности виндикация известна с давних времен, хотя в современной науке — юридически, экономически и т. п. она объясняется далеко не однозначно. Тем более, что в хозяйственной практике юридическое право приобретения собственности, защиты собственности в каждой отдельно взятой стране определяется (закрепляется) по-разному. После введения в действие в 2004 году Гражданского кодекса Украины такое право также получило несколько иной характер.

В данном случае для нас основоположным является теоретическое обоснование понятия (а, значит, и природы) феномена "виндикация", а, вместе с ним, и понятие "виндикационный иск".

Сначала следует изложить замечание общего порядка, имеющее существенное значение для данной научной проблематики. Оно — следующее.

Проблематика протекционно-правового явления ("протекция" происходит от латинского "protection" — "защита"), терминологически обозначаемого как виндикационно-правовая защита, фактически не исследовалась объемно и предметно в диссертационных и монографических исследованиях, в том числе и в Украине.

Кроме того, с учетом результатов анализа содержания большинства имеющихся научных работ по гражданскому праву, может быть констатирована проблема представления виндикационно-правовой защиты через призму более узких в смысловом плане протекционных средств (например, через призму истребования имущества из чужого незаконного владения, виндикационного правоотношения, виндикации, виндикационного иска), что фактически приводит к существенному усечению правовой сущности исследуемого в данной диссертации протекционно-правового явления и не позволяет ввести его понятие в научный оборот.

Так, исследования различных проблемных вопросов истребования имущества из чужого незаконного владения и иных вышеуказанных средств протекции непосредственно посвящены диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук Н. Е. Автаевой "Истребование государственного, кооперативного и общественного имущества из чужого неза-

конного владения по советскому гражданскому праву" (М., 1975), И. О. Дзера "Гражданско-правовые средства защиты права собственности в Украине" (К., 2001), А. В. Регурецкой "Охрана прав акционеров в гражданском праве" (К., 2005), Р. О. Стефанчук "Обязательства по приобретению, сохранению имущества без достаточного правового основания" (К., 2004), Я. В. Пьянова "Судебная защита имущественных гражданских прав" (Х., 2009), монография И. В. Давидова "Виндикации как результат недействительности сделки по гражданскому законодательству Украины" (Херсон, 2014), монографическое исследование С. О. Короед "Эффективность гражданского судопроизводства: отдельные проблемы теории и практики" (К., 2013) и др.

Следует отметить также, что в цивилистическом наследии выделяется и ряд научных работ, которые непосредственно не посвящены исследованию проблематики истребования имущества из чужого незаконного владения и иных протекционных средств, но, тем не менее, отражают некоторые аспекты этой важной проблемы. Так, в частности, понятие виндикационного иска раскрыто в кандидатской диссертации Ю. В. Мягкоход, монографии З. В. Ромовской (2009) [6]. Проблемные вопросы ограничения виндикации раскрыты, к примеру, в монографии диссертации М. А. Иваненко [3], в диссертации И. Ф. Севюркова [7]. Проблемы соотношения иска и виндикации выявлены в монографии Д. И. Олександрова [5] и других специальных работах.

Между тем, содержание большинства заметных и масштабных научно-исследовательских работ, непосредственно либо фрагментарно отражает отдельные вопросы проблематики, либо подменяются более узкими протекционными средствами виндикационно-правовой защиты, не соответствующей современным правовым реалиям, что обуславливается их написанием до начала периода концептуальных изменений украинского гражданского законодательства после применения Гражданского кодекса от 16 января 2003 г.

К соответствующим современным правовым реалиям масштабным научным трудам могут быть, в частности, отнесены и упомянутые ранее кандидатская диссертация и монография И. О. Дзера, Я. В. Пьянова, Р. О. Стефанчук, А. В. Регурецкой, монографии И. В. Давидова, С. О. Короеда. При этом ни в одном из указанных диссертационных и монографических исследованиях не предлагается введение в понятийный аппарат гражданского права термина "виндикационно-правовая защита", а следовательно, отсутствует и единая концепция последней.

Достаточно неоднозначным является вопрос, связанный в первую очередь с определением понятий "виндикация", "виндикационный иск" и др.

Ряд специальных энциклопедических словарей, в том числе "Большой энциклопедический словарь" (СПб, Россия) [1], определяют понятие "виндикации" весьма кратко, но доступно и, изначально, понятно: "Виндикация (лат. vindicatio, от vindico — заявляю претензию, требую (виндикационный иск), в гражданском праве иск собственника или лица, владеющего имуществом на законном основании, об истребовании его из чужого незаконного владения" [Там же, с. 205].

Из такого определения, прежде всего, ясно, что виндикация: а) элемент, явление гражданского права; б) что речь идет об имущественном праве; в) что такой феномен связан с обязательным иском; г) что такая собственность находится в руках незаконного владельца. О каких бы то ни было других, особенно процедурных процессах в приведенном определении понятия "виндикация" речь, понятно, не идет.

Практически идентично формулируют понятие "виндикация" авторы российской "Юридической энциклопедии" [8]. Она выглядит так: "виндикация (от лат. vindico — защищаю, заявляю претензию, требую; англ. vindication) в гражданском праве способ защиты права собственности, с помощью которого собственник может истребовать свое имущество из чужого незаконного владения" [8, с. 63]. Практически таким же способом поясняются понятия "виндикация", "виндикационный позов (иск)" и в шеститомной юридической энциклопедии, изданной в Украине, главным образом специалистами Института государства и права им. В. М. Корецкого [8].

Исходно виндикация (в древние времена) осуществлялась в виде простого спора между двумя претендентами на какую-либо вещь. Тот, кто доказывал свое право на такую вещь, тот ее и возвращал себе. Однако, процедуры оспаривания и возврата собственности были и остаются непростыми и часто весьма специфическими.

Когда ведут речь о виндикации, то имеют в виду виндикационный иск. Форма такого иска сложилась еще в древнем римском праве, в соответствии с чем собственным может (имеет возможность) виндифицировать свое имущество от недобросовестного, а если имущество приобретено безвозмездно, то и от добросовестного приобретателя независимо от того, каким путем оно выбыло из владения собственника. Тут есть свои особенности, а именно: от добросовестного приобретателя, который возмездно приобрел имущество, оно может быть истребовано лишь в случае, если было утеряно собственником или лицом, которому сам собственник передал это имущество во владение (например, во временное пользование), похищено у того или другого либо выбыло из их владения иным путем помимо их воли.

Собственник вправе потребовать не только возврата имущества, но и возмещения доходов, которые незаконный владелец извлек или должен был извлечь за все время владения (если владелец недобросовестный) или со времени, когда он узнал или должен был узнать о неправомерности владения (если владелец добросовестный).

Владелец имущества вправе требовать от собственника возращения произведенных им необходимых затрат на содержание имущества с того времени, с которого собственнику причитаются доходы от этого имущества.

Понятно, что процедура виндикационного иска, при всех его общих положениях, имеет и свои, специфические особенности в законодательстве разных стран, что, собственно, и рассматривается в диссертации.

Такой иск может быть предъявлен при наличии определенных условий, а именно: а) собственность, которая оспаривается, выбыла из владения собс-

твенника, но сохранилась в натуральном виде и имеет признаки, с помощью которых можно индивидуализировать его; б) собственность и личность, к которой предъявляются требования о возвращении собственности, не пребывают в договорных отношениях по отношению этой собственности.

В каждой стране, как отмечалось, виндикационный иск реализуется со своими юридическими особенностями. Так, в Украине, в соответствии с Гражданским кодексом Украины, такой иск реализуется при следующих особенностях:

- он может быть использован лишь по отношению индивидуально-определенных вещей (собственности);
- собственник может требовать возвращения своей собственности только в том случае, если другая личность владеет его собственностью незаконно;
- вещь (собственность), владением которой является истец, пребывает во владении ответчика;
- защищать свое право собственности виндикационным позовом собственник имеет возможность только в том случае, когда собственность сохранилась в натуре;
- собственность, которая находится у незаконного владельца, подлежит безусловному изъятию и отбору собственнику, если владелец оказался незаконным, недобросовестным [4, с. 65].

Могут быть отделены от собственности без нанесения ей вреда, владелец имеет право оставить их себе. Если же они являются неотделимыми от собственности, то он вправе получить обратно понесенные затраты в сумме, на которую данная собственность увеличилась. В случае, если приобретатель (владелец) — лицо недобросовестное, у него такое право отсутствует.

И еще одно, принципиального характера замечание. Виндикационный иск (позов) могут предъявлять не только владельцы собственности, но и другие законные владельцы его — лица, которые имеют право владеть ею (пользоваться ею) на основе гражданско-правовых соглашений: аренда, сохранение, перевозка и др.

В случае, если оспаривается собственность между участниками гражданско-правового соглашения, виндикационный иск как способ защиты нарушенного права собственника применим не может быть. Ибо речь идет о нарушении условий договора.

При рассмотрении процессов реализации виндикационного иска, вышеуказанные особенности следует особо учитывать.

Таким образом, виндикация имеет и теоретическую, и практическую стороны, которые в одинаковой мере должны разрабатываться современной юридической наукой.

Литература

1. *Большой* энциклопедический словарь. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Большая Российская энциклопедия. — СПб.: “Норинт”, 1998. — 1456 с.

2. *Здоронюк Галина*. Виндикация ценных бумаг: теория и практика на Украине/ Галина Здоронюк/ Юридическая практика № 23 (545) 3 июня 2008. — С. 10–11.
3. *Іваненко М. А.* Співвідношення правових інститутів реституції та віндикації в цивільному праві України / М. А. Іваненко/ Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція, 2013, № 1–6. Т. 2. — С. 245–249.
4. *Мала енциклопедія* приватного права/ За заг. ред. проф. Ю. Л. Бошицького / Київський університет права НАН України. — К.: Кондор. — 362 с.
5. *Олександров Д. І.* Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні / Д. І. Олександров. — К., 2001. — С. 202.
6. *Ромовська З. В.* Проблеми захисту права власності фізичної особи / З. В. Ромовська / Вісник Академії адвокатури України, № 2 (15), 2009. — С. 14–25.
7. *Севрюков І. Ф.* Недійсні правочині та правові наслідки їх недійсності / І. Ф. Севрюков / Дис. канд. юрид. наук. — К., 2010. — 189 с.
8. *Юридична* енциклопедія: в 6 т. Т. 1.: А-Г / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. — К.: Вид-во "Юридична думка", 2011. — 656 с.

В. П. БОСИЙ
суддя Господарського суду м. Києва

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ “ПРИТУЛОК” І “СТАТУС БІЖЕНЦЯ” У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 198–201

Відповідно до Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, який було схвалено на саміті Україна — Європейський Союз 22 листопада 2010 року, Україна мала прийняти законодавство в сфері притулку, що відповідало б міжнародним стандартам (Конвенції про статус біженців та Протоколу щодо статусу біженців) і стандартам ЄС та забезпечувало б умови для міжнародного захисту (включаючи додаткові форми захисту), а також права шукачів статусу біженця і біженців.

Оскільки в зазначеному документі вживаються терміни “притулок” і “статус біженця”, видається важливим з’ясування співвідношення між цими поняттями у національному законодавстві та міжнародному праві.

Не зважаючи на те, що термін “притулок” вживається у різних міжнародних документах, до цього часу відсутнє його універсальне загальноприйняте визначення. Законодавство України також не визначає це поняття.

Деякі вітчизняні науковці слушно розглядають притулок як захист від застосування юрисдикції держави громадянства або постійного проживання, що може надаватися Україною на її території іноземцям та особам без громадянства за певних умов.

Статус біженця відповідно до пункту 19 Закону України “Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту” від 8 липня 2011 року — це визнання центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту, іноземця або особи безгромадянства біженцем.

Слід зауважити, що чинне національне законодавство розмежовує поняття “притулок” і “статус біженця”. Відповідно до частини другої статті 26 Конституції України іноземцям та особам без громадянства може бути надано притулок у порядку, встановленому законом. Водночас поняття “біженець” Конституція взагалі не вживає. Згідно з пунктом 26 частини першої статті 106 Основного Закону прийняття рішення про надання притулку в Україні віднесено до компетенції Президента України, а рішення про визнання особи біженцем відповідно до статті 10 Закону України “Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту” приймається

центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту. Внаслідок такого визнання особа відповідно до пункту 19 частини першої статті 1 зазначеного Закону набуває статусу біженця.

Отже, рішення про надання притулку і статусу біженця приймаються різними органами державної влади.

Крім того, процедуру визнання особи біженцем визначено зазначеним вище Законом, а порядок надання притулку взагалі не врегульовано.

Статус біженця і притулок розрізняються також Законом України "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства" від 22 вересня 2011 року. Вони навіть врегульовані в його різних статтях. Так, відповідно до статті 6 іноземця або особу без громадянства може бути визнано біженцем, а за статтею 7 цього Закону їм може бути надано притулок у порядку, встановленому законом.

Розмежовуються зазначені поняття і в інших актах національного законодавства.

Водночас інакше це питання вирішується в міжнародному праві, яке не проводить чіткої межі між поняттями "надання статусу біженця" та "надання притулку". Так, наприклад, відповідно до статті 1 b Дублінської конвенції від 15 червня 1990 року слова "заява про надання притулку" означала: прохання, за допомогою якого іноземець шукає в будь-якої держави-учасниці захист відповідно до Женевської конвенції (Конвенція про статус біженців 1951 року — авт.), клопочучи про надання статусу біженця за змістом статті 1 Женевської конвенції зі змінами, внесеними Нью-Йоркським протоколом (Протокол щодо статусу біженців 1967 року — авт.).

На спеціальному засіданні, що відбулося в Тампере 15–16 жовтня 1999 року, Європейська Рада прийняла рішення про створення Єдиної системи надання притулку, основаній на повному і всебічному застосуванні Женевської Конвенції про статус біженців від 28 липня 1951 року, доповненої Нью-Йоркським протоколом від 31 січня 1967 року.

Таким чином, і Дублінська Конвенція, і зазначене рішення Європейської Ради, й інші документи Європейського Союзу, прийняті пізніше (наприклад: Директива Європейського Парламенту та Ради ЄС 2011/95/EU від 13 грудня 2011 року щодо стандартів для кваліфікації громадян третіх країн чи осіб без громадянства в якості бенефіціарів міжнародного захисту та щодо єдиного статусу для біженців чи для осіб, які мають право на додатковий захист, та щодо змісту захисту, який надається) не розмежовують, а поєднують поняття "притулок" і "статус біженця".

Із аналізу універсальних і європейських міжнародних документів можна зробити висновок про те, що відповідно до них основними одержувачами притулку є біженці, поряд з особами, які потребують додаткового захисту, та деякими іншими категоріями вимушених мігрантів.

Можна погодитися з думкою деяких науковців про те, що оскільки Україна проголосила курс на гармонізацію національного законодавства із

законодавством Євросоюзу, їй доведеться переглядати концепцію понять "притулок" і "статус біженця". Зокрема, у науковій літературі вже зверталася увага на необхідність перегляду частини другої статті 26 Конституції України.

На нашу думку, проблема полягає не в редакції частини другої статті 26 Конституції України, згідно з якою іноземцям та особам без громадянства може бути надано притулок у порядку, встановленому законом. Положення щодо притулку містяться в конституціях багатьох держав-членів Європейського Союзу: Німеччини, Італії, Франції, Португалії, Чехії, Польщі тощо.

Проблема, на наш погляд, полягає в тому, що відповідно до пункту 26 частини першої статті 106 Конституції України рішення про надання притулку в Україні приймає Президент України. Водночас у конституціях держав-членів Європейського Союзу подібних положень немає. Органи, на які покладено надання притулку в цих державах, визначаються поточним законодавством. Враховуючи, що основна частина осіб, які отримують притулок, є біженці, повноваження щодо його надання їм не відносять до компетенції глави держави. Так, наприклад, у Франції цими питаннями займається Французьке управління з питань захисту біженців та осіб без громадянства та Апеляційна комісія з питань біженців, у Чехії — Міністерство внутрішніх справ, у Німеччині — Федеральне бюро з питань визнання біженців-іноземців тощо.

Вдосконалення концепції про надання притулку в Україні відповідно до стандартів Євросоюзу має, як гадаємо, включати і вдосконалення конституційних положень з цього питання.

Неодноразові спроби вирішити проблему законодавчого забезпечення конституційного повноваження глави держави приймати рішення про надання притулку в Україні шляхом прийняття відповідного закону без перегляду концепції понять "притулок" і "статус біженця" та вдосконалення конституційних положень зазнало невдачі. Так, наприклад, проект Закону України "Про порядок надання притулку в Україні іноземцям та особам без громадянства", яким передбачалося запровадження окремого від надання статусу біженця механізму надання притулку в Україні, 29 листопада 2001 року був прийнятий у першому читанні, а 26 квітня 2006 року — відкликаний.

Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців у коментарях до цього проекту відзначило, що необгрунтоване розмежування понять "надання притулку" та "статусу біженців" суперечить світовій практиці, згідно з якою надання притулку означає надання міжнародного захисту взагалі, що може бути синонімічним статусу біженця згідно з Конвенцією 1951 року та Протоколом 1967 року, або містити його разом з іншими додатковими формами захисту.

Щодо можливих шляхів вирішення проблеми, як гадаємо, є кілька варіантів, і всі вони пов'язані з удосконаленням конституційних положень про надання притулку.

Один із них полягає у вилученні в ході конституційної реформи із Основного Закону повноваження глави держави приймати рішення про надання притулку в Україні та внесенні змін до Закону України "Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту" щодо надання притулку в Україні іншим, крім зазначеним в ньому, категоріям осіб (у разі необхідності) в рамках єдиної процедури.

Другий варіант зумовлює внесення зміни до пункту 26 частини першої статті 106 Конституції України, яка полягатиме у визначенні виду притулку, рішення про надання якого приймає Президент України (наприклад, гуманітарний притулок), та внесенні відповідних змін до Закону України "Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту". Зрозуміло, що процедури будуть дещо відрізнятися, але це характерно, наприклад, і для Закону України "Про громадянство України", в якому рішення з питань громадянства у певних випадках приймають різні органи, включаючи главу держави. При цьому гуманітарний притулок міг би надаватися іноземцям та особам без громадянства, стосовно яких Україна не має міжнародних зобов'язань надавати їм захист, але які його потребують, наприклад: особи, які зіткнулися з практичною неможливістю повернення; жертви природних і техногенних катастроф; заявники похилого віку; діти без супроводу та діти, розлучені із сім'єю, а також їхні опікуни тощо.

Нарешті, останній варіант значною мірою співпадає з другим, за винятком того, що замість внесення відповідних змін до Закону України "Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту" буде прийнято окремий Закон України (наприклад, про гуманітарний притулок).

Варто зауважити, що останні два варіанти (за винятком внесення змін до Основного Закону) пропонувалися до розгляду українській владі Управлінням Верховного Комісара ООН у справах біженців у висновку щодо зазначеного вище проекту Закону України про порядок надання притулку в Україні іноземцям та особам без громадянства.

Реалізація одного із запропонованих варіантів сприятиме, на нашу думку, вдосконаленню національного законодавства з питань надання притулку та статусу біженця відповідно до стандартів Євросоюзу.

А. А. ТЕТЕРУК
аспірант, МАУП

ЩОДО УТОЧНЕННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 202–204

Відповідно до Закону України "Про національну гвардію України", який був прийнятий в березні 2014 року до обов'язків підрозділів національної гвардії відносяться:

- забезпечення захисту прав і свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань та охорона їх життя і здоров'я;
- охорона громадського порядку та громадської безпеки під час проведення масових заходів таких як збори, мітинги, демонстрації, а також під час офіційних візитів та інших заходів за участю посадових осіб України та іноземних держав;
- запобігання, виявлення та припинення кримінальних (адміністративних) правопорушень;
- забезпечення охорони та пропускного режиму на об'єктах, які охороняються Національною гвардією України;
- забезпечення перевезення спеціальних вантажів, у тому числі ядерних матеріалів, під час їх перевезення територією України;
- забезпечення охорони органів державної влади, а також здійснення заходів державної охорони стосовно органів державної влади та посадових осіб;
- проведення заходів щодо припинення діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій та проведення анти терористичних операцій;
- затримання осіб, які підозрюються у вчиненні кримінальних правопорушень, осіб, які вчинили втечу з місць позбавлення волі, дезертирів;
- проведення заходів, які спрямовані на припинення збройних конфліктів та інших провокацій на державному кордоні, а також у заходах щодо недопущення масового переходу державного кордону з території суміжних держав;
- участь у міжнародному співробітництві, міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки на підставі міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, у порядку і на умовах, визначених законами України;

- участь у відновленні конституційного правопорядку, порушеного при спробах захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу шляхом насильства, а також у відновленні діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, порушеної в результаті здійснення протиправних дій, у тому числі на підґрунті міжнаціональних і міжконфесійних конфліктів;
- охорона громадського порядку та громадської безпеки та надання допомоги іншим органам державної влади в ліквідації наслідків природних, техногенних, екологічних катастроф та у районах виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру (стихійного лиха, катастроф, особливо великих пожеж, застосування засобів ураження, пандемій, панзоотій тощо), що створюють загрозу життю і здоров'ю значних верств населення; розблоковування або припинення протиправних дій у разі захоплення важливих об'єктів або місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує нормальну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- припинення масових заворушень та масового безладу, який супроводжуються насильством над громадянами, підпалами та вандалізмом;
- формування в особливий період військових частин і підрозділів для оборони важливих державних об'єктів, спеціальних вантажів, у тому числі ядерних матеріалів, під час їх перевезення територією України;
- ведення воєнних (бойових) дій у разі збройного конфлікту чи загрози нападу на територію Україну;
- виконання завдань територіальної оборони та заходів правового режиму воєнного стану.

Короткий аналіз перерахованих обов'язків Національної гвардії України показує, що закон готувався досить швидко і окремі його положення стосовно обов'язків Національної гвардії України потребують уточнення.

Наприклад, в законі передбачено, що військовослужбовці Національної гвардії України повинні вживати заходи, які спрямовано на запобігання, виявлення кримінальних (адміністративних) правопорушень окремим параграфом, але крім того вони повинні вживати заходів щодо затримання осіб, які підозрюються у вчиненні кримінальних правопорушень та осіб, які вчинили втечу з місць позбавлення волі, дезертирів.

Перш за все дії, які мають здійснювати військовослужбовці Національної гвардії України щодо запобігання, виявлення та припинення кримінальних правопорушень мають включати в себе і дії щодо затримання осіб, які вчинили такі правопорушення. Разом з тим в тому підрозділі, який визначає дії щодо затримання осіб за вчинені правопорушення немає уточнення чи можуть військовослужбовці Національної гвардії України затримувати осіб, які вчинили адміністративні правопорушення. Тобто вони повинні вчиняти дії щодо запобігання, виявлення та припинення адміністративних правопорушень, але затримувати правопорушників повинен хтось інший.

Ці підрозділи статті 12 Закону України “Про Національну гвардію України” підлягають уточненню. Можлива пропозиція щодо об’єднання зазначених підрозділів і формування одного підрозділу такого змісту: військовослужбовці Національної гвардії України повинні вживати заходи щодо *запобігання, виявлення і припинення кримінальних та адміністративних правопорушень і затримання осіб, які підозрюються у вчиненні кримінальних та адміністративних правопорушень, а також осіб, які вчинили втечу з місць позбавлення волі та дезертирів*.

Наступним повторенням обов’язків військовослужбовців Національної гвардії України є питання про здійснення ними охорони особливо важливих об’єктів та забезпечення пропускного режиму на об’єктах, що охороняються Національною гвардією України. На нашу думку, ці два пункти можна об’єднати і сформувати один, який би охоплював два перерахованих напрями діяльності: *військовослужбовці Національної гвардії України повинні забезпечувати охорону об’єктів, які охороняються Національною гвардією України, здійснення пропускного режиму стосовно таких об’єктів та проведення інших заходів з метою недопущення проникнення сторонніх осіб на територію, об’єктів які охороняються і здійснення інших протиправних дій*.

В цілому, необхідно уточнити також і інші пункти Закону України “Про Національну гвардію України”, адже вони певною мірою повторюють одні і ті ж напрями діяльності.

А. А. ГРИНЬКО
магістр права
Науковий керівник: завідувач кафедри господарського та трудового права Інституту права ім. князя Володимира Великого МАУП, д-р юрид. наук, доц. П. С. Матвєєв Петро Сергійович

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОБУМОВЛЕНОСТІ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 205–209

Трансформація підприємств з метою створення нових виробничих технологій, завантаження виробничих потужностей, підвищення інвестиційної привабливості підприємства неможлива без зміни господарського укладу підприємства, його керуючих ланок та організаційних засад.

Необхідність реструктуризації суб'єктів господарювання зумовлена низкою проблем, серед яких виділяють наступні:

- неефективність системи управління;
- техніко-технологічне відставання виробництва;
- відсутність власних обігових коштів;
- низька конкурентоспроможність продукції.

Вирішення цих проблем пов'язане, насамперед, із формуванням нових механізмів державного регулювання процесів реструктуризації, які відповідали б внутрішньому стану підприємств і умовам ринку.

Все вищезазначене актуалізує завдання з удосконалення елементів системи державного регулювання процесу реструктуризації суб'єктів господарювання та функціонування суб'єктів господарювання після реструктуризації.

Не дивлячись на величезну кількість наукових робіт з питань реструктуризації підприємств Більшість досліджень, присвячених реструктуризації підприємств, розглядають пов'язані з цим проблеми тільки в економічній площині, не приділяючи при цьому достатньої уваги нормативно-правовому забезпеченню реалізації заходів з реорганізації підприємств, установ та організацій. В основному науковці розглядають реструктуризацію як процес організаційних, структурних або фінансових змін, які необхідно провести на підприємстві для досягнення поставленої мети.

В ринкових умовах господарювання активізувались питання вдосконалення забезпечення фінансового управління підприємства за допомогою його реструктуризації. Варто звернути увагу на те, що у більшості досліджень відсутнє конкретне визначення сутності та змісту категорії "реструктуризація". Це зумовлено, на нашу думку, багатогранністю даної категорії.

Реструктуризацію підприємства можна визначити як комплекс фінансово-економічних, організаційних і правових заходів, спрямованих на оновлення структури підприємства та управління, фінансів і виробництва, організаційно-правової форми діяльності, що дають змогу вдосконалити фінансово-економічні відносини підприємства для забезпечення ефективного використання його потенціалу та збільшення його ринкової вартості [1; с. 86].

Процедура реструктуризації суб'єктів державного сектора економіки є комплексом заходів, які спрямовані на відновлення стійкої технічної, економічної та фінансової життєздатності підприємств, реструктуризація має бути спрямована на забезпечення "виживання" підприємства та відновлення його конкурентоспроможності.

Форми та види реструктуризації суб'єктів господарювання.

1. За ступенем обсягу реструктуризація може бути частковою або обмеженою, а також комплексною або усебічною.

2. За видами реструктуризація поділяється на управлінську, технічну, економічну, фінансову та організаційно-правову.

3. За формою виділяють оперативну та стратегічну реструктуризацію.

Залежно від типу фінансово-економічних відносин, на вдосконалення яких спрямована реструктуризація, її поділяють на *внутрішню і зовнішню.*

Внутрішня реструктуризація спрямована на вдосконалення й адаптацію внутрішньовиробничих фінансово-економічних відносин, розв'язання внутрішніх конфліктів із метою підвищення ефективності діяльності підприємства. У межах такої реструктуризації мають реалізовуватися заходи з поліпшення внутрішньої організаційної структури, структури активів і управління, вдосконалення системи мотивації персоналу й менеджменту.

Зовнішня реструктуризація спрямована на поліпшення фінансових відносин між підприємством і зовнішніми групами інтересів, у тому числі власниками, кредиторами, конкурентами, державою і включає заходи щодо реорганізації компанії (корпоративна реструктуризація), основним завданням яких є одержання переваг у вигляді ефекту синергізму або конкурентних переваг у результаті диверсифікації діяльності та правової відособленості окремих структурних підрозділів (реорганізація, спрямована на розукрупнення) [1; с. 84–85].

Реструктуризація включає формування різних форм власності, впровадження нових форм управління, законодавче закріплення відносин між виробниками, фінансове забезпечення підприємницької діяльності [2; с. 3].

Поняття "реструктуризація" може по-різному трактуватися залежно від інтересів суб'єктів управління, різних власників і безпосередньо суб'єкта — підприємства, а також варіанта її реалізації, але мета і зміст реструктуризації залишаються єдиними. Так, наприклад, для підприємства реструктуризація є комплексною зміною структури внутрішніх ресурсів підприємства (активів і пасивів), а також системи управління, свідоме приведення їх у відповідність до зовнішніх умов з метою підвищення рентабельності й кон-

курентоспроможності виробництва. При цьому змінюється співвідношення, структура названих ресурсів: зокрема, за рахунок ліквідації (відділення) непродуктивних ресурсів чи активів (зайвих у даній ринковій ситуації) і привнесення відсутніх ресурсів (капіталу "ноу-хау"). Саме такий спосіб підвищення ефективності підприємств є специфікою реструктуризації та відмежовує її від інших інструментів впливу на виробництво" [3; с. 24].

Окрім наголошеного, для реструктуризації як виду структурних перетворень притаманне введення нових принципів функціонування суб'єкта господарювання, що змінюють його інституціональний статус. Однак самі по собі процеси реструктуризації та реорганізації не можуть відбуватися поза межами загального державного регулювання, тому що наслідки їх реалізації можуть бути багато в чому непередбаченими [3; с. 22].

Сьогодні недостатньо уваги приділяється дослідженню організаційно-правового виду реструктуризації суб'єктів господарювання, яка поділяється на реорганізацію та ліквідацію державних підприємств. Саме тому постає необхідність аналізу нормативно-правової бази притаманної реструктуризації суб'єктів господарювання.

Сучасна система правового регулювання реструктуризації суб'єктів господарювання являє собою впорядковану ієрархію нормативних актів, тобто створюється певна система правових норм, які можна згрупувати за юридичною силою, змістом та сферою правового регулювання.

Норми, що стосуються загальних питань законодавства і визначаються, перш за все, нормами, закріплені Конституцією України [4]. Фіксація в Конституції України права людини і громадянина на підприємницьку діяльність для українського законодавства та суспільного життя має історичне та інституційне значення, незважаючи на те, що у світовому досвіді конституційного правотворення та міжнародно-правовій практиці фіксації стандартів прав людини право на підприємницьку діяльність давно набуло значення обов'язкового елементу блоку економічних прав і свобод людини [5; с. 44].

Норми щодо реструктуризації підприємств містяться у господарському та цивільному кодексах, Законах України, Постановах та розпорядженнях КМУ, а також відомчих нормативно-правових актах.

Відповідно до Господарського кодексу України реорганізація та ліквідація підприємств є видами припинення їх діяльності. Ним передбачено п'ять форм реорганізації суб'єктів господарювання (підприємств): злиття, приєднання, виділення, поділ, перетворення [6]. При цьому злиття підприємств передбачає, що усі майнові права та обов'язки кожного з них переходять до підприємства, утвореного внаслідок злиття. Після приєднання одного або кількох підприємств до іншого до нього переходять усі майнові права та обов'язки приєднаних підприємств. Поділ підприємства визначає, що всі його майнові права й обов'язки переходять за роздільним актом (балансом) у відповідних частках до кожного з новоутворених підприємств унаслідок цього поділу. Виділення одного або кількох нових підприємств передбачає, що до кожного з них переходять за роздільним балансом у відповідних частках майнові права

й обов'язки реорганізованого підприємства. Перетворення одного підприємства на інше супроводжується тим, що до новоутвореного підприємства переходять усі майнові права й обов'язки попередника. Щодо підприємств із державною часткою власності, яка перевищує 50 %, то прийняття рішення про їх реорганізацію або ліквідацію належить до компетенції державного органу, який уповноважений управляти підприємством [7].

Відповідно до статті 104 Цивільного кодексу України юридична особа припиняється в результаті передання всього свого майна, прав та обов'язків іншим юридичним особам — правонаступникам (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або в результаті ліквідації.

Юридична особа є такою, що припинилася, з дня внесення до єдиного державного реєстру запису про її припинення [8].

Норми щодо реструктуризації суб'єктів господарювання містяться у наступних Законах України: "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців" [9]; "Про господарські товариства" [10]; "Про захист економічної конкуренції" [11]; "Про цінні папери та фондовий ринок" [12]; "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" [13] та ін., а також у численних підзаконних нормативно-правових актах.

Можна зазначити, що сучасний стан законодавства України щодо реструктуризації підприємств виглядає практично сформованим. Система законодавства представляється достатньо цілісною.

Спираючись на вищезазначене можна надійти наступних висновків:

- категорія "реструктуризація" у нормативних актах мають широке тлумачення, що призводить до виникнення проблем на практиці, що безпосередньо впливає на легітимність дій суб'єктів господарювання — учасників процесу реструктуризації;
- з точки зору практичної спрямованості вважаємо за доцільне розмежувати законодавство, що регулює питання реструктуризації суб'єктів господарювання державного і приватного сектора економіки з урахуванням їх особливостей функціонування;
- сучасний стан економіки держави потребує адекватних дій щодо адаптації та пристосування можливостей підприємств до існуючих реалій та можливих ризиків та перспектив. Для створення сприятливих умов реструктуризації суб'єктів господарювання потрібно зважено розробляти стратегію проведення зміни структури кожного підприємства, спираючись на існуючу нормативну базу, яка має чітко обмежувати повноваження структурозмінюючих органів та захищати інтереси держави за таких перетворень.

Література

1. *Терещенко О. О.* Фінансові домінанти реструктуризації підприємств / О. О. Терещенко, Н. В. Волошак // Фінанси України. — 2009. — № 4. — С. 82–90.

2. *Скудар Р. В.* Реструктуризація виробництва в умовах реформування підприємств важкого машинобудування: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01 / Р. В. Скудар // Нац. гірнич. ун-т МОН України. — Дніпропетровськ, 2005. — 20 с.
3. *Кондрашов О. М.* Зміст та значення процесів реструктуризації промисловості / О. М. Кондрашов // Економіка та держава. — 2006. — № 5. — С. 22–24.
4. *Конституція* України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http: // zakon0. rada. gov. ua/laws/show/254 %D0 %BA/96-%D0 %B2 %D1 %80
5. *Господарське* право: підручник / Д. В. Задихайло, В. М. Пашков, Р. П. Бойчук та ін.; за заг. ред. Д. В. Задихайла, В. М. Пашкова. — Х.: Право, 2012. — 696 с.
6. *Господарський* кодекс України від 16.01.2003 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http: // zakon0. rada. gov. ua/laws/show/436–15
7. *Положення* про порядок реєстрації випуску акцій та інформації про їх емісію під час реорганізації товариств (зареєстровано в Мін'юсті України 04.03.1999 р. за № 137/3430, зі змінами та доповненнями) // Офіційний вісник України. — 1999. — № 10. — С. 67.
8. *Цивільний* кодекс України від 16.01.2003 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http: // zakon3. rada. gov. ua/laws/show/435–15
9. *Закон* України від 15.05.2003 р. "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http: // zakon5. rada. gov. ua/laws/show/755–15
10. *Закон* України від 19.09.1991 р. "Про господарські товариства" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http: // zakon4. rada. gov. ua/laws/show/1576–12
11. *Закон* України від 11.01.2001 р. "Про захист економічної конкуренції" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http: // zakon3. rada. gov. ua/laws/show/2210–14
12. *Закон* України від 23.02.2006 р. "Про цінні папери та фондовий ринок" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http: // zakon5. rada. gov. ua/laws/show/3480–15
13. *Закон* України від 14.05.1992 р. "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http: // zakon4. rada. gov. ua/laws/show/2343–12

О. В. ЗІНЧЕНКО
ТОВ "Консалтингова фірма "Аналітика і право", адвокат
Науковий керівник: завідувач кафедри господарського та трудового права Інституту права ім. князя Володимира Великого МАУП, д-р юрид. наук, доц. П. С. Матвєєв

СИСТЕМА ЗАКОНОДАВСТВА В СФЕРІ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 210–220

Характерною особливістю промислово розвинутих країн є постійне економічне зростання на основі впровадження у суспільне виробництво новітніх результатів творчої інтелектуальної праці. Значне місце серед них займають результати, що віднесені законодавством до об'єктів промислової власності. Ще на початку 90-х років упровадження винаходів давало кожен рік близько половини економії матеріальних ресурсів, третину підвищення продуктивності праці всіх працюючих.

У сучасний період розвитку України основне соціальне призначення державної науково-технічної та економічної політики полягає в забезпеченні прогресивного розвитку суспільства шляхом підтримки необхідного для цього рівня науково-технічного потенціалу нації, використання досягнень науки і техніки для вирішення проблем сьогодення та майбутнього держави, забезпечення взаємовигідного обміну інтелектуальним продуктом в умовах світового розподілу праці.

Але, на жаль, аналіз технічного рівня основних галузей економіки країни свідчить про те, що технологічне відставання України зростає. Відбувається не тільки скорочення наукоємних виробництв, й зменшення частки прогресивних технологій майже в усіх сферах економіки. Кількість створюваних дослідницьких зразків нової техніки щорічно зменшується, чисельність науково-технічних спеціалістів скорочується. Творча інтелектуальна праця втратила свою привабливість та престижність. Спостерігається неконтрольований відплив інтелектуальних ресурсів в інші сфери діяльності та країни.

Сучасні ринкові відносини передбачають розвиток виробництва на основі науково-технічних досягнень, при цьому держава виступає регулятором суспільних відносин. Разом із тим, із розвитком конкуренції підвищуються вимоги до рівня якості продукції, робіт, послуг. Споживачі стають більш вимогливими до рівня якості продукції. В результаті процесу виробництва товарів, робіт, послуг у боротьбі за споживача залучаються новітні технології, стандарти, технічні рішення. З огляду на це, проблема захисту промислової власності набуває все більшої ваги. Ступінь ефективності правової

охорони та захисту порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів у сфері промислової власності прямо впливає на науково-технічний, технологічний та економічний розвиток держави.

Недосконаліть правового регулювання та захисту промислової власності, механізму застосування законодавства в цій сфері призводить до зменшення кількості нових результатів творчої інтелектуальної праці, ослаблення конкурентоспроможності вітчизняних виробників, їх незаінтересованості у впровадженні у виробництво вітчизняних об'єктів промислової власності та залученні іноземних інвестицій. Відчуження об'єктів власності науково-дослідних установ та організацій в умовах прискорених темпів приватизації проходить без належної їх оцінки, а інколи зовсім без оцінки та обліку. Тому на сьогодні в Україні однією із практичних та теоретичних проблем є вдосконалення та розвиток охорони та захисту промислової власності як складової законодавства, що регулює суспільні відносини в сфері творчої інтелектуальної праці. Така законодавча база повинна відповідати сучасним вимогам і потребам суспільства, в тому числі сприяти подальшому розвитку економіки країни на основі ефективного і всебічного використання результатів науково-технічної діяльності, творчої інтелектуальної праці.

Розвиток правового регулювання має будуватися на наукових засадах, враховуючи вплив загально правових, економічних, соціальних та інших тенденцій, які проявляються сьогодні в Україні, особливості розвитку відносин у науковій га науково-технічній сфері в попередні періоди, а також міжнародно-правові договірні зобов'язання України. Після прийняття законів України з питань промислової власності минуло майже 20 років. За цей час і в національному, і в міжнародному праві відбулися суттєві зміни.

У різні роки і під різним кутом зору проблемам правового регулювання в сфері промислової власності були присвячені праці вітчизняних та зарубіжних дослідників. У той же час на сьогодні в досліджені цієї проблематики існують значні прогалини.

Суспільним відносинам в сфері промислової власності, що регулюються відповідним законодавством, притаманний специфічний предмет, суттєві риси схожості й однорідності, типові родові ознаки, які дозволяють згрупувати їх у специфічно відокремлений вид суспільних відносин, які повинні становити предмет правового регулювання в сфері промислової власності, що складається з системи норм, які мають певну внутрішню структуру. Норми, що регулюють захист суб'єктивних прав і охоронюваних законом інтересів, є складовою частиною законодавства в сфері промислової власності.

У структурному відношенні законодавство в сфері промислової власності слід розглядати як сукупність правових інститутів, основні з яких є інститути: охорони винаходів та корисних моделей, охорони промислових зразків; охорони знаків для товарів і послуг; охорони прав на вказівки джерел походження товарів; захисту промислової власності; правового статусу державних органів, що реалізують свою компетенцію у сфері промислової власності; співавторства; ліцензування.

Система права промислової власності може бути представлена таким чином:

Загальна частина, що поділяється на групи норм, схожих за змістом — суб'єкти, права авторства і співавторства, основні правила захисту (ті, що входять у систему цивільного законодавства).

За предметною ознакою законодавство в сфері промислової власності можна поділити на інститути і представити таким чином: винахід; корисну модель; промисловий зразок; знак для товарів і послуг; джерело та найменування місця походження товару.

Однією з провідних тенденцій розвитку законодавства України в сфері промислової власності є наявність процесу формування та розвитку міжгалузевого правового інституту захисту промислової власності. Держава розглядає захист права інтелектуальної власності, в тому числі і промислової власності, як необхідну умову практичного використання науково-технічних досягнень і законодавче забезпечує суб'єктам науково-технічної діяльності рівні умови захисту права власності на науково-технічну продукцію, але захист прав і законних інтересів суб'єктів суспільних відносин залежить від наявності нормативно закріплених гарантій по захисту промислової власності. До правових умов слід віднести достатній і необхідний рівень правового забезпечення захисту прав, що закріплюються в нормах матеріального і процесуального права.

Право промислової власності являє собою комплексне правове утворення, що включає всю сукупність правових норм, що регулюють відносини в сфері права промислової власності.

Система права промислової власності визначається системою його джерел. Під терміном "джерело права" розуміються конкретні форми виразу правових приписів, що виходять від органів державної влади, які видають нормативні акти в межах своєї компетенції, на підставі і на виконання чинного законодавства, при допомозі яких тому чи іншому правилу поведінки надається обов'язкова сила.

Джерела права виявляються у різних формах, які можна поділити за певними критеріями. Джерела в сфері промислової власності поділяються:

1. За органами, що приймають рішення джерела класи фіксуються на закони, підзаконні акти, судова практику застосування чинного законодавства, рішення Конституційного суду.
2. За формою правотворчості нормативно-правові акти державних органів, рішення судів, договори, звичаї, нормативно-закріплені принципи, інші джерела, що не суперечать нормам та принципам права.
3. Від юридичної сили — нормативні та ненормативні джерела
4. Від значення: основні та допоміжні.

Система юридичних джерел побудована на принципах ієрархії. Вона становить собою порядок розміщення джерел права та законодавства в системі у залежності від їх юридичної сили і зводиться до таких принципів: відмінність конституційного і законодавчого регулювання; пріоритет актів

законодавчої влади перед актами виконавчої та судової влади; перевага актів вищих за підпорядкованістю органів у порівнянні з нижніми; наявність первинних і вторинних актів; можливість зупинення і скасування неправомірно прийнятих рішень.

Сучасна система права промислової власності являє собою впорядковану ієрархію нормативних актів. Систему права промислової власності становить взаємозв'язану між собою структуру норм, що регулюють відносини, як важливу сферу суспільних відносин з метою урегулювання всіх численних відносин, які виникають у суспільному житті. Це створює необхідність їх об'єднання в певні групи, тобто створює певну систему правових норм, які можна згрупувати за юридичною силою, змістом та сферою правового регулювання.

До першої групи слід віднести норми, що стосуються загальних питань законодавства і визначаються, перш за все, норми, закріплені Конституцією України. Конституція не тільки визначає правові засади розвитку законодавства (ст. 42, 54 Конституції), а як закон прямої дії і гарантує недоторканність права власності, забезпечує рівні правові можливості для правового захисту порушених чи оспорюваних прав та законних інтересів громадян (ст. 19, 41, 55 Конституції) [1].

Другу групу становлять нормативно-правові акти, що визначають результати науково-технічної творчості: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, селекційні досягнення, топології інтегральних мікросхем, нерозкрита інформація, у тому числі секрети виробництва (ноу-хау).

До третьої групи відносяться нормативно-правові акти, що регулюють засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту. У Цивільному кодексі України, у ст. 426 "Об'єкти права інтелектуальної власності", визначено три групи об'єктів: засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів, послуг; найменування міць походження (вказівка походження) товарів; інші результати інтелектуальної діяльності і засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів, послуг у випадках, передбачених Цивільним кодексом та іншими законами.

Четверту групу становлять норми, що забезпечують захист прав та законних інтересів суб'єктів права промислової власності, відповідальність правопорушників за порушення законодавства та порядок вирішення спорів.

До цієї групи відносяться норми, що забезпечують захист суб'єктивних прав на об'єкти промислової власності від проявів недобросовісної конкуренції.

У залежності від суб'єктивного складу систему права промислової власності можна представити таким чином: 1) нормативно-правові акти, які визначають зміст прав та обов'язків і законних інтересів суб'єктів права промислової власності; 2) закони та правові акти, що визначають систему уповноважених державних органів, їх повноваження; 3) правові акти, що визначають компетенцію юрисдикційних державних органів, що надають, забезпечують та здійснюють захист, їх повноваження.

Термін "Право промислової власності" визначає організовану певним чином сукупність норм. Право промислової власності законодавство становить собою сукупність нормативних актів. Зовнішньою формою законодавства є право, внутрішньою формою виступає його структура.

Таким чином, сучасну систему нормативно-правового забезпечення функціонування сфери промислової власності, можна подати у вигляді трикутника, вершиною якого є Конституція України, а основою — загальне законодавство, що містить норми права у сфері промислової власності. Конституція України наголошує, що "кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами інтелектуальної, творчої діяльності" (ст. 41) [1]. Системно викладені норми права інтелектуальної, в тому числі промислової власності у книзі четвертій "Право інтелектуальної власності" Цивільного кодексу України [2]. Важливо, що до правовідносин в сфері промислової власності застосовуються всі ті норми Цивільного кодексу України, які мають загальний характер і розраховані на регулювання всіх цивільно-правових відносин, наприклад, норми щодо прав і дієздатності осіб, засобів і способів захисту порушених прав, правовідносини, пов'язані зі спадковим правом, правоздатністю іноземних громадян і осіб без громадянства. Існуючі норми права промислової власності містяться також у Кримінальному [3] та Митному [4] кодексах України, у Кодексі України про адміністративні правопорушення [5] та в Господарському кодексі [6]. Кримінальний кодекс України визначає такі порушення у сфері промислової власності, як: порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію (ст. 177); незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (ст. 229); незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну таємницю (ст. 231), розголошення комерційної таємниці (ст. 232). Відповідно до Кримінального кодексу України порушники прав інтелектуальної власності караються штрафом або виправними роботами, або позбавленням волі з конфіскацією відповідної продукції та знарядь і матеріалів, які спеціально використовувались для виготовлення (ст. 177) [3]. Митний кодекс України містить норми, що регулюють переміщення через митний кордон держави товарів або предметів, виготовлених із порушенням прав на об'єкти права інтелектуальної власності (ст. 116); порядок митного контролю та митного оформлення товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності (ст. 255); заходи митних органів щодо контролю за переміщенням через митний кордон України товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності (ст. 256); призупинення митного оформлення товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності (ст. 257); взаємодію митних органів з іншими органами державної влади у сфері інтелектуальної власності (ст. 258) [4]. Кодекс України про адміністративні правопорушення розглядає порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності (ст. 51–2); недобросовісну

конкуренцію (ст. 164–3); порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт та імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт та імпорт обладнання чи сировини для їх виготовлення (ст. 164–13) [5]. Господарський кодекс своїми нормами обмежує монополізм і захищає суб'єктів права інтелектуальної власності від недобросовісної конкуренції, а також встановлює правила використання в господарській діяльності прав інтелектуальної власності (гл. 3, 16) [6].

Спеціальне законодавство складається із 6 законів та містить найбільшу кількість норм, що регулюють правовідносини, предметом яких є права на об'єкти промислової власності. До них належать такі **закони України**, як: "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" [7], "Про охорону прав на промислові зразки" [8], "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг" [9], "Про охорону прав на зазначення походження товарів" [10], "Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем" [11], "Про захист від недобросовісної конкуренції" [12].

Крім наведених вище законодавчих актів в Україні діють **підзаконні акти, затверджені Кабінетом Міністрів України** основні з них наступні: Постанова КМУ "Про внесення змін до Порядку сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності", Постанова КМУ "Про затвердження Порядку сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності", Постанова КМУ "Про державну систему депонування штамів мікроорганізмів", Постанова КМУ "Про затвердження Порядку надання Кабінетом Міністрів України дозволу на використання запатентованого винаходу(корисної моделі) чи зареєстрованої топографії інтегральної мікросхеми", Постанова КМУ "Про порядок виплати винагороди авторам винаходів і промислових зразків, що охороняються чинними на території України свідоцтвами СРСР", Розпорядження КМУ "Про спеціально уповноважені органи для визначення та контролю особливих властивостей та інших характеристик товарів", Постанова КМУ "Про затвердження Положення про представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених)" [13], а також **відомчі нормативно-правові акти** серед яких:

Загальні відомчі нормативно-правові акти, що регулюють відносини в сфері промислової власності:

- Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 14 червня 2011 року "Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів з питань інтелектуальної власності";
- Інформація про зміни, внесені до положень про державні реєстри, та введення нових бланків охоронних документів;
- Інструкція про порядок ознайомлення будь-якої особи з матеріалами заявки на об'єкт права інтелектуальної власності.

В сфері винаходів та корисних моделей:

- Правила складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель;

- Правила розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель;
- Зміни до Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель;
- Положення про Державний реєстр патентів України на винаходи;
- Положення про Державний реєстр патентів України на корисні моделі;
- Положення про Державний реєстр патентів і деклараційних патентів України на секретні винаходи;
- Положення про Державний реєстр деклараційних патентів України на секретні корисні моделі;
- Інструкція про порядок продовження строку дії патенту на винахід, об'єктом якого є засіб, використання якого потребує дозволу компетентного органу;
- Зміни до Інструкції про порядок продовження строку дії патенту на винахід, об'єктом якого є засіб, використання якого потребує дозволу компетентного органу;
- Інструкція про подання, розгляд, публікацію та внесення до реєстру відомостей про передачу права власності на винахід (корисну модель) та видачу ліцензії на використання винаходу (корисної моделі);
- Інструкція про офіційну публікацію заяви про готовність надання будь-якій особі дозволу на використання запатентованого винаходу (корисної моделі) та клопотання про її відкликання;
- Інструкція про порядок видачі патенту України на винахід, що охороняється авторським свідоцтвом СРСР;
- Інструкція про видачу патентів України на секретні винаходи, які охороняються авторськими свідоцтвами СРСР на секретні винаходи.

В сфері промислових зразків:

- Правила складання та подання заявки на промисловий зразок;
- Зміни до Правил складання та подання заявки на промисловий зразок;
- Правила розгляду заявки на промисловий зразок;
- Положення про Державний реєстр патентів України на промислові зразки;
- Інструкція про подання, розгляд, публікацію та внесення до реєстру відомостей про передачу права власності на промисловий зразок та видачу ліцензії на використання промислового зразка;
- Інструкція про офіційну публікацію заяви про надання будь-якій особі дозволу на використання запатентованого промислового зразка та клопотання про її відкликання.

В топографій інтегральних мікросхем:

- Правила складання, подання та розгляду заявки на реєстрацію топографії інтегральної мікросхеми;
- Положення про Державний реєстр України топографій інтегральних мікросхем;
- Інструкція про подання, розгляд, публікацію та внесення до реєстру відомостей про передачу права власності на топографію інтегральної

мікросхеми та видачу ліцензії на використання топографії інтегральної мікросхеми.

В сфері знаків для товарів і послуг:

- Правила погодження питань про внесення позначення, що містить офіційну назву держави "Україна", до знака для товарів і послуг- Правила складання, подання та розгляду заявки на видачу свідоцтва України на знак для товарів і послуг;
- Положення про Державний реєстр свідоцтв України на знаки для товарів і послуг;
- Положення про Комісію щодо погодження питань про внесення позначення, що містить офіційну назву держави "Україна", до знака для товарів і послуг;
- Інструкція про подання, розгляд, публікацію та внесення до реєстрів відомостей про передачу права власності на знак для товарів і послуг та видачу ліцензії на використання знака (міжнародного знака) для товарів і послуг;
- Порядок оприлюднення відомостей заявок на знаки для товарів і послуг в мережі Інтернет.

В сфері зазначення походження товарів:

- Правила складання, подання та проведення експертизи заявки на реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару та/або права на використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару;
- Положення про Державний реєстр України назв місць походження товарів і прав на використання зареєстрованих кваліфікованих зазначень походження товарів;
- Положення про перелік видових назв товарів [13].

Відповідно до ст. 9 Конституції України "чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України" [1]. Так, частиною національного законодавства України у сфері промислової власності є чинні міжнародні договори. Правові відносини у сфері промислової власності України регулюються також міжнародними угодами держав-учасниць СНД і міжурядовими угодами. Серед міжнародних стандартів щодо охорони інтелектуальної власності особливу роль відіграє Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС), функції адміністрування якої покладені на СОТ. Угодою ТРІПС встановлені норми, що погоджені країнами-членами СОТ як мінімальні вимоги до правової охорони інтелектуальної власності. Усі країни-члени СОТ повинні дотримуватися цих норм. Україна є членом СОТ з 16 травня 2008 р. У зв'язку з цим особливістю вдосконалення і подальшої гармонізації національного законодавства у сфері інтелектуальної власності в умовах інтеграції нашої країни в міжнародні співтовариства є врахування всіх вимог Угоди ТРІПС. Так, у ст. 41 цієї міжнародної угоди зазначено, що законодавство кожної країни повинно мати норми, які до-

зволяли б удаватися до ефективних дій, спрямованих проти будь-якого порушення прав інтелектуальної власності, зокрема й до термінових заходів щодо запобігання порушенням і правових санкцій на випадок подальших порушень [14; с. 25, 15; с. 64]. Одним із першочергових завдань залишається й адаптація національного законодавства до законодавства Євросоюзу.

Розглянемо класифікацію міжнародних договорів.

Міжнародні договори, адміністративні функції яких виконує Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ):

- Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14 квітня 1891 р., переглянута в Брюсселі 14 грудня 1900 р., в Вашингтоні 2 червня 1911 р., в Гаазі 6 листопада 1925 р., в Лондоні 2 червня 1934 р., в Ніці 15 липня 1957 р., в Стокгольмі 14 липня 1967 р., змінена 28 вересня 1979 р. Набуття чинності для України: 25 грудня 1991 р.;
- Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р. Набуття чинності для України: 25 грудня 1991 р.;
- Договір про Закони щодо товарних знаків від 27.10.1994 р., м. Женева, прийнятий на дипломатичній конференції і набув чинності 1 серпня 1996 р. через три місяці після того, як п'ять країн здали на зберігання свої ратифікаційні грамоти або акти про приєднання. Першими Договір в 1996 р. підписали Монако, Республіка Молдова, Україна, Чеська Республіка, Шрі-Ланка, Сполучене Королівство Великобританії і Північної Ірландії. Ратифікований Україною на підставі ЗУ "Про ратифікацію договору про закони щодо товарних знаків" від 13.10.1995 р. № 380/95-ВР;
- Найробський договір про охорону Олімпійського символу від 26.09.1981 р., м. Найробі. Приєднання України: 20.12.1998 р.;
- Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків прийнятий в Мадриді 28 червня 1989 р. Приєднання України на підставі ЗУ "Про приєднання України до Протоколу до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків в редакції Закону № 941-IV (941–15) від 05.06.2003 р.;
- Ніццька угода про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків від 15 червня 1957 р., переглянута в м. Стокгольм 14 липня 1967 р., в м. Женева 13 травня 1977 р. і змінена 28 вересня 1979 р. Приєднання України на підставі ЗУ "Про приєднання України до Ніццької Угоди про міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків від 01.09.2000 р.

Міжнародні угоди держав-учасниць СНД:

- Угода про заходи щодо охорони промислової власності і створення Міжнародної ради з питань охорони промислової власності від 12.03.1993 р. Набуття чинності для України 12.03.1993 р.;
- Угода про заходи щодо попередження та припинення використання неправдивих товарних знаків та географічних зазначень від 21.09.2000 р. Ратифіковано із застереженням на підставі ЗУ "Про ра-

тифікацію Угоди про заходи щодо попередження та припинення використання неправдивих товарних знаків та географічних зазначень" № 1971-III (1971–14) від 21.09.2000 р.;

- Угода про співробітництво по припиненню правопорушень у сфері інтелектуальної власності від 21.09.2000 р. Ратифіковано Україною на підставі ЗУ "Про ратифікацію Угоди про співробітництво по припиненню правопорушень у сфері інтелектуальної власності" № 1972-III (1972–14) від 21.09.2000 р.

Варто зазначити, що система правових приписів, які утворюють юридичну основу охорони прав промислової власності, являє собою доволі складну сукупність міжнародних угод, законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів різного рівня, прийнятих різними компетентними органами та закріплених у різні періоди часу, що зумовлює певні труднощі в практиці протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності [16; с. 43].

Серед інших проблем охорони права промислової власності найгострішими визначаються і такі, як не контрольоване використання фальшивих товарів, які приносять великі збитки бюджету, а також завдають великої шкоди іміджу країни, тривалість оформлення свідоцтва та торговельні марки, охорона знаків для товарів та послуг (товарних знаків), відсутність належного інформаційного забезпечення діяльності в галузі охорони промислової власності тощо.

Але незважаючи на вищезазначене, на сьогодні в Україні здійснюються заходи, спрямовані на дотримання конституційних прав громадян на захист інтелектуальної власності, забезпечення сприятливих умов для створення об'єктів інтелектуальної власності. Триває робота щодо підвищення якості законодавчих актів, усунення суперечностей та прогалин.

Крім удосконалення національного законодавства, посилюється контроль за дотриманням суб'єктами інтелектуальної власності чинних нормативно-правових актів.

Приділяється увага покращанню взаємодії державних органів та суб'єктів господарювання при здійсненні ними інтелектуальної діяльності.

Україна має величезний науковий потенціал, тому велике значення для розвитку промислової власності, економічного зростання держави має подальше створення належних умов для винахідницької діяльності.

Література

1. *Конституція* України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http: // zakon0. rada. gov. ua/laws/show/254 %D0 %BA/96-%D0 %B2 %D1 %80
2. *Цивільний* кодекс України: Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV (із змінами). [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www. zakon. rada. gov. ua/cgi-bin/laws/main. cgi
3. *Кримінальний* кодекс України: Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2341- III (із змінами). [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www. zakon. rada. gov. ua/cgi-bin/laws/main. cgi

4. *Митний* кодекс України: Закон України від 11 лип. 2002 № 92-IV (із змінами). [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www. zakon. rada. gov. ua/cgi-bin/laws/main. cgi
5. *Кодекс* України про адміністративні правопорушення: Закон України від 7.12.1984 р. № 8073-X (із змінами). [Електронний ресурс]. –Режим доступу: www. zakon. rada. gov. ua/cgibin/laws/main. cgi
6. *Господарський* кодекс України: Закон України від 16 груд. 2003 р. № 436- IV (із змінами). [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www. zakon. rada. gov. ua/cgi-bin/laws/main. cgi
7. *Закон* України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http: // zakon1. rada. gov. ua/laws/show/3687–12
8. *Закон* України "Про охорону прав на промислові зразки" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http: // zakon4. rada. gov. ua/laws/show/3688–12/print1218034688041545
9. *Закон* України "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг" [Електроний ресурс]. — Режим доступу: http: // zakon3. rada. gov. ua/laws/show/3689–12/print1218034688041545
10. *Закон* України "Про охорону прав на зазначення походження товарів" [Електроний ресурс]. — Режим доступу: http: // zakon2. rada. gov. ua/laws/show/752–14/print1218034688041545
11. *Закон* України "Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем" [Електроний ресурс]. — Режим доступу: http: // zakon4. rada. gov. ua/laws/show/621/97-%D0 %B2 %D1 %80/print1218034688041545
12. *Закон* України "Про захист від недобросовісної конкуренції" [Електроний ресурс]. — Режим доступу: http: // zakon5. rada. gov. ua/laws/show/236/96-%D0 %B2 %D1 %80
13. *Офіційний* сайт Українського інституту промислової власності "Укрпатент" — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http: // www. uipv. org/ua/resolutions. html
14. *Захист* прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування: [практ. посіб.] / Д. Лонг, П. Рей, В. О. Жаров, [та ін.]. — К.: К. І. С., 2007. — 448 с.
15. *Ідріс К.* Інтелектуальна власність — потужний інструмент економічного зростання / К. Ідріс; пер. з англ. — К.: Укрпатент, 2006. — 372 с.
16. *Можаровська Н. О.* Актуальні проблеми законодавства України у сфері адміністративно-правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності / Н. О. Можаровська // Підприємництво, господарство і право. — 2006. — № 8 (128). — С. 43.

Н. В. ЗАРОСИЛО
викладач, ІП МАУП

ВИЗНАЧЕННЯ ПОСАД В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 221–223

Всі органи місцевого самоврядування мають керуватися певними особами. Ці особи займають посади, які носять назву посади органів місцевого самоврядування.

Встановлення посад та визначення посадових повноважень в органах місцевого самоврядування є одним з головних напрямів організації діяльності органів місцевого самоврядування. Безпосередньо після прийняття рішення про створення органу та визначення його компетенції постає питання визначення його внутрішньої структури (встановлення посад) та розподілу завдань та функцій між елементами цієї структури (визначення посадових повноважень) для забезпечення виконання цілей та завдань органу місцевого самоврядування в цілому.

З метою проведення аналізу процес визначення кількості посад органів місцевого самоврядування та визначення посадових повноважень, перш за все треба розглянути такі категорії як "посада" та "посадові обов'язки". Посада виступає первісним та найменшим елементом будь-якої управлінської організації, основою для проходження служби. Це поняття відбиває частину публічної влади, що передається тій особі, яка заміщує цю посаду. Особа, яка займає публічну посаду, має керуватися особливими публічними інтересами, повинна служити всьому суспільству, бути вірною народу, який є джерелом влади, що здійснюється державними органами та органами місцевого самоврядування.

В разі коли посадова особа використовує своє службове становище з метою власного збагачення вона повинна бути усунута від посади та притягнута до відповідальності.

Подвійність відносин службовця, який займає посаду, полягає у тому, що, з одного боку, він зобов'язаний здійснювати публічні функції, покладені на цю посаду, а, з іншого, він користується правами, необхідними для здійснення цих функцій, які надає йому посада. Здійснення посадових повноважень виключає суб'єктивні моменти, що є необхідною передумовою для виконання апаратом публічної влади свого головного завдання — сприяння реалізації прав та свобод людини і громадянина.

Посада не може бути засобом задоволення особистих професійних інтересів службовців, наприклад їхніх вимог щодо оплати праці. Існуюча правова

регламентація здійснення посадових повноважень створює умови для неможливості їх використання службовцем для збільшення власних доходів. Посада — це не прибуткове місце, яке може сприяти зростанню матеріального благополуччя особи, яка її займає. Матеріальне та соціальне забезпечення, гарантоване державою публічним службовцям, є наслідком, а не метою посади.

Поняття "посада в органах місцевого самоврядування" не визначено в законодавстві України. Дослідники вважають, що в наукових дослідженнях минулих років ця проблема не мала особливої значимості, оскільки вчені розглядали цю категорію та її зміст у зв'язку з іншими питаннями служби (наприклад, при вивченні правового статусу службовців).

В науковій літературі стосовно поняття "посада" та його змісту дискусій немає. Вчені-юристи розуміють посаду як найпростіший елемент управлінської організації (органу), як первісну та основну клітинку її організаційної структури. Враховуючи, що за своїми характеристиками посада в органах місцевого самоврядування подібна до державної посади, наведено визначення, яке дослідниками вважається класичним: "Державно-службова посада — це частина організаційної структури державного органу (організації), відокремлена та закріплена в офіційних документах (штатах, схемах посадових окладів та ін.), з відповідною частиною компетенції держоргану (організації), що надається особі — державному службовцю з метою її практичного здійснення".

Внутрішня структура будь-якого органу являє собою сукупність різних за своїм характером, значенням та рівнем посад, що включені до затвердженого штату посад. Посада в органах місцевого самоврядування — це заснована у встановленому порядку органом або посадовою особою місцевого самоврядування первісна структурна одиниця органу місцевого самоврядування, яка містить зміст та обсяг завдань, функцій та повноважень особи, яка її займає, та утримується за рахунок коштів місцевого бюджету.

Отже, посада характеризується такими ознаками: 1) є частиною організаційної структури органу; 2) включає в себе частину компетенції органу, встановленої в правових актах. З організаційної точки зору посада являє собою певну структурну одиницю, що знаходиться в системі державної служби. У цьому розумінні посада є незалежною від службовця, тобто від особи, яка її займає. З функціональної точки зору посада визначає коло завдань та функцій, які підлягають виконанню особою, яка її займає, з метою реалізації завдань та функцій відповідного органу. З правової точки зору поняття "посада" використовується також традиційно для визначення порядку встановлення статусу посади та включених до неї елементів. В цьому тлумаченні посада є центральним поняттям публічної служби.

Термін "посада" має ще одне значення: у фінансовому плані це також і бюджетний пост. Всі посади в органах місцевого самоврядування мають враховуватися в місцевих бюджетах: заробітна плата службовців, які ці посади займають, матеріальне та технічне забезпечення посад, та ін. Складання

та зміна переліку посад в органах місцевого самоврядування має великий вплив на формування місцевих бюджетів.

Формування посад потребує знання та дотримання таких, наприклад, певних правил, як: погодження обов'язків, повноважень та відповідальності; відповідність обсягу діяльності фізичним можливостям людини; важливість та детальність доручених завдань (проблем); рівномірність стимулів та санкцій; можливість самовиявлення та підвищення кваліфікації; спеціалізація та автоматичне заміщення відсутнього; забезпеченість інформацією та знаряддями праці; координація посадових зусиль за вертикаллю та за горизонталлю та ін.

Нерозривно пов'язана з категорією "посада" категорія "посадові обов'язки" ця категорія включає в себе як обсяг повноважень особи, яка займає певну посаду в органах місцевого самоврядування, так і рівень компетенції цієї особи у вирішенні тих чи інших питань передбачених посадовими інструкціями.

Посадові обов'язки мають певне коло обмежень. Наприклад, посадова особа, яка займається питаннями фінансового забезпечення дитячих дошкільних закладів не може вирішувати питання пов'язані з функціонуванням лікувальних закладів або з будівництвом. Тобто посадові обов'язки чітко окреслюють коло питань, що можуть бути вирішеними певною посадовою особою.

В. В. РОВНИЙ
здобувач МАУП

ДОРАДНИЦТВО ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ВПРОВАДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 224–227

Постановка проблеми

Державна аграрна політика є одним із найбільш вузьких місць розробки та реалізації державної політики в Україні. Історично склалося так, що до здобуття своєї незалежності в 1991 р. Україна практично не мала власної аграрної політики. Але й за 23 роки незалежності Україна також не спромоглася виробити науково-прикладну, аналітично виважену аграрну політику. Зважаючи на це, нагальною є потреба пошуку нових вимірів аналізу аграрної політики нашої держави на сучасному етапі її розвитку. Одним з таких вимірів повинен стати футурологічний погляд на роль аграрного сектора економіки і коригування світоглядних основ, на яких, явно чи неявно, ґрунтується розробка сучасної державної аграрної політики. Інструментом такої політики може і повинно стати дорадництво.

Метою дослідження є розгляд перспектив застосування дорадництва як інструменту впровадження комплексної державної аграрної політики.

Виклад основного матеріалу

Нагальна необхідність державного втручання в аграрну сферу обумовлена рядом факторів, серед яких перш за все особливістю предмету регулювання [1, с. 11]. Наразі, яка б гостра наукова полеміка не велась, але більшість фахівців у тих чи інших варіантах схиляється до думки, що на сьогодні розпочинається якісно нова фаза цивілізаційного розвитку, яку найчастіше називають постіндустріальною фазою, інформаційним суспільством тощо. Стрижневою думкою всіх цих праць є обґрунтування ідеї про визначальну роль у майбутньому цивілізаційному розвитку високих технологій і тих секторів, які пов'язані зі створенням та розповсюдженням інформації.

Класичне сільське господарство в футурологічних уявленнях опиняється десь на узбіччі, периферії майбутнього. Не можна не погодитися з відомим українським науковцем О. Созіновим, який зазначає, що усі програми розвитку АПК, розроблювані урядом і різними партіями, фактично базуються на засадах, характерних для індустріального сільського господарства другої половини минулого століття і не відповідають викликам часу [2, с. 97].

Науковці-правники та політики починають розуміти, що світоглядні координати, в контексті яких свідомо чи підсвідомо розробляється державна політика взагалі і державна аграрна політика зокрема, потребують істотних коректив, або принаймні доповнень. Тому, нарешті, вони стали розглядати інформаційно-консультаційну діяльність як "ефективний інструмент впровадження державної аграрної політики для прибуткового господарювання на селі, зайнятості сільського населення, розвитку сільських громад і сільської місцевості" [3, с. 89], наділяючи її роллю посередника в системі відносин "держава — сільськогосподарський виробник".

З метою приведення державного регулювання агропромисловим комплексом до вимог сьогодення Верховною Радою України 18.10.2005 р. було прийнято Закон "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року", яким визначено, що основні засади державної аграрної політики спрямовані на забезпечення сталого розвитку аграрного сектору національної економіки на період до 2015 року, системності та комплексності під час здійснення заходів з реалізації державної аграрної політики всіма органами державної влади та органами місцевого самоврядування [4].

Державна аграрна політика базується на національних пріоритетах і враховує необхідність інтеграції України до Європейського Союзу та світового економічного простору. Основні засади державної аграрної політики поширюються на сільське та рибне господарство, харчову промисловість і перероблення сільськогосподарських продуктів, аграрну науку і освіту, соціальну сферу села, їх матеріально-технічне та фінансове забезпечення.

Стратегічними цілями Державної аграрної політики є:

- гарантування продовольчої безпеки держави;
- перетворення аграрного сектору на високоефективний, конкурентоспроможний на внутрішньому та зовнішньому ринках сектор економіки держави;
- збереження селянства як носія української ідентичності, культури і духовності нації;
- комплексний розвиток сільських територій та розв'язання соціальних проблем на селі.

Управлінська функція держави через систему суб'єктів дорадництва має здійснюватися шляхом державного регулювання дорадчої діяльності та доведення вольових рішень держави та сільськогосподарських товаровиробників та сільських жителів.

Стратегічною метою створення системи дорадчих органів є покращення діяльності сільськогосподарського сегменту господарювання шляхом надання належного інформаційного обслуговування. Відповідна діяльність матиме ряд економічних наслідків, зокрема:

- підвищення рівня ВВП;
- зниження ціни на продукти харчової промисловості;
- підвищення доходів населення;
- зниження рівня безробіття населення;

- зниження рівня трудової еміграції сільського населення;
- підвищення ролі України у міжнародних відносинах.

Не останнім завданням у державній аграрній політиці є зниження рівня трудової еміграції сільського населення. Одним з інструментів впливу на ситуацію, що склалася є впровадження якісної системи дорадчих органів, адже рівень трудової еміграція знаходиться в прямій залежності від рівня економічного розвитку та, безумовно, від рівня безробіття. З урахування агропромислового потенціалу Української держави, інвестування коштів та інтелектуальних ресурсів у розвиток сільського господарства має найбільшу вірогідність стати так званим "економічним чудом" для України.

Вищенаведені нормативні приписи можуть залишитися на рівні декларацій про наміри, якщо їх реалізація буде відірвана від пануючої на глобальному рівні єдиної стратегії інноваційно-інвестиційних та інформаційно-комунікаційних технологій. Так, Закон України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" від 08.09.2011 р. серед пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні визначає ті, що спрямовані на забезпечення економічної безпеки держави, створення високотехнологічної конкурентоспроможної екологічно чистої продукції [5]. Досягнення кінцевої мети даного напрямку не можливе без використання передових технологій, зокрема, інформаційних, доступ до яких може бути реалізовано лише за допомогою засобів та можливостей глобального інформаційного суспільства. Тому обов'язковою передумовою успішної роботи дорадчої служби є поєднання у ній функцій освіти, розповсюдження знань, науки й консультування. Інформаційно-консультаційні послуг, що надаються діючими дорадчими службами, як вже зазначалося, можна поділити на дві основні групи:

- комерційні (надаються на основі укладених договорів з клієнтами)
- соціально спрямовані (відшкодовуються за рахунок державного та місцевих бюджетів).

На сьогодні державна підтримка сільськогосподарської дорадчої діяльності в Україні здійснюється через розробку і реалізацію національних і регіональних програм надання соціально спрямованих дорадчих послуг сільськогосподарським товаровиробникам і населенню сільських територій, забезпечених фінансуванням з державного і місцевих бюджетів. Дорадча служба ж має надавати допомогу особистим селянським та фермерським господарствам з питань технологій, впровадження новітніх досягнень науки і техніки, економіки, маркетингу, оподаткування, права, розширення диверсифікації. Формат заходів залежить від замовника. Це можуть бути семінари, демонстраційні покази, індивідуальні консультації та друковані видання.

Висновки

Світовий досвід та вітчизняні реалії надання соціально спрямованих дорадчих послуг доводять необхідність формування державної системи сільськогосподарського дорадництва. Комплексне вирішення цього завдання в Україні не можливе лише за рахунок використання приватних дорадчих служб. Надання соціально спрямованих дорадчих послуг здійснюватиметь-

ся набагато результативніше за умови комплексного використання досвіду та потенціалу аграрної освіти, науково-дослідних установ, органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та діючих приватних дорадчих служб, зокрема:

- у системі аграрної освіти доцільним є використання науково-технічного потенціалу існуючих інститутів післядипломної освіти вищих навчальних закладів, навчально-консультаційних центрів, навчально-курсових комбінатів тощо;
- у системі Національної академії аграрних наук корисним буде використання наявного науково-технічного потенціалу регіональних науково-дослідних установ;
- у системі управління агропромисловим розвитком доцільним є створення в кожному регіоні (районі, області) державних регіональних дорадчих служб з урахуванням місцевих умов і наявного науково-технічного потенціалу та матеріально-технічної бази, розміщених на її території управлінь агропромислового розвитку, установ аграрної науки, закладів аграрної освіти.

Зростання участі держави в організації сільськогосподарського дорадництва сприятиме організованому розвитку методів державного управління в умовах реформування аграрної галузі та переходу до ринкових відносин, стане значним внеском у процес становлення економіки України. Окрім того, важко переоцінити соціальне значення дорадчої діяльності, як фактора розвитку села та відродження сільської місцевості. Проте, сьогодні дорадча діяльність знаходиться на первинних стадіях становлення та потребує постійної підтримки з боку держави.

Література

1. *Аграрне* право України: Підручник для студ. юрид. спец. вищих закл. освіти / В. М. Гайворонський, В. П. Жушман, В. М. Корнієнко та ін.; За ред. В. М. Гайворонського та В. П. Жушмана. — Харків: Право, 2003. — 240 с.
2. *Созінов О.* Агросфера України у XXI столітті / О. Созінов // Вісник НАН України. — 2001. — № 10 — с.96–104.
3. *Шмідт Р. М.* Проблеми й перспективи розвитку сільськогосподарського дорадництва / Р. М. Шмідт // Вісник інституту сільського розвитку. — 2004. — № 1. — С. 41–44.
4. *Про основні* засади державної аграрної політики на період до 2015 року. Закон України від 18.10.2005 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 1. — Ст. 17.
5. *Про пріоритетні* напрями інноваційної діяльності в України від 08.09.2011 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2012. — № 19–20. — Ст. 166.

А. В. СЕМЕНЯК
магістрантка, УАІМВЛ МАУП
науковий керівник — Костюк Т. О., канд. політ. н., УАІМВЛ МАУП

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК І ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 228–230

Фіскальна політика зумовлює використання можливостей уряду формувати податки і витрачати кошти державного бюджету для регулювання рівня ділової активності і розв'язання різноманітних соціальних проблем, тобто це система регулювання, пов'язана з урядовими видатками і податками. Основним важелем фіскальної політики держави є зміна структури податків і, насамперед зміна податкових ставок згідно з метою уряду. Проведення фіскальної політики — прерогатива законодавчих органів влади країни, оскільки якраз вони контролюють оподаткування і витрати коштів з нього.

Вивчення фіскальної політики на сьогоднішній день є досить актуальним. Подальший соціально-економічний розвиток України багато в чому залежить від державної фіскальної політики. Одним з найважливіших факторів, що впливають на основні макроекономічні параметри, є активне використання податково-бюджетних інструментів у процесі регулювання соціально-економічних пропорцій територіального та галузевого розвитку. Значимість державних витрат і податків у забезпеченні макроекономічної стабільності обумовлена можливістю свідомо і цілеспрямовано визначати їх вплив на економічні процеси. Одним з головних факторів, що стримують зростання виробничої активності в умовах становлення капіталізму в Україні, була нераціональна фіскальна політика. Податковий тягар, який встановила держава, був явно надмірним і не дозволяв виробничим структурам вести нормальну економічну діяльність. Такий фіскальний прес спричинив цілий ряд негативних явищ у крупному, а особливо у малому та середньому бізнес-сегменті.

На сучасному етапі розвитку ринкової економіки система державних фінансів України характеризується низкою недоліків та суперечностей, які погіршують соціальне-економічне становище держави та створюють бар'єри для економічного зростання. Вони нівелюють ефективність фіскальної політики. Зокрема, неефективність механізмів розподілу та витрачання бюджетних коштів призводить до недофінансування важливих державних завдань, надмірний обсяг видатків провокує фіскалізацію податкової системи

та нераціональну боргову політику, обмеженість доходів місцевих бюджетів обумовлює втрату автономності органами місцевого самоврядування. Без глибокої модернізації системи державних фінансів, зміцнення інституцій, зменшення підґрунтя для корупції ефективність важелів стимулювання економічного розвитку буде нівельована.

Отже, основними завданнями, що стоять перед відповідальними профільними міністерствами і відомствами, на нашу думку, є:

1. зниження рівня податкового навантаження на бізнес і скорочення витрат часу платників на нарахування й сплату податків (скасувати низку малоефективних податків і зборів, що не приносять суттєвого доходу до державного бюджету, удосконалити порядок амортизації основних засобів і нематеріальних активів з метою стимулювання їх оновлення, зокрема впровадити прискорену амортизацію виробничого обладнання, запровадити "податкові канікули" для малого бізнесу);
2. підвищення ефективності адміністрування податків;
3. реформування системи фіскальних стимулів інвестиційної діяльності;
4. налагодити механізм відшкодування ПДВ. Затримки і борги з відшкодування підтвердженого обсягу ПДВ означають, що держава незаконно вилучає обігові кошти з підприємницького сектору для безоплатного використання в своїх цілях. Враховуючи, що саме експорт формує майже 50 % ВВП України, проблеми з відшкодуванням ПДВ несуть загрози макроекономічного рівня;
5. запровадження інституту консолідованої групи платників податків, який успішно діє в європейських країнах. Зміст полягає в тому, що материнська компанія, отримавши даний статус, має право подавати консолідовану податкову звітність за всі дочірні підприємства (учасники групи), незалежно від місця їхнього розташування;
6. спрощення податкової звітності та обліку окремих податків;
7. повернення до механізму розрахунку податку на прибуток, що ґрунтувався на фактичних показниках прибутку. Новий механізм авансових платежів на базі фінансового результату попереднього року вкрай негативно впливає на фінансове становище корпоративного сектору;
8. удосконалення інформаційних технологій комунікації платників податку та контролюючих органів, а також розширення "онлайн" сервісів;
9. підвищення ефективності використання бюджетних коштів: подальше впровадження елементів ринкової моделі управління державними фінансами; зменшення масштабу використання бюджетних інструментів підтримки економічної діяльності на користь податкових;
10. зниження податкового тиску на підприємницький сектор та запровадження фіскальних інструментів активізації господарської діяльності в Україні;
11. посилення соціальної справедливості податкової системи;
12. підвищення ефективності контролю за вірогідністю і повнотою декларування доходів громадянами України;

13. посилення фіскальної забезпеченості місцевих бюджетів;
14. зміна парадигми боргової політики держави: встановити та закріпити на законодавчому рівні граничні та оптимальні параметри боргового навантаження для держави. Йдеться не лише про чіткі вимоги щодо припустимого розміру боргу, а й про обмеження щодо вартості, терміну та валюти залучених ресурсів;
15. стабілізація дефіциту й державного боргу через посилення фінансової й фіскальної дисципліни (оптимізація кількості державних цільових і бюджетних програм; посилення фінансового контролю за цільовим і ефективним використанням бюджетних коштів);
16. стабілізація бюджету шляхом проведення таких реформ у:
    - інфраструктурних та базових секторах (зокрема реструктуризація держмонополій і вирівнювання до економічно обґрунтованого рівня регульованих тарифів, залучення позабюджетних коштів для розвитку інфраструктури);
    - соціальних секторах з метою підвищення ефективності видатків (перехід на адресну соціальну допомогу, вжиття заходів для стабілізації солідарної пенсійної системи, зміна принципів і механізмів фінансування сектору охорони здоров'я й освіти);
    - податковій системі, зокрема щодо поліпшення адміністрування податків і розширення податкової бази.

Отже висновок полягає в тому що у сфері фіскальної політики необхідно передусім провести кардинальну реформу бюджетно-податкової системи: зменшити податковий тиск з урахуванням досвіду передових країн світу. Зниження податкового тиску спричинить позитивні зрушення в надходженнях до бюджету, виведення економіки з тіні, подолання корупції у сфері виробництва, зайнятості, цін, зміцнення національної валюти гривні. Також варто застосовувати прогресивне оподаткування. Бюджетно-податкова політика повинна здійснюватись в напрямі врегулювання зведеного бюджету України, якомога швидшого подолання його дефіциту, який спричиняє витіснення приватних інвестицій. З допомогою бюджетно-податкових важелів потрібно здійснювати структурну перебудову економіки в напрямку відродження і розвитку галузей економіки, діяльність яких забезпечуватиме потреби вітчизняних споживачів з метою витіснення імпорту; сприяти розвитку інноваційно-інвестиційних підприємств і галузей економіки; забезпечити стабільний розвиток малого і середнього бізнесу.

Взагалі основою реформування податкової системи України повинно бути визнання того факту, що творення нової законодавчої бази у сфері оподаткування повинно віддзеркалювати традиції існуючої податкової системи та відповідати світовим тенденціям розвитку податкових систем.

А. М. СУЩЕНКО
магістр, Відкритий міжнародний університет розвитку людини "Україна", м. Київ

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ УКРАЇНОЮ І В'ЄТНАМОМ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 231–233

Інноваційна політика держави залежить від сформованої національної інноваційної спроможності, процес формування якої дуже тривалий і залежить від багатьох чинників. На сьогоднішній день Україну та В'єтнам пов'язують традиційно дружні відносини, початок яких припадає ще на часи Радянського Союзу. У перемогу в'єтнамського народу у боротьбі за єдність і незалежність, повоєнну відбудову цієї держави суттєвий внесок зробили представники українського народу, в тому числі і науковці, освітяни, фахівці-виробничники. У В'єтнамі на державному рівні приділяється увага проблемам використання світового досвіду наукових досліджень з метою випереджаючого розвитку наукомістких галузей, формування сектору інноваційного підприємництва.

Інвестиційне та науково-технічне співробітництво між Україною та В'єтнамом. У стратегічних орієнтирах концепції розвитку НТП В'єтнаму підкреслюється, що для В'єтнаму основний ресурс інновацій це власний інвестиційний потенціал та технологічні розробки, включаючи трансфер технологій з інших країн. Частка сумарних витрат на розвиток науки і техніки В'єтнаму повинна досягти до 2020 року 2 % ВВП. За даними Державного комітету статистики України, станом на 01.01.2014 р., загальний обсяг інвестицій В'єтнаму в економіку України становив 29,0 млн. дол. США, що складає менше 0,1 % від загального обсягу інвестицій іноземних країн-інвесторів в економіку України.

Водночас за перше півріччя 2014 року з В'єтнаму в економіку України було залучено 21,8 млн дол. США. Найбільший обсяг прямих інвестицій з В'єтнаму був залучений у сферу оптової та роздрібної торгівлі України, ремонт автотранспортних засобів та мотоциклів, а також у сферу переробної промисловості України. За даними Державного комітету статистики України, станом на 01.01.2014 р., загальний обсяг інвестицій України в економіку В'єтнаму становив 1,3 млн дол. США, що складає 0,1 % від загального обсягу інвестицій України в економіки іноземних держав. Водночас за перше півріччя 2014 року з України в економіку В'єтнаму було залучено 1,5 млн дол. США.

Науково-технічне співробітництво двох країн базується на Угоді між урядами України і В'єтнаму про науково-технологічне співробітництво

(1996 р.) та Угоді між Національною Академією Наук України і Національним центром природничих наук і технологій СРВ (2000 р.). Науково-технічне співробітництво обґрунтовано визнається сторонами одним з найбільш перспективних напрямів співпраці. Організаційно його забезпечує спільна Підкомісія з питань науково-технічного співробітництва. Останнє, 5-те засідання цього органу відбулося 8–9 грудня 2011 року у м. Ханой.

Наукова концепція розвитку В'єтнаму. Як основа побудови інноваційної моделі економіки в XXI столітті, вона включає перспективні галузі [1]:

1. *Електроніка-інформатика-телекомунікації.*

1.1. *Електроніка.* Застосовувана на перших заводах електронної побутової техніки технологія відноситься до 1970–80-х рр., коли нові індустріальні країни спеціалізувалися на складанні простих електронно-побутових виробів. Одночасно в провідних дослідницьких центрах цієї галузі та заводах почали зосереджувати зусилля на вивченні більш сучасної та передової електронної технології світу, розробці та виробництві інтегральних схем і виготовленні надпровідних матеріалів та плівок. Однак, через нестачу сучасного обладнання і фінансових коштів, більшість розробок не приносили практичних результатів. Нові матеріали та прикладні наукові товари високих технологій виявились мало затребуваними.

1.2. *Інформатика.* Особливу увагу було приділено системі Інтернет, тому із року в рік швидко зростало число комп'ютерів. Ринок інформатики зосереджувався головним чином в крупних містах. Вхід в загальносвітову комп'ютерну мережу здійснювався тоді через австралійську, голландську мережі, а також через комп'ютерну мережу Таїланду. З введенням в дію оптичних кабельних магістралей прискорився і полегшився доступ у світову мережу Інтернет.

1.3. *Телекомунікації та зв'язок.* Ця галузь відразу перейшла до застосування високих технологій, а саме супутникового та цифрового зв'язку, що дозволяло успішно налагодити контакти з міжнародним співтовариством. В'єтнаму вдалося отримати та освоїти сучасну систему телекомунікацій з 7 супутниковими станціями та оптичною кабельною лінією.

2. *Біотехнологія і мікробіотехнологія.*

Застосування біотехнології та мікробіотехнології дозволяє використовувати мікроорганізми, віруси, тваринну і рослинну клітковину з метою отримання корисних видів продукції. В'єтнам, як тропічна країна, має багату й різновидну флору та фауну. Це дуже цінний ресурс для розвитку біотехнології та мікробіотехнології. Проведено сотні наукових фундаментальних і прикладних досліджень в галузі біотехнології та їх результати впроваджені у виробництво. Для цього було імпортовано сучасне обладнання, в тому числі апарати для аналізу клітин, пересадки генів, баки ферментації, лінії з виробництва пива, алкогольних напоїв, фармацевтичних препаратів і вакцин та інше.

На основі традиційних методів східної медицини та фітотерапії вдалось успішно поєднувати в'єтнамські ліки з сучасною фармакологією, розробити нові види ліків, які на сьогоднішній день є конкурентоспроможними на світовому ринку.

3. *Автоматизація*. Рівень автоматизації виробничих процесів і механічної обробки у В'єтнамі на сьогоднішній день є досить низьким, автоматика застосовувалася тільки при проектуванні та на деяких ділянках машинобудівного, текстильного виробництва, у виробництві цементу.
4. *Технологія нових матеріалів*. Виробництво нових матеріалів грунтується на багатих як за великими запасами, так і за їх наявним великим асортиментом, мінерально-природних ресурсах. Мінеральні ресурси країни різноманітні, однак доступ до них складний з точки зору їх видобутку та переробки. Що стосується наукового кадрового потенціалу, то В'єтнам має досить кваліфікований контингент кадрів геологів і дослідників нових матеріалів. Однак через відсталість дослідної бази, нестачі фінансових коштів, розкиданості та некомплексності науково-дослідних робіт результати в розробці нових матеріалів не вийшли на світовий рівень розвитку та виробництва.
5. *Машинобудування*. Відповідно концепції індустріалізації, машинобудування В'єтнаму швидко розвивалося. Розроблено більш 500 нових видів машинобудівної продукції високої якості, в тому числі засобів транспорту, устаткування для добувної і переробної промисловості та інш. Налагоджено виробництво ліній комплексного устаткування для обробки рису, виробництва цукру, цементу, будівельних матеріалів, малопотужних гідроелектростанцій. Почала формуватися збірка в автомобільній промисловості, суднобудуванні.

Тим не менш, за оцінкою світових експертів, технічний рівень машинобудування у В'єтнамі до 2000р на 40–50 років відставав від світового рівня, а у порівнянні з розвиненими країнами на 50–100 років. Виробничий ресурс в'єтнамських машин і верстатів в 2 рази нижчий, ніж іноземних, а рівень точності досягав тільки 2-го або 3-го класу.

На відміну від стратегії, затвердженої в 1996 р. на п'ять років, середньострокова стратегія розвитку В'єтнаму на наступні 20 років містить конкретні заходи щодо механізму реалізації, включаючи поєднання державного регулювання з розвитком ринкових методів, наданням платних послуг.

Література

1. *Strategy* Industrialisation and Modernization Vitnams Economy by 2020 (2001). Hanoi. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://econstor.eu/handle/10419/88325

І. М. ЯКИМЕНКО
студентка, ІП МАУП

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО ЗМІСТУ ТА МЕХАНІЗМУ ПРИПИНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 234–236

Актуальним є розгляд даного питання в нинішніх умовах господарювання, пов'язаних з еволюційними та революційними процесами, які виникають під дією зовнішніх і внутрішніх джерел.

Як на одному з важливих аспектів проблеми зупинимося на ліквідації. Ліквідація — це припинення його діяльності без переходу прав та обов'язків у порядку правонаступництва. На практиці ліквідація найчастіше відбувається в результаті розорення і банкрутства підприємства.

В Україні в цілому сформовано законодавство, яким визначено правові засади державної регуляторної політики у сфері припинення господарської діяльності, однак неефективна робота регуляторних органів не дає змоги забезпечити належне додержання усіх його вимог.

На мою думку у процесі вдосконалення державного регулювання господарської діяльності має бути забезпечено:

1) залучення неприбуткових об'єднань підприємців до формування основних засад державної регуляторної політики:

- створення при Кабінеті Міністрів України, інших органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування громадських рад із представників неприбуткових об'єднань підприємців, включення до складу колегій органів виконавчої влади представників неприбуткових об'єднань підприємців та визначення механізмів їх впливу на рішення, які приймаються такими органами у сфері господарської діяльності;
- механізми ініціювання неприбутковими об'єднаннями підприємців проектів нормативно-правових актів, спрямованих на поліпшення підприємницького середовища;

2) безумовне додержання норм законодавства щодо здійснення державного нагляду (контролю) за господарською діяльністю.

Необхідно забезпечити скорочення кількості перевірок суб'єктів господарювання. Самі перевірки повинні проходити за чіткими і прозорими процедурами. Повною мірою повинно бути визначено права та обов'язки як контролюючих органів, так і підприємців.

3) спрощення дозвільної системи та мінімізацію видів діяльності, що підлягають ліцензуванню.

Необхідність одержання документів дозвільного характеру має визначатися, виходячи зі ступеня ризику виду діяльності для безпеки населення і довкілля.

Необхідно унеможливити необґрунтоване розширення переліку видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, або встановлення спеціальних процедур ліцензування окремих видів діяльності.

Потреба в запровадженні ліцензування виду господарської діяльності повинна об'єктивно випливати з особливих умов здійснення того чи іншого виду господарської діяльності, пов'язаних з потенційною небезпекою для споживачів, суспільства.

З урахуванням цього необхідно скоротити перелік видів господарської діяльності, здійснення яких потребує одержання ліцензій.

4) удосконалення системи державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обмежень і зменшення адміністративного контролю у цій сфері.

Для ефективного функціонування зазначеної системи необхідно створити Єдиний державний реєстр прав на нерухоме майно та їх обмежень, який повинен базуватися на державному обліку земельних ділянок усіх форм власності та розташованого на них іншого нерухомого майна, реєстрації речових прав на об'єкти нерухомого майна, їх обмежень та правочинів.

5) усунення технічних бар'єрів для провадження господарської діяльності.

Необхідним є створення системи ринкового нагляду, яка має відповідати європейським підходам до контролю безпеки продукції, забезпечувати дотримання балансу у відносинах між суб'єктами господарювання та контролюючими органами, ефективно захищати права споживачів на якість і безпечність продукції.

6) удосконалення системи оподаткування.

Реформування системи оподаткування має забезпечити створення сприятливого підприємницького середовища та лібералізацію фіскальних відносин.

Основою для комплексного реформування податкової системи повинно стати прийняття Податкового кодексу України, який має забезпечити: прогнозованість податкових правил на перспективу, поступове зниження податкового навантаження та запровадження механізмів стимулювання інвестиційної діяльності та енергозберігаючих заходів, та спрощення адміністрування податків і зборів.

7) усунення необґрунтованих перешкод у реалізації підприємницької ініціативи.

Вирішення потребують питання, пов'язані з припиненням суб'єктів господарювання, зокрема, щодо забезпечення спрощення та прозорості цієї процедури, зменшення можливості зловживань із майном під час припинення суб'єктів господарювання, зниження адміністративних бар'єрів, спрощення порядку здійснення під час припинення суб'єктів господарювання відповідних заходів контролюючими органами.

9) удосконалення діяльності органів державної влади з питань розвитку господарської діяльності та регуляторної політики.

Для здійснення справедливого, неупередженого, передбачуваного і деполітизованого регулювання сфери підприємництва необхідно привести статус Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва у відповідність із завданнями та функціями, які такий орган має реалізовувати для забезпечення розвитку ринкових відносин та недопущення прийняття органами виконавчої влади економічно необґрунтованих рішень, що призводять до надмірного впливу на суб'єкти господарювання.

У своїй діяльності відповідний орган має забезпечувати оперативну підготовку та подання пропозицій щодо формування та забезпечення здійснення державної регуляторної політики, реформування дозвільної системи та ліцензування певних видів господарської діяльності, незалежну експертизу всіх регуляторних актів та обов'язковість їх погодження перед виданням відповідним регуляторним органом, координацію дій органів виконавчої влади щодо формування та реалізації державної регуляторної політики, реформування правового регулювання розвитку підприємництва, державної регуляторної політики, дозвільної системи та ліцензування, створення єдиного Інтернет-порталу для оприлюднення усіх регуляторних актів та оцінок їх регуляторного впливу та ефективне функціонування системи реєстрації юридичних та фізичних осіб — підприємців, а також нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності.

У сучасних умовах господарювання розвиток окремих сфер економіки вимагає спеціальних підходів у правовому регулюванні розвитку та припиненні діяльності суб'єктів підприємництва.

Враховуючи викладене, наголошую на необхідності дотримання діючих норм законодавства щодо своєчасного проведення визначених Законом процедур припинення (ліквідації) юридичної особи або підприємницької діяльності фізичної особи–підприємця у разі прийняття рішення про ліквідацію. Тобто остаточне припинення — відмітка у державного реєстратора.

Г. О. ВОЛОЩУК
д-р економ. н., Черкаський державний технологічний університет

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 237–239

Мале та середнє підприємництво в Україні відіграє вагому роль не лише в економіці країни, але й у соціальній сфері. Нині у малому підприємництві зайнято близько п'яти млн. осіб, близько половини усіх малих підприємств функціонує у сфері торгівлі та громадського харчування, матеріально-технічного забезпечення та збуту; 14 % — у промисловості, 10 % — у будівництві; 5 % — у сфері побутового обслуговування [1].

Також можна зазначити, що малі та середні підприємства функціонують у науковій сфері, медицині, фінансово-кредитній діяльності, культури та мистецтва.

Однією з переваг малого підприємництва є доволі швидке пристосування до перманентних змін ринкового середовища, кон'юнктури споживчого ринку. Саме ці види підприємств здатні доволі оптимально знайти своє місце у конкурентному вітчизняному, а в окремих випадках і на міжнародному ринку, використовуючи такі переваги як мобільність, здатність оперативно реагувати на зміну цін, обсягів попиту, інші глобалізаційні чинники.

В сучасних реаліях України малі та середні підприємства є вагомим структурним елементом економічної системи, суттєво сприяють трансформаційним процесам, які направлені на формування конкурентоспроможних виробництв, збільшенню робочих місць, випуску важливих товарів та наданню відповідних послуг, чим унеможливлюють захоплення нашого споживчого вітчизняного ринку іноземними товаровиробниками.

Все це сприяє укріпленню економічного потенціалу регіонів і всієї України.

Проте, починаючи з 2014 р. беручи до уваги складні суспільні умови, які викликані військовою агресією Росії у діяльності малих та середніх підприємств виникли певні особливості, зокрема у фінансовому напрямі.

Ці особливості полягають у такому:

- зміна традиційного устрою функціонування підприємств, які викликані нестабільними виробничими зв'язками із своїми партнерами;
- банкрутство окремих підприємств;
- поява іноземних конкурентів у ніші традиційної діяльності підприємства;
- здешевлення вітчизняної валюти;
- збільшена проблемність при отриманні кредитів;
- загальна політична, військова, соціальна, напруга у суспільстві, що передається на психологічний стан працівників.

Окрім цих особливостей малі підприємства більш залежні від стабільного економічного стану у державі ніж великі підприємства. Також суттєве значення на функціонування малих та середніх підприємств є вплив негативних чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, які суттєво коригують нормальну роботу підприємств.

Доцільно звернути увагу що починаючи з 2014 р. у діяльності цих підприємств з'явились певні позитивні умови, які сприяють стабільній роботі, це, передусім, зміни до Податкового кодексу України та інших нормативних актів, які направлені на поліпшення системи оподаткування, спрощення механізмів співпраці з фіскальними органами, зменшення кількості податків, певне сприяння місцевих органів влади у відкритті та веденні бізнесу.

Саме такі вектори співпраці малого та середнього бізнесу і органів влади, зокрема на місцевому рівні та фінансових органів доцільно продовжувати.

Початок 2015 р. для малого і середнього бізнесу видався доволі жорстоким, тому що різко знецінилась вітчизняна грошова одиниця, майже у півтора-два рази зросли споживчі ціни у порівнянні із відповідним періодом минулого року, відповідно, різко зменшилась купівельна спроможність населення, що загалом формує негативне поле для діяльності малих і середніх підприємств, і є певна ймовірність банкрутства окремих із них.

Беручи до уваги превентивність заходів щодо запобігання банкрутству запропонуємо окремі рекомендації по управлінню фінансами малих і середніх підприємств. Ці рекомендації запропонуємо в розрізі напрямів діяльності підприємств:

1. Техніко-технологічні напрями. Удосконалення діючих технологічних циклів, зменшення можливих втрат при організації виробничих процесів, запровадження більш сучасних технологій та обладнання; збільшення коефіцієнта корисної дії технологічного устаткування та ліній; запровадження конкурентоспроможних виробництв та видів продукції.

2. Кадровий напрям підвищення поточної кваліфікації працівників; залучення до виробничого процесу фахових працівників; задоволення потреб

працівників, зокрема інженерного персоналу у фінансових запитах; впровадження дієвої системи матеріального заохочення з орієнтацією на кінцеві результати, підвищення рівня менеджменту підприємства.

3. Маркетинговий напрям. Здійснення комплексного аналізу ринку поставок продукції та надання послуг; впровадження та удосконалення діючих схем моніторингу за станом відповідного сегменту ринку; активізація пошуку нових комерційних партнерів, в тому числі і зарубіжних.

4. Фінансовий напрям. Виконання на постійній основі фінансових розрахунків щодо контролю над пороговими значеннями контрольних показників — платоспроможності, рентабельності, коефіцієнтів використання обладнання, рівня рентабельності, прибутковості тощо; жорстокий котроль за термінами надходжень коштів згідно укладених договорів, контрактів, особливо із зарубіжними партнерами; формування та постійний перегляд "податкового календаря" з метою недопущення просрочених термінів сплати відповідних платежів та недопущення штрафних санкцій; впровадження довгострокового прогнозування надходжень та витрат (за умов реальних можливостей).

Впровадження таких заходів беззаперечно буде сприяти поліпшенню управління фінансами на підприємствах малого та середнього бізнесу.

Література

1. *Державна* служба статистики України. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

М. І. ФІЛІППОВ
канд. екон. наук, проф. МКА, УРІМБ МАУП

К. С. ДОВБИК
магістр, ІМВ КНУ ім. Т. Шевченка, м. Київ

ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНОЮ УСТАНОВОЮ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 240–242

Розбудова держави в умовах нестабільності зумовлює інтенсивні соціальні, державно-правові перетворення, інтеграційні процеси, що відбуваються на всіх рівнях. Мова йде про вирішення двох основних завдань: розбудову основ державотворення та кардинальні зміни соціально-економічної та політичної сфер життєдіяльності.

За для подолання політичної кризи в сфері управління, особливо якщо в державі існують певні економічні проблеми, є розподіл функцій між політичними або державними інститутами чи установами.

Державне управління потрібно розглядати як політичну систему в якій інформація йде від об'єкта до суб'єкта за для забезпечення тісного зв'зяку між її складовими елементами.

По суті це процес, який поступово та повільно рухається та має ряд основних функцій, системоутворюючими серед яких є розвиток та функціонування.

Процес розвитку та функціонування політичної системи носить циклічний характер, тому нестабільність, як природне явище, виникає періодично.

Системність процесу забезпечується комунікаційними процесами між інститутами, та тісним звзяком між його структурними елементами за умов ефективного управління.

Головна проблема державотворчого, а відтак й управлінського процесу полягає в трансформуванні діяльності державних установ в еволюційному напрямку й підтриманні трьох основних компонентів: забезпечення, розвиток та функціонування. Як правило, трансформаційні процеси в період кризи забезпечують якісні зміни структури влади в суспільстві, наприклад, на більш жорсткі.

Жорстка система керування дозволяє не тільки подолати кризові дизфункції серед структури управління, але й вийти на якісно новий рівень існування.

Серед факторів, що впливають на появу кризових дифузійних явищ, можна виділити наступні:

- входження відносно нових елементів системи — суб'єктів, пристосування яких викликає коливання, а відтак й системну кризу;
- зміна знарядь праці, фінансово-економічних системотворчих структур;
- оновлення технологічної основи суспільства тощо.

Турбулентність в системі це загострення протиріч в соціально-економічній організації, що загрожує її життєстійкості в навколишньому середовищі.

Кризу можна розуміти як етап розвитку соціально-економічної системи, необхідної для подолання напруги та дисбалансу. Може виникнути ситуація, при якій механізми пов'язані із існуючою системою регуляції, не в змозі подолати існуючі коньюктурні протиріччя.

Відтак постає питання зміни системи керування, докорінних змін серед вже існуючих. Застарілих інститутів влади, на більш досконалі, на ті що зможуть вистояти перед викликами та загрозами що спричиняють виникнення кризи. При цьому, постає необхідність зміни моделі керування на більш жорсткі.

Жорстка система керування означає:

- централізоване управління інститутами влади;
- ведення єдиної ідеологічної системи, що має на меті пропаганду однієї ідеї;
- ієрархічний розподіл функцій;
- панування партійно-державної бюрократії тощо.

Використання командно-адміністративних механізмів керування владою критикується західними вченими, політиками та філософами. Через зростаюче захоплення лівоцентриськими типами управління, наприклад демократичними, існування одного єдиного центру вважається досить непродуктивним, особливо для подолання фінансово-економічних та суспільно-правових проблем. Адже, воно передбачає монополістичність ринку та відсутність конкуренції в усіх сферах життя.

Проте, як показує історія, за для збереження розвитку, забезпечення функціонування соціуму, який є двигуном прогресу, необхідно використовувати досить жорсткі методи управління.

Позитивним у командно-адміністративній економіці можна вважати те, що шляхом концентрації зусиль на конкретних напрямах командно-адміністративна система може забезпечити досягнення поставлених цілей і досягти високого рівня розвитку.

Варто звернути увагу на головний мінус у впроваджені жорстких форм управління інститутами. Такі форми господарювання гальмують підвищення виробництва, оскільки не мають стимулів до вдосконалення. Зростання виробничих можливостей має місце тоді, коли наявні фактори екстенсивного зростання з можливістю залучення у виробництво нових ресурсів.

Залучення нових ресурсів пов'язано із політичною волею та сферою менеджменту держави. Постає питання залучення іноземної уваги за для забезпечення росту економіки.

Із цього можна зробити висновок що за для подолання системної кризи необхідно повністю змінити систему влади, особливо що стосується управління державними установами. Це означає забезпечення взаємовигідної інтеграції між схожими за політичним та економічним устроєм державами, що мають спільний інтерес на політичному та економічному поприщі. Розподіл функцій між державними інститутами за проблемами також може стимулювати розвиток держави та подолання кризи, адже неможливо вирішити певну проблему без поглибленого її вивчення.

Це дозволить забезпечити рівноправний розподіл функцій, що стимулюватиме розвиток економічного та політичного потенціалу країни.

В. О. ТЬОРЛО
канд. екон. н., професор МКА, УАІМВЛ МАУП

А. А. ПОЧІНОВА
магістрантка, УАІМВЛ МАУП

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ ІМПОРТНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ КОМПАНІЇ В УМОВАХ КРИЗОВОГО СТАНУ В ЕКОНОМІЦІ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 243–246

Сьогодні українська економіка розвивається в умовах глибокого спаду, що характеризується зниженням інвестиційної активності. Основний фактор, що впливає на обсяг ринку в грошах — це девальвація національної валюти. Стратегія роботи з ціною у виробників відрізняється. Вартість препаратів, що імпортуються через дистриб'юторів зростає пропорційно до підвищення курсу іноземних валют.

Фармацевтична галузь України перебуває на переломному етапі реформування галузі. В умовах фінансової кризи залишаються нерозкритими потенційні можливості у напрямку розвитку інтелектуального капіталу фармацевтичних виробників та їх посередників, зміцнення їх ринкових позицій з метою оптимізації співвідношення "ціна/якість" на всіх етапах доданої вартості для населення.

Фармацевтична промисловість є дуже привабливою галуззю, тому що займається виробництвом соціально значущого продукту, потреба в якому постійно зростає. У межах збільшення прибутків виробники фармацевтичної продукції та їхні дистриб'ютори зобов'язані звертати увагу на соціальну відповідальність перед кінцевим споживачем і суспільством у цілому. У зв'язку з цим необхідно коригувати внутрішню господарсько-економічну політику фірми з урахуванням принципово нового зовнішнього середовища.

Господарсько-правові засоби забезпечення підвищення конкурентоспроможності фармацевтичної продукції можна класифікувати залежної від таких критеріїв, як інвестиційний або реалізаційний етапи фармацевтичної діяльності; трансформаційний характер забезпечення конкурентоспроможності фармпродукції або характер, що пов'язаний із зниженням транзакційних витрат діяльності на фармацевтичному ринку; інноваційний або кон'юнктурно-ціновий, факторний характер впливу на трансформаційні витрати фармацевтичної діяльності; забезпечення конкурентоспроможності продукції фармацевтичного виробництва на мікрорівні або на забезпечення

конкурентоспроможності в масштабі національної економіки як такої (макрорівень).

У цьому контексті ключовим об'єктом державної фармацевтичної політики в сфері забезпечення конкурентоспроможності мають стати саме національні промислові кластери суб'єктів фармацевтичного ринку, що мають економічну перспективу свого формування, враховуючи те, що державна політика щодо них спрямована на досягнення синергічних ефектів, але разом з тим об'єктами господарсько-правового впливу є господарська діяльність тих суб'єктів фармацевтичного ринку, що здійснюють шляхом реалізації інноваційно-інвестиційних проектів випуск кінцевої продукції, яка кваліфікується як конкурентоспроможна.

Держава також може впливати на забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів фармацевтичного ринку наступним чином: 1) шляхом встановлення спеціальних режимів інноваційної діяльності для учасників фармринку в частині імпорту, інноваційної продукції, визначення ключових правових форм залучення технологій: а) за допомогою комерційної концесії; б) передачі технологій за ліцензійними угодами; 2) шляхом застосування регресивного оподаткування для імпортерів інноваційної фармацевтичної продукції.

Вумовах економічної кризи проблема інвестицій постає особливо гостро, томущо в сучасних умовах без інвестиційної підтримки неможливий розвиток жодної з галузей народного господарства. Однією з центральних проблем розвитку фармацевтичної галузі України є пошук оптимальних джерел інвестування для забезпечення інвестиційними ресурсами в достатньому обсязі, дотого ж для фармацевтичного виробництва є характерним тривалий період окупності інвестицій, що ще більше ускладнює процеси залучення інвестиційних ресурсів.

Несприятливість загального інвестиційного клімату України негативно відбивається і на інвестиційній привабливості фармацевтичної галузі. Безкомплексного вирішення перерахованих проблем не варто очікувати покращення ситуації з приводу інвестиційного забезпечення фармацевтичної галузі. На сьогоднішній день потрібні конкретні негайні дії, спрямовані на поліпшення інвестиційного клімату в Україні загалом і інвестиційної привабливості фармацевтичної галузі зокрема. Інвестиційна політика держави повинна бути націлена на відновлення інвестиційного процесу. Цього можна досягти, якщо створити такі умови:

- зрозуміла, послідовна законодавча база;
- створення дієвої фінансово-кредитної системи; –ліквідувати політичну нестабільність держави;
- створити систему страхування і перестрахування інвестиційних ризиків;
- забезпечити розвиток банківської системи; –зменшити податковий тиск;
- внести в чинне законодавство зміни щодо захисту прав інвесторів; – створити інформаційну базу, яка буде інформувати інвесторів про вигідні інвестиційні проекти.

Формування законодавства в Україні з питань іноземних інвестицій має слідувати принципам, які сприяють його наближенню до міжнародного законодавства, зокрема з нормами Європейського Союзу та відповідати нормам міжнародного права. Зазначені принципи повинні бути направлені на сприяння розвитку економіки України з урахуванням специфічних економічних і соціальних умов; сприяння поступовому зближенню України з країнами ЄС, через розширення зони економічного співробітництва з європейськими країнами шляхом інтеграції України в відкриті міжнародні торгові та фінансові системи; створення сприятливих умов для розвитку міжнародних економічних відносин; створення розвинутої промислової системи України в рамках всесвітньої конкуренції; сприяння захисту довкілля та прав споживачів; сприяння покращанню ситуації з безробіттям та росту професійних навичок робочої сили, усунення диспропорції регіонального розвитку; запровадження нових технологій; надання адекватних гарантій іноземним інвесторам та скорочення інвестиційних ризиків; відсутність дискримінації відносно іноземних інвесторів та національних суб'єктів.

Імпорт поки що займає вагому частку фармацевтичного ринку.

У зв'язку з цим важливим фактором розвитку фармацевтичної галузі є сильна й конкурентоспроможна система дистриб'юторів лікарських засобів. Особливу увагу необхідно звернути на діяльність оптових підприємств з продажу медикаментів та аптечних мереж. Стратегія великих дистриб'юторських компаній сьогодні в першу чергу спрямована на створення конкурентних переваг, що зосереджені на підвищенні якості обслуговування підприємств роздрібної торгівлі, а по-друге, на поглинання великими підприємствами малих. Найбільша комплексна проблема — забезпечення злагодженого механізму управління їх господарсько-економічною діяльністю. Вирішення даної проблеми полягає в проведенні аналізу на підставі статистичної інформації про стан діяльності дистриб'юторських компаній.

Література

1. *Закон* України "Про інвестиційну діяльність" від 18.09.1991 р. № 1560-XII. — Режим доступу: http://www.rada.gov.ua
2. *Постанова* Кабінету Міністрів України "Про концепцію регулювання інвестиційної діяльності в умовах ринкової трансформації економіки" від 1 червня 1995 р. № 384/95
3. *Формування* Національної лікарської політики за умов впровадження медичного страхування: питання освіти, теорії та практики: матеріали наук.-практ. конф. / М-во охорони здоров'я, НФаУ. — Х., 2008. — 294 с.
4. *Посилкіна О. В.* Інноваційно-інвестиційний розвиток фарма-цевтичного виробництва: проблеми фінансового забезпечення: моногр. / О. В. Посилкіна; М-во охорони здоров'я України; НФаУ. — Х.: Вид-воНФаУ; Золоті сторінки, 2002. — 528 с.
5. *Сьогодення* та майбутнє фармації: тезидоп. Всеукр. конгресу, м. Харків, 16–19 квітня 2008 р. / [редкол.: В. П. Чернихтаін.]. — Х.: Вид-воНФаУ, 2008. — 674 с.

6. *Мнушко З. М.* оцінка впливу факторів макросередовища на роботу аптечних закладів / З. М. Мнушко, І. В. Підлісник, І. В. Пестун // Вісник фармації. — 2008. — № 2 (54). — С. 34–37.
7. *Посилкіна О. В.* актуальні проблеми концентрації фармацевтичного бізнесу в умовах загострення конкуренції на світово-му та внутрішньому ринках / О. В. Посилкіна, О. А. Яремчук, Д. В. Дегальцев // Фармацевтичний журн. — 2006. — № 3.
8. *Пашков В.* Глобалізація фармацевтичного ринку як загроза економічного суверенітету України / В. Пашков.

В. В. УТВЕНКО
канд. іст. н., УАІСНС МАУП

ПРОБЛЕМИ НАДАННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ НАСЕЛЕННЮ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 247–250

Житлово-комунальна сфера завжди посідала вагоме місце в соціально-економічному розвитку населених пунктів, регіонів та країни загалом. Без її безперебійного функціонування неможливо уявити нормального життя та побуту наших громадян, а комунальні послуги є одним з основних видів послуг.

Ця галузь включає власне житлове господарство, системи водопостачання та водовідведення міст, тепло, енерго та газопостачання і значною мірою міський пасажирський транспорт. У житлово-комунальній сфері експлуатується до 26 % виробничих фондів України, зайнято до 5 % працездатного населення, працюють понад 14,2 тис. підприємств по всій Україні, які надають понад 40 видів різноманітних послуг, щорічно споживається до 14 млрд куб. м. газу, десятки млрд. квт. год. електроенергії та 1,5 млн тон вугілля.

Проте на сьогоднішній день житлово-комунальна сфера України зіштовхнулася з низкою болючих проблем. Більшість комунікацій та виробничих підприємств галузі були побудовані ще за радянських часів, тому зношеність основних виробничих фондах підприємств ЖКГ досягає 70 %, що призводить до частих аварій, наслідки яких усуваються за рахунок населення, яке чимраз більше сплачує за житлово-комунальні послуги, а якість цих послуг внаслідок зношення технологій чимдалі погіршується (приміром у підвалах часто прориває труби, внаслідок чого знижується рівень опалення в квартирах, припиняється подача води або вода подається “іржавою” чи “зеленою” з неприємним присмаком). До того ж, утримання житлового фонду в належному стані вимагає великих фінансових і фізичних витрат. Надзвичайно гострою проблемою постає здійснення своєчасного ремонту житлових приміщень, а в умовах переходу України до ринкової економіки обсяг і складність діяльності житлово-комунальних підприємств та організацій значно зростають [6, *50*; 7, *116;* 8, *156*].

Загалом по Україні на даний час 2/3 населених пунктів не мають оптимізованих схем теплопостачання, відсутня відповідальність споживачів за самовільне користування тепловою енергією та самовільне від’єднання від теплових мереж і систем, внаслідок чого виникає розбалансованість системи

теплопостачання, погіршення якості послуг, нераціональне використання ресурсів та припинення функціонування системи централізованого теплопостачання [5].

Одна з найгостріших проблем розвитку ЖКГ та надання якісних комунальних послуг полягає в законодавчій базі, адже ні норми Закону "Про місцеве самоврядування в Україні" (1997 р.), ні Закон України "Про об'єднання співвласників багатоквартиного будинку" (2002), Закон України "Про житлово-комунальні послуги" (2004 р.), "Загальнодержавна програма реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009–2014 рр. (нову ще неприйнято), а також локальні нормативно-правові акти належним чином не регулюють механізми та встановлення контролю за наданням цих послуг, порядок створення Об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ) та функціонування ЖЕКів, особливо щодо управлінської діяльності. Більш того, діючий Житловий кодекс Української РСР був прийнятий ще за радянських часів понад 30 років тому (1983 р.) і не відображає сучасних реалій розвитку ЖКГ та надання житлово-комунальних послуг, асортимент яких значно зріс, а радянські методи управління взагалі є чужими для реальності (лише преамбула цього закону чого варта "В результаті перемоги Великої Жовтневої соціалістичної революції в нашій країні було створено необхідні передумови для розв'язання однієї з найважливіших соціальних проблем — задоволення потреби трудящих у житлі. Втілюючи в життя ленінські ідеї побудови комуністичного суспільства і здійснюючи курс на підвищення матеріального та культурного рівня життя народу Радянська держава послідовно реалізує розроблену Комуністичною партією програму житлового будівництва" [1].

Ще однією проблемою для житлово-комунальної сфери стало підвищення вартості комунальних послуг, яке відбулося в 2014 р. Більш того, уряд А. Яценюка за домовленістю з МВФ планує подальше кількаразове зростання цін на житлово-комунальні послуги в найближчі роки (особливо на газ для населення, електроенергію, а також опалення). З одного боку, це має встановити реальну вартість наданих комунальних послуг та зробити бюджет "НАК Нафтогаз України", на покриття дефіциту якого спрямовується з державного бюджету десятки млрд грн, бездефіцитним. А з іншого боку, населення масово не платить за комунальні послуги, що негативним чином відбивається на роботі комунальних підприємств. Навіть постійне зростання субсидій населенню на ці потреби не може вирішити проблеми неплатежів. Лише упродовж 2014 р. субсидії населенню на оплату житлово-комунальних послуг зросли в Україні в 4,3 рази (у січні 2015 р. українцям було призначено 63,4 млн грн субсидій (в середньому по 354,2 грн на родину (усього про надання допомоги в сплаті житлово-комунальних послуг до органів соціального захисту населення звернулося178,9 тис. сімей в Україні) [3].

Масове створення ОСББ могло б кардинально вирішити питання покращення якості наданих комунальних послуг та здешевити їх вартість, адже ЖЕКи як посередники між населенням та комунальними підприємствами

мають численний апарат працівників, на утримання яких спрямовується значна частина коштів населення. Але ОСББ не стали масовим явищем і не охопили в 2014 р. до 70 % житлової площі багатоквартирних будинків як це передбачалося Загальнодержавною програмою реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009–2014 рр. Крім цього, тарифи на житлово-комунальні послуги є великим полем для корупції в ОСББ. Видатки на обслуговування членів ОСББ бувають набагато вищими за реальні ціни. Лише в 2012–2013 рр. в Києві було зареєстровано 10 кримінальних проваджень проти керівництва ОСББ.

Непоодинокими є випадки, коли в Києві частина коштів на оплату комунальних послуг просто розкрадається в районних державних адміністраціях та ЖЕКах. Приміром, буває, що при райдержадміністраціях з відома чиновників створюються товариства з обмеженою відповідальністю, де осідає частина коштів громадян або ЖЕКи заробляють кошти на ремонтах, завищуючи їхню реальну вартість (відкати) чи організовують "фальшифі ремонти" [4; 2].

Тому для вирішення головних проблем розвитку ЖКГ України та покращення якості комунальних послуг, наданих населенню, необхідно, перш за все, провести зміни до вітчизняного законодавства, насамперед, прийняти новий Житловий Кодекс України та нову Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства, внести кардинальні зміни в Закон України "Про житлово-комунальні послуги" та Закон України "Про об'єднання співвласників багатоквартиного будинку". Необхідно також матеріально стимулювати запровадження комунальними підприємствами енергозберігаючих технологій та оновлення застарілої інфраструктури, перехід на використання біопалива (частина коштів на ці потреби має виділятися з державного та місцевого бюджетів). І найважливіше, потрібно встановити жорсткий контроль, перш за все з боку органів місцевого самоврядування та органів самоорганізації населення за використанням коштів, які населення сплачує за комунальні послуги.

Серед шляхів вирішення проблем розвитку житлово-комунальної сфери України та поліпшення надання комунальних послуг населенню експерти X Міжнародної науково-практичної конференції "Ресурсозбереження та висока якість послуг — стратегічне завдання розвитку житлово-комунального господарства України" (18 лютого 2015 р., м. Яремче Івано-Франківська область) виділяють наступні:

- необхідність формування механізмів для створення ефективного власника житлового фонду як кінцевого споживача;
- необхідність формування стандартів, нормативів та вимог з надання житлово-комунальних послуг з послідовним доведенням їх до вимог ЄС;
- підвищення рівня енергоефективності на всіх етапах підготовки та надання послуг;
- приведення тарифів до економічно обґрунтованих з запровадженням елементів стимулювання надавачів послуг як запорука розвитку підприємств ЖКГ;

- формування сприятливої інвестиційної політики в сфері ЖКГ;
- прийняття нормативно-правових актів, що забезпечать ефективне функціонування та розвиток галузі [5].

Література

1. *Житловий* кодекс Української РСР: Закон від 30.06.1983 № 5464-X // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1983. — Додаток до № 28. — Ст. 573.
2. *Дорогая* коммуналка: как ЖЭКи обворовывают киевлян. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://toneto.net/news/kultura/dorogaya-kommunalka--kak-geki-obvorovivayut-kievlyan
3. *За год* субсидии на оплату ЖКУ для украинцев выросли в 4,3 раза. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://newsoboz. org/obshchestvo/za-god-subsidii-na-oplatu-zhku-dlya-ukraintsev-vyrosli-v-4–3-21022015200000
4. *Закон* України "Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009–2014 роки від 11.06.2009 № 1511-VI (1511–17) // ВВР України. — 2009. — № 47–48. — Ст. 720.
5. *Проблеми* розвитку підприємств житлово-комунального господарства 18.02.2015 обговорювали на X Міжнародній науково-практичній конференції "Ресурсозбереження та висока якість послуг — стратегічне завдання розвитку житлово-комунального господарства України". — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.auc.org.ua/news/problemi-rozvitku-pidpriemstv-zhitlovo-komunalnogo-gospodarstva
6. *Утвенко В. В.* Муніципальна соціально-економічна політика: Навч. посіб. / В. В. Утвенко. — К.: ДП "Вид. дім "Персонал", 2011. — 140 с.
7. *Утвенко В. В.* Регіональні особливості розвитку житлово-комунального господарства міст України / В. В. Утвенко / Становлення і розвиток української державності: Матеріали IX Всеукраїнської науково-практичної конференції: актуальні проблеми розвитку державного та регіонального управління на сучасному етапі розвитку України" (м. Київ, 14 листопада 2013 р.) / редкол.: А. М. Подоляка (голова) [та ін.]. — К: МАУП. — 2014. — С. 116–121.
8. *Утвенко В. В.* Управління житлово-комунальною сферою міст України в контексті діяльності органів місцевого самоврядування / В. В. Утвенко // Наукові праці МАУП. — 2014. — Вип. 40 (1). — С. 155–161.

О. Ю. МОГИЛЕВСКАЯ
канд. эконом. наук, доц., КиМУ, г. Киев

КЛЮЧЕВЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ МАРКЕТИНГОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРОМЫШЛЕННОЙ КОМПАНИИ В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОГО РЫНКА

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 251–254

Одним из основных положений современной экономики является тезис о постоянном увеличении скорости изменений в рыночной среде, что влечет за собой очередные сложности для отечественного бизнеса. Низкая конкурентоспособность отечественных промышленных предприятий отчасти определяется неразвитостью маркетинговых технологий. Кроме того, отсутствует понимание проблем оценки эффективности маркетинговой деятельности и конверсии маркетинговых знаний в традиционные для руководителей предприятий финансовые показатели доходности, ведь маркетинг — весьма затратный процесс. Победить в условиях острой конкуренции и глобальной нестабильности, на наш взгляд, можно только в рамках маркетинговой направленности бизнеса. Формирование эффективной маркетинговой системы является несомненным конкурентным преимуществом предприятия.

Отечественным промышленным предприятиям сегодня необходимы методики перевода качественных характеристик маркетинговой деятельности в количественные, в удобные для руководителей финансовые показатели доходности. В конечном итоге топ-менеджмент предприятия должен понимать, что для реализации стратегии развития, направленной на капитализацию бизнеса, необходимо мотивировать менеджеров на освоение прогрессивных маркетинговых технологий. В недалеком будущем это будет обязательной практикой ведения успешного бизнеса.

Маркетинг, являясь нематериальным активом предприятия, имеет серьезный резерв не только для усиления его конкурентных преимуществ, но и для роста капитализации бизнеса. Большинство руководителей промышленных предприятий все еще принимают управленческие решения исходя из собственного опыта и интуиции и недооценивают эффективность маркетинговых технологий и финансовых затрат на них. Главная задача топ-менеджмента в условиях экономического кризиса заключается в том, чтобы сделать маркетинг измеримым и максимально эффективным.

Актуальность данной темы объясняется недостаточностью научных разработок оценки эффективности маркетинговой системы. Поиск ключа к

эффективному маркетингу затрудняет также ряд нерешенных проблем на сегодня, в частности: отсутствие бюджетного мышления и мотивации менеджеров, антагонизм между маркетингом и продажами. Анализ деятельности ряда промышленных предприятий показал, что современные компании имеют множество возможностей для улучшений, а для этого необходимо поменять философию менеджеров и вовлечь их в оптимизацию затрат.

Показатели эффективности маркетинга обеспечивают весомое дополнение традиционным показателям эффективности финансовой деятельности. Они позволяют менеджерам контролировать влияние рыночной среды на предприятие и управлять им при помощи маркетинговой стратегии. Анализ показателей эффективности играет важную роль в оценке бизнеса и переходе компании на более высокий уровень развития. Рано или поздно в силу целого ряда причин некогда актуальные концепции устаревают. Суть эффективного функционирования маркетинговой системы предприятия в стратегии инновационного развития состоит в том, что она должна вырабатывать новые подходы к управлению, направленные на капитализацию бизнеса, приведение уровня затрат на маркетинг в соответствие с уровнем дохода предприятия, повышение лояльности внутренних и внешних потребителей. Данная концепция управления предусматривает стратегическую ориентацию промышленного предприятия на долгосрочное пребывание на рынке.

Оценка эффективности маркетинговой системы предполагает постоянный контроль уровня затрат на маркетинг, составляющих заметную долю в бюджете современного предприятия. Поэтому контроль необходимо проводить на всех уровнях управления: стратегическом, тактическом и оперативном. Показателем эффективности работы маркетинговой службы в конечном итоге является доля затрат на маркетинг в общем объеме продаж. Немаловажное значение имеет внедрение на предприятии методов оценки финансовых последствий, принимаемых менеджерами управленческих решений.

Критерием эффективности маркетинговой системы служит также грамотно разработанная маркетинговая стратегия, генерирующая новые идеи. Во главе угла маркетинговой стратегии инновационного развития предприятия, на наш взгляд, должна стоять стоимость бизнеса. В этой связи, вопросы количественной оценки эффективности маркетинговой системы формируют направление анализа — Value-Based-Marketing, определяющее маркетинг с точки зрения повышения стоимости бизнеса. В основе оценке стоимости бизнеса лежит анализ цепочки ценностей М. Портера, под которой понимается согласованный набор видов деятельности, создающих ценность для предприятия, начиная от источников сырья до готовой продукции, поставляемой конечному потребителю [6].

Одним из главных барьеров, препятствующих повышению эффективности функционирования маркетинговой системы, является сложность измерения результатов маркетинговой деятельности. Эта проблема родилась не

сегодня и существует столько, сколько существует маркетинг. Как отметил Ф. Котлер, “терпение CEO по отношению к маркетингу заканчивается. Генеральные директора получают подробные отчеты по своим инвестициям от финансов, производства, информационных технологий, даже закупок. Но они не знают, что получают от затрат на маркетинг” [4].

Что касается проблем ведения бизнеса в Украине, в настоящее время сложилась не лучшая ситуация. В гонке за увеличением продаж не отводилось достаточного времени исследованиям маркетинговых затрат и измерениям маркетингового бюджета. Теперь, когда рынок поделен между основными игроками, а перед маркетинговой службой предприятия стоит конкретная задача увеличить долю рынка за вполне определенный бюджет, менеджеры должны правильно выбирать маркетинговые инструменты для достижения результата. На наш взгляд, пришло время систематических измерений результатов маркетинговой деятельности. Именно систематическое измерение результатов маркетинговых мероприятий даст возможность в случае необходимости оперативно их корректировать. Еще один важный момент, касающийся измерения маркетинга, по нашему мнению, это отношение к маркетинговому бюджету не как к расходам, а как к инвестициям. Следует научиться переводить термины маркетинга на финансовый язык прибылей и убытков. В этом может помочь расчет ROMI (Return on Marketing Investments). Показатель ROMI целесообразно использовать для того, чтобы определять, какие маркетинговые средства приносят наибольшую отдачу, и отказаться от мероприятий, не дающих должного результата. Преимущество расчета ROMI в его простоте. Вместе с тем, он включает только прямое влияние маркетинговых мероприятий, не учитывая долгосрочного эффекта в виде увеличения ценности бренда.

Что касается повышения эффективности затрат на маркетинг в долгосрочной перспективе, в процессе разработки стратегии развития предприятия, на наш взгляд, целесообразно использовать бенчмаркинг — количественное сопоставление деятельности различных предприятий на основе конкретных числовых параметров. Главное в бенчмаркинге не констатация отличий, а выявление лучших практик. Используя лучшие практики, можно достичь ощутимого преимущества по сравнению с конкурентами.

Для того, чтобы описанные меры реально работали и давали результат, необходимо формировать новое мышление менеджеров и мотивировать их к повышению эффективности маркетинговой деятельности, вовлекать их в оптимизацию маркетинговых затрат. Для увеличения капитализации бизнеса, его развития в долгосрочной перспективе необходимо формировать эффективную и измеримую маркетинговую систему предприятия.

Литература

1. *Аакер Д.* Стратегическое развитие управления / Аакер Д.; пер. с англ. под ред. Ю. К. Каптуревского. — СПб.: Питер, 2002. — 544 с.

2. *Акимова И. М.* Промышленный маркетинг / И. М. Акимова. — К.: Знания, 2000. — 294 с.
3. *Дойль П.* Маркетинг, ориентированный на стоимость / П. Дойль; пер. с англ. Ю. Н. Каптуревского. — СПб.: Питер, 2001. — 480 с.
4. *Котлер Ф.* Новые маркетинговые технологии. Методики создания гениальных идей. Маркетинг XXI века / Котлер Ф., де Без Ф. Т.; пер. с англ. Т. Р. Тэор. — СПб.: Издательский Дом "Нева", 2005. — 432 с.
5. *Коупленд Т.* Стоимость компаний: оценка и управление / [Коупленд Т. и др.]. — М.: Олимп — Бизнес, 1999.
6. *Портер М. Е.* Конкурентная стратегия. Методика анализа отраслей и конкурентов / М. Е. Портер; пер. с англ., 2-е изд. — М.: Альпина Бизнес Букс, 2006. — 452 с.

Є. В. МАЦЕНКО
докторант, МАУП

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ТЕНДЕНЦІЙ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 255–261

Світ, який динамічно розвивається та набуває у цьому розвитку нових сутностей, робить нечувані для національної економіки виклики. Реалізація національних інтересів сьогодні відбувається в умовах глобалізації. Це умови, за яких економіка будь-якої країни виявляється органічно пов'язаною зі світовою економікою. Потреба в динамічній інтеграції національних економічних систем у світове господарство являє собою в сучасних умовах глобальну закономірність кінця XX — початку XXI ст. Тому економічний розвиток у національних рамках і зовнішньоекономічних зв'язках нерозривно пов'язані один з одним і є ланками єдиного процесу.

Національна економіка, у власному розвитку, повинна орієнтуватися на чіткі орієнтири, які конкретизуються в межах стратегічного документа. Подібний документ має виступати пріоритетним щодо основ реалізації державної політики розвитку в контексті глобальних тенденцій і дотримання національних інтересів. За умови відсутності подібної розробки це призводить до варіативних дій на національному рівні щодо стосунків із рештою світу. Крім того, відсутність чітких стратегічних пріоритетів переводить ситуацію у сфері контактів із глобальними процесами у ранг малокерованих. Наслідком цього є надмірна кількість сценаріїв несприятливого характеру, які реалізуються в межах України. За подібної умови і конкретні суб'єкти діють на власний розсуд і часто приймають рішення, які відносно національних пріоритетів є маловідповідними.

Хоча, з іншої сторони, відсутність цих пріоритетів зовсім не свідчить про те, що держава не дотримується національних інтересів. Часто ординарною є ситуація, коли центральні органи державної влади реалізують власну політику на основі бачення, яке є відображенням урядових консультацій, рішень, нарад. Іншими словами, вони діють відповідно до чітких напрямів, які для інших суб'єктів не є такими очевидними і тому потребують формалізації.

Зважаючи на це, розробка подібної стратегії та її ефективна реалізація повинні бути мегазавданнями для держави та її органів влади, зважаючи та-

кож і на ризики і загрози перехідного періоду, які існують для України. Адже саме суспільство перехідного типу визначається високим попитом на стратегії [2]. На період трансформацій, як свідчить досвід, і припадає своєрідний пік розробки стратегічних документів, які повинні спрямовувати розвиток певної сфери. Реалії сьогодення підтверджують справедливість цього твердження. Так, відомі численні стратегії у економічній сфері, соціальній, з питань безпеки і сталого розвитку.

Важливою ознакою стратегії є її компліментарність — взаємодоповнюваність з іншими стратегічними документами, які існують в державі. Крім подібної стратегії існує цілий перелік документів стратегічного змісту, що визначають пріоритетні напрями розвитку як держави і регіонів, так і окремих систем, ринків, їх елементів тощо. Важливою у цьому відношенні є орієнтація на можливість цих документів доповнювати один одного і відповідати за основними стратегічними пріоритетами.

Якщо, до прикладу, у стратегічному документі, який визначає основні засади розвитку України на тривалу перспективу, зазначено про вектор А, то стратегія забезпечення ефективного розвитку національної економіки в контексті глобальних тенденцій не повинна йому суперечити у своєму змісті. Крім того, кожний регіон держави має свою власну стратегію розвитку на тривалу перспективу (як правило, на найближчі 10–15 років), існуванням якої також можуть визначатися і окремі ринки або групи галузей. Основне їх завдання у цьому відношенні — не суперечити загальнодержавним стратегіям.

Умовою дієздатності стратегії є її забезпеченість необхідними ресурсами. Враховуючи той факт, що документ є загальнодержавним за значенням, то і необхідну кількість ресурсів повинна забезпечити саме держава (разом із залученням до цього процесу інших суб'єктів). Однією зі складових ресурсів є управлінський, який передбачає виділення керівних структур, які, серед інших функцій, повинні забезпечувати проведення стратегічного аналізу поточної ситуації. Основною метою такого аналізу є не надання готових відповідей на існуючі питання, а полегшення розуміння самих питань [1, с. 44]. При формуванні стратегії подібний аналіз дасть змогу чітко розуміти особливості ситуації та, на основі цього, формувати адекватні рішення.

Більшість стратегічних документів, які розроблені, мають переважно теоретичний характер, так як є абстраговані від реальної ситуації у сфері, для якої документ розробляється. Здебільшого саме значний рівень теоретизації робить їх віртуальними до практичного використання. З метою запобігання цьому важливим питанням є розробка саме ефективної стратегії, основними рисами якої, на думку Дж. Томпсона, є наступні позиції: адекватність до потреб середовища та ресурсного забезпечення, можливість стратегії реалізуватися (реалізовуваність), прийнятність стратегії [4]. Адекватність — важливою рисою стратегії є її відповідність до потреб середовища, щоб цілі та завдання визначалися прийнятністю до параметрів умов, для яких стратегія і формується. Важливою умовою ефективності є і ресурсна підтримка. Мож-

ливість реалізації — на основі узгодженості цілей та інтересів суб'єктів, які повинні її здійснювати, з поточними особливостями. Прийнятність — можливість стратегії відповідати суспільним інтересам та потребам, необхідна зворотня реакція, мінімальні ризики та інше.

Виходячи з цього, основні положення стратегії необхідно формулювати на основі врахування поточних параметрів розвитку держави в умовах глобальних викликів і загроз, можливостей прояву глобальних процесів на рівні держави та регіонів, їх особливостей у межах систем та ін. Таким чином, стратегія повинна найбільш повною мірою відображати поточні особливості у досліджуваній сфері та формувати передумови як для посилення наявних переваг, так і зменшення несприятливого впливу ризиків та загроз. На нашу думку, у цій ситуації доцільною є орієнтація на висновки SWOT-аналізу, який узагальнює базові особливості (хоча і не всі), а також PEST+M-аналізу.

За своїм характером стратегія є комплексним документом, в якому забезпечується єдність її складових елементів на основі причинно-наслідкового зв'язку і структурно-змістовних аналогій. Комплексність забезпечується врахуванням основних явищ і процесів, які належать до сфери дії та здійснюють вплив на базові складові. Наприклад, основною є мета, яка реалізується відповідно до напрямів, які, у свою чергу, розкриваються за допомогою завдань.

Таким чином, у межах стратегії пропонується виділяти наступні елементи: стратегічна мета, напрями забезпечення, завдання, варіанти реалізації, основні наслідки. Ці складові повинні бути довгостроковими за характером, що передбачає включення до змісту таких положень, які б дали змогу забезпечити прийнятні параметри розвитку держави на перспективу.

При визначенні елементів доцільним вважається врахування позиції Р. Гранта [1], згідно якої ключовими елементами успішної стратегії є наступні: довгострокові прості і узгоджені цілі, розуміння оточуючого середовища, об'єктивна оцінка ресурсів, ефективна реалізація. Ефективна реалізація є одним з ключових елементів успішної стратегії і повинна стосуватися всіх інших складових. Подібні елементи є доречними при побудові стратегії успіху для організацій. Можливо їх екстраполювати і до державних стратегій.

Крім того, питання стратегії тісно пов'язані із тактичними напрямками, так як останні дають змогу реалізувати конкретні стратегічні позиції. Між собою вони співвідносяться як загальне та часткове. Як відзначає фон Клаузевіц, який вивчав військову справу, тактика навчає, як використовувати військові сили в битвах, а стратегія дає уявлення про те, як використовувати самі битви для реалізації військових цілей і завдань [3]. Необхідно, щоб зв'язок між стратегічними положеннями визначався можливостями свого продовження в межах тактичних заходів.

Ключовим моментом стратегії є її стратегічна мета, якій підпорядковуються основні позиції документу. По суті, у ній конкретизується ідеологія документу. Враховуючи її значення, необхідно, щоб вона, у власному визначенні, дала змогу відобразити ключові позиції стратегічного розвитку держави.

Якщо окремі положення стратегії можуть варіювати або модифікуватися залежно від поточної ситуації та її вимог, то мета залишається незмінною, так як вона конкретизує у своєму змісті напрям розвитку національної економіки.

У цілому досить складно сформулювати стратегічну мету для ефективного розвитку національної економіки, що зумовлюється впливом багатьох факторів. Якщо ж реалізувати поставлене завдання ще з урахуванням впливу світових процесів, то подібне формулювання є складним.

На нашу думку, стратегічна мета для національної економіки в контексті глобальних процесів полягає у забезпеченні сталого розвитку держави на основі ендогенних (національних) орієнтирів з врахуванням внутрішніх і зовнішніх переваг для зростання її конкурентоспроможності у глобальному вимірі. Таким чином, основними моментами для стратегічної мети є наступні позиції: 1) розвиток держави має бути виключно підпорядкований національним орієнтирам; 2) орієнтація на врахування системи внутрішніх і зовнішніх переваг; 3) це в кінцевому підсумку має сприяти зростанню конкурентоспроможності держави.

Стратегічна мета розкривається на основі конкретних напрямів, які виступають "точками притяжіння" для можливих векторів реалізації мети. Напрями, при власній реалізації, формують адекватне середовище для розкриття конкретних завдань. Без цієї умови завдання будуть важко реалізовуватися, так як не будуть визначатися існуванням сприятливого середовища і чітких пріоритетів, яким вони підпорядковуються.

Пропоновані напрями є пріоритетними серед множини інших, так як концентрують основні можливі шляхи реалізації стратегічних положень. Однак, враховуючи змінні тенденції на сучасному етапі, можуть доповнюватися іншими положеннями, актуальність яких є вагомою.

1. Стабільність розвитку держави у всіх її ключових напрямках (орієнтація на позакризовий розвиток). Передбачається формування такого шляху розвитку, який би був "не кризовим" за своїм змістом. Основні акценти повинні бути зосереджені на тому, щоб мінімізувати вплив саме кризових явищ зовнішнього спрямування, так як вони визначаються вагомим несприятливим потенціалом впливу.

2. Посилення і розширення ролі і функцій держави (державних структур) у системі взаємодії із глобальними процесами. В цьому відношенні мається на увазі, що держава повинна відігравати більшу роль в питаннях реагування, моніторингу, ресурсного забезпечення та ін. Якісна і ефективна політика держави у цьому відношенні є запорукою можливості реагування на прояви зовнішніх процесів. Крім того, в арсеналі держави необхідними є і відповідні механізми реагування (регулювання), які б дали змогу блокувати несприятливий сценарій розвитку подій.

3. Реформування базових засад розвитку національної економіки в сенсі збалансування основних пропорцій, посилення її якісних і кількісних параметрів, модернізації. Це дасть змогу державі зміцнити свій потенціал, який формується на основі врахування багатьох складових. Подібний потенціал, в свою чергу, буде запорукою прийнятних позицій держави перед глобаль-

ними проявами. Таким чином, подібне реформування дасть змогу сформувати потужне внутрішнє середовище, яке визначиться можливостями відповіді для середовища зовнішнього.

4. Ефективне використання сприятливих факторів і передумов розвитку. Одним з ключових напрямів реалізації мети є більш ефективне залучення в обіг всього комплексу наявних переваг, які має держава. Важливим є використання потенційних переваг, які для поточного періоду не використовуються. За такої умови цей підхід дасть змогу певною мірою компенсувати дефіцит окремих видів ресурсів.

5. Формування альтернативних стратегій розвитку, які б надавали можливості ситуативно орієнтуватися на зовнішній напрям та його ресурси. Враховуючи вагомі ризики і загрози, які генерує глобальне середовище, на поточному етапі розвитку доцільним є утримання від надмірної орієнтації на ресурси ззовні. У випадку отримання подібних наявні вагомі ризики і щодо умов їх відшкодування. Раціональною видається орієнтація на внутрішні резерви. У випадку необхідності використання ресурсів зовнішніх рішення про прийняття такого варіанту розвитку подій повинне бути виваженим та обґрунтованим.

При визначенні стратегічних завдань доцільною є їх змістовна орієнтація на окремі напрямки, кожний з яких дає змогу вирішити і охопити конкретну групу проблемних питань. Причому, така орієнтація може бути і змістовною — щоб кожному блокові відповідали конкретні завдання.

Можливо виділити наступні блоки: I — законодавчий (удосконалення існуючих та розробка нових законодавчих актів у сфері регулювання відносин із зовнішнім середовищем). II — виконавчий (визначаються механізми та можливості адекватного регулювання подібних явищ і процесів). III — інструментальний (розробка інструментів коригування, впливу на зовнішні процеси, які б давали можливість змінювати їх характеристики при потраплянні на територію держави). IV — координаційний (напрями взаємоузгодженої роботи всіх складових системи). V — інституціональне середовище (система установ та структур, відповідальних за регулювання питань взаємодії). Виділені блоки повинні бути враховані при розробці стратегії. Завдання стратегії повинні визначатися приналежністю до напрямів згідно цих блоків.

Важливо, щоб стратегічні завдання відповідали певним вимогам, що значно полегшить можливості їх прикладного виміру. На відміну від мети і напрямів, завдання є найбільш "дієвими" щодо можливостей втілення у практичний вимір. Виходячи з цього, при їх формулюванні необхідно враховувати шляхи їх реалізації.

Варіанти реалізації стратегії можуть диференціюватися на основі наступних підходів: із врахуванням загальної "успішності" перебігу подій — оптимістичний, реалістичний, песимістичний; на основі рівня реалізації сформованих положень — високий, прийнятний, низький; із врахуванням вірогідності ефективного розвитку — ефективний, прийнятний, неефективний. Для цих трьох можливих змістовних варіантів характерна одна риса — перший варіант передбачає високий рівень реалізації, а решта — менш вагомі.

Виходячи з цього, пропоновані варіанти реалізації стратегії теж будуть орієнтуватися на подібний підхід.

Варіант І. Положення стратегії ефективного розвитку національної економіки реалізовані повною мірою. Досягається стратегічна мета, основні напрями, завдання. На основі цього розвиток національної економіки визначається параметрами ефективності. Враховуючи ситуацію, що це відбувається в контексті дії глобальних процесів, то цей варіант важко досягається. Для того, щоб він був реальним, всі положення стратегії необхідно реалізувати на високому рівні.

Варіант ІІ. Засади стратегії виконуються не повною мірою, окремі з них реалізуються формально і не знаходять прикладного відображення. Враховуючи певні складності, які можуть виникати під час впровадження стратегії у прикладний вимір, вони можуть стати вагомою перешкодою для її реалізації. Це, у свою чергу, заважає повній орієнтації на сформульовані позиції.

Варіант ІІІ. Основні положення стратегії, як наслідок впливу різних факторів, не враховуються при проведенні державної політики. Як наслідок цього, національна економіка не визначається ефективним розвитком і, крім того, відчуває вагомий вплив процесів несприятливого походження від зовнішнього середовища. За таких умов держава виявляється в цілому не готовою до адекватного розвитку в умовах глобальних впливів.

З метою гарантування безпечного розвитку держави найбільш дієвим є, звичайно, варіант І — реалізації стратегії, коли досягаються найвищі показники розвитку, які будуть найбільшою мірою відповідати її національним інтересам. Основні ризики і загрози у цьому випадку будуть мінімізовані. Таким чином, внутрішній простір держави буде безпечним.

Основні наслідки реалізації стратегії залежать насамперед від варіанту, за яким піде розкриття самої стратегії. Ці варіанти формують своєрідне "наслідкове поле", в якому розвивається держава. Основним наслідком найвищого рівня, що є орієнтиром для держави, є її сталий розвиток на основі національних пріоритетів і системи переваг з метою посилення конкурентоспроможності у глобальному середовищі.

Висновки. Таким чином, найбільш прийнятним варіантом є найповніше врахування і дотримання положень стратегії, що в кінцевому підсумку дасть змогу державі забезпечити власний ефективний розвиток в складних умовах глобалізованого світу та відстояти власні інтереси. За умови цього не тільки держава як суб'єкт, але й інші учасники процесу зможуть розвиватися в стабільних умовах — таких, що будуть визначатися мінімальною кількістю можливих криз, загрозливих ситуацій тощо. Крім того, за такої умови Україна зможе реально посилити власну конкурентоспроможність у глобальному вимірі, що дасть змогу державі акумулювати додаткові ресурси для власного розвитку.

Література

1. *Грант Р. М.* Современный стратегический анализ / Р. М. Грант. — СПб.: Питер, 2008. — 560 с.

2. *Жаліло Я. А.* Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика: [монографія] / Я. А. Жаліло. — К.: НІСД, 2003. — 368 с.
3. *Минцберг Г.* Стратегический процесс / Г. Минцберг, Дж. Б. Куинн, С. Гошал. — СПб.: Питер, 2001.
4. *Thompson J. L.* Strategic Management / J. L. Thompson. — Thomson Learning, 2001.

П. Л. КУЛИК
аспірант, Національний університет
Державної податкової служби України

ДИНАМІКА СТРУКТУРНИХ СКЛАДОВИХ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 262–266

При оцінці фіскального потенціалу та фіскальної ефективності цього податку слід враховувати не тільки згорнуте сальдо його надходжень, а також такі складові такі як валові надходження ПДВ, "внутрішнє" ПДВ, "імпортне" ПДВ, бюджетне відшкодування, пільги в оподаткуванні, розмір несплаченого податку внаслідок неправомірного нарахування, зміни структури податку тощо.

Наведемо структуру податку на додану вартість, сплаченого в державний бюджет України у 2007–2013 рр. (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка структури податку на додану вартість у 2007–2013 рр.

Надходження	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Податок на додану вартість, всього, млрд грн	59,4	92,08	84,6	86,3	130	138,8	128,3
ПДВ із вироблених в Україні товарів, млрд грн	36,5	45,02	45,93	53,64	76,18	82,7	84,5
Бюджетне відшкодування, млрд грн	18,9	34,41	34,54	40,67	42,78	45,9	53,4
ПДВ із вироблених в Україні товарів (за вирахуванням бюджетного відшкодування), млрд грн	17,6	10,61	11,39	12,97	33,4	36,8	31,1
Частка ПДВ із вироблених в Україні товарів, яка була відшкодована, %	51,78	76,43	75,20	75,82	56,16	55,50	63,20
ПДВ з імпортованих товарів, робіт, послуг, млрд грн	41,7	81,47	73,21	73,35	96,69	101,6	96,5
Частка ПДВ із вироблених в Україні товарів (за вирахуванням бюджетного відшкодування) в загальних надходженнях від ПДВ, %	29,63	11,52	13,46	15,03	25,69	26,51	24,24
Частка ПДВ із імпортованих товарів в загальних надходженнях від ПДВ, %	70,20	88,48	86,54	84,99	74,38	73,20	75,21

Джерело: власна презентація на основі даних [1]

Згідно з даними, відображеними в табл. 1 помітна позитивна динаміка зростання ПДВ із вироблених в Україні товарів за період 2007–2013 рр., розмір якого у 2007 році становив 36,5 млрд грн, тоді як у 2013 році — 84,5 млрд грн, що на 48 млрд грн або 231,5 % більше, ніж у 2007 році. У цілому така ситуація спричинена ростом цін на товарі і послуги, що призвело до зростання суми сплаченого ПДВ, але зростання суми цього податку із вироблених в Україні товарів і послуг є позитивним моментом, оскільки зростання надходжень до державного бюджету є основою для подальшого фінансування розвитку національної економіки України.

Відокремлено варто звернути увагу на розміри бюджетного відшкодування ПДВ, які за досліджуваний період зросли у 2,8 рази, з 18,9 млрд грн у 2007 році до 53,4 млрд грн у 2013 році. Якщо подивитись на темп зростання ПДВ із вироблених в Україні товарів та темп зростання відшкодованого ПДВ (2,3 рази і 2,8 рази відповідно), то останній є більшим, що в умовах кризових явищ в економіці України не є бажаним і має негативний вплив на фіскальну ефективність ПДВ. Фактично це означає, що в умовах зниження сум надходження ПДВ у 2013 році, кількість розрахункових операцій, по яким було передбачено його повернення, повинна була збільшуватись.

Щодо частки відшкодованого ПДВ у сумі податку із вироблених в Україні товарів та послуг, то у 2007 році вона склала 51,78 % і досягла 75,82 % у 2010 році, тоді як у 2013 році цей показник становив 63,2 %. Таке значення є досить суттєвим і знижує фіскальну ефективність ПДВ. Низька фіскальна віддача ПДВ від українських товарів і послуг спостерігається через переважну експортну орієнтованість національної економіки, внаслідок чого ПДВ відшкодовується з державного бюджету. У 2007 році частка ПДВ із вироблених в Україні товарів та послуг у загальному обсязі податку склала 29,63 %, у 2008 році вона була найменшою і становила 11,52 %, тоді як найбільшого значення досягла у 2012 році — 26,51 %. Для нарощування цього показника потрібно переорієнтовувати виробництво на внутрішнє споживання, заміщувати імпортну продукцію та послуги товарами українського виробництва, що крім підвищення сум ПДВ створить передумови до розвитку національної економіки шляхом створення робочих місць, раціональнішого використання матеріально сировинної та технічної бази, забезпечення соціального ефекту від підприємницької діяльності.

Розмір ПДВ з імпортованих товарів, робіт мав, в цілому, позитивну динаміку за виключенням кризових 2009 та 2013 років, коли ця сума була меншою у порівнянні з попереднім роком. Так, у 2008 році ПДВ із імпортованих товарів склав 81,47 млрд грн, у 2012 році — 101,6 млрд грн, а у 2013 році — 96,5 млрд грн.

Динаміка окремих сум складових елементів податку на додану вартість за 2007–2013 рр. наведена на рис. 1.

Оскільки значна частина товарів і послуг із-за кордону ввозиться через відсутність власного виробництва, поряд із експортноорієнтованою

Рис. 1. **Динаміка обсягів окремих складових частин ПДВ в Державному бюджеті України за 2007–2013 рр., млрд грн**

Джерело: власна презентація на основі даних [1]

економікою в Україні присутня висока залежність від імпортованих товарів. Хоча прямий вплив на фіскальну ефективність ПДВ від такої ситуації мало відчутний, але опосередкований вплив є досить суттєвим, бо відсутність виробництва у власній країні і необхідність здійснення операцій імпорту, виводить кошти із країни, на які можна розвивати власну економіку і тим самим створювати передумови для більшого нарощування сум ПДВ, в тому числі за рахунок його відшкодування та скорочення експорту.

Вивчивши структурні складові справляння податку на додану вартість такі як надходження податку до бюджету та його відшкодування, бачимо, що фактично податку на додану вартість надходить значно більше, однак вагома частина з бюджету повертається у вигляді відшкодування ПДВ.

Окрім відшкодування ПДВ, значний вплив на фіскальну ефективність ПДВ має також сукупний розмір податкових пільг. Їх вплив за умови раціонально спланованого надання пільг в оподаткуванні для суб'єктів господарювання може бути різнонаправленим — спочатку відбуватиметься зменшення податкових надходжень в бюджет, а отже і фіскальної ефективності податків, але потім за рахунок підвищення платоспроможності суб'єктів господарювання вони зможуть нарощувати обсяги діяльності та розмір сплачених до бюджету податків. В таких умовах зростатимуть фактичні надходження ПДВ та його фіскальна ефективність. У табл. 2 наведена динаміка податкових пільг з державного бюджету України за 2007–2013 рр.

Таблиця 2

Динаміка податкових пільг та їх частки у надходженнях ПДВ у 2007–2013 рр.

Рік	Загальна сума податкових пільг, млрд грн	Пільги з ПДВ, млрд грн	Питома вага пільг з ПДВ у загальних обсягах пільг, %	Надходження ПДВ у бюджет, млрд грн	Співвідношення суми пільг та надходжень ПДВ, %
2007	17,5	8,5	48,6	59,38	14,31
2008	22,8	14,9	65,4	92,08	16,18
2009	28,2	16,8	59,6	84,6	19,86
2010	37,1	34	91,6	86,32	39,39
2011	59,2	39,9	67,4	130	30,69
2012	63,8	42,1	66,0	138,8	30,33
2013	68,9	47,3	68,7	128,3	36,87

Джерело: власні розрахунки на основі даних [1; 2; 3, с. 56]

Як видно з табл. 2, частка пільг з податку на додану вартість за період 2007–2013 рр. у загальній сумі пільг в системі оподаткування зросла з 48,6 % у 2007 році до 68,7 % у 2013 році з найбільшим показником 91,6 % у 2010 році. Загальна тенденція зміни обсягів податкових пільг була позитивною, тобто суми пільг зростали із одночасним зростанням величини пільг з ПДВ. Так, розмір пільг з ПДВ у 2007 році становив 8,5 млрд грн, тоді як у 2013 році ця сума зросла до 47,3 млрд грн. Оскільки зростання суми пільг виводить ці кошти з бюджету, про зниження фіскальної ефективності ПДВ свідчить зростання частки пільг у загальному обсязі ПДВ у 2,57 рази у 2013 році порівняно з 2007 роком.

Переважна частина пільг з ПДВ формується за рахунок нульової ставки ПДВ та господарських операцій, по яким не передбачена сплата цього податку, в той час як пільги соціального спрямування не набули поширення. Так, у 2013 р. найбільші обсяги пільг з ПДВ були сформовані в рамках підтримки товаровиробників аграрної сфери агропромислового комплексу України, постачання медичних препаратів і підтримки українських освітніх послуг, на операціях з транзитних вантажно-пасажирських перевезень по суходільних та водних територіях України тощо.

Таким чином, кожна структурна складова податку на додану вартість є важливими показниками при здійсненні визначення фіскального потенціалу та фіскальної ефективності ПДВ.

Література

1. *Звіт* про виконання Державного бюджету України за 2007–2013 роки / Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477

2. *Напрями* та механізми підвищення фіскальної та регулятивної ефективності ПДВ: [аналітична записка] / Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/articles/247/
3. *Чічкова В. Ю.* Пільги з ПДВ в Україні: сучасний стан та перспективи гармонізації з законодавством ЄС / В. Ю. Чічкова // Часопис економічних реформ. — 2011. — № 4. — С. 53–59.

О. В. ГОЛУБ
ст. викл. каф. екон. та менедж., Полтавська філія МАУП

МАРКЕТИНГ В УМОВАХ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 267–269

Населення усіх країн світу, у тому числі і високорозвинених, живуть в епоху змін, прискореного розвитку науки та техніки. Характеризуючи сучасність, можна сказати, що не тільки економічна криза охопила увесь світ, а й духовна — також. Україна сьогодні потерпає від впливу економічної, соціальної та політичної криз, які набувають системного характеру.

Головною причиною усіх криз є криза управління, зумовлена, зокрема, невідповідністю соціальної системи управління загальнолюдським цілям та її нездатністю забезпечити розвиток людини і суспільства [2].

Усі здобутки цивілізації створені людиною на основі наукового знання та практичної діяльності. Найвизначніші мислителі світу, залишаючи по собі наукові праці, намагаються донести до соціуму раціональне зерно діяльності та життєдіяльності. Тому, розуміння того як діяти в різних ситуаціях, зокрема і кризових, буде пов'язане із знанням, узагальненням і систематизацією чужого і власного досвіду. Така модель поведінки надасть можливість підпорядкувати власні знання до швидкоплинних змін навколишнього середовища. Таке уміння надзвичайно важливе для людини, бізнесу, галузі чи економіки. Управління життєвими (часто кризовими) ситуаціями не легка справа особливо на бізнесовому полі діяльності. Управління має свої функції, однією з яких є маркетинг.

Маркетинг, як функція управління, покликаний забезпечити керівника підприємства інформацією для ухвалення рішення про те, на яких ринках працювати і для яких споживачів; який товар випускати, щоб він якнайкраще задовольняв запити споживачів [3].

Що ж відбувається під час кризи? Інформація обновляється швидше, але у негативну сторону: поведінка споживачів і потреби змінюються.

Особливої уваги маркетингу доцільно приділяти тепер, коли Україна перебуває в умовах фінансово-економічної кризи і виробники готової продукції не мають достатньої кількості коштів, через те, що їхні товари застоюються на полицях магазинів. Такий стан речей призвів багато підприємств до депресивного стану, викликаного постійним падінням попиту через зубожіння покупців, подекуди зникненням клієнтів, а головне — відсутністю стратегії і тактики в нових кризових умовах.

Кожен бізнес від самого заснування постійно зустрічається з проблемами, на які витрачаються час, гроші та ресурси. Та, незважаючи на це, компанія по-

винна працювати. Вправний продаж і маркетинг — це суть умінь, необхідних для того, щоб компанія процвітала, особливо у тяжкі часи. Тому безперестанку потрібно працювати над такими життєво важливими питаннями бізнесу як: хто наші клієнти, як вони мислять, чому повинні продовжувати купувати наш продукт, що ми зробимо для них вигідного. Тобто, постійно потрібно займатися аналізом ринку. Аналіз ринку слід проводити у трьох напрямках: становище у країні в цілому, становище в окремій галузі, власні дані про збут.

Аналіз становища у країні необхідний навіть малим компаніям з місцевими покупцями і замовниками. Преса, радіо, телебачення дають часто детальні огляди економічних та політичних питань на національному рівні. Така інформація є загальнодоступною, тому усі споживачі знаходяться під постійним впливом національних і навіть міжнародних новин. Окрім цього, малі компанії повинні вижити на національному рівні серед великих національних та міжнародних корпорацій, які можуть бути постачальниками, покупцями чи конкурентами.

Події у країні, зокрема кризи, можуть позначатися на малому підприємництві з вражаючою швидкістю. Більшість споживачів, навіть поза бажанням і розумінням, знаходяться під впливом засобів масової інформації. Підприємцям також потрібно постійно бути обізнаними зі змінами у суспільстві, які впливають на ринок їх товарів і послуг.

Коливання курсу обміну валюти також може виявитись вирішальним для багатьох компаній у кризовому економічному стані. Сторінки поважних національних і місцевих газет, присвячені підприємництву, журнали для підприємців, різноманітні радіо і телевізійні передачі про бізнес можуть бути джерелами відомостей про довготривалі тенденції. Також багато у засобах масової інформації попереджень про зміни у законодавчій базі. Такі зміни безпосередньо впливають на ведення бізнесу.

Важливо також знати і розпізнавати майбутні тенденції ведення бізнесу. Це також є вотчиною маркетингу, а саме — маркетингового дослідження у частині національних статистичних даних. Регіональні особливості також можуть відстежуватися в урядовій статистиці.

Ознайомлення із інформацією засобів масової інформації повинно носити постійний характер, а аналіз статистичних даних доцільніше проводити під час підготовки нового проекту або щорічному підбитті підсумків бізнесової діяльності.

Під час економічної кризи платоспроможність населення знижується, і це призводить до зміни структури потреб. Практично у всіх галузях національної економіки відбувається обмеження і перерозподіл грошових потоків на користь найнеобхіднішого. У такій ситуації завданням маркетингу є пошук потреб, забезпечених фінансовими ресурсами клієнтів, фактично – платоспроможних клієнтів. У той же час така функція, як просування, стає менш актуальною через бюджетні обмеження.

Під час кризи змінюється набір інструментів, які використовують маркетологи. Тому можна виділити декілька етапів маркетингу в умовах кризи:

- проведення аудиту маркетингу – збирання всієї інформації, аналіз наскільки вона ефективна, вигідна і необхідна на даний момент, зосередження на тих частинах, які дозволять швидко досягти поставлених задач;
- аналіз бізнес-портфелю підприємства і знаходження рішень, як продавати більше та частіше і великій кількості клієнтів;
- обговорення маркетинг-стратегії і "4Р" – коректування сегментації, позиціонування і диференціації, підходів до ціноутворення, дистрибуції або підходи до просування;
- застосування певних заходів щодо заощадження;
- забезпечення зворотного зв'язку із клієнтами [1].

Як бачимо, в умовах кризи для отримання позитивного ефекту від застосування маркетингу на підприємствах будь-якого типу велику увагу потрібно приділяти правильності вибору, збору та обробленню інформації. Тому що саме вона відіграє ключове місце в маркетингу, і від неї залежать його подальші дії.

Маркетинг повинен бути частиною загальної стратегії підприємства, спрямованої на управління кризою. Маркетинг в умовах кризи — це спеціально розроблені довгострокові програми, спрямовані на досягнення переглянутих підприємством цілей (утримання обсягів продажів або частки ринку, розширення, перепозиціонування брендів і т. п.).

Отже, не зважаючи на те, що Україна і більшість її підприємств перебувають в стані фінансово-економічної кризи, для того, щоб якомога швидше вийти з неї потрібно зосередити увагу на продовженні використання маркетингу, його вдосконаленні, пристосуванні до сучасного стану економіки, впровадженні нових методів.

Результати досліджень дають змогу стверджувати, що в сучасних умовах маркетинг є одним із перспективних напрямків підвищення ефективності економічного розвитку підприємств. Розроблений організаційно-фінансовий механізм підвищення ефективності маркетингової діяльності підприємств і комплекс заходів щодо розвитку галузей економіки, дає змогу практичного застосування потенціалу маркетингу.

Література

1. *Ильюхина О.* Антикризисный маркетинг будет использовать те же инструменты, но нестандартно или в новом сочетании / Маркетинг и реклама. — № 2. — 2009.
2. *Колпаков В. М.* Самоменеджмент: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. — К.: ДП "Видавничий дім "Персонал", 2008.
3. *Скибінський С. В.* Маркетинг. Ч. 1. — Львів: Місіонер, 2000.

О. В. РУДИК
ст. викл. каф. екон. та менедж., Полтавська філія МАУП

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 270–272

Економічна криза зараз є основним фактором небезпеки для суб'єктів господарювання. До небезпечних факторів, які слід враховувати розглядаючи критерії фінансової безпеки підприємства можна віднести: нестабільність податкового і регуляторного законодавства, інфляція, проблеми пов'язані з нестачею кредитних ресурсів, посилення конкуренції, зниження інвестиційної активності, уповільнення платіжного обороту, зростання числа збиткових підприємств. Всі ці факторів призводить до погіршення обігових процесів, як у сфері обігу фінансових ресурсів, так і у сфері обігу товарів, послуг, матеріалів. Для подолання кризи слід використовувати сукупність заходів управлінського впливу, що спрямовані на ліквідацію наслідків кризи з мінімальними втратами і створення умов для її не виникнення надалі. Інакше кажучи, звертатися до заходів антикризового управління.

Фінансова безпека підприємства складається із здатності підприємства самостійно розробляти і проводити фінансову стратегію у відповідності з цілями загальної, корпоративної стратегії, в умовах невизначеного і конкурентного середовища. Фінансова безпека перш за все регулюється і здійснюється за допомогою управлінського апарату підприємства. Отже, управлінням системою фінансової безпеки підприємства розуміється свідомий цілеспрямований вплив із боку суб'єктів управління підприємством і системою його безпеки на суб'єкти безпеки, який здійснюється з метою направлення їх дії на зниження рівня загроз і ризиків, а також попередження небажаних результатів фінансової діяльності [3].

Організаційно-економічне забезпечення управління системою фінансової безпеки підприємства включає в себе система внутрішнього нормативного регулювання фінансової безпеки підприємства. Вона є формалізованим набором правил, положень, інструкцій, розпорядчих документів по підприємству в цілому та по окремих сегментах діяльності та інших об'єктах забезпечення безпеки. Ця система забезпечує єдність методологічних, організаційних, економічних та методичних підходів при реалізації управлінських функцій фінансової безпеки. Не слід забувати і про зворотну сторону медалі, адже, фінансова безпека підприємства залежна від наявності правової системи. Гарантом такої системи виступає держава. Сутність фінансовою системи є важливою складовою економічної безпеки підприємства і являє

собою такий стан підприємства, що дозволяє забезпечити фінансову стійкість, платоспроможність, ліквідність та достатню фінансову незалежність підприємства у довгостроковому періоді; має бути оцінена кількісними та якісними показниками, які мають граничні значення [4].

Експрес-діагностика кризового фінансового стану характеризує систему регулярної оцінки кризових параметрів фінансового розвитку підприємства, що здійснюється на базі його фінансового обліку по стандартних алгоритмах аналізу. Основною метою експрес — діагности банкрутства є раннє виявлення ознак кризового розвитку підприємства і попередня оцінка масштабів кризового його стану.

Значення розрахованих показників структури балансу характеризують поточний фінансовий стан підприємства. З метою визначення можливості поліпшення фінансового стану в майбутньому на наступному етапі аналізу виконується прогноз реальної можливості втрати платоспроможності підприємства (при задовільній структурі балансу) або прогноз реальної здатності відновлення платоспроможності (при незадовільній структурі балансу).

Управління людьми має першорядне значення для запобігання кризі на підприємстві. За негативного впливу екзогенних факторів, тільки правильне управління соціальної і фінансової політики може врятувати підприємство від системної кризи виробництва. Без ретельно відібраних і професійно підготовлених фахівців жодна організація не зможе досягти своїх цілей. Це положення є основним у концепції антикризового управління.

Принципи управління персоналом (ПУП) — правила, основні положення і норми, яких повинні дотримуватися керівники і фахівці в процесі управління. ПУП відбивають об'єктивні тенденції, соціальні й економічні закони, наукові рекомендації суспільної психології, теорії менеджменту й організації [1].

Не слід забувати про основні принципи і наслідки під час кризового управління підприємством. Менеджери і підприємці ведучих фірм прагнуть до встановлення відносин співробітництва з місцевим співтовариством, враховують їхні справедливі вимоги, відгукуються на їхні прохання, строго дотримуються законів і правових актів.

Таким чином, управління персоналом в умовах кризового, хиткого стану підприємства є різнобічною, ретельно спланованою і продуманою діяльність, що спирається на систему науково обґрунтованих принципів, мистецтво і здоровий глузд підприємців і менеджерів.

Література

1. *Балабанова Л. В., Сардак О. В.* Управління персоналом. — Підручник: Цент учбової літератури, 2011. — 468 с.
2. *Єрмошенко М. М.* Фінансова безпека держави: Нац. інтереси, реал, загрози, стратегія забезпечення: Навч. посіб. Київ. нац.- К.: торг.-екон. ун-т. — К., 2001. — 307 с.

3. *Захаров О. І., Пригунов П. Я.* Організація та управління економічною безпекою суб'єктів господарської діяльності: Навч. посіб. — К., 2008. — 257 с.
4. *Ляшенко Н. В.* Причини виникнення, функції та вплив кризових явищ на управління підприємством / Н. В. Ляшенко. // Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка", 2012.
5. *Кириченко О. А., Кудря І. В.* Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємства в умовах фінансової кризи // Інвестиції: практика і досвід. — № 10. — 2009. — С. 22–27.

Н. Г. ШВЕЦЬ
доц. каф., УРІМБ МАУП, м. Київ

ДІАГНОСТИКА НАЯВНОСТІ ЗДІБНОСТЕЙ ДО СТРАТЕГІЧНОГО МИСЛЕННЯ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 273–276

Стратегічне мислення можна розуміти як особливий тип інноваційного системного мислення, що поєднує раціональний і творчий компоненти, об'єктивний та суб'єктивний аспекти, інтегрує різноманітні компетенції та методи у процесі аналізу та розв'язання складних стратегічних проблем.

Проблемі визначення стратегічного мислення присвячені праці багатьох вітчизняних та закордонних вчених. Сутність нового управлінського мислення та методи його розвитку та формування визначив зокрема акад. О. С. Анісимов. Багато праць в цьому напряму опублікували такі вчені як: Зеер Ф., Кара-Мурза Р. Г., Колпаков В. М., Щокін Г. В. Вагомий вклад внесли також дослідження таких вчених як: Бейле Ф. (основні принципи науки розуму), Ситников А. (основи акмеологічних тренінгів) та інші.

Але поза увагою цих досліджень є проблема експрес-діагностики наявності здібностей до мислення такого типу. Представлена стаття є результат практичних досліджень серед студентів МАУП, які регулярно проводяться автором статті, як викладачем Академії.

Мета дослідження — обґрунтувати експрес методику, достатньо просту для її використання в умовах середньої та вищої школи.

Очевидно, що в основі набуття задатків стратегічного мислення знаходиться факт наявності певного виду інтелекту. Це пов'язано з тим, що зазвичай у людини не всі фактори інтелекту розвиті в однаковому ступені. У деяких навіть дуже високообдарованих людей дуже гарно розвинені тільки деякі здатності. Здатність до стратегічного мислення в значному ступені покращує перспективу успіху в особистому житті. Рання діагностика здібностей дозволяє за допомогою певних вправ усунути свої слабкі сторони і розвити сильні.

Такі здібності є базою стратегічного мислення, але це не достатньо для його діагностики. Визначення основних ознак стратегічного мислення потребує усвідомлення свого типу мислення, яке дозволяє керувати перспективністю свого життя, а саме воно відмежовує тактичне та стратегічне мислення.

Тактичне мислення, що призводить до виграшу "бою", також засновано на чіткому уявленні про майбутнє. Між тактичним і стратегічним мисленням межу проводить перспектива, в якій триває виграш. Коли ми виграємо "війну", а не лише "бій", це є ознакою стратегічного мислення.

Отже, щоб мислити стратегічно, необхідно мислити перспективно. Здатність мислити дещо більш віддаленою перспективою залежить від ступеня амбітності цілей та від логічних рівнів, на яких розглядаємо ситуацію та приймаємо рішення. Перспективне мислення характерне здатністю конструювати будь-який відрізок майбутнього, з різним віддаленням від сьогодення.

Відсутність стратегічного мислення перш за все призводить до ригідності — нездатності коригувати програму діяльності відповідно до вимог ситуації. Не менш значним є наявність абстрактно-логічного мислення, але воно потрібно не тільки стратегам й само по собі не є основним показником профвідбору. Тут має місце нетрадиційним методам аналізу, зокрема графології, астрології, візуальної діагностики.

В даний час в розвинених країнах графології надається велике значення. Багато фірм мають у своєму штаті експертів-графологів, які складають характеристики на фахівців. Графологія також з успіхом застосовується в бізнесі, медицині, спорті, педагогіці і в інших областях. У почерку, як, мабуть, ні в якій іншій рухової активності людини, виявляється його психічна сутність. Це підтверджується хоча б тим, що анатомічні особливості верхніх кінцівок створюють необмежені можливості для виконання різних рухів. Кінчики пальців по відношенню до грудної клітки мають 16 ступенів свободи, а по відношенню до ніг — близько 30. Можливість варіацій, різноманітність траєкторій створює передумови для великих можливостей індивідуально-психологічного вираження внутрішньої (психологічної) життя особистості.

Підпис який характеризує "стратегів" тих, хто мислить комбінаторно, системно накривається зверху, він ровкий по горизонталі. Перша половина підпису характеризує інтелектуальну або розумову сферу діяльності людини.

Якщо на початку підпису стоять дві, а то і три заголовки букви, при відсутності крупних букв в другій половині підпису, то з впевненістю його можна віднести до призначення розумової праці. Дрібні літери — схильність до концентрації розуму, що завжди приводить до стратегічного мислення. Якщо всі літери в підписі рівні між собою — послідовні це — логічний характер розумової діяльності. На другому етапі виявляються ті, хто імовірно нездатні до стратегічного мислення. Такі ознаки визначаються в таблиці 1.

Таблиця 1

Основні психологічні якості особистості, нездатної на стратегічне мислення і їх відображення в почерку

№	Якості	Їх відображення в почерку	№ рис.
1	Плутанина в думках, нелогічне мислення	Лінії частково співпадають і закручуються	1,2
2	Неорганізованість. Нерішучість	Заплутаність строків, нерівномірне розпределення по висоті	3,4
3	Труднощі розуміння переходу від минулого до сьогодення	Значне домінування середньої зони	5
4	Неглибока залученість розуму	Ниткоподібна структура, кути, гірлянди неправильної форми	6
5	Уповільнене мислення	Неквапливо виписані літери, повільно пише, "шкільний" почерк	7

Неорганізований почерк каже про те, що в житті людина відчуває себе невизначено, не асоціює свій образ мислення і діє з якою не будь постійною системою. Почуття і думки таких людей не відрізняються ні постійністю, ні ясністю. Для людини з неорганізованим почерком характерні недолік самоконтролю і безвідповідальний підхід до життя.

Таким чином, графологія є легітимним та апробованим методом дослідження, а з другого боку, її інтерпретація складна та може бути суперечливою. Тому, введено "обмеження"в дослідженні, розглядаємо тільки одну ознаку — "наявність стратегічного мислення". Досліджено, що до додаткової інформації відносяться методи активізуючого навчання: Наприклад: виконання Ситуаційного завдання.

Доведено, що, окремі прийоми графологічного аналізу в комбінації з іншими методами мають право застосовуватися в дослідженнях та профорієнтації.

Для мети профвідбору така діагностика є недостатньою тому, що самовизначення людиною своїх вад, може бути підставою для саморозвитку.

Особливої біди в відсутності задатків стратегічного мислення немає. Суспільству в рівній мірі потрібні й керівники й сумлінні виконавці їх рішень. Біда коли посаду керівника чи політичного лідера займає людина з певною чи частковою відсутністю необхідних задатків. Соціальна відповідальність вищої школи в допомозі самовизначенню студентів в своєї профпридатності до стратегічного мислення. Це збереже й суспільство й особистість від такої "біди".

Перехід суспільного пізнання від атеїзму до теїзму відкриває дорогу використанню багатьох нетрадиційних методик діагностики тих чи інших якостей особистості. Важко навіть уявити наскільки їх багато. Проблема не тільки в отриманні даних, скільки в їх інтерпретації і використанні. Сліди діяльності розумного творця в тому, що він, мабуть, "жонглював" з астрологією, фізикою, хімією, спадковістю (генетикою), створюючи неповторне, а саме особистість кожного з нас. При цьому можна тільки захоплюватися логікою і впорядкованості самого плану і засмучуватися вашим нерозумінням і здатністю до його руйнування.

Соціально відповідально буде озброїти кожного інструментами такої оцінки, що б не допустити, помилки в своєму самовизначенні.

Безпомилково вгадати свій план, відносно цього показника, це означає зберегти суспільство від непридатного для цієї посади керівника чи політичного лідера. Тому, крім графологічної експертизи, результати якої можна взяти за основу, в якості додаткової (чи підтверджуючої) інформацій по ознаки стратегічного мислення можна пропонувати ще астрологічні прогнози, навіть хіромантію.

Як зазначив акад. Щокін Г. В. [5, с. 58] — "Головними носіями відповідних функцій і вроджених якостей людини, з астрологічної точки зору, є саме планети, які, перебуваючи в певних зодіакальних знаках, пов'язані з відповідними стихіями і формують таким чином ці функції і якості. З впливу цих

планет, зодіакальних сузір'їв і відповідних стихій і складається виразність тих чи інших якостей індивіда. При цьому своєрідність поєднань різних якостей дає в результаті величезне число можливих типів людей". Таким чином, людина здатна не тільки створювати нову поведінку, ай нову організацію себе, якщо є бажання та потреба. Тому важлива запропонована експрес-діагностика наявних ресурсів людини та тих процесів, які відбуваються в її мисленні. Практика показала доцільність ряду етапів.

Це нетрадиційні підходи, запропоновані автором. Завданням цього етапу було сформувати оптимальний набір ознак різного наукового плану (це можливо є суперечливим та бути об'єктом критики). Автор буде вдячний за обґрунтовані зауваження, тому що такі дослідження ще проводилися тільки в учбовому процесі.

До таких ознак, на думку автора відносяться: соціотип особистості; форма руки; візуальні ознаки; дані нумерології; астрологічні прогнози; генетичні засади.

Відокремлення методами кореляційного аналізу впливаючих та не впливаючих ознак — дозволяє визначити модель "ідеального стратега" співставлення з якою дозволить ранжувати ознаки та ступінь розвитку задатків до стратегічного мислення за допомогою швидкого експрес аналізу.

Таким чином, запропонована методика діагностики є науково-дослідною, базується на досить легітимних та апробованих тестових інструментаріях та можливостях психовізуальної діагностики. Перевага запропонованої експрес-методики в її незначної трудомісткості (від 20 до 40 хвилин на людину), що дозволяє широко використовувати її в практичній діяльності психологів, профконсультантів, працівників служб управління персоналом, керівників.

Література

1. *Бобров А.* Язык почерка. Как понять себя и других. — М.: Центрполиграф, 2006. — 187 с.
2. *Графология*: — М.: Эксмо, 2009. — 60 с.
3. *Зуев-Инсаров Д. М.* Почерк и личность. — М., 1993. — 45 с.
4. *Либин В. В.* Почерк личности [Електроний ресурс]. — Режим доступу: http://psyfactor.org/lib/libin1.htmc.4
5. *Щёкин Г. В.* Планетарные и зодиакальные типы. — К.: журн. "Персонал" № 6, 2012. — С. 46–58.
6. *Щёкин Г. В.* Визуальная психодиагностика: познание людей по их внешности и поведению. — К.: МАУП, 2012.

І. В. ЄРІНА
аспірантка, ДП "Науково-дослідний інститут статистичних досліджень"

АУТСОРСИНГ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕСОМ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 277–279

В Україні в умовах дисбалансу соціально-економічного розвитку і нестійкості бізнес-середовища актуалізується проблема впровадження підприємствами таких моделей управління, які б сприяли підвищенню ефективності виробництва і посиленню конкурентних переваг на ринку. Серед сучасних бізнес-моделей, що оптимізують операційні витрати при збереженні високої якості товарів і послуг, є аутсорсинг ("out" — зовнішній, "source" — ресурс).

Концептуально аутсорсинг визначають як організаційне рішення, пов'язане з делегуванням на підставі довгострокової угоди деяких бізнес-функцій або частин бізнес-процесів аутсорсеру — сторонній компанії, яка має необхідні для цього ресурси. Наприклад, велика компанія на умовах аутсорсингу передає малим спеціалізованим підприємствам функції непрофільних підрозділів (транспортних, ремонтних, будівельних, інструментальних та інших допоміжних служб), що дозволяє оптимізувати свою організаційну структуру, знизити витрати при одночасному підвищенні якості послуг і зосередити увагу на стратегічних питаннях підвищення конкурентоспроможності.

У сучасних умовах господарювання на ринку аутсорсингових послуг умовно можна виділити два сегменти: 1) аутсорсинг бізнес-процесів; 2) IT-аутсорсинг. Аутсорсинг бізнес-процесів базується на використанні зовнішніх ресурсів, знань і досвіду, налагодженої інфраструктури аутсорсера для організації та забезпечення виконання бізнес-завдань компанії. Найбільш поширеними формами реалізації аутсорсингу в цьому сегменті є передача таких функцій, як: бухгалтерський облік і аудит, документообіг, управління кадрами, юридичні послуги, реклама, маркетинг, логістика, консалтинг та ін.

Аутсорсинг інформаційних технологій — це делегування зовнішній спеціалізованій компанії вирішення питань, пов'язаних з розробкою, впровадженням і супроводом інформаційних систем (устаткування і програмного забезпечення), та організацією служби підтримки функцій окремих ділянок системи з обробки і зберігання інформації (програмування, хостинг, тестування і т. д.). У США поширюється також аутсорсинг управління знаннями, що передбачає глибоку аналітичну обробку даних та управління базами даних, які можуть бути використані для обґрунтування і підтримки стратегічних рішень.

Аутсорсинг як форма залучення зовнішніх ресурсів стає невід'ємною частиною бізнес-процесів, сприяє оптимізації діяльності підприємств завдяки зосередженню зусиль на основній діяльності і досягненню конкурентних переваг завдяки зниженню накладних витрат і підвищенню рентабельності виробництва. Крім того, аутсорсинг дозволяє прискорити терміни виконання робіт, а також спрощує доступ до новітніх управлінських та інформаційних технологій. Ефект від застосування аутсорсингу, за оцінками різних експертів, дозволяє компанії-замовнику скоротити операційні витрати приблизно на 35 % і підвищити прибутковість капіталу в середньому на 6 % при одночасному прискоренні темпів зростання доходів [1].

Важливим аргументом на користь розвитку аутсорсингу є певні гарантії надійності і високої якості виконання покладених на нього бізнес-завдань. Це зумовлено тим, що аутсорсер має можливість спеціалізуватися у вузькій галузі виробництва товарів або послуг, зосередити у себе кращих фахівців, використовувати найсучасніше обладнання, застосовувати передові технології і постійно накопичувати досвід обслуговування клієнтів. Усе це сприяє підвищенню ефективності бізнесу.

Загалом до найбільш суттєвих переваг використання аутсорсингу з позиції компанії-замовника відносять: можливість зосередити увагу на основному бізнесі, швидко пристосуватися до змін зовнішнього середовища, знизити інвестиції в неосновні засоби, підвищити конкурентоспроможність. До послуг аутсорсингу вдаються понад 2/3 компаній світу. У нашій країні ця цифра поки що на порядок нижче, хоча акціонери компаній зізнаються, що делегувати окремі функції стороннім підрядникам іноді набагато легше і результативніше, ніж покладати їх на відповідні підрозділи компанії.

Поряд з очевидними вигодами використання аутсорсингу у вітчизняних компаній існують певні перестороги, що стримують його розвиток, зокрема: високі витрати на пошук контрагентів, ризики неякісного виконання бізнес-завдань, загроза витоку важливої інформації. Захиститися від неякісних аутсорсингових послуг і мінімізувати ризики при передачі ділових функцій сторонній структурі можна за умови правильного укладання угоди про співпрацю. Надійні партнерські відносини на основі довгострокових контрактів гарантують необхідний рівень довіри, безпеки і відповідальності сторін.

Використання аутсорсингу практично не має кордонів. Зростає кількість американських і європейських компаній, які здійснюють аутсорсинг за межами країни, так званий офшорний аутсорсинг. Найпоширенішими формами аутсорсингу є розміщення виробничих майданчиків за кордоном, IT-послуги та розробка програмного забезпечення, дослідження і наукові розробки, дистрибуція та call-центри. Найпопулярнішим напрямом офшорного аутсорсингу є Індія, Філіппіни, Китай, країни Прибалтики і Східної Європи (без країн СНД). Україна наразі знаходиться на стадії формування національного ринку аутсорсингу [2], а тому на перспективу одним з пріоритетів має стати досягнення стадії зрілості та інтеграція до світового ринку послуг.

Література

1. *Микало О. І.* Аналіз світового досвіду використання аутсорсингу [Електронний ресурс] / О. І. Микало. — Режим доступу: http://www.economy.nauka.com.ua
2. *Рысованная Е. А.* Анализ и модель эффективности использования аутсорсинговых услуг на украинском рынке / Е. А. Рысованная // Системи управління, навігації та зв'язку. — 2008. — Выпуск 3 (7). — С. 132–134.

К. В. СЕРЕДЮК
ст. викладач, УРІМБ МАУП

М. І. ФІЛІППОВ
канд. екон. наук, УРІМБ МАУП

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 280–282

Сьогодні питання децентралізації бюджетної системи України виходять на перший план, адже фінансова децентралізація є однією з фундаментальних умов незалежності та життєздатності органів місцевої влади: децентралізація процесів ухвалення рішень збільшує можливості участі місцевої влади у розвитку підконтрольної їй території; фіскальна децентралізація сприяє ефективному забезпеченню суспільними послугами шляхом ретельнішого узгодження видатків органів влади з місцевими потребами і уподобаннями. А це означає, що кожен орган влади повинен володіти своїми фінансовими джерелами, достатніми для організації управління економікою і соціальною сферою на своїй території. Одночасно з цим він повинен володіти відносною самостійністю в управлінні податками та іншими обов'язковими платежами, що надходять до відповідного бюджету. Тому саме місцевим бюджетам, як основній фінансовій базі органів місцевого самоврядування, належать особливе місце в бюджетній системі нашої держави [2].

Ґрунтуючись на теоретичних та практичних аспектах, що вже досліджені відомими українськими вченими: Болдиров В. Г., Василик О. Д., Василенко Л. І., Головатий М. Ф., Грідчіна М. В., Захожай В. Б., Кравченко В. І., Кириленко О. П., Розпутенко І. В., Ткаченко Н. М., Чупріна О. В., Щокін Г. В., Нижник Н. Р., Шамраєм В. О., та ін. щодо зміцнення законності у наведенні порядку в системі формування місцевих бюджетів, дане дослідження розширює і по-новому розглядає комплекс взаємопов'язаних проблем удосконалення системи формування місцевих бюджетів [5].

Місцеві бюджети слід розглядати як важливу фінансову категорію, основу якої становить система фінансових відносин, а саме: відносини між місцевими бюджетами і господарськими структурами, що функціонують на даній території; відносини між бюджетами і населенням даної території, що складаються при мобілізації й витраченні коштів місцевих бюджетів; відносини між місцевими бюджетами різних рівнів щодо перерозподілу

фінансових ресурсів; відносини між місцевими бюджетами і державним бюджетом [1, с. 18].

Місцеві бюджети є фінансовою базою органів місцевого самоврядування та вирішальним фактором регіонального розвитку. Наявність місцевих бюджетів закріплює економічну самостійність місцевих органів самоврядування, активізує господарську діяльність, дозволяє їм розвивати інфраструктуру на підвідомчій території, розширювати економічний потенціал регіону, виявляти і використовувати резерви фінансових ресурсів. В кінцевому підсумку все це розширює можливості місцевих органів влади у більш повному задоволенні потреб населення. Економічна сутність місцевих бюджетів проявляється в їх призначенні, а саме:

- формування грошових фондів, які є фінансовим забезпеченням діяльності місцевих органів влади;
- розподіл і використання цих фондів між галузями народного господарства;
- контроль за фінансово-господарською діяльністю підприємств та організацій, підвідомчих цим органам влади [4, с. 114].

Як економічна категорія, місцеві бюджети відображають обумовлену адміністративним поділом і бюджетним устроєм держави сферу економічних відносин суспільства, пов'язаних із формуванням, розподілом і використанням централізованих грошових коштів, що знаходяться у розпорядженні місцевих органів влади і призначених для соціально-економічного розвитку конкретних регіонів країни.

Важливою передумовою побудови демократичної держави є фінансова незалежність органів місцевого самоврядування. Механізм перерозподілу бюджетних коштів між різними ланками бюджетної системи, що діяв раніше, не відповідав принципам самостійності та фінансової незалежності місцевих органів влади.

Тому сьогодні в перехідний для економіки України період питання фінансової децентралізації та економічної самостійності регіонів стають особливо гострими [3].

Держава не може успішно розвиватись та економічно процвітати, не даючи гарантій фінансової незалежності місцевим органам влади. Це об'єктивна необхідність формування нових економічних відносин.

Фінансову незалежність місцевого самоврядування треба розглядати насамперед як економічний простір для його діяльності у межах певної території на принципах економічної ефективності та економічної доцільності. Пріоритетною умовою в даному разі повинна бути сукупність територіальних інтересів, що відображають особливості економічних і соціальних умов регіону.

Отже, під фінансовою незалежністю місцевого самоврядування розуміється можливість самостійного вирішення питань комплексного фінансового забезпечення економічного і соціального розвитку даної території, що входять до компетенції відповідного рівня місцевого управління [1, с. 615].

Що ж стосується питань, пов'язаних із функціонуванням місцевих бюджетів, то вони потребують глибокого аналізу й наукового обгрунтування. Тут неможливі будь-які раз і назавжди встановлені рекомендації. Місцеві бюджети — категорія дуже динамічна, тому їх дослідження необхідно здійснювати з урахуванням багатьох факторів, що впливають на економічне життя держави. Цьому насамперед сприяють розвиток демократичних засад в управлінні державою, зміни у структурі економіки, рівень соціальних гарантій населенню, зміна вікової, професійної структури населення. Неабияк впливає на формування й використання коштів місцевих бюджетів рівень економічного розвитку окремих регіонів

Висновки

Необхідно зауважити, що соціально-економічне становище в Україні загострилось під впливом економічної та політичної кризи, що поставило суспільство на межу виживання. Разом з тим, спостерігається недосконаліть, суперечливість і нестабільність податкового законодавства, що негативно впливає на організацію роботи з обліку та формування коштів дохідної частини. Це виявляється в конфліктах інтересів платників податків, у зверненнях їх до казначейства та інших органів щодо повернення зайво сплачених сум.

Для реального забезпечення принципів самостійності щодо складання і використання бюджетів усіх рівнів управління необхідно, щоб кожна ланка бюджетної системи мала чітку, визначену законом доходну базу, а взаємовідносини між державним і регіональним бюджетом будувались з урахуванням специфіки і перспектив соціально-економічного розвитку регіонів.

Література

1. *Базилевич В. Д., Баластрик Л. О.* Державні фінанси. Навчальний посібник / За заг. ред. В. Д. Базилевича. – К.: Атіка, 2006. — 368 с.
2. *Вахненко Т. П.* Реформування системи міжбюджетних відносин в Україні / Т. П. Вахненко // Економіка. Фінанси. Право. — 2003. — № 9. — С. 39.
3. *Вівчар О. Й.* Проблеми управління неподатковими надходженнями як складової дохідноїчастини місцевого бюджету / О. Й Вівчар // Науковий вісник НЛТУ України. — 2011. — Вип. 21.8. — С.16.
4. *Воробйов Ю. М.* Державний і місцеві бюджети — взаємозв'язок і протиріччя інтересів / Ю. М. Воробйов // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. — 2009. — № 9 — С. 910.
5. *Зміцнення* фінансової автономії місцевих бюджетів в умовах фінансовоекономічної кризи [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http: // lib. znate. ru/ docs/index173187. html?page=12/

В. М. ЛЕВЧЕНКО
магістрант, УРІМБ МАУП

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 283–287

Сучасний етап розвитку України характеризується формуванням стабільного ефективного ринкового господарства. Ринок докорінно змінює вимоги до змісту й характеру праці спеціалістів, їхня робота може бути успішною за умови, що вони здатні на основі економічних знань самостійно аналізувати ситуацію, приймати виважені рішення, нести за них відповідальність і виявляти творчу ініціативу. Щоб домогтися цього, необхідна ґрунтовна економічна підготовка, передусім з економічної теорії, яка є теоретичною й методологічною основою усіх конкретних економічних дисциплін. Саме на цій основі стає можливим розкриття закономірностей та механізму розвитку ринкової економіки і підприємництва.

Найважливішим принципом підвищення ефективності підприємства є планування.

Планування управління туристичною діяльністю починається з процесу стратегічного планування — розробки стратегічних планів, програм.

Для конкретного туристичного регіону насамперед визначається його конкурентна спроможність і формулюється туристичний образ. Туристичний образ регіону оцінюється за такими критеріями, як гостинність, я якість послуг, імідж, наявність можливостей для активного відпочинку, розвиток транспортної інфраструктури, відповідність якості послуг ціною та ін. Кожен критерій оцінюється для конкретного регіону, і йому присвоюється певне кількісне вираження. В результаті можна наочно оцінити переваги та недоліки туристичного регіону і запропонувати шляхи і методи його удосконалення.

З огляду на це функція планування повинна охоплювати наступні види робіт:

- Участь у розробці цілей розвитку регіону, які визначають органи управління розвитком туризму на певній території;
- Поточний аналіз конкурентоспроможності місця (ринок, прямі і непрямі конкуренти, попит, постачальники, галузь);
- Розробка стратегії досягнення/підтримки конкурентоспроможності регіону, його особливої позиції;
- Втілення в життя стратегії конкурентоспроможності регіону;
- Надання консультацій.

Управління територіальними туристичними системами різного рівня (глобальними, регіональними, локальними) має базуватися на розумінні стратегічного, орієнтованого на майбутнє бачення розвитку туризму. При цьому зміст поетапного плану розвитку туризму визначається десятьма основними складовими:

1. Визначення туристичного продукту вимагає чітко і однозначно виявити основні особливості та/або пам'ятки регіону, які з найбільшою ймовірністю можуть зацікавити і привабити туристів.

2. Інвентаризація ресурсів дозволяє визначити, які саме можливості розміщення, харчування, транспортного обслуговування, розваг, освіти, інформаційних та інших послуг надати туристам.

3. Аналіз ринку передбачає виявлення типів відвідувачів і/або ринків, які з найбільшою ймовірністю реагують на туристичний продукт регіону, а також оцінки масштабу конкуренції з іншими регіонами і за межами країни.

4. Налаштування міжнародних контактів вимагає з'ясування зовнішніх цільових ринків і сфер, з яких "середній" турист почне підготовку до першого відвідування "нових" місцевостей, і найкращого представлення їм необхідної та корисної інформації.

5. Організація роботи вимагає створення ефективного адміністративного механізму для координації прямих і непрямих зусиль по залученню туристів в регіоні.

6. Удосконалення внутрішніх ресурсів має на меті здійснення модернізації інфраструктури, які сприяли б тому, що відвідувачі, які вперше прибули одразу ж відчули гостинність. Це буде сприяти тому, що відвідувачі після повернення заохочуватимуть друзів, родичів і колег на відпочинок у цій місцевості (реклама споживачів туристичних послуг).

7. Обробка інформаційних джерел забезпечує оперативність реакції на маркетингові зусилля, що дозволить адаптувати майбутні програми відпочинку в змінних стереотипів подорожей, завдань і умов відпочинку.

8. Розробка рекламних матеріалів вимагає створення широкої різноманітності друкованих та електронних джерел, які були б корисні як фахівцям, що займаються плануванням туризму, так і туристам, які вибирають маршрути для подорожей.

9. Залучення фахівців передбачає налагодження контактів з туристичними підприємствами, які мають досвід діяльності в регіонах і країнах, де здійснюються маркетингові операції, з метою підвищення ефективності просування турпродукту.

10. Вихід на ринок грунтується на ретельному відборі і застосуванні методів, які дозволяють максимізувати фінансові ресурси, спрямовані на просування турпродукту регіону.

На наступному етапі планування розробляються тактичні й оперативні плани, які визначають проміжні цілі на шляху вирішення стратегічних за-

вдань і реалізуються на середньому і нижньому рівнях управління, також передбачає участь персоналу в цьому.

Перспективне бачення є основою розробки політики туристичної фірми. Така політика має включати визначення загальних цілей і норм відносин, що забезпечують існування і розвиток турфірми.

Планування діяльності туристичного підприємства — це систематичний процес якісного, кількісного і тимчасового визначення майбутніх цілей, засобів і методів формування, управління та розвитку підприємства.

Для менеджера важливо уявляти перспективи розвитку бізнесу, згідно з якими формується політика туристичної фірми. Цим питанням, як правило, займається вище керівництво. Однак це не означає, що про плани турфірми повинні знати тільки представники вищої ланки керівництва. Чітко сформульована політика, повинна усвідомлювати весь персонал турфірми, дає оптимізм кожному працівнику, визначаючи перспективи розвитку і успіху туристичного підприємства. Положення туристичної політики набувають вигляду туристичного образу, який включає довгострокові цілі, філософію, політику (принципи відносин з різними зацікавленими групами), внутрішньофірменну (корпоративну) культуру і відповідні законодавчі права.

По суті, в процесі планування приймається рішення про те, якими повинні бути цілі організації і що повинні зробити її співробітники для їх досягнення.

План — це складна соціально-економічна модель майбутнього стану підприємства. Важливе місце в цій моделі займають стадії процесу планування, які мають універсальний характер:

- постановка завдань планування;
- розробка плану;
- реалізація планового завдання.

Процес планування здійснюється відповідно до рівнів. Так, стратегічне планування (вищий рівень) — це спроба визначити основні складові організації в довгостроковій перспективі; оцінити, які тенденції спостерігаються в її оточенні; з'ясувати, якою буде ймовірна поведінка конкурентів. Головне завдання планування на цьому рівні полягає в тому, щоб визначити поведінку організації в межах свого сегмента ринку.

Стратегічний план туристичної компанії (на 5 років і більше) є орієнтиром для прийняття рішень на нижчих рівнях. Процес стратегічного планування охоплює вісім етапів:

- визначення місії;
- аналіз зовнішнього середовища;
- аналіз внутрішнього середовища (переваг і недоліків);
- формулювання цілей і завдань;
- вибір стратегії (способів, шляхів досягнення мети);
- розробка планів (програм);
- реалізація планів (програм);
- контроль і оцінка результатів.

Загальні цілі фірми, визначені в стратегічному плані, конкретизуються в тактичних і оперативних планах Тактичне планування реалізується на середньому рівні управління і визначає проміжні цілі на шляху досягнення стратегічних цілей і завдань планування на цьому рівні зразок стратегічного.

Різниця полягає в тому, що такі плани повинні визначати шляхи координації горизонтального поділу праці в межах одного управлінського рівня з метою втілення ідей, визначених стратегічним плануванням.

Планування здійснюється і на низькому рівні. Його називають оперативним. У такому плані стандарти діяльності, опис робіт і т. ін. Стає частиною такої системи, при якій кожен направляє свої зусилля на досягнення загальних і головних цілей організаціїації.

Середні та дрібні туристичні фірми, які не мають високого економічного потенціалу, як правило, обмежуються розробкою тактичних (1–5 років) і оперативних (до 1 року) планів, часто націлених тільки на утриманні власних позицій на ринку. План є списком конкретних заходів, які містять відповіді на наступні питання:

- Що робити?
- Коли робити?
- Хто робить?
- Які кошти використовуються?

Складові оперативного планування туристичних підприємств є бізнес-план, фінансовий план, план по маркетингу, виробничий план. Звичайною практикою є розробка програм і проектів, пов'язаних з створення ям і просуванням на ринок нових турпродуктів або послег.

Крім зазначених видів планових документів в організації можуть складатися робочі плани підготовки та проведення заходів (виставок, ярмарків, конференцій, ювілейних заходів і т. д.), які дозволяють систематизувати роботу та їх організації ефективної діяльності.

Всі три типи планів формують загальну систему, яку називають генеральною, або загальним, планом функціонування організації.

Ефективність планування як функції управління залежить від того, якими критеріями (керівними правилами) користуються при його реалізації:

- Повнота планування характеризує повноту обліку всіх подій і ситуацій, які можуть вплинути на діяльність турфірми;
- Точність планування передбачає використання сучасних методів і засобів, які забезпечують точність прогнозів;
- Ясність (зрозумілість) планування характеризує простоту і чіткість у формулюванні цілей і способів планування;
- Безперервність планування визначається постійним характером цілепокладання, в т. ч. шляхом уточнення, перегляду, коригування певних орієнтирів розвитку турфірми;
- Економічність планування передбачає порівнянність витрат на планування зі зручностями, які від нього передбачено отримати.

Сучасний менеджмент передбачає кілька ефективних методів планування, які дозволяють вирішувати як кількісні, так і якісні питання планування:

- Бюджетний метод використовується практично у всіх туристичних фірмах. Його основу складають опис і характеристика припливу і відпливу готівки, капіталу та інших ресурсів, аналіз структури надходжень і їх витрат коштів на обслуговування туристів. Як правило, бухгалтерський баланс будь-якій туристичній організації, яка містить таку інформацію.
- Аналіз окупності дозволяє провести оцінку і співвіднесення витрат, доходів та амортизації виробничих потужностей, розрахувати термін окупності витрат і інвестицій, вкладених в бізнес, і спрогнозувати і прибуток.
- Аналіз окупності здійснюється на основі бізнес-плану, складання якого передує реалізації будь-якого туристичного проекту (створення нової організації, модернізація туристичної території, проведення рекламної кампанії і т. п.).
- Метод оперативного дослідження дозволяє оцінити власну діяльність за допомогою сучасних моделей розробки та прийняття управлінських рішень (теорія черг, ігор, імітаційне моделювання). Наприклад, існування SWOT-аналізу діяльності туристичної організації дозволить не тільки визначити недоліки її функціонування і розвитку, а й розробити адекватну наявних умов кон'юнктури, стратегія развитку.

Отже, ринкова економіка вносить докорінні зміни в зміст, структуру і порядок розробки планів, а саме:

Плани підприємств в умовах ринку носять індикативний (рекомендаційний), а не директивний характер. Вони виступають механізмом регулювання ринку, відображають зв'язок виробництва і ринку, науки і виробництва, набувають соціального спрямування.

Плани підприємствами розробляються самостійно, використовуючи певні вихідні дані. В основі їх розробки лежить величина попиту на конкретну послугу, яка визначається договірними відносинами, що укладаються між підприємствами і державою, між окремими підприємствами.

Основними показниками планів стають натуральні, якісні, кінцеві показники діяльності підприємств, оскільки для задоволення потреб споживачів потрібні послуги не взагалі, а конкретної номенклатури, високої якості, яка б забезпечувала її конкурентоспроможність і виживання туристичного підприємства в конкурентній боротьбі.

Т. В. ВОЛОБОЄВА
магістрантка, ІП МАУП

ДІЯЛЬНІСТЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УМОВАХ КРИЗОВОГО СТАНУ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 288–291

Страхові компанії як суб'єкти підприємницької діяльності на сьогодення дуже потерпають від негативного впливу фінансової кризи, під час якої в Україні ще більше посилилась конкуренція між суб'єктами страхового ринку, знизились можливості щодо якісного відбору привабливих ризиків до власного страхового портфелю. Криза не оминула всіх учасників страхового ринку, але найбільше тих, які спеціалізувались на класичних видах страхування.

Для мінімізації негативних наслідків впливу фінансової кризи необхідно спрогнозувати, передбачити її повторення та провести комплексний аналіз об'єктивних причин, що передують їй. Так, у деяких компаній спостерігається зростання в страхових преміях. Це, у свою чергу, пов'язано з девальвацією гривні та перерозподілом ринку страхування.

Висвітленню проблем та перспектив розвитку страхового ринку України приділено увагу рядом науковців і практиків: професор Базилевич В., Залєтов О., Мних М., професор Осадець С. С., Плиса В., Руденко В., Філонюк О., та ін.

Страхові компанії ось уже останні 4 роки працювали з надвисокою рентабельністю — подекуди від сотні до тисячі відсотків, що зумовлювало неухильне зростання їхньої кількості на ринку. Але з приходом глобальної кризи ситуація кардинально почала змінюватися. Усі негативні аспекти у діяльності компаній виявилися фатальними.

Отож, фінансові труднощі у страхових компаній виникли через те, що до кризи вони не раціонально формували в достатньому обсязі свої резерви — кошти, які спрямовують на погашення відшкодувань за полісами у разі настання страхових випадків. Зазвичай страхові компанії інвестували страхові резерви в різноманітні фінансові інструменти (цінні папери, депозити, нерухомість) для отримання додаткового доходу, частина ж грошей зберігалася на поточних і депозитних рахунках. Проблема страхових компаній полягала в тому, що останні кілька років багато страховиків перекривали страхові виплати за рахунок надходжень від продажу нових полісів, тобто їхня діяльність будувалася за принципом фінансової піраміди. І таке було можливе, оскільки ринок розростався бурхливими темпами, а обсяг отриманих від страхувальників бонусів перекривав витрати страховиків.

Нові страхові компанії вимушені виробляти та реалізовувати нові стратегічні концепції для залучення нових клієнтів та премій від останніх, які вже не ймуть віри що державним, що приватним страховикам.

Для того, щоб остаточно не спуститися "на дно", страхові компанії повинні змінити свою бізнес-модель. У докризові часи близько 70 % продажу страховиків забезпечували банки: користуючись тим, що в разі надання іпотечних та автокредитів позичальники зобов'язані придбати страховку, банки змушували своїх клієнтів купувати поліси в конкретних страхових компаній. Тепер же страховики змушені шукати нові канали продажу, причому дехто з них буде змушений фактично будувати бізнес з нуля.

Варто погодитися з думкою Алакоз І. С. та Заглади Р. Ю., що фінансова криза завдала серйозного удару страховому ринку. Вже впродовж 2009 року щоквартальний приріст страхових платежів неухильно зменшувався, а в січні 2009 року скорочення обсягу ринку сягнуло загрозливих розмірів. За оперативними даними, при невпинному зростанні розмірів страхових відшкодувань скорочення складає близько 30 % [1].

По відношенню до страхового ринку держава повинна спрямовувати свої зусилля на створення нових ринкових механізмів, які б забезпечували ефективний розвиток страхування в Україні. В нашій країні необхідний розвиток законодавчих основ системи регулювання та нагляд за діяльністю страхових організацій, які б забезпечили надійність системи страхування шляхом встановлення вимог, стандартів страхової діяльності, загальних правил надання страхових послуг; посилення контролю за страховими організаціями на ринку страхових послуг шляхом контролю за діяльністю всіх професійних учасників ринку страхування; впровадження широкого спектру заходів для попередження порушень законодавства про страхування; розроблення правил формування та розміщення страхових резервів з урахуванням міжнародно визнаних принципів; створення умов для розвитку конкуренції на ринку фінансових послуг є одним із важливих елементів державної політики та інше [2].

Фінансова та економічна кризи, вважає Олександр Завада, загострили проблеми, пов'язані з недосконалим законодавством про страхування (нова редакція Закону України "Про страхування" тривалий час знаходиться на стадії опрацювання), непрозорим та дискримінаційним державним регулюванням, непрозорістю фінансової звітності страхового сектору, відсутністю якісної статистичної інформації, нерозвинутістю ринку страхування життя, низьким рівнем страхової культури. Тому дуже важливим є визначення загальноприйнятих стабільних правил і норм відносно розвитку страхового ринку в Україні.

В умовах глобальної економічної кризи страховим компаніям доцільно підвищувати ефективність менеджменту та маркетингового аналізу сегментів ринку, що повинно включати виділення окремих груп споживачів страхових продуктів, підготовку цільових програм страхових компаній для максимального задоволення споживачів, інтересів держави та самих стра-

ховиків, взаємну координацію їх діяльності з виконання цих програм і заходів. Цілі та вимоги страхової політики повинні узгоджуватися, в першу чергу, з економічною політикою держави.

Під час фінансової кризи в Україні, ще більш загострилась конкуренція, знизились можливості щодо якісного відбору привабливих ризиків до власного страхового портфелю. Все це сприяло до створення незбалансованого портфелю страховика, виникненню можливих небезпек: від зниження платоспроможності, порушення фінансової стабільності, стійкості страховика до його банкрутства [3, с. 169–171].

Шуригіна Н. Ю. зазначає, що в Україні страхові компанії поки що не стали активним інституційним інвестором на фінансовому ринку. Українські компанії не є активними інвесторами на ринку корпоративних облігацій з причини низького рівня розвитку українського ринку облігацій в цілому. На відміну від світових тенденцій, коли страхові компанії вкладають капітал переважно в конвертовані облігації, українські страхові компанії охоче інвестують свої резерви в цінні папери з більш високим ризиком, зокрема в акції. В цілому, попри перспективність інвестиційної діяльності українських страхових компаній на ринку акцій, обсяг таких інвестицій поки що залишається відносно невеликим.

За сучасних умов розвитку страхового ринку для українських страховиків слід вважати за доцільне:

- перехід від стратегії розвитку до стратегії утримання бізнесу;
- утримання клієнтів, що існують;
- підвищення рівня професіоналізму працівників страхових компаній для страхування більш складних ризиків;
- оптимізація бізнес-процесів;
- розвиток інформаційних технологій [4].

Оптимізація процесу управління інвестиційним потенціалом є доволі актуальним завданням серед страховиків. Вибір моделі управління залежить від розміру і фінансових можливостей компанії, обраної інвестиційної політики, наявності прямих і непрямих державних обмежень чи стимулів до вибору інвестиційних партнерів, умов їх діяльності тощо.

Можна виділити наступні системи управління інвестиційним потенціалом, які передбачають:

- наявність у структурі страхової компанії власного інвестиційного департаменту із залученням висококваліфікованих менеджерів і актуаріїв. Можливе також створення дочірніх інвестиційних компаній чи компаній, які здійснюють професійну діяльність на ринку цінних паперів і управляють активами;
- передання активів на аутсорсинг. Довірче управління є доцільним для середніх та малих страхових компаній, які за невелику (порівняно з витратами на самостійне управління) отримують професійні послуги, можуть підвищити дохідність і диверсифікованість інвестиційного портфеля.

Включення в інвестиційний портфель золота може бути корисним для підвищення скоригованої на ризик дохідності інвестиційного портфеля.

Важливою характеристикою золота як класу активів є те, що воно не виступає чиїмось зобов'язанням, як усі боргові цінні папери, і не засвідчує права вимоги на активи компанії, як акції. Отже, інвестори в золото не несуть ризику банкрутства — на відміну від інвесторів у будь-які цінні папери [5].

З метою покращення ситуації на страховому ринку доцільно реалізувати низку системних різнопланових заходів, спрямованих на усунення як хронічних проблем, так і тих, що спричинені фінансовою кризою. Основний акцент слід зробити на активізації інвестиційного потенціалу страхового ринку. У цьому аспекті є доцільною є реалізація основних заходів нормативно-правового, організаційно-методичного та інформаційного характеру.

Оскільки Україна вже офіційно є частиною Європи то і законодавство з цього питання потребує реформування і приведення його до європейських стандартів.

Таким чином, вирішення проблеми діяльності страхових компаній в умовах кризового стану потребує реалізації рекомендацій, котрі сприятимуть зміцненню фінансового потенціалу вітчизняного страхового ринку, та створять сприятливе підґрунтя для активізації інвестиційної діяльності страхових компаній.

Література

1. *Алакоз І. С. Заглада Р. Ю.* Економіка / 4. Інвестиційна діяльність і фондові ринки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.rusnauka.com/3_SND.../57942.doc.htm
2. *Веретнов В.* Страховий ринок в умовах світової та національної фінансової кризи // Електронний ресурс: Завада О. Страховий ринок України потребує дієвих антикризових заходів // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http: // forinsurer. com/public/09/02/12/3689
3. *Поворозник В. О.* Активізація інвестиційної діяльності страхових компаній в умовах економічної кризи. Стратегічні пріоритети, № 3 (12), 2009 р. — С. 165–171.
4. *Шуригіна Н. Ю.* Страховий ринок України в умовах світової фінансової кризи, Державне регулювання процесів економічного і соціального розвитку, 2011 р. — С. 3–4.
5. *Шуригіна Н. Ю.* Оптимізація інвестиційної діяльності страхової компанії в умовах фінансової кризи / Н. Ю. Шуригіна // Державне будівництво. — 2011. — № 1.

К. В. ЯНЮК
магістрантка, Національний університет фізичного виховання та спорту України, м. Київ

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ПОСУВАННЯ ФІТНЕС-ПОСЛУГ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 292–295

Український ринок фітнес-послуг знаходиться в стадії становлення, маркетингові стратегії застосовуються стихійно та їх ефективність науково необґрунтована. Для ефективної реалізації фітнес-послуг виникає необхідність впровадження інноваційних технологій маркетингу.

Відомо, що комплекс маркетингових комунікацій традиційно містить п'ять 5 основних інструментів: рекламу, стимулювання продажів, зв'язки з громадськістю, особисті продажі і прямий маркетинг.

За сучасними уявленнями для ефективного просування послуг у сфері фітнес-індустрії застосування виключно традиційних методів маркетингу (прямий продаж, пропаганда та стимулювання продажів) є недостатнім. В умовах динамічного розвитку інформаційних технології набувають популярності інноваційні підходи до маркетингу: інтернет-маркетинг, social media marketing, вірусный маркетинг, крос-маркетинг.

Вивчення стану ринку фітнес-індустрії України показало, що регіональный ринок фітнес-послуг можна умовно розділити на 2 сегменти: "преміум" і "економ". В загальній структурі ринку оздоровчих послуг фітнес-клуби займають приблизно 40 % і обслуговують "преміум" (28 %) та середній (12 %) сегменти. На доступний (нижній) сегмент, який обслуговується спортивно-оздоровчими центрами та фізкультурними комплексами припадає 60 % ринку. Виявлено, що переважна більшість фітнес-клубів (90 %) України не використовує сучасні методи просування фітнес-послуг або використовує їх не корректно.

В умовах коли інформаційні технології динамічно розвиваються, для успішного просування на ринку фітнес-послуг недостатнім є використання виключно традиційних методів маркетингу, які були представлені вище.

У зв'язку з цим було проаналізовано інноваційні підході до маркетингу організацій (social media marketing, вірусний маркетинг, крос-маркетинг).

Одним з нових та ефективних, є технологія SMM (social media marketing). У цьому випадку під просуванням розуміються такі заходи, як контекстна реклама, пошукова оптимізація, таргетована реклама, ведення блогів, RSS-стрічки та ін.

Для успішного просування компанії в Інтернеті необхідно спочатку створити якісно наповнений сайт, що містить докладні і подані у зручній формі відповіді на можливі запитання зацікавлених осіб; а потім залучити на нього людей за допомогою інструментів Інтернет-маркетингу, тобто в даному випадку сайт — це цільовий об'єкт, а інструменти Інтернет-маркетингу — це реклама.

SMM — процес залучення трафіку або уваги до бренду або продукту через соціальні платформи. Це комплекс заходів щодо використання соціальних медіа в якості каналів для просування компаній та вирішення інших бізнес-завдань.

Основний акцент в SMM робиться на створення контенту, який клієнти фітнес-клубів будуть поширювати через соціальні мережі самостійно, вже без участі організатора. Вважається, що повідомлення, що передаються з соціальних мереж, викликають більше довіри у потенційних споживачів послуги. Це пов'язано з рекомендаційної схемою поширення в соціальних медіа за рахунок соціальних зв'язків, що лежать в основі взаємодії. Просування в соціальних мережах дозволяє точково впливати на цільову аудиторію, вибирати майданчики, де ця аудиторія представлена більшою мірою, шукати найбільш відповідні способи комунікації з нею, в якомога меншій мірі зачіпаючи при цьому незацікавлених в даній рекламі людей.

Маркетинг в соціальних мережах включає в себе багато методів роботи. Найпопулярніші з них — це побудова спільнот бренду (створення представництв компанії в соціальних медіа), робота з блогосферою, репутаційний менеджмент, персональний брендинг, нестандартне SMM-просування. У російськомовному Інтернеті робота SMM-фахівців відбувається на таких платформах:

- Соціальні мережі — ВКонтакте, Одноклассники, Facebook, Мой Мир, Google +;
- Блогосфера — Twitter, Живий Журнал;
- Відео та фото-блоги — YouTube, Яндекс, Відео, Instagram, Pinteresti ін.

Загально відомо, що тренд в Інтернет-мережі — збільшення кількості пошукових запитів, повідомлень, тем, статей з певної тематики. Прийнято вважати, що при просуванні бренду одного SMM недостатньо, найбільш ефективно поєднувати його з пошуковою оптимізацією (SEO), яка включає в себе комплекс заходів для підняття позицій сайту серед результатів видачі пошукових систем по певних запитах користувачів з метою просування сайту. Звичайно чим вище позиція сайту в результатах пошуку, тим більше зацікавлених відвідувачів переходить на нього з пошукових систем.

Висококваліфікований фахівець у сфері СММ здатний кардинально змінити позиціонування і підвищити лояльність до бренду у покупців, тому слід з особливою ретельністю ставитися до його підбору.

Вірусний маркетинг — це розробка таких рекламних стратегій, які заохочують споживачів передавати рекламне повідомлення один одному; це створення і поширення рекламного носія: ролика, банера або статті з вірусним

ефектом. Після перегляду цього матеріалу, у користувачів виникає бажання поділитися ним один з одним. При цьому рекламна інформація повинна сприйматися не як реклама, а як дозвілля і розвага, спосіб підняття настрою. У хід йдуть такі засоби комунікацій як Skype, e-mail, соціальні мережі та інше. Але умовою ефективності застосування означених комунікацій є новизна, цікавість, креативність поданих матеріалів.

У більшості населення спостерігається низький рівень довіри до реклами, а основний принцип вірусного маркетингу полягає в тому, що людина, яка отримує інформаційне повідомлення, повинна бути впевнена в його об'єктивності. Незважаючи на всі переваги вірусного маркетингу, головними вимогами до реалізації цього методу лишаються якість представленого продукту та дотримання принципів етики продажів. Тому, вірусний маркетинг завжди необхідно поєднувати з іншими видами рекламних послуг.

Вірусна реклама має багато форм подання: новина, бігборд, футболка, зовнішня реклама, анекдот, фотографія, або статус в соціальних мережах. Найбільш продуктивним видом вірусного маркетингу є подія, а не лише вірусне відео або фото.

Технологія крос-маркетингу з'явилася в кінці 90-х рр. XX ст. і заснована на взаємодії декількох компаній, які об'єднали свої можливості і ресурси заради спільного виробництва, просування та продажу товару або групи товарів. Дж. Нарус і Дж. Андерсон впевнені, що поява спільного маркетингу означає взаємне розуміння і визнання того, що успіх конкретної фірми тепер частково залежить від іншої фірми.

Фахівці тлумачать поняття "cross-promotion" (англ.) як перехресне просування, технологію просування компанії (товару), коли дві або більше компаній реалізують спільні програми, спрямовані на стимулювання збуту або підвищення обізнаності.

При цьому Е. Зварич вбачає сутність крос-маркетингу в поєднанні супутніх послуг або товарів в одній PR-акції, спільно проведеної двома або більше компаніями.

Проаналізувавши вище названі визначення крос-маркетингу можна виділити наступні загальні моменти: 1) технологія являє собою партнерство двох і більше не конкуруючих компаній; 2) товари або послуги повинні доповнювати один одного; 3) це спільні програми, які спрямовані на просування і наявність бренду, який знаний споживачам та добре запам'ятовується. Виходячи з цього, крос-маркетинг можна визначити, як взаємовигідне партнерство компаній (двох і більше), спрямоване на просування супутніх товарів і послуг шляхом проведення спільних маркетингових програм. Наприклад, коли менш відома компанія вибирає собі в партнери компанію з відомим брендом — в цьому випадку виділяють "компанію-локомотив" і "компанію-вагон". Поділ відбувається за функціями, які виконують партнери в ході крос-маркетингових заходів — це може бути поділ за джерелом фінансування або за пріоритетністю цілей того чи іншого бренду.

Другий варіант, при якому фірми виступають рівноправними партнерами — методика проведення крос-маркетингу застосовується в просуванні коштовних та високотехнологічних продуктів.

Таким чином, просування послуги є невід'ємною частиною загальної маркетингової стратегії підприємства. Від ефективності та ретельності її розробки безпосередньо залежить рівень продажів, лояльність покупців до бренду, охоплення цільової аудиторії і в кінцевому рахунку отримання прибутку. У стратегії просування необхідно використовувати традиційні та інноваційні методи. Саме тому, одним з найбільш популярним методом сучасного маркетингу, який є актуальним і активно розвивається — є метод просування зараз є крос-маркетинг і SMM.

В умовах економічної нестабільності ринок вимагає кардинально нових рекламних пропозицій і альтернативних методів продажів для залучення нових клієнтів, оскільки відбувається перерозподіл соціальних пріоритетів і у потенційних клієнтів з'являється більший стимул витратити гроші на підвищення власного рівня здоров'я.

О. М. СОЛДАТКО
магістрант, УА ІМВЛ МАУП

ПРОБЛЕМА УПРАВЛІННЯ ФІРМОЮ З ІМПОРТУ В УКРАЇНУ СТОМАТОЛОГІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ ЗА УМОВ НЕСТАБІЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Становлення і розвиток української державності, вип. 13, с. 296–299

Розвиток ринкових відносин в Україні зумовлює діяльність підприємств, умов їх функціонування на ринку. Тому підприємствам для того, щоб вижити, необхідно правильно визначати свою стратегію та тактику поведінки на ринку та систематично проводити управління зовнішньоекономічною діяльністю ТОВ "УКРСЕЛТ" організоване у 2002 році і за час успішної діяльності змогло досягти неабияких результатів розвитку.

Місією компанії є імпорт стоматологічних матеріалів і подальша реалізація їх на території України. Місія підприємства включає в себе наступні основні цілі діяльності:

- Метою стратегічного планування на підприємстві являється встановлення певного порядку дій для підготовки ефективного функціонування конкурентоспроможного підприємства у довгостроковій перспективі;
- Основною метою маркетингу є забезпечення оптимального співвідношення між попитом і пропозицією продукції визначеного виду й асортименту;
- Мета управління фінансами — забезпечення фінансової стабільності та незалежності підприємства;
- Мета управління персоналом — створення системи, що ґрунтується, в основному, не на адміністративних методах, а на економічних стимулах і соціальних гарантіях, орієнтованих на зближення інтересів працівника з інтересами підприємства в досягненні високої продуктивності праці, одержанні найвищих економічних результатів діяльності підприємства.

Номенклатура продукції, яку реалізує підприємство представлена наступними категоріями:

- стоматологічні імплантати;
- хірургічні інструменти та комплектуючі;
- ортопедичні інструменти та комплектуючі;
- біопластичні матеріали;
- матеріали для пломбування;
- матеріали для естетичної реставрації.

Компанія успішно співпрацює з постачальниками з Індії, Китаю, Німеччини, Росії та Італії.

Імпортна операція — комерційна діяльність, що пов'язана із закупівлею та ввезенням в Україну іноземних товарно-матеріальних цінностей для їх, наступної реалізації на внутрішньому ринку або використання у виробничо-господарській діяльності. Правовою основою обліку імпортних операцій виступають норми бухгалтерського, митного, валютного та податкового права.

До імпортних операцій здійснюваних підприємством "УКРСЕЛТ" відносяться:

- придбання товарно-матеріальних цінностей від іноземних постачальників на умовах комерційного кредиту;
- придбання товарно-матеріальних цінностей та послуг з оплатою готівкою.

При цьому перед підприємством відкриваються три шляхи для придбання імпортних товарів:

1. Придбання товарів у вітчизняних оптових продавців. Цей спосіб є найшвидшим і найпростішим, оскільки товар уже розмитнений і знаходиться на території України. Недоліком роботи оптових продавців є відносно висока вартість товарів у порівнянні з їх, вартістю при самостійному ввезенні, а також обмеженість і непостійність асортименту продукції на складах українських оптових підприємств.

2. Самостійний імпорт товарів. Щоб самостійно ввезти товари на територію України, підприємство було зареєстровано в митних органах і відкрило в банку валютний рахунок. Для декларування товарів, що ввозяться, на підприємстві був прийнятий до штату кваліфікований декларант. Крім того, працівники, які займаються закупівлею таких товарів, мають досвід роботи з іноземними партнерами.

3. Імпорт через посередників. Якщо підприємство планує здійснити разову закупівлю специфічних товарів, то йому не обійтися без послуг посередників. Цей шлях дозволяє швидко ввезти необхідні товари, а також дає підприємству час, щоб підготувати необхідні документи до ведення зовнішньоекономічної торгівельної діяльності.

Не дивлячись на переваги, пов'язані із закупівлею товарно-матеріальних цінностей та сировини на зовнішньому ринку, існують деякі труднощі:

- вибір надійного партнера;
- витрати, пов'язані з митним оформленням;
- проблема повернення неякісної (бракованої) продукції;
- транспортні витрати, що перевищують вартість товару;
- складність експедиторського супроводу;
- вартість тари, що перевищує вартість товару;
- відсутність навичок митного оформлення;
- відсутність оборотних валютних коштів;
- правові проблеми;
- система здійснення платежів;
- ціна;
- політичні проблеми.

Цінова стратегія фірми на зовнішньому ринку, як правило, починається з визначення власного підходу до концепції ціни, що виробляється на основі загальної ринкової стратегії компанії. Цілеспрямована цінова політика (оперативне рішення завдань) це встановлення таких цін і їх зміна залежно від ситуації на ринку, щоб:

- оволодіти певною часткою ринку;
- розширити обсяг продажу;
- одержати планований обсяг прибутку.

На ефективність імпорту підприємства впливають зовнішні та внутрішні фактори.

Фактори зовнішнього середовища, що впливають на діяльність підприємства можна поділити на прямі та непрямі.

Під взаємозв'язком факторів зовнішнього середовища розуміється рівень сили, з яким зміна одного фактора впливає на інші фактори. Так само, як зміна будь-який внутрішньої перемінної може позначатися на інші, зміна одного фактора оточення може обумовлювати зміна інших.

Вступ України до СОТ оцінюється економістами переважно як позитивний фактор, що сприяє структурним та інституційним реформам, утвердженню стабільної нормативної бази, отже, і зростанню ефективності економіки. Однак територіально процес економічної інтеграції є досить збалансованим та несиметричним, оскільки регіони відрізняються за своїм економічним розвитком, структурою виробництва, структурою зовнішньої торгівлі, кількістю населення тощо. В деяких областях зосереджені виробництва, орієнтовані на внутрішнього споживача, а в інших переважають експортно орієнтовані галузі та підприємства.

Особливе значення у підвищенні ефективності імпортної діяльності товариства та формуванні перспектив його розвитку відіграє виважена закупівельно-збутова політика імпортованих товарів. Одним із найпоширеніших методів моделювання економічної діяльності. підприємства є складання прогнозів для певних господарських подій. Прогнозування — це метод, в якому використовується як накопичений у минулому досвід, так і поточні припущення стосовно майбутнього з ціллю його визначення. Якщо прогнозування виконано якісно, результатом стане картина майбутнього, яку можна використовувати як основу для планування. Роль прогнозування в господарській діяльності й менеджменті нерозривно пов'язана роллю прийняття рішень, а прийняття управлінських рішень — вузлова процедура циклу управління. Кінцева ефективність будь-якого рішення залежить від послідовності подій, які виникають вже після прийняття рішення. Можливість передбачити некеровані аспекти цих подій перед прийняттям рішення дозволяє зробити найкращий вибір, який в іншому випадку міг бути не таким вдалим.

Щоб ефективно функціонувати як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку керівництво підприємства повинно постійно стежити за кон'юнктурою ринку й ефективно використовувати наявні господарські засоби для забез-

печення високої конкурентоспроможності. Саме на основі маркетингової діяльності проводиться більшість комерційних операцій на світовому ринку. Спеціальними дослідженнями встановлено, що більше 75 % комерційних невдач відбувається через помилки в маркетинговій діяльності. Тому спеціалістам-менеджерам ЗЕД підприємства необхідно уважно і творчо віднестися до вивчення теорії й практики міжнародного маркетингу, досвіду західних і вітчизняних фірм цій галузі.

У пропонованому збірнику подано тези учасників науково-практичної конференції, присвяченої проблемам реформування системи управління бізнесом в умовах розгортання кризових ситуацій та глобальної нестабільності.

Для науковців і громадсько-політичних діячів, керівників та власників бізнесу, студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком Української держави і бізнесу.

Наукове видання

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Випуск 13

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Управління бізнесом в умовах глобальної нестабільності" м. Київ, МАУП, 26 березня 2015 р.

Комп'ютерне верстання *А. П. Нечипорук*
Художнє оформлення *О. О. Стеценко*

Підп. до друку 13.03.15. Формат 70×100 1/16. Папір офсетний.
Друк ротаційний трафаретний.
Ум. друк. арк. 22,90. Обл.-вид. арк. 15,47. Тираж 300 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП "Видавничий дім "Персонал"
03039, Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. ХХ

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008 р.

Надруковано в друкарні ДП "Видавничий дім "Персонал"